

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI: UYGULAMALAR VE TEORİK DEĞERLENDİRMELER

Editör
RASİM BABAHAÑOÇLU

BİDGE Yayınları

**ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI: UYGULAMALAR VE
TEORİK DEĞERLENDİRMELER**

Editör: Doç. Dr. Rasim BABAHANOĞLU

ISBN: 978-625-372-298-2

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 19.09.2024

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

ÖNSÖZ

Bedensel, ruhsal ve cinsel gelişimini henüz tamamlanmadığı 0-18 yaş arasındaki dönem çocukluk dönemi olarak tanımlanır.

Çocuğun gelişimini zedeleyen, anne/baba/bakım verici ya da herhangi bir yetişkin tarafından yapılan, toplumsal ahlak kuralları tarafından yanlış olduğu kabul edilmiş olan eylem ya da eylemsizlikler çocuk ihmal ve istismarı olarak kabul edilmektedir.

Aynı zamanda çocuk ihmal ve istismarı, çocukların fiziksel, duygusal ve/veya psikolojik olarak zarar görmesine neden olan bir dizi davranışı ifade eder. Her iki durum da çocukların sağlıklı gelişimini ve güvenliğini tehdit eder.

İhmal ve istismar, uzun vadeli etkiler yaratabilir ve çocuğun gelişiminde ciddi bozulmalara neden olabilir. Bu etkiler arasında düşük özsaygı, iletişim/ilişki sorunları, psikolojik problemler ve eğitimde başarısızlık gibi birçok olumsuzlukları beraberinde getirir.

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar gibi kötü muamele dünyanın her yerinde görülen çok ciddi bir sorundur ve kötü muamelenin tipi, cinsiyeti, coğrafi bölge ve diğer faktörlere bağlı olarak değişse de bu problemi ve mağduriyetleri minimize etmek ya da ortadan kaldırmak ancak işlevsel politikaların uygulanması ve caydırıcı yasaların pratiğı ile gerçekleştirilebilmektedir.

Bu tür durumlarda, çocuğun korunması ve desteklenmesi kritik öneme sahiptir. Aileler, öğretmenler, meslek çalışanları ve toplumun önde gelen üyeleri, çocukların güvenliğini sağlamak ve ihmal ya da istismar belirtilerini erken aşamada fark etmek için eğitilmiş/bilinçli ve farkında olmalılar. Çocukların korunmasıyla ilgili adli (yasal) ve sosyal hizmet gibi ilgili profesyonel meslek elemanlarınca müdahaleler gerçekleştirilir. Her türlü desteğin sağlanması için gerekli ihtiyaçlar yerine getirilmelidir. Bu bağlamda

çocuğun yüksek yararı göz önüne alındığında meslek çalışanlarının rolü ve görevi oldukça değerli ve ön planda olduğu bilinmektedir.

Her durumda, çocukların güvenliği, iyiliği ve yüksek yararı ön planda tutulmalıdır. Eğitim, farkındalık ve destek mekanizmaları, ihmal ve istismarın önlenmesinde ve etkilerinin azaltılmasında kritik rol oynar.

Toplumsal olarak çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi, sorunlarının minimize edilmesi ve konu ile ilgili detaylı bir bilginin sunulması amacıyla bu çalışmaya ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir. Bu bağlamda en hassas ve kritik durumda olan diğer bir deyişle dezavantajlı olan çocukların ihmal, istismar ve suçlardan uzak tutamak aynı zamanda çocukların uluslararası ve ulusal düzeyde yasal haklarının neler olduğuna dair bu çalışmada bir takım bilgilere yerilmiştir.

Bu çalışmada ele alınan konular literatür çerçevesinde kavramsal değerlendirmeleri ele alınırken aynı zamanda toplumsal bir bilinçlenme farkındalığının da oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde gerek çocukların gerekse aile ve ebeveynlerin konu ile ilgili daha dikkatli olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çocuk ihmal, istismarı ve çocuk suçluluğu gibi konulardaki anayasal, yasal ve sosyal politika gibi uygulamaların caydırıcı ve işlevsel olarak işlenmesi durumunda sorunun minimize edilmesi bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada emeği olan bütün bölüm yazarlarına ayrı ayrı teşekkür eder, kalemlerine ve emeklerine sağlıklar dilerim.

Çocuk ihmal ve istismarının olmadığı bir dünya temennisiyle....

Doç. Dr. Rasim BABAHAÑOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
İÇİNDEKİLER.....	5
BÖLÜM 1.....	13
ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK ULUSLARARASI MEVZUAT	13
Habibe DUBAÇ	13
GİRİŞ.....	13
Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi	14
Çocuk Haklarının Tarihçesi	16
Özetle Çocuk Haklarının Dünya Tarihçesi	24
SONUÇ	24
KAYNAKÇA.....	26
BÖLÜM 2.....	27
ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK ULUSAL MEVZUAT	27
Eyyüp ALTIN	27
GİRİŞ.....	27
Osmanlı Devletinde Çocuk Hakları	30
Türkiye’de Çocuk Hakları.....	31
Sağır ve Dilsizlik Durumu;	37
Çocuk İstismarı ve Türk Ceza Kanunundaki Yeri;	38
Çocuk Koruma Kanununa (5395) Göre Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	42
Duruşma Süreci	44
Soruşturma Süreci	44
Adlî Kontrol Süreci	44

Çocuk Ceza Hukukunun Uluslararası İlkeleri	45
Hastane Çocuk Koruma Birimleri ve Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)	46
Koruyucu Aile Hizmeti	49
Evlat Edinme.....	50
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	56
BÖLÜM 3	58
ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARIN NEDENLERİ LİTERATÜR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRME	58
Samed ATAK.....	58
GİRİŞ.....	58
Çocuk İstismarının Nedenleri.....	60
Çocuk İstismarının Türk Ceza Kanunu'ndaki Yeri	64
Çocuk İhmali Nedir?	66
Çocuk İhmal ve İstismarını Doğuran Sebepler	68
İhmal ve İstismarın Riskini Artıran Nedenler	70
SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	75
BÖLÜM 4	79
ÇOCUK İSTİSMARININ NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME	79
Rasim BABAHAÑOĞLU	79
Ajda BAŞARAN	79
GİRİŞ.....	79
İstismar	80
İstismar Çeşitleri	81

İhmal	81
Cinsel İstismar	82
Fiziksel İstismar	84
Duygusal İstismar	85
Ekonomik İstismar	86
Çocuğa Yönelik Teknolojik İhmal ve İstismar	87
İstismar Nedenleri	88
Aileden Kaynaklanan Nedenler	88
Çocuğa Yönelik Nedenler	89
Toplumsal Nedenler	90
Medya	90
Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri	91
Sonuç ve Değerlendirme	94
KAYNAKÇA	97
BÖLÜM 5	100
DUYGUSAL İHMALİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	100
Nagihan ODABAŞI	100
GİRİŞ	100
Çocuk İhmali	102
Duygusal İhmal	102
İhmal ve İstismar Arasındaki Fark	103
Çocuk İhmalinin ve İstismarının Farkı: Belirtiler ve Etkileri	107
Çocuk İhmalinin Belirtileri:	107
Çocuk İhmalinin Etkileri:	107
Fiziksel Göstergeler	120
Davranışsal Göstergeler	121

Duygusal Göstergeler	121
Bilişsel/Gelişimsel/Akademik Göstergeler	121
Çocuk İstismarı/İhmalinden Şüpheleniyorsanız veya Biliyorsanız Neler Yapabilirsiniz?	124
Çocuk İhmalinin Nedenleri: Faktörler ve Etkileri	125
Çocuk İhmalinin Nedenleri:	125
Çocuk İhmalinin Etkileri:	126
Çocuk İhmalinin Çözüm Önerileri: Toplumsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar	126
Çocuk İhmalinin Çözüm Önerileri:	127
Çocuk İhmalinin Etkileri:	128
KAYNAKÇA	129
BÖLÜM 6	134
ÇOCUK İHMALİNİN AİLE BOYUTU: GENEL BİR DEĞERLENDİRME	134
Sadık EŞKİ	134
GİRİŞ	134
Çocuk Kavramı	135
Çocuk İhmali	136
a- Çocuklarda Fiziksel İhmal	137
b- Çocuklarda Duygusal İhmal	138
c- Çocuklarda Eğitimsel İhmal	139
d- Çocuklarda Tıbbi İhmal	141
Çocuk İhmalinde Önemli Bir Etmen Olarak Aile	143
Çocuk İhmalinin Aile Boyutu	144
Çocuklarını İstismar ve İhmal Eden Anne Baba Özellikleri	146
SONUÇ	149

KAYNAKÇA.....	151
BÖLÜM 7.....	154
ÇOCUK İSTİSMARININ AİLE BOYUTU: GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	154
Musa AKIŞ.....	154
GİRİŞ.....	154
Çocuk İstismar ve İhmalinin Tanım ve Kapsamı.....	156
Değişen Toplumda ve Ülkemizde Aile	158
Geleneksel Geniş Aile:.....	159
Çekirdek Aile:	159
Geçiş Ailesi:	159
Aile ve Çocuk	160
Çocuk İstismar ve İhmalinde Ailenin Sosyal Sisteminin Önemi.	163
Çocuklarını İstismar ve İhmal Eden Anne Baba Özellikleri.....	164
Aile İçi Şiddet ve Çocuk İstismar	166
SONUÇ	167
KAYNAKÇA.....	170
BÖLÜM 8.....	174
ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARININ SOSYAL YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	174
Rasim BABAHANOĞLU	174
Derya ÖZKIDIK.....	174
GİRİŞ.....	174
Çocuk İstismarı ve İhmalinin Tarihçesi	176
1. İlişkisel Faktörler.....	178
2. Çocuk Faktörleri.....	180
3. Ailenin Faktörleri	181

4. Sosyal Faktörler	183
Çocuk İhmal ve İstismarın Toplumsal Etkileri	186
Toplumsal Bir Yara: Çocuk İstismarı ve İhmali	189
Kimdir Korunmaya Muhtaç Çocuklar?.....	191
Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yardım Neden Önemlidir? ..	192
SONUÇ	195
KAYNAKÇA.....	197
BÖLÜM 9	203
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR: İHTİYAÇ VE UYGULAMALAR.....	203
Ayşegül ÇINAR	203
GİRİŞ.....	203
Suç Kavramı ve Suç Teorileri.....	205
Suç Teorileri:	205
Suç Sürüklenen Çocuklar	206
Suç Sürüklenen Çocuklar ve Sosyal Hizmet Desteği.....	208
Çocuk Destek Merkezleri.....	211
Adalet Sisteminde Çocuk ve Sosyal İnceleme	213
SONUÇ	214
KAYNAKÇA.....	216
BÖLÜM 10	219
SOSYAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE İHMAL VE İSTİSMARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	219
Berivan GÜNTEKİN.....	219
GİRİŞ.....	219
Çocuğa Yönelik İstismar Türleri	222
Fiziksel İstismar	222

Duygusal İstismar	223
Cinsel İstismar	224
Ekonomik İstismar	225
Dünya’da Çocuk Alanıyla İlgili Gelişmeler	226
Türkiye’de Çocuk Alanıyla İlgili Gelişmeler	231
Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri	233
Çocuk Koruma Kanunu.....	234
Çocuk İhmal Ve İstismar Alanında Verilen Hizmetler.....	236
Koruyucu Aile.....	236
Evlat Edinme/Edindirme	236
Kurum Bakım Hizmeti.....	237
Çocuk İzleme Merkezleri.....	237
Çocuk Destek Merkezleri.....	238
Çocuk Koruma Merkezleri.....	240
Koruma Bakımı ve Rehabilitasyon Merkezi.....	241
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi.....	242
Çocuğun Aile İçinde Bakım ve Korunması.....	243
SONUÇ	244
KAYNAKÇA.....	246
BÖLÜM 11	250
ÇOCUK SUÇLULUĞU VE AİLENİN ETKİSİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME	250
Gülşen EŞKİ.....	250
GİRİŞ.....	250
Çocuk Kavramı.....	253
Korunma İhtiyacı Olan Çocuk.....	253
Çocuk suçluluğu.....	254

Suçta Sürüklenen Çocuk.....	255
Çocuk Suçluluğunda Ailenin Etkisi	255
Aile İçi İlişkiler ve Parçalanmış Aileler	256
Anne-Baba Tutumları	257
Ailenin Eğitim Durumu.....	259
Ailenin Ekonomik Durumu	260
Ailede Suçlu Bireylerin Olması	261
Ailedeki Birey Sayısının Çok Olması.....	262
Aile İçi Şiddet.....	263
SONUÇ	264
KAYNAKÇA.....	266
BÖLÜM 12.....	268
ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AKRAN ZORBALIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	268
Özlem ASLAN	268
GİRİŞ.....	268
Akran Zorbalığı	270
Akran Zorbalığının Türleri	270
Akran Zorbalığının Etkileri	271
Akran Zorbalığının Yaygınlığı.....	272
Akran Zorbalığının Belirtileri.....	274
Akran Zorbalığını Önleme ve Müdahale	276
Zorbalığın Değerlendirilmesi.....	280
SONUÇ	281
KAYNAKÇA.....	284

BÖLÜM 1

ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK ULUSLARARASI MEVZUAT

Habibe DUBAÇ*

GİRİŞ

Çocuk hakları, günümüzde yasalarla korunan ve eğitimin de ilgi alanına giren önemli bir meseledir. Ancak bu haklar tarihsel olarak uzun süre ihmal edilmiş ve hukuki düzenlemelerden yoksun kalmıştır. 20. yüzyılda ise çocuk hakları önem kazanmaya başlamıştır.

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında, çocuk hakları uzun süre göz ardı edilmiş ve yetişkinlerin haklarına öncelik verilmiştir. Ancak son yüzyılda çocukluk, yetişkinlikten ayrı bir süreç olarak kabul edilmiş ve çocukların özel haklara sahip olması gerektiği anlaşılmıştır.

Çağdaş yaklaşımda, çocuk hakları yasalarla düzenlenmekte ve korunmaktadır. Bu düzenlemeler, çocukların gelişimsel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Çocuk

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

haklarının yasal güvence altına alınması, toplumun geleceği için kritik bir adımdır. Bu makalede, çocuk haklarının tarihsel sürecini ve önemini detaylı bir şekilde ele alacağız. Bu bakımdan çocuk haklarının tarihi gelişimine geçmeden önce çocukluk kavramının tarihi gelişimine bakmakta yarar vardır.

Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Çocukluk, yalnızca biyolojik bir kategoriye sahip değildir. Toplumsal ve kültürel kökleri olan kavramdır. Yıllar itibari ile toplumlara göre farklı yerleşkelerde ve farklı zamanlarda oldukça değişik çocukluk algıları mevcuttur. Çocukluğun tüm toplumları kapsayacak şekilde bir tanımını yapmak mümkün değildir. Çocukluk kavramı esasında modernitenin ürünü olmakla birlikte tarihte çocuğa çok da fazla değer verilmediği, hatta bazı toplumlarda çocukluk diye bir kavrama yer verilmemiştir. Bu konudaki temel başvuru kitabı Postman'ın "Çocukluğun Yokoluşu" isimli eserine göre bebeklik doğal, önü alınamaz ve dünyanın her köşesinde ayniyet gösteren zorunlu bir özel durumdur. Fakat bir kültürün çocukluk fikrine sahip olmadan da var olabilmesi kuvvetle muhtemeldir (Postman, 1995:8).

Çocukluk kavramı tarihi süreç içerisinde toplumlara, kültürlerle ve çağın gereklerine göre farklı anlamlar ifade etmiştir. Çocuğa bakış açısı esasında toplumların adalet duygusundaki gelişmişlikle beraber gitmektedir. Çocuk savunmasız ve güçsüz bir varlık olarak dünyaya gelir ve uzunca bir süre varlığını bu şekilde devam ettirir. Psiko-sosyal açıdan bakıldığında insan güçsüz olanı yönetme, ona hükmetme ve böylece kendini büyük, değerli ve önemli biri gibi hissetme isteğini potansiyel olarak içerisinde barındırır. Tarih içerisinde farklı zamanlarda farklı coğrafyalardaki durumuna bakıldığında çocuğun çoğu zaman, bu gizli isteğin kaçınılmaz kurbanı olduğu görülecektir. Hatta bu durum yalnızca toplumsal ve geleneksel kurallar olmayıp hukuk kurallarına işlemiş gerçeklerdir. Örnek olarak Roma ve Germen hukuku, çocuğun

babasına onu köle olarak satılabilme ve suç işlerde öldürebilme yetkisini vermektedir (Koschaker, 1997).

Yaşantıları insan hayatında derin izler bırakacak olan çocukluğa toplumlara ve farklı tarih evrelerine göre değişik anlamlar yüklenebildiği görülmektedir. Çocukluk kavramına yüklenen anlam, çocuğun yükümlülüklerini, ona tanınan ya da tanınmayan hakları, verilecek olan eğitimi, bir çocuktan beklenenleri ve nihayet yetiştirilmek istenen insan tipinin açılımlarını da içerisinde barındırır. Örneğin eski Yunan'da çocuğun değeri yüksek olmamakla birlikte ünlü Yunan düşünürleri Platon ve Aristoteles eğitime büyük önem vermiştir. Platon, Lakes diyalogunda cesaretin öğretililecek bir erdem olduğunu söylemektedir (Platon, 1995: 84). Ancak eğitim deyince eski Yunan'da yalnızca erkek çocukların eğitimi akla gelmekte, kız çocukların eğitim söz konusu dahi edilememektedir. Örneğin Sokrates, yalnızca erkek çocuklara ders vermiş, Platon ise altı yaşından sonra erkek ve kız çocukların ayrılması gerektiğini savunmuştur (Doğan, 2000).

Eski Yunan'da kız ve erkek çocuk arasında ayırım yapılmakla beraber, aileler tarafından erkek çocuk istenmektedir. Ayrıca çocuklar istenmemesi ve çocukların hasta doğması durumunda ölüme terk edilebilmektedir (Karadoğan, 2015:61)

Eski Yunan'da durum böyle iken eski Türklere gelindiğinde çocuğa oldukça değer verildiği anlaşılmaktadır. İslamiyet öncesi Türklerde çocuğa ve çocuk haklarına ilişkin bilgiler elde etmek için öncelikle kanun hükmündeki törelere bakmak gerekir. Kafesoğlu'na göre kanun manasında töre, eski Türklerde sosyal hayatı düzenleyen mecburi kaideler ve kurallar bütünüdür (Kafesoğlu, 1993:233). Örf, adet, gelenek, görenek şeklinde karşımıza çıkan töre, Türklerde sadece sosyal hayatı düzenleyen kurallar değil aynı zamanda sözlü normlar bütünüdür (Mandaloğlu, 2013:135). Törelere hakkında bilgi elde etmek için başvuru kaynağı ise Orhun Kitabeleridir. Türk

töresinde anne ve babaya karşı saygı beklenmekte olup anne babanın da çocuğa karşı sorumlulukları vardır. Örnek olarak bir baba kız ve erkek çocuklarını evlendirmekle yükümlüdür, çünkü Türk töresinde bekarlık ayıp sayılır (Erkul, 2016).

Çocuk Haklarının Tarihçesi

Hukuksal anlamda “çocuk hakları” tabiri oldukça yeni bir kavram olup 21. Yüzyılda bir takım sözleşmelerle düzenlenmeye başlanmıştır. Bununla birlikte batı dünyasında yayılmaya başlayan hümanistik düşünceler ve Fransız İhtilali, çocukların kendilerine özgü haklara sahip olabileceği fikrini uyandıran gelişmelerdir. Özellikle yoksul ve kimsesiz çocukların korunması konusunda büyük çaba sarf eden İsviçreli eğitimci Pestalozzi'den (1746-1827) sonra batı toplumları bu konuda sorumluluk almaya başlamışlardır (Akyüz, 2013:24).

Pestalozzi ile birlikte sosyal değişme sonucu zayıflayan aile kurumunun çocuğu yeteri kadar koruyamadığı, onun korunması ve eğitilmesinde devletin de sorumluluklarının olduğu anlaşılmıştır. Bu tarihlerden önce, 19.yüzyıldaki kanunlaştırma hareketlerine kadar Kıta Avrupası ülkelerinde Roma Hukuku etkili olmuştur (Ceylan, 2004). Bu nedenle Roma Hukukunda çocuğa ve haklarına dair nasıl bir bakış açısı olduğunu anlamakta yarar vardır. Roma hukukunda bugünkü anlamda çocuğun güvenliğine, beslenmesine ve bakımına ilişkin kanunlar olmayıp mevcut düzenlemeler daha çok baba ve annenin yararına olacak şekildeydi. Örneğin bugünkü hukuka göre, bir çocuğun korunup gözetilmesi daha çok korunmaya muhtaç olanın yararına olduğu halde roma hukukunda bu daha çok ailenin yararı için yapıldı (Koschaker, 1997:337). Çünkü ailenin kültürünün devamı önemliydi ve erkek çocuğu olmayan ailelere iyi gözle bakılmaz, bundan dolayı bir evlat edinmeye yönlendirilirlerdi.

Roma hukukunda çocuğa bakış açısı çok da iyi bir durumda değildi. Babaları çocuklarını dilerse satabilir, bir suç işlerse

cezalandırabilir, hatta öldürebilirdi (Koschaker, 1997:300). Eğer çocuk memleket dışına, yani Tiber ötesine satılmışsa (Tiber devletin sınırı idi) o vakit çocuk köle olurdu. Memleket içine satıldığı zaman vatandaşlık hakkını korur, ancak kendisini satın alan kişinin yanında hür olmayan statüsünde olurdu. Çocuğu satın alan kişi onu serbest bırakırsa çocuk derhal baba evine döner ve baba erkek çocuğunu üç, kız çocuğunu bir defa bu şekilde satabilirdi. Ancak çocuk haklarına yönelik babanın bu yetkileri sınırsız değildi. 12 levha kanunlarına göre çocuğun satılması hoş görülmez, erkek çocuğun üç, kız çocuğun bir defa satılması babalık hakkının sona ermesine neden olurdu (Koschaker, 1997:328).

Modern Hukuka gelindiğinde ise, 20. yüzyılda çocuk haklarının temeli olabilecek sıçramalar yaşandığı görülebilmektedir. I. Dünya Savaşından sonra gelişen çağdaş hukuk sisteminde velayet çocuğa bakıp gözetmeyi, barınmasını, eğitimini sağlamayı, maddi manevi refahını güvence altına almayı amaçlayan görevler ve yetkiler toplamı olup yalnızca babaya değil aynı zamanda anneye de ait olan bir kavramdır (Akyüz, 2013: 24). Bunun yalnızca annenin haklarını koruyan değil çocuğun da yararına olan bir kanun olduğu anlaşılmaktadır.

İnsan haklarının evrenselliğiyle birlikte, en yaygın temellendirme biçimi olan “doğal haklar” esasına dayandığı ve bu hakkın doğuştan sahip olunduğu dokunulamazlığı, devredilemezliği ve vazgeçilemez olduğu özelliğini taşımaktadır (Babahanoğlu, 2022a: 296). Çocuk hakları da bu evrensel insan hakları perspektifinde geliştiği değerlendirilmektedir. Uluslararası alanda I. Dünya Savaşının sonuna kadar çocukların haklarını kapsayan herhangi bir bildirge yayımlanmamış olup 1924’te Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” bu alanda ilk belge niteliğindedir. Bundan önce çocukların korunmasına yönelik örgüt kurulması fikri ilk olarak

Jules de Jeune tarafından 1894 yılında ortaya atılmış, bu amaçla Paris’te özel bir toplantı yapılmış olup çocuk haklarını korumaya yönelik ilk resmi girişim 1912’de İsviçre’de yapılmıştır. I. Dünya Savaşının çıkması ile bu çalışmalar kesintiye uğramış, ancak 1921 yılına gelindiğinde Bürüksel’de bir kongre toplanarak ‘‘Uluslararası Çocukları Koruma Birliği’’ kurulmuştur (Akyüz, 2013:36).

1931 yılında Atatürk tarafından imzalanarak Türkiye’nin de kabul ettiği, temelde çocuğun korunması, gelişimi, eğitimi ve barış içerisinde yetiştirilmesi gerektiğini içeren beş maddeden oluşan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin maddeleri şöyledir:

1) Çocuk, bedeneni ve ruhen tabii bir surette neşvünema bulmaya (gelişmeye) müsait şartlar içinde barındırılmalıdır.

2) Acıkan çocuk beslenmelidir, hasta çocuk tedavi edilmelidir, fıkren geri kalan çocuk teŗei edilmelidir (eğitilmelidir), yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir, terk edilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir.

3) Çocuk hayatını kazabilecek bir hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı siyanet edilmeli (korunmalı)dır.

4) Çocuk felaket zamanında en evvel yardım görmelidir.

5) Çocuk en mutena meziyetlerin kardeşlerinin hizmetine vakf edebilmesi lazım geleceği hisleri ile büyütülmelidir (yeteneklerini toplumun hizmetine adayacak bir ruh ile yetiştirilmelidir).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesini takiben 1936’da, Türkiye’nin de katıldığı I. Balkan Kongresi toplanmış ve bu çalışmayı, çocukların korunması, sağlığı ve çalışma yaşı gibi konuların tartışıldığı II. Balkan Kongresi izlemiştir. Çocuk haklarına yönelik yapılan ikinci uluslararası düzenleme 1959 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesidir. Cenevre Çocuk

Hakları Bildirgesini İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine göre yeniden düzenleme kararı alan kurul, insanlığın çocuğa verebileceğinin en iyisini vermesi gerektiği düşüncesinden hareketle bu bildirgeyi ilan eder (Dinç, Bıçkın ve Aycı, 2004: 121-122).

Bildirgenin maddeleri şöyledir:

1) Çocuk, bu Bildirgede öne sürülen haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.

2) Çocuk, özel olarak korunur, yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

3) Çocuğun doğuştan başlayarak bir isme ve vatandaşlığa hakkı vardır.

4) Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanır. Sağlık içinde gelişme ve yetiştirme hakkı vardır. Bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun, yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetlerine hakkı vardır.

5) Bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürsüz çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.

6) Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişmesi için sevgi ve anlayışa gereksinimi vardır. Anababanın bakım ve sorumluluğu altında ve her durumda yakınlık, maddi ve manevi güvenlik ortamında elden geldiğince yetiştirilir. Ailesiz ve yeterli destekten

yoksun çocuklara özel bakım sağlamak, toplum ve kamu makamlarının ödevidir. Çok çocuklu aile çocuklarının korunması amacıyla devletçe ve başka kaynaklardan yardım sağlanır.

7) Çocuğun, en azından ilköğretim aşamasında ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocuğa, genel kültürünü geliştirmeye yarayacak ve eşitlik temeli üzerinde yeteneklerini, yargı gücünü, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir. Çocuğun eğitiminden ve rehberliğinden sorumlu olanlar için yol gösterici ilke, çocuğun çıkarlarıdır. Bu sorumluluk her şeyden önce ana babasındır. Çocuk, eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır; toplum ve kamu makamları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını artırmaya çaba gösterir.

8) Çocuk her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacaklar arasındadır.

9) Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunur. Çocuk, her ne biçimde olursa olsun alım-satım konusu olamaz. Çocuğun, uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilmez; hiçbir durumda sağlık ve eğitimine zarar verecek ve bedensel, zihinsel ya da ruhsal gelişmesine engel olacak bir işte çalışmasına yol açılıp izin verilemez.

10) Çocuk ırk, din ve başka herhangi bir ayrımcılığı besleyen uygulamalardan korunur. Anlayış, hoşgörü ve halklar arasında dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ruhuyla, güç ve yetkilerini insanlığın hizmetine sunması gerektiği bilinciyle yetiştirilir.

Bildirgeler, kabul eden devleti hukuki anlamda bağlamazlar. Bu nedenle çocuk haklarını uluslararası hukukta güvence altına almak için 20 Kasım 1959'da hazırlanan bu bildirge 1989 yılına gelindiğinde “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler

Sözleşmesi” olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu tarihten beri uluslararası hukukta çocuk haklarını düzenleyen temel yasa metni “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”dir. Toplamda 193 devletin onayladığı bu sözleşmeyi Türkiye 1994 yılında kabul etmiş, 1995’te ise bir kanun olarak yürürlüğe konulmuştur (Akyüz, 2013:39).

Tüm çocukların aynı haklara sahip olduğunu ve bütün hakların eşit derecede önemli olduğunu vurgulayan ve toplam elli dört maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, her biri ayrı bir hakkı özetleyen dört kısımdan oluşur. Haklar “hayatta kalma hakkı”, “gelişme hakkı”, “korunma hakkı” ve “katılım hakkı” şeklinde dört gruba ayrılmıştır (UNICEF, 2007:17): Hayatta Kalma Hakkı: Çocuğun yaşam hakkını ve hayatta kalması için gerekli olan temel ihtiyaçlarını ifade eder. Beslenme, barınma, yeterli yaşam standardı ve sağlık hizmetlerinden faydalanma bu gruba girer. Gelişme Hakkı: Çocukların potansiyellerini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları şeyleri özetler. Eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü bu gruba girer. Korunma Hakkı: Çocukların her türlü ihmal, istismar ve sömürüden korunmaları gerektiğini vurgulayan haklardır. Mülteci çocuklar için özel güvence, ihmal ve istismara uğramış çocukların korunması ve rehabilitasyonu gibi konuları kapsar.

Katılım Hakkı: Çocukların ait olduğu toplumda ve toplulukta aktif rol almalarını ifade eder. Bu haklar yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olma ve kendi görüşlerini ifade etmeyi kapsar. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin dört maddesine özel vurgu yapılmıştır, çünkü bunlar sözleşmedeki diğer tüm hakların uygulaması için temel teşkil eder. Sözleşmenin genel ilkeleri olarak adlandırılan bu maddeler şöyledir (UNICEF, 2007:18): Madde 2: Sözleşmenin güvence altına aldığı bütün hakların herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukları kapsaması gerekir. Madde 3:

Çocuklarla ilgili her türlü faaliyette çocuğun yüksek yararı temel düşünce olmalıdır. Madde 6: Her çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı vardır. Madde 12: Kendini ilgilendiren her konuda çocuğun görüşünün dinlenmesi ve dikkate alınması gerekir. Çocuk haklarının neden insan haklarından ayrı bir sözleşme olarak düzenlendiğinin cevabı ise şöyledir (UNICEF, 2007: 16):

Çocuklar bireydir: Çocuklar sadece büyüme aşamasındaki bireyler olmayıp insanlık ailesinin üyeleri olarak eşit statüye sahiptirler. Onlar ailenin veya devletin malı değildirler. Çocuklar hayata tamamen bağımlı varlıklar olarak başlar: Bağımsızlıklarını kazanmaya çalışırken beslenme ve rehberlik için yetişkinlere güvenmeleri gerekir. Çocuklar ideal anlamda içinde bulundukları ailenin yetişkinlerinden beslenir. Ancak aile çocuğunun ihtiyaçlarına cevap veremediğinde bu görev topluma aittir. Çocuklar özellikle istismar ve sömürüye karşı savunmasızdırlar: Çocuklar yetişkinlere göre fiziksel ve olumsuz deneyimlere karşı duygusal olarak daha hassastırlar. Her türlü istismar, çocukta ömür boyu geçmeyecek duygusal yaralanmalara neden olabilir. Devletin eylemleri veya eylemsizliği çocukları toplumdaki bütün diğer gruplardan daha fazla etkilemektedir: Eğitim ve halk sağlığı gibi devletin her çeşit politikası çocukları da etkilemektedir. Çocukları dikkate almayan dar görüşlü politikalar geliştirmek toplumun geleceğine zarar vermektedir. Siyasi süreçte çocukların görüşleri nadiren dinlenir ve dikkate alınır: Çocuklar oy kullanmaz veya siyasi sürece katılmazlar, ancak şu anda onları etkileyen veya etkileyecek olan önemli konularda fikirlerinin dikkate alınması gerekir.

Toplumdaki birçok değişikliğin çocuklar üzerinde orantısız ve genellikle olumsuz bir etkisi vardır: Aile yapısının bozulması, küreselleşme, refah düzeyinin azalması gibi etmenler çocukları olumsuz etkileyebilmektedir. Bu değişimlerin etkisi özellikle silahlı çatışma gibi olağanüstü durumlarda yıkıcı olabilir. Çocuğun sağlıklı

gelişimi her toplumun gelecekteki refahı için gereklidir: Çocuklar yoksulluk, yetersiz beslenme, kötü sağlık koşulları, çevre kirliliği gibi olumsuz şartlardan çok çabuk etkilenmektedirler. Çocukların olumsuz şartlar içerisinde büyümesi toplumun geleceğini de olumsuz etkiler. Bir toplumun çocuklarını ihmal etmesinin maliyeti çok büyüktür: Çocukların en erken deneyimlerinin gelecekteki gelişmeleri ciddi derecede etkilediği toplumsal araştırmalar tarafından ortaya konmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede çocuğu ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararının temel düşünce olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin de kabul ettiği bu sözleşmenin çocuk yararının önceliği ilkesi gereği, Medeni Kanuna göre çocuğun yararı anne babanın ya da diğer kişilerin yararıyla çatıştığında çocuğun yararı esas alınacaktır. Sonuç olarak bu sözleşme, çocukların özel ilgi ve haklara muhtaç olduğunu bildirmekte, ırk, cinsiyet ve diğer her türlü ayrımcılık karşıtı bir tavır sergilemekte, çocuğun refah içerisinde büyüebilmek için aile ve topluma düşen sorumlulukların el birliği ile üstlenilmesini telkin etmekte ve çocuğun doğum öncesi ve doğum sonrasında beden ve zihnen özel korunma ve yasal güvencesinin bulunduğunu kabul etmektedir. İsviçre, Almanya, Avusturya, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinin Medeni kanunlarında Çocuk Hakları Sözleşmesi ışığında son yıllarda yapılan yeni düzenlemeler şöyle özetlenebilir: - Evlilik içi-evlilik dışı çocuk ayrımı kaldırılmıştır. -Velayet yetkisi çocuk haklarıyla, özellikle çocuğun yüksek yararı ve kararlara katılım hakkıyla sınırlandırılmıştır. -Velayet kullanılmasında ana baba eşit söz hakkına sahip kılınmıştır. Daha önceki kanunlarda bulunan babanın sözüne üstünlük tanınması hükmü yeni kanunlardan çıkarılmıştır. -Çocuğa ergin olmadan önce din ve inanç özgürlüğü tanınmıştır. -Evlat edinmede çocuğun yararına birinci öncelik tanınmış, evlatlığın genetik ana babasından tamamen

koparak evlat edinen kişilerde doğmuş çocukların hukuki statüsünü kazandıran tam evlat edinme türü kabul edilmiştir (Akyüz, 2013:25).

Özetle Çocuk Haklarının Dünya Tarihçesi

-Birleşmiş Milletler 1945 yılında kurulduğundan beri çocuk hakları gündemde olmuştur.

-Genel Kurul tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, çocukların özel olarak özen ve bakıma kavuşturmaları gerektiğini kabul etmiştir.

-Genel Kurulun gerçekleştirdiği ilk çalışmalarından biri bugün çocuklara yönelik uluslararası, yardım çalışmalarının temel direği durumunda olan Birleşmiş Milletler Çocuklar Yardım Fonunun (UNICEF) kurulması olmuştur. Birleşmiş Milletler çocuk haklarına yönelik olarak 20 kasım 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Bu bildirmede yer verilen çocuk haklarına uluslararası yasa gücünü kazandıran ilke metin ise çocuk haklarına dair sözleşmedir.

Birleşmiş Milletler 20 kasım 1989'da çocuk hakları sözleşmesini kabul etmiştir, sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmeye 193 ülke taraf olmuştur. ABD ve Somali imzalamamıştır. Türkiye sözleşmeyi 14 Ekim 1990 tarihinde imzalamıştır ve 27 Ocak 1995'te yürürlüğe girmiştir (İ.Ü. Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi).

SONUÇ

Sonuç olarak, çocuk hakları, toplumun geleceği için kritik bir adımdır ve bu hakların yasal güvence altına alınması gerekliliği günümüzde daha da önem kazanmıştır. Çocukların eğitim, sağlık, güvenlik ve katılım haklarının korunması, sürdürülebilir bir dünya için vazgeçilmezdir. Bu hakların hayata geçirilmesi, toplumun

refahını artırır ve gelecek nesillerin daha iyi bir dünyada büyümesine olanak tanır. Aynı zamanda çocuk hakları, insan hakları evrenindeki temel bir unsur olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle, çocuk haklarının savunulması ve uygulanması, hepimizin sorumluluğudur. Çocuk haklarının ulusal ve uluslararası düzenlemelere konu olması, bu hakları yaşama geçirmekten sorumlu tüzel kişilerin ve sorumluluklarının belirlenmesi ile kamusal politikalar; toplumsal, ekonomik, hukuki, ahlaki ve kültürel alanlarda çocuklar için atılan somut adımlara ve kazanımlara evrilme sürecine girmiştir.

Özellikle “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, uluslararası düzeyde bir milat olma özelliği taşır. Yirmi birinci yüzyıldan itibaren çocuk ve yetişkin haklarının birbiriyle çelişkili değil, aksine insan hakları bütününe ayrılmaz parçaları ve doğuştan kazanılmış haklar olduğu anlayışının gelişmesi ile nesne olarak görülen çocuktan özne çocuk anlayışına doğru bir geçiş gözlemlenir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.

Babahanoğlu, R. (2022a). Türkiye’de insan hakları ve sosyal hizmet (Ed. Işık, A), *İnanç temelli insan hakları ve hak ihlalleri içinden* (293-312). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Ceylan, S.G. (2004). The effect of Roman law on modern legal systems. *Gazi University Faculty of Law Review*, VIII(1-2), 75-93.

Dinç, H., Biçkin, İ. ve Aycı, E. (2004). *Aile hukuku ve çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük-çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erkul, A. (2016). *Eski Türklerde evlenme gelenekleri*. İstanbul Üniversitesi Çocuk Haklarının Dünya Tarihçesi (istanbul.edu.tr)

Kafesoğlu, İ. (1993). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları

Karadoğan, U. (2015). *Çocuk kavramına tarih açısından bakış, Farklı perspektiflerden çocukluk ve sosyolojisi içinde* (ed. Levent Eraslan), 59-92, Ankara: Vize Yayıncılık

Koschaker, P. (1997). *Roma özel hukukunun ana hatları*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:414, Ankara: Sevinç Matbaası

Mandaloğlu, M. (2013). *İslamiyetten önce Türklerde aile hukuku*. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 133- 159

Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. Ankara: İmge Kitabevi.

Platon, (1995). *Diyaloglar 2*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

UNICEF, (2007). *Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları, hak temelli perspektif*. Dublin: Teknoloji Enstitüsü.

BÖLÜM 2

ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK ULUSAL MEVZUAT

Eyyüp ALTIN*

GİRİŞ

İnsanoğlunun yaratılışından itibaren suç işleme eylemi günümüze kadar var olmuş ve bundan sonra da insanlık var oldukça da suç işleme de devam edecektir. Bu durumdan da en çok etkilenen savunmasız ve masum çocuklar olmuştur. Dolayısıyla aslına bakarsan en çok korunmaya muhtaç grup da savunmasız ve masum çocuklar ile güçsüz kadınlardır.

Zamandan zamana, bölgeden bölgeye ve kültürden kültüre değişiklik gösterse de şu bir gerçek ki günümüz modern çağda çocuğa yönelik şiddet, ihmal ve istismardaki artışlar hat safhaya ulaşmıştır. Hatta bunun yanında suç işleme yaşının da endişe verici bir şekilde düşmesi ve işlenen suç oranlarında çocuk mağdurlarının sayısında ki artış kaygı vericidir. Tabi bunun nedenleri tartışılabilir ama belki de en büyük nedenlerinden biri sosyal medya yani

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

özellikle de çocukların ve gençlerin dijital teknolojileri amacına uygun kullanmaması denilebilir.

Çocukların sağlıklı ve dengeli bir şekilde yetişmesi toplumun geleceği açısından son derece önemlidir. Ailelerin ve toplumun bu konuda bilinçli ve duyarlı olması, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli ortamı sağlamalarını sağlar. Aileler, çocuklarını sevgi, saygı, adalet ve hoşgörü gibi değerlerle yetiştirmelidir. Bu, çocukların özgüvenlerini geliştirmelerine, sosyal ilişkilerini kurmalarına ve olumlu davranışlar geliştirmelerine yardımcı olur. Aynı zamanda, çocukların duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve onlara destek olmak da önemlidir. Bunun için ebeveynlerin ve toplumun psikolojik destek ve rehberlik hizmetlerine erişimi kolaylaştırılmalıdır.

Her konuda olduğu gibi ihmal ve istismar konusunda cezanın caydırıcılığı bakımından da devletin rolü oldukça büyüktür. Yasal düzenlemelerle çocuk haklarını korumak ve çocuk istismarı gibi konularla etkin bir şekilde mücadele etmek önemlidir. Ayrıca, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve adalet gibi farklı alanlardaki devlet kurumlarının iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Bu, çocukların ihtiyaç duydukları desteği eksiksiz bir şekilde alabilmelerini sağlar.

Geleceğimizi emanet edeceğimiz evlatlarımızı başta ve özelde aile olmak üzere, toplum içinde sağlıklı bir maziye sahip olarak yetiştirmek her toplumun beklediği ve istediği bir amaçtır. Bu nedenle ülkeler çocuk hakları ihlalinin önlemek için kanunlar, ulusal ve uluslararası sözleşmeler yapmaktadırlar. Bu çalışmada çocuk haklarına yönelik ulusal mevzuatların tarihçesi, neler olduğu ve uygulamadaki olumlu ve varsa olumsuz durumlara kavramsal çerçevede ele alınacaktır.

Modern çocukluk paradigmasında insan hayatında çocukluğun yetişkinlikten ayrı bir dönem olarak kabul görmesi ve bu dönemin çok önemli kabul edilmesinin etkisiyle başlayan çocuk hakları zamanla insan hakları çatısı altında kendisine yer bulmuştur. Gerek uluslararası gerekse ulusal bağlamda çocuğa yönelik hakların korunması bakımından her toplumun kendine göre bir takım yasal önlemler alındığı bilinmektedir (Babahanoglu, 2022a: 294). Bununla birlikte çocuğa özgü yasal ve örgütsel düzenlemeler zamanla gelişerek değişebilmektedir (Cankurtaran Öntaş, 2009: 21).

Hem köyden şehre göçün artması hem de sanayileşme ile birlikte çocuk işçiliğindeki artış çocuk hakları konusuna daha fazla önem verilmesine neden olmuştur (Salim, 2011:26).

Çocuk hakları, dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu temel hakları kapsayan evrensel bir kavramdır. Bu haklar, çocukların yaşama, sağlıklı bir şekilde büyüme ve gelişme, eğitim görme, aile yaşamına katılma, oyun ve eğlenme gibi alanlarda desteklenmesini ve korunmasını içerir (Akyüz, 2019:341).

Günümüzde malesef farklı ülkelerdeki milyonlarca çocuk; açlık ve susuzluk gibi sorunlar ile mücadele etmek zorunda olduğu gibi, cinsel ya da psikolojik sömürüye de uğramaktadır. Bunların yanında, savaşlar ve soykırım nedeniyle her yıl yüz binlerce çocuk öldürülmektedir. Savaş, sömürü ve yoksulluk gibi faktörler, çocuk ve kadınları daha da savunmasız hale getirerek ihmal ve istismara maruz kalma riskini artırabilir. Bu faktörlerin etkisi altında, çocuklar ve kadınlar genellikle sosyoekonomik açıdan dezavantajlı konumda olurlar ve bu da onları istismara karşı daha savunmasız hale getirir.

Sonuç olarak, çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesi için ailelerin, toplumun ve devletin iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu sayede, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi

sağlanabilir. Çocuk hakları ihlali önlemek için kanunlar, ulusal ve uluslararası sözleşmeler yapılmaktadır. Burada önemli olan bizim neler yaptığımız ve ne kadar adaletli davrandığımızdır.

Osmanlı Devletinde Çocuk Hakları

Türk ailesi, geçmişten günümüze kadar süregelen güçlü bir geleneğe sahiptir ve toplumun temel birimi olarak önemini korur. Aile, bireylerin kimliklerini oluşturmada ve toplumsal değerleri aktarmada hayati bir rol oynar. Bu nedenle, Türk toplumunda aile, yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilir (Elmacı, 2019:34).

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ortalarından itibaren hukuk ve eğitim alanındaki yenileşme hareketleri, Avrupa'dan gelen etkiler ve Osmanlı aydınlarının çabalarıyla birlikte, devletin çocukların haklarını ve refahını koruma konusuna daha fazla dikkat etmesine yol açtı. Bu süreç, özellikle Tanzimat döneminin ilanından sonra hız kazandı (Elmacı, 2019:35, Konan, 2011:260).

Tanzimat döneminden sonra, özellikle yetim çocukların haklarının ve mallarının korunması amacıyla yeni kurumlar oluşturulmaya başlandı. Bunlardan ilki 1851 yılında kurulan "Eytam Nazırlığı" oldu. Daha sonra 1860'lı yıllarda Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından ıslahhaneler, 1872'de Darüşşafaka, 1903'te Darülhayr-ı Ali ve 1915'te Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında babalarını kaybeden çocukların korunması amacıyla "Darüleytamlar" gibi kurumlar oluşturuldu (Elmacı, 2019: 35; Konan, 2011: 275).

Ayrıca, çocukların korunması ve eğitimi için 1908, 1917, 1921 gibi tarihlerde Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi kuruluşlar da ortaya çıktı. Bu kurumlar, yetim kalan çocukların bakımı, eğitimi ve korunması için önemli roller üstlendiler ve Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarının bir parçası olarak kabul edildiler. Bu kurumlar, çocukların güvenliğini sağlama ve onlara geleceklerini

güvence altına alma amacıyla önemli adımlar atıldılar ve Osmanlı toplumunda çocuk haklarına daha fazla önem verilmesini sağladılar (Elmacı, 2019: 35).

Türkiye’de Çocuk Hakları

Cumhuriyet sonrası dönemde Ankara’da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, 27 Mayıs 1949 tarihli ve 1950 yılından itibaren uygulanmaya başlanan 5387 sayılı kanun, daha sonra Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu adını almıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu’nun faaliyetleri, doğrudan korunmaya muhtaç çocukların bakımı, eğitimi ve sağlığının yanı sıra çocuk haklarını savunmayı da içermiştir. Bu kurumun çalışmaları, Türkiye’de çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturmuş ve çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Cumhuriyet döneminde çocukların haklarının korunması ve refahlarının artırılması için önemli bir rol oynamıştır (Elmacı, 2019: 40; Salim, 2011: 48).

1957 yılında bu kanunun yerine 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Ayrıca 1959 yılında kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Enstitüsü, Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetleri etkileyen önemli bir gelişme oldu. Bu enstitü, sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik öneriler getirmek, bu alanda eğitim ve araştırma yapmak gibi görevlerle kurulmuştur (Elmacı, 2019: 42; Salim, 2011: 59).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), mevcut sosyal hizmet kurumlarının çağdaş ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenerek oluşturulmuş bir yapıdır. SHÇEK’in kuruluşunu sağlayan 2828 sayılı kanun, çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin yanı sıra sosyal yardım karakterli diğer hizmetleri de içeren temel sosyal hizmetleri bir araya getirmiştir (Elmacı, 2019: 47; Salim, 2011: 64).

SHÇEK'in kurulmasıyla, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin, yerel yönetim birimlerinin sorumluluğundan alınıp SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne devredilmesiyle hizmetlerin merkezi bir noktadan planlanması ve denetlenmesi mümkün hale gelmiştir. Bu sayede, çocukların korunması ve refahlarının sağlanması için daha etkili ve koordineli bir yaklaşım benimsenmiştir (Salim, 2011: 65).

Ancak, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla birlikte, SHÇEK kapatılmıştır. Bu yeni yapılanma ile birlikte, çocuklara yönelik hizmetler ve sosyal politikaların genel yönetimi tek bir bakanlık çatısı altında toplanmıştır (Elmacı, 2019: 47). Bu değişiklikle, çocukların korunması ve refahının yanı sıra genel olarak sosyal hizmetlerin ve politikaların daha etkin bir şekilde yönetilmesi hedeflenmiştir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2018 yılı faaliyet raporuna göre, 2017 yılında gerçekleştirilen hizmet dönüşümüyle birlikte çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının tamamen kapatıldığı belirtilmektedir (Elmacı, 2019: 47). Bu dönüşümün amacı, çocukların toplu bakım sıkıntılarını aşmak ve onlara daha bireysel ve aile ortamına yakın bir bakım sağlamaktır.

Bu yeni yaklaşımla, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının yerine düşük kapasiteli birimlerle hizmet vermeye başlanmıştır. Bu birimler genellikle "sevgi evi" veya "çocuk evi" gibi adlarla anılmaya başlanmıştır. Ancak, "sevgi evi" terimi, İngilizce çevirisi olan "love house" kelimesinin yanlış anlam çağrıştırması nedeniyle terkedilmiştir. Bu nedenle, günümüzde "çocuk evleri sitesi" olarak kullanılmaktadır (Elmacı, 2019: 49, Salim, 2011:100).

Çocuk evleri sitesi modelinde, kuruluşlar genellikle site içinde villa tipi evlerden oluşur ve her evde yaklaşık 10 çocuk yönetici nezaretinde bakılır. Çocuk evi modelinde ise çocuklar

apartman dairelerinde, bir evde yönetici nezaretinde altı-sekiz çocuk şeklinde bakılır. Bu yeni modeller, çocukların daha küçük gruplar halinde yaşamalarını ve daha kişisel bir bakım almalarını sağlamak için yaygınlaştırılmıştır (Elmacı, 2019: 50; Salim, 2011:101).

Bu değişimlerle, çocukların korunması ve refahı için daha bireysel ve ailevi ortamların sağlanması hedeflenmektedir. Bu modeller, çocukların daha iyi yetişmelerine ve topluma daha sağlıklı bireyler olarak katkıda bulunmalarına yardımcı olmak amacıyla uygulanmaktadır.

2018 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) adında yeni bir bakanlık oluşturulmuştur. Bu yeni bakanlık içerisinde de çocukların korunmasıyla ilgili hizmetlerden sorumlu temel birim yine Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olmuştur. 21 Nisan 2021 tarihinden itibaren de yine bir isim değişikliğine gidilerek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almış olup Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bu bakanlığın büyesinde hizmetlerine devam etmektedir.

Çocuk hakları hususu 1924 çocuk hakları bildirgesine dayandırılrsa da asıl çocuk hakları 1989 tarihli BM sözleşmesi ile dünya gündemine gelmiştir. Türkiye, 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladığı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne 9 Aralık 1994 tarihli ve 4058 sayılı TBMM Kanunu ile taraf olmuş ve anılan Çocuk Hakları Sözleşmesi 4 Mayıs 1995 tarihi itibarıyla resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, en geniş katılımı olan çocuk haklarına dair anlaşmadır. Çocukların korunması için evrensel standartları belirleyen bu sözleşme, çocukların durumlarını iyileştirmeyi ve çocukların kötü duruma düşmemelerini hedef alan programlar için bir hukuki çerçeve oluşturmaktadır (https://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye_de-yapilan-calismalar.tr.mfa), (Uslu, 2019: 16).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinin ülkemizde uygulanması ve izlenmesinden Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü koordinatör kuruluş olarak sorumlu kılınmıştır.

Türkiye'de ilk defa çocuk mahkemesi düşüncesi 1916 yıllarında dile getirilmiştir (Çeçen, 1978 akt. Işıkhani, 2014: 42). Ancak Türkiye'de çocuk mahkemelerinin kurulmasına 1945, 1952 ve 1965 yıllarında girişilse de 1979 yılında çıkarılan “Çocuk Mahkemeleri Yasası” sonrasında çocuk mahkemeleri fiilen 1987 yılında ancak kurulabilmiştir. 7 Kasım 1979'da TBMM'de kabul edilip, 21 Kasım 1979'da 16816 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanıp 1 Haziran 1982'de yürürlüğe giren 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” sonrasında, ilk çocuk mahkemeleri 1987 yılında Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon'a kurulmuştur (Erükçü ve Akbaş, 2012: 138; Dinç, 2020: 69).

Bu tarihlerde çocuk mahkemeleri kurulmuş, ancak aktif olarak faaliyet gösterememiştir. Çocuk adalet sisteminin denge konumunda bulunan çocuk mahkemelerinin bu kadar geç kalmasının önemli nedenlerinden biri de Türk Ceza Kanunun çocuğa bakış açısı olmuştur. 1926 yılında Kabul edilen 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki çocuk, “suç işlediği için cezalandırılması gereken minyatür bir yetişkin olarak ele alınmıştır (Uluğtekin, 2004: 48-49 akt. Işıkhani, 2014: 42). Çocuk mahkemelerinin aktif olarak kullanılmaya başlaması 15/7/2005 tarihinde resmi gazetede 5395 kanun numarası ile yayınlanan Çocuk Koruma Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanunun amacı; korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

1996 yılında Türkiye’de imzaya açılan ve 2001 yılında da yürürlüğe giren ‘Çocuk Haklarının Kullanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’ ile çocuk hukuku ana metinleri oluşturulmuştur. Çocuk suçluluğu yetişkin suçluluğundan farklı olduğundan dolayı ceza ve yargılama usulleri de farklı olmaktadır. Bu hukuk sistemlerinde ilk başta cezai sorumluluk yaşının belirlenmesi konuları yer almaktadır (Salim, 2011: 81).

Türk Ceza Kanunu'nda "Çocuk" henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak yer almaktadır.

Türk Ceza Kanunu 0-12, 12-15 ve 15-18 olmak üzere çocukluğu üç gruba ayırmıştır. 5327 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 31. Maddesi şu şekildedir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocukların herhangi bir cezai sorumluluğu yoktur. Bu çocuklara ceza kovuşturması yapılamaz ancak gerekli görülürse çocuklara özgü tedbirler alınabilir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması (akli dengesinin yerinde olmaması) hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında gerekli görülürse çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunurlar (Türk Ceza Kanunu, 2004).

İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu

hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış çocuklarda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; Müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Çocuklar gelişim sürecinde fiziksel gelişime paralel olarak, duygusal ve sosyal gelişim aşamalarını kişilik ve sosyal çevre faktörlerine bağlı olarak gerçekleştirirler. Her çocuk bu gelişime paralel olarak içerisinde bulunduğu toplumun değer yargılarını algılar ve anlamlandırır ve bu değer yargılara göre hareketlerini şekillendirir (Salim, 2011: 18). Dolayısıyla henüz 12 yaşını doldurmamış çocuklar iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlış tam olarak ayırt edemedikleri varsayılarak suçun ağırlığına bakılmaksızın ceza sorumluluğu verilmemiştir. Bu çocuklar için ceza kovuşturması ile ilgili işlemlerin yapılması, çocukların psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyebileceği için Çocuk Koruma Kanununun 11. Maddesi ve aynı kanunun 5. Maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması hükmüne karar verilmiştir (Elitez ve Gönültaş, 2020: 173)

12 yaşını doldurmuş fakat henüz 15 yaşını tamamlamamış çocuklar, işlediği suçun karşılık bir haksızlık oluşturduğu bilincinde olabilir ancak yine de fiili işlemekten kendini alıkoyamaz ve iradesine yeterince hakim olamayabilirler. Bu sebeple bu yaş aralığındaki çocuklar için ceza sorumluluğunda hem işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneğine hem de davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine bakılır. Eğer yaptığı fiilin hukuki sonuçlarını algılayamıyor ve davranışlarını da

yönlendirmede yetersizse 12 yaşından küçükmiş gibi değerlendirilir ve ceza almaz. Ancak yaptığı fiilin hukuki sonuçlarının farkında ve iradesini de yönlendirebiliyor ise bir üst yaş grubundan ve yetişkinlerden daha az bir cezaya hükmedilir. Tabi hakim bu kararları verirken çocuğun bireysel ve sosyal yaşamını dikkate almalı yani bir inceleme yaptırmalı ve bilirkişiye başvurmalıdır (Elitez ve Gönültaş, 2020: 173-174; Salim, 2011: 72-73).

15 yaşını doldurmuş fakat henüz 18 yaşını tamamlamamış çocuklar, yaptıkları suçun hukuki sonuçlarını kavrama yeteneğine haiz olsalar bile yetişkinler kadar davranışlarını yönlendirme yeteneğine erişmemiş olabilirler. Bu sebeple bu yaş grubundaki çocukların işledikleri suçların bir ceza sorumluluğunun olduğu Kabul edilir ancak yetişkinlerden daha az ceza verilmesi gerektiği yaklaşımı benimsenmiştir (Elitez ve Gönültaş, 2020: 174)

Sağır ve Dilsizlik Durumu;

Türk ceza kanununa göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında (Türk Ceza Kanunu, 2004).

On iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında (Türk Ceza Kanunu, 2004).

On beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır" demektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Burada da sağır ve dilsizlerin duygusal ve bilişsel gelişimleri daha geç gelişebileceğinden dolayı ayrı bir yaş sınıflandırması benimsenmiş. Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalıktan

dolayı ahraz olan bireylerin özellikle soyut kavram özelliğinin geç geliştiği bilinmektedir. Bu sebeple ahrazlarla ilgili olarak kendi yaş grubundan küçüklerin sorumluluk uygulamaları yapılmıştır (Elitez ve Gönültaş, 2020: 174)

Çocuk İstismarı ve Türk Ceza Kanunundaki Yeri;

İstismara uğrayan çocuklarda istismar sonrası çocukta ortaya çıkabilecek bulgular farklılık arz edebilir. Bu farklılığın sebebi genel olarak çocuğun gelişim düzeyine bağlı olarak değişebilir. Yani çocuğun sorunlarla başa çıkma becerisine, kendine güvenme düzeyine, aile ilişkilerine göre değişiklik gösterebilir. İstismara uğrayan çocuklarda genel olarak içine kapanıklık ve depresyon gibi olumsuz duygu durumları gözükabilir. Daha önce yaşamadığı korkular yaşayabilir. Hiç olmadık durumlarda öfke patlaması yaşayabilir. Veya suçluluk ve utanç gibi duygular ortaya çıkabilir. Değişken ruh halleri, kendine güven ve benlik değerinde azalma görülebilir. Okul başarısında düşüşler ve arkadaşlarından uzaklaşmalar görülebilir (Aktay, 2020: 176; Yüksel ve diğerleri, 2013: 19).

Çocuk istismarlarında yukarıda saydığım belirtileri tanımanın yanında, bu belirtilerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı da çok önemlidir. İstismara uğrayan çocukların birçoğu bu istismar olaylarını çeşitli sebeplerden dolayı gizlemeye çalıştığından çocukta değişikliklerin aile veya öğretmenin tarafından fark edilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu belirtilerin çoğu ergenlik dönemi belirtilerine benzediğinden dolayı ergenlik dönemi belirtileri gibi düşünülüp gözden kaçırılma ihtimali de olabilmektedir. Tabi her belirti de çocuğun istismara uğradığı anlamına gelmez. Ancak çocukta bariz değişiklikler gözlemlenip, bir sorun olabileceği ihtimali üzerine gidilerek bir uzmandan veya ilgili kuruluşlardan yardım alınması daha sonra ortaya çıkabilecek büyük sorunların önüne geçebilir (Elitez ve Gönültaş, 2020: 121).

İstismarla ilgili Türk Ceza Kanunundaki ilgili maddeler;

5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 77. Maddesinde "Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı"nın insanlığa karşı işlenen suçlardan sayılmış ve bu suçu işleyenler sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına çarptırılacağı ve bunun zaman aşımına uğramayacağı,

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 103. Maddesinde 'Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.' ifadesi yer almaktadır.

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 104. Maddesinde "Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikayet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır." hükmü yer almaktadır.

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 194. Maddesinde "Sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." hükmü yer almaktadır.

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 226. Maddesinde "Bir çocuğa müstehcen görünü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten, bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır." hükmü yer almaktadır.

"Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır." ifadesi yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 228. Maddesinde "Çocukların kumar oynaması için yer ve imkan sağlanması halinde, 2 yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır."

Yine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 229. Maddesinde "Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." hükmü yer almaktadır.

Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarda çocuğun bilerek veya bilmeyerek suçun içine girdiği andan itibaren devam eden adli süreç çocuklar için son derece travmatik sonuçlar doğurabiliyordu. Bu yıllarda kurulan çocuk polisi önemli bir gelişme olsa da, ilk başlarda çocuk psikolojisi ve çocuğun üstün yararının gözetilmediği görülmektedir. Örnek olarak çocuğa kelepçe ve zincir takılabilmekte ve ayrımcı davranışlar sergilenebilmekteydi. Nezarethaneler çocuklar için korkutucu olabilmekteydi. Çocuklar bu süreç içerisinde sadece çocuk polisi ile değil hastane (Adli Tıp), avukat ve savcılıklarla ilişkilerinde çocuğun yüksek yararını gözetken bir kurumsallaşmanın sağlanamadığı görülmektedir (Işıksan, 2014: 43).

Türkiye’de 2011 yılı istatistiklerine bakıldığında suça sürüklenen çocukların ancak yarısı çocuk mahkemelerinde yargılanabiliyordu. Diğer yarısı yetişkinlerin yargılandıkları mahkemelerde yargılanmaktadır. Çocukların mahkemede cübbesiyle kürsüde oturan yargıçlarla ilişkisi hiç yoktu. Çoğu zaman yargıçlar ile sosyal çalışmacıların çocuğu değerlendirmelerinde bakış açıları çok farklı olabiliyordu. Çünkü yargıçlar suç, kanun ve

yaptırım ekseninde meseleye bakarken; sosyal çalışmacılar ocuk, toplumsal gerçekler, gereksinimler ve suç ekseninde düşünürler. Bu da ocuk haklarına dair sözleşme ve ocuk haklarına dair dil ve yaklaşımı benimseyip özümsemediklerini gösteriyor (Işıkhan, 2014: 43-44).

Adil yargılamanın ve kapsayıcı bir adalet sisteminin de vazgeçilmez araçlarından biri olan suça yönelen çocuğun bireyselleştirildiği, gereksinmelerinin vurgulandığı, ocuk mahkemesi ve toplum arasında köprü işlevi olan sosyal inceleme raporları amacına uygun kullanılmadığı görölmektedir (Işıkhan, 2014: 44).

2011 yılında Türkiye’deki ocuk mahkemelerinde ortalama yargılama süresi 422 günden 307 güne düşmüştür. Ancak bu durum mahkemeden mahkemeye farklı olup 534 ile 84 gün arasında değişmektedir. Ayrıca kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların %82’si tutuklu olarak yargılanmayı beklemektedir. Bu durum hem Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Komitesi’nin Türkiye’ye ilişkin “Sonuç Gözlemleri Raporu’nda hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerine göre Türkiye’yi cezalandırdığı kararlarda dile getirilmiştir (Işıkhan, 2014: 44).

Yakın geçmişte durum böyle idi, günümüzü değerlendirecek olursak; 15/07/2005 tarihinde 5395 sayı ile resmi gazetede yayınlanan ocuk Koruma Kanununda yasal düzenleme ile belirtilen koruyucu ve düzenleyici tedbirler ya da güvenlik tedbirleri aracılığıyla çocukların bulundukları çevrede korunmaları ve destek almaları olanağı doğmuştur. Çünkü en modern yurtlar bile aile sıcaklığını vermez. ocuk Koruma Kanunu tedbirlerin uygulanması amacıyla devletin çeşitli sistemlerini çocuklar için harekete geçirme fırsatı vermektedir. Yine ocuk Koruma Kanunu ile çocukların üstün yararı gözetilerek çocuklar yetişkinlerden ayrı yargılanır ve

kolluğun çocuk biriminde tutulur. Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur. Ayrıca nakil sırasında çocuğa kelepçe ve zincir takılmaz denilmektedir.

Çocuk Koruma Kanununa (5395) Göre Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Madde 5- (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına, iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Hakkında barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Çocuk Koruma Kanununa Göre Kuruma Başvurusu Nasıl Olur

Çocuk Koruma Kanununa göre adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararı Nasıl Alınır

Çocuk Koruma Kanununa göre çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır.

Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir.

Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Duruşma Süreci

Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir. Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir. Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Soruşturma Süreci

Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Adlî Kontrol Süreci

Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adlî kontrol tedbiri olarak aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.

Belirlenen bazı yerlere gidememek.

Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağıının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir. Denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuk için adli kontrol süresince rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuk hakkında yapılacak ihtiyaç değerlendirmesine göre iyileştirme çalışmaları yürütülür (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Türkiye’de suça sürüklenen çocuklara yönelik toplum temelli hizmetlerden biri de denetimli serbestlik hizmetleridir. Denetimli serbestlik, yasalarla başı derde giren çocuklar için aslında bir sosyal çalışma müdahalesidir. Aynı tedbir uygulamalarında olduğu gibi çocukla, toplum kaynaklarından yararlanarak kendi çevresinde bireysel olarak çalışıldığı için kapsayıcı bir hizmettir. Bu nedenle Denetimli Serbestliğin gelişmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. 2006 yılından bu yana denetimli serbestlikten yararlananların sayısında artışın olması ve genel olarak ailelerin bu uygulamadan memnun olmaları gelecek adına umut ışığı olmaktadır (Işıkhani, 2014: 46; Salim, 2011: 91).

Çocuk Ceza Hukukunun Uluslararası İlkeleri

Hukukun genel ilkeleri ve uluslararası hukuk sistemleri çocuk yargılamasında çocuklara bir takım özel haklar tanımıştır.

Çocukluk dönemi: 18 yaşını doldurmamış herkesin çocuk sayılması

Ceza sorumluluğu yaşı: Yapılan eylemin sonuçlarını kavrayabilmesi

Çocuğun yüksek yararının korunması: Bütün faaliyetlerinde temel ilkedir.

Çocuğun kararlara katılımı: İstek ve görüşlerine önem verilmesi

Cezanın son çare olması: Yeniden topluma kazandırması için oldukça önemlidir

Çocuklar hakkında karar verenlerin takdir haklarının bulunması: Titizlik ve hakkaniyetle kullanılmalı ön planda olmalıdır.

Hastane Çocuk Koruma Birimleri ve Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

Türkiye’de son yıllarda çocuk istismarı ve ihmali tıp alanında örgün eğitim ve eve sürekli tıp eğitim programlarına girmeye başlamıştır. Bu sayede hekimlerin konu hakkındaki bilgileri artmış olacak. Ancak çocuk ihmal ve istismarı bir ekip çalışmasını gerektirmektedir (Elitez ve Gönültaş, 2020:121, Salim, 2011:9).

Ülkemizdeki hastanelerde bu ekip çalışması henüz tam olarak yerleşmemiş durumdadır. Çünkü istismara uğrayan bir çocuk hastaneye başvurduğunda ilk öykü/muayene genellikle acil ya da poliklinik gibi hem bu konuda uzman olmayan hem de hastanenin en kalabalık olduğu ve çocuğun değerlendirilmesi için uygun olmayan koşullarda yapılmakta ve bölümler arasında dolaştırılmaktadır. Daha sonra çocuk çeşitli bölümlere ve özellikle de adli tıp ve çocuk psikiyatrisine yönlendirilmekte ve buralarda muayeneleri tekrar tekrar yapılmaktadır. Ayrıca bölümlerden randevu alınmasının zorlukları da göz önünde bulundurulursa çocuk çoğu zaman randevu bulamamakta veya çok ileri bir tarihe randevu bulabilmektedir. Dolayısıyla bu süreç çocuğu yıpratmaktadır (Elitez ve Gönültaş, 2020: 121; Topdemir, 2016: 13).

Çocuk ihmal ve istismar gibi olguların en uygun tedavi ve izlem yaklaşımı çocuk merkezli bir ekip çalışması olan “Çocuk Koruma Birimleri ve Çocuk İzlem Merkezleri”dir. İstismarın hem tıbbi, hem sosyal hem de hukuki yönü bulunduğu için, hastane ekibi hukukçular ve sosyal hizmet kurumları ile iş birliği içinde çalışmaktadırlar (Yüksel ve diğerleri, 2013: 18).

Çocuk İzleme Merkezi (ÇİM) aşağıdaki şekilde tanımlanmış ve işlevleri belirtilmiştir. Bu tanım diğer resmi belgelerde de aynı şekilde kullanılmaktadır. Cinsel istismara maruz kalan çocukların,

yaşadıkları travmaları defalarca tekrarlanmaktan ve örselenmekten koruyarak istismar şüphesi ve beyanın alınması, çocuğun muayenesinin uzmanlar eşliğinde yapılması, aile ile görüşmelerin sağlıklı bir zeminde yürütülmesi ve tüm bulguların rapor edilmesi için gerekli personel ve ekipmanların oluşturulduğu, asıl ve asli görevlerinin başında çocuğun hak ve yararlarını gözetmekte olan bir devlet kuruluşudur (Topdemir, 2016: 5)

Çocuk İzlem Merkezleri(ÇİM)' nin Kuruluş Amaçları Şu Şekildedir;

- Cinsel istismara uğrayan çocuğun incelemesi ve tedavisi aşamasında merkez tarafından gerekli görülen sağlık, eğitim, kolluk kuvvetleri, hukuk ve adalet sistemi gibi işbirliği yapılması gereken diğer kamu kuruluşları ile eşgüdüm içinde hizmet sağlanması.

- Çocuğa hukuki yardım yapıp çocuğun hakları savunulurken ikincil travmanın önlenmesi.

- Merkezde oluşturulacak güvenli ve çocuk dostu ortam ile çocuktaki travmanın etkilerinin azaltılması.

- Korunma altına alınması gereken olgularda, çocuğun güven içinde kalabileceği uygun bir ortam sağlanıncaya kadar geçici bir süre barınma, beslenme, giyim, sağlık ve güvenlik gereksinimlerinin karşılanması.

- Ailenin yaşadığı travmanın ve yaşanan olayın sağlıklı değerlendirilmesi amacıyla aile ile görüşülmesi.

- Ailenin ilk danışmanlık gereksinimlerinin karşılanması.

- ÇİM'de çalışan personelin özellikleri ve mekanın fiziki yapısı çocuğun kendini emniyette hissetmesini sağlayacak niteliktedir (<http://www.hsyk.gov.tr>).

Yaşadığı olumsuzluklar nedeniyle travmaya uğrayan çocuk için ÇİM'nde “çocuk dostu” bir ortam oluşturulması hedeflenmiştir.

ÇİM, 7/24 hizmet sunan bir kurumdur ve bu kurumlarda adli tıp uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişim uzmanı, ASHB'yi temsilen bir sosyal hizmet uzmanı ve hemşire görev

almaktadırlar. Adliyeden görevlendirilen bir Cumhuriyet Savcısı ve CMK tarafından görevlendirilen bir avukat da hergün adli görüşme için ÇİM’de hazır bulundurulmaktadır (Elitez ve Gönültaş, 2020:b122).

ÇİM’de görüşmelerin gizlilik esasına uygun olarak ses ve görüntü kaydının yapıldığı, savcı, adli tıp uzmanı ve diğer uzmanların görüşmeyi izleyebileceği özel olarak tasarlanmış aynalı bir oda mevcuttur.

ÇİM’e gelen bir vakada önce ön görüşme, ardından adli görüşme, tıbbi muayene ve sonrasında psikiyatrik işlemler gerçekleştirilmektedir. Çocuk ile genellikle psikolog ve çocuk gelişim uzmanı aile ile de sosyal hizmet uzmanı ön görüşme yapmaktadır. Aile ve çocukla yapılan ilk görüşmede psikososyal öykünün alınması, görüşme kayıtlarının tutulması ve rapor hazırlanma işlemleri yapılmaktadır. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanı aile görüşmesi yaparak ailenin yapısını, aile dinamiklerini, ailenin sosyoekonomik durumunu ve aile ilişkilerini sosyal hizmetin genel yaklaşımı çerçevesinde incelemekte ve genel bir değerlendirme yapmaktadır (Elitez ve Gönültaş, 2020: 122; Topdemir, 2016: 7).

Ektepte yer alan sosyal hizmet uzmanları istismar olgunun değerlendirilmeye başlandığı ilk andan itibaren aktif olarak görev alırlar. Aile ve çocuk ile ilk görüşme, psikososyal öykünün alınması, görüşme kayıtlarının tutulması ve raporlanması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na (şimdiki adıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) bildirilmesi ve olguyla ilgili ev/okul/kurum ziyaretlerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Elitez ve Gönültaş, 2020: 121; Yüksel vd., 2013: 20).

Psikologlar ve çocuk gelişim uzmanları ise örselenmiş çocuk ve ailesine duygusal destek ve müdahalenin sağlanması ve sürdürülmesi, çocuğun gelişimsel değerlendirmelerinin

yapılmasında önemli role sahiptir (Elitez ve Gönültaş, 2020: 121; Topdemir, 2016: 4).

Ayrıca muayene ortamının hazırlanması, muayene ve test sırasında hekim ve uzmanlara destek ve test gereçlerinin laboratuvara gönderilmesi gibi işlemlerde hemşirenin rolü çok büyüktür (Elitez ve Gönültaş, 2020: 121; Yüksel vd., 2013: 21).

Adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatristi ve çocuk doktoru tarafından cinsel istismar şüphesi olan çocuğun vücudunun genel bir muayenesi (cinsel organlar dahil) yapılır ve fiziki bir bulgu var ise bunlar kayıt altına alınır (Elitez ve Gönültaş, 2020: 122; Topdemir, 2016: 13).

Görüşme ve muayeneler tamamlandıktan sonra, elde edilen tüm bilgi ve belgeler raporlaştırılarak ses ve görüntü kayıtları ile birlikte Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir ve tüm bu rapor ve ses ve görüntü kayıtları incelenerek işlem yapılmaktadır (Yüksel vd., 2013: 21; Topdemir, 2016: 7).

Koruyucu Aile Hizmeti

Koruyucu ailelerin, çocukların sağlıklı bir aile ortamında büyümelerine destek olma misyonu oldukça önemlidir. Özellikle öz ailesi yanında yaşayamayan çocuklar için, koruyucu ailelerin sunduğu destek ve sevgi, psiko-sosyal gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yapabilir. Bu çocuklar, koruyucu aileler sayesinde güven duygusuyla yetişebilirler ve değer gördüklerini hissedebilirler (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 88).

Koruyucu aileler, çocukların eğitim, bakım ve yetiştirme sorumluluğunu üstlenirken, aynı zamanda devlet denetiminde bu görevi yerine getirirler. Bu da toplumsal bir sorumluluk örneğidir ve toplumun çocukların ihtiyaçlarını karşılamak adına bir araya gelmesinin bir yansımasıdır (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 88).

Aile ortamının sunduğu sıcaklık, sevgi ve güvenin yanı sıra, koruyucu ailelerin çocuklara sağladığı istikrarlı bir ortam da

önemlidir. Bu ortam, çocukların kendilerini güvende hissetmelerine ve sağlıklı bir şekilde gelişmelerine olanak tanır (Salim, 2011: 91).

Sonuç olarak, koruyucu ailelerin varlığı, toplumun çocukların ihtiyaçlarını karşılama ve onların sağlıklı gelişimlerini destekleme konusundaki sosyal sorumluluğunu gösterir. Bu aileler, çocukların yaşamlarına olumlu bir etki yaparak toplumsal refahın artmasına katkıda bulunurlar.

Evlat Edinme

Evlat edinme, öz ailesini kaybetmiş veya sağlıklı koşullar içinde aileler tarafından yetiştirilmesi mümkün olmayan çocuklar için yasal, sosyal ve psikolojik bir yöntemdir. Medeni Kanun'un belirlediği şartlara göre, otuz yaşını dolduran bireyler veya otuz yaşını doldurmuş ve en az beş yıldır evli olan çiftler evlat edinebilirler (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 89; Salim, 2011: 93).

Evlat edinme sürecinde, yaş ve medeni şartlar dışında, adayların belirli koşulları sağlaması gerekir. Bu koşullar arasında, başvuru sırasında sabıka kaydı, mal varlığı, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belgelerin sunulması, öğrenim durumunu gösteren belgenin sunulması, fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engelinin olmaması, bulaşıcı hastalığının olmaması, uyuşturucu madde bağımlısı olmaması gibi şartlar yer alır. Bu belgeler, çocuğun gelecekteki durumunun farklı açılardan güvence altına alınmasını sağlar (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 89; Salim, 2011:92).

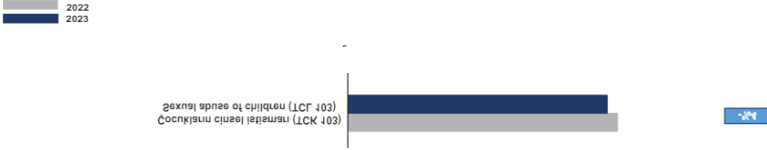
Evlat edinme sürecinde, çocuğun istismar gibi çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmasının önüne geçilmesi için adayların geçmişlerinin detaylı olarak araştırılması ve belgelendirme zorunluluğu bulunur. Bu araştırma sürecinde, adayların çocuğun iyiliği ve güvenliği açısından olumsuz özelliklerinin olup olmadığı incelenir ve gerekli önlemler alınır (Doğanlı ve Karaörs, 2017: 89; Salim, 2011: 93).

Sonuç olarak, evlat edinme sürecinde adayların belirli şartları sağlaması ve çocuğun iyiliği ve güvenliği açısından gerekli

araştırmaların yapılması, çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yetişmesinin sağlanmasını amaçlar. Bu sayede, evlat edinen aileler ve evlat edinilen çocuklar arasında sağlıklı ve mutlu bir ilişki kurulması hedeflenir.

2015 – 2023 Yılları Arasına Ait Adli İstatistikler

12. Ceza mahkemelerinde seçilen on suç türüne göre yıl içinde açılan dosya endeksi, 2022-2023
Index of new files according to selected ten crimes type at criminal courts, 2022-2023

Çocukların cinsel istismarı (TCK 103) 2022 yılına göre 2023 yılında %4 azaldığı belirlenmiştir (Adli İstatistikler 2015-2023:8)

24. Suç karar türlerine göre ceza mahkemeleri dosya sayıları, 2015-2023
Number of criminal courts files according to types of judgements, 2015-2023

Karar türü - Type of judgement	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Çocuk Ağır Ceza - Juvenile High Criminal Court									
Toplam - Total	3 631	3 468	3 227	3 519	3 925	3 133	4 373	4 663	5 286
Mahkûmiyet - Conviction	1 630	1 473	1 410	1 601	1 619	1 224	1 723	1 979	2 207
Beraat - Acquittal	700	846	802	793	1 030	883	1 171	1 209	1 448
Hükmün açıklanmasının geri bırakılması Postponement of announcing a judgement	690	616	546	601	631	464	670	693	791
Diğer kararlar - Other judgements	611	533	469	524	645	562	809	782	840
Çocuk Ceza - Juvenile Court									
Toplam - Total	67 101	54 545	44 036	45 845	47 559	36 725	50 114	52 612	47 416
Mahkûmiyet - Conviction	23 487	19 721	16 124	18 529	18 017	12 964	19 135	20 800	18 866
Beraat - Acquittal	12 372	10 180	7 227	7 902	8 039	6 439	9 099	9 607	8 378
Hükmün açıklanmasının geri bırakılması Postponement of announcing a judgement	18 016	13 031	8 883	9 980	11 789	9 653	12 298	12 881	12 538
Diğer kararlar - Other judgements	13 226	11 613	11 802	9 434	9 714	7 669	9 582	9 324	7 634

25. Ceza mahkemelerinde suçla sürüklenen çocuklar hakkında yıl içinde gelen dosya oranı, %, 2015-2023

Rate of new files regarding juveniles pushed to crime at criminal courts, %, 2015-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Yıl içinde gelen - New files	8,7	7,4	6,2	5,8	6,0	5,6	5,1	5,5	5,3

Not. 1. Yıl içinde gelen dosya sayısı, yıl içinde açılan ve bozularak gelen dosyalardan oluşmaktadır.

2. Suça sürüklenen çocuklar, dosyadaki taraf rolü ve suç yaşı (12-17 yaş, henüz 18 yaşını doldurmamış) esas alınarak sayılmıştır.

Note. 1.The number of files came in the year consists of new files and reversal by the Supreme Court.

2. Juveniles pushed to crime were counted based on the role of the party in the file and the age of crime (12-17 years old, not yet 18 years old).

2015-2023 yılları arasında Cumhuriyet başsavcılıklarında suçla sürüklenen çocuklar hakkında yıl içinde açılan dosya oranında, %1,5 gibi bir düşüş olduğu görüldü (Adli İstatistikler 2015-2023: 22)

23. Ceza mahkeme türüne göre dosya sayıları, 2015-2023

Number of files according to type of criminal court, 2015-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Çocuk Ağır Ceza - Juvenile High Criminal Court									
Gelen - Files brought	6 600	6 123	6 103	6 552	8 105	8 116	9 281	10 105	10 595
Geçen yıldan devir ⁽¹⁾ - Files from last year ⁽¹⁾	2 625	2 887	2 553	2 688	2 812	3 871	4 501	4 477	4 785
Bozularak gelen - Reversal by the Supreme Court	417	366	401	393	352	358	553	530	519
Yıl içinde açılan - Filed within the year	3 558	2 870	3 149	3 471	4 941	3 887	4 227	5 098	5 291
Karara bağlanan - Files judged	3 714	3 570	3 416	3 740	4 234	3 615	4 804	5 319	5 882
Gelecek yıla devir - Postponed to next year	2 886	2 553	2 687	2 812	3 871	4 501	4 477	4 786	4 713
Çocuk Ceza - Juvenile Court									
Gelen - Files brought	104 227	86 446	81 414	75 617	80 087	72 950	79 338	81 514	78 952
Geçen yıldan devir ⁽¹⁾ - Files from last year ⁽¹⁾	40 344	36 913	35 290	33 664	32 345	34 967	37 956	32 265	31 711
Bozularak gelen - Reversal by the Supreme Court	3 358	3 608	5 619	3 882	4 606	3 658	4 461	3 531	3 115
Yıl içinde açılan - Filed within the year	60 525	45 925	40 505	38 071	43 136	34 325	36 921	45 718	44 126
Karara bağlanan - Files judged	67 910	51 434	49 347	43 271	45 120	34 994	47 073	49 821	45 983
Gelecek yıla devir - Postponed to next year	36 317	35 012	32 067	32 346	34 967	37 956	32 265	31 693	32 969

(Adli İstatistikler 2015-2023:20)

1.13 Cumhuriyet başsavcılıklarında soruşturma evresinde suçla sürüklenen çocukların dosya ve suç sayıları, 2023
Number of files and crime about juveniles pushed to crime at the investigation stage at Chief Public Prosecutors' Offices, 2023

	Gelen - Files brought				
	Toplam Total	Geçen yıldan devir Files from last year	Yıl içinde açılan Filed within the year	Karara bağlanan Files judged	Gelecek yıla devir Postponed to next year
Dosya File	299 362	111 357	188 005	187 260	112 102
Suçla sürüklenen çocuk Juvenile pushed to crime	304 056	132 410	171 646	178 982	125 074
Suç Crime	628 809	247 220	381 589	389 919	238 890

Not 1. Suçla sürüklenen çocuğun yıl içinde açılan ve geçen yıldan devren gelen dosyası var ise, o çocuk her sütunda ayrı ayrı sayılmıştır.

2. Suçla sürüklenen **çocuklar** 0-17 yaş aralığında alınmıştır.

Note 1. If a juvenile pushed to crime has a file opened during the year and transferred from the previous year, that juvenile is counted separately for each column.

2. Juveniles pushed to crime were taken between the ages of 0-17.

1.14 Cumhuriyet başsavcılıklarında soruşturma evresinde suçla sürüklenen çocuklar hakkında karara bağlanan dosya ve suç sayıları, 2023

Number of judged file and crime about juveniles pushed to crime at the investigation stage at Chief Public Prosecutors' Offices, 2023

	Dosyaya verilen karar türü Judgement type given to file						
	Toplam Total	Kovuştur- maya yer olmadığı Decision of non- prosecution	Kamu davasası açılan Filed public prosecution	Yetkisizlik Lack of venue	Görevsizlik Lack of jurisdiction	Birleştirme Joinder	Diğer kararlar Other judgements
Dosya File	187 260	93 231	77 776	6 461	78	6 972	2 742
Suçla sürüklenen çocuk Juvenile pushed to crime	207 135	113 023	77 947	5 626	110	7 182	3 247
Suç Crime	389 919	182 714	180 607	9 754	169	11 102	5 573

(Adli İstatistikler 2023: 78)

SONUÇ

Geleceğimizin teminatı çocuklarımızı, başta aile ve toplum içinde sağlıklı bir geçmişe sahip olarak yetiştirmek sağlıklı bir gelecek açısından son derece önemlidir. Bu nedenle başta aileler olmak üzere sosyal çevre ve toplum bilinçli ve duyarlı olmalıdırlar. Devlette yasal düzenlemelerle konuyu hiç bir ayırım gözetmeden

hakkaniyet çerçevesinde hassasiyetle takip etmeli ve ilgili devlet kurumları disiplinler arası uyum içinde çalışmalıdırlar.

Burada çocuklarımızın sağlıklı bir şekilde yetişebilmesi için üç sac ayağından bahsedebiliriz. Bunlar;

1. **Ailelerin Rolü:** Aileler, çocukların ilk ve en önemli eğitimcileridir. Sağlıklı bir çocuk yetiştirmek için ailelerin sevgi, şefkat, disiplin ve doğru model olma gibi konularda bilinçli olmaları önemlidir. Aile içinde iletişim, duygusal destek ve sağlıklı sınırların belirlenmesi çocukların gelişimini olumlu yönde etkiler.
2. **Toplumun Rolü:** Toplum, çocukların yetiştiği ortamın bir parçasıdır ve çocukların sağlıklı gelişimi için olumlu bir çevrenin oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Okullar, mahalleler, dini ve kültürel kurumlar gibi toplumsal yapılar, çocukların değerlerini ve davranışlarını şekillendirmede etkilidir. Toplumun bu alanlarda sağlıklı bir ortam oluşturması ve çocukların korunması için çaba göstermesi önemlidir.
3. **Devletin Rolü:** Devlet, çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması konusunda önemli bir sorumluluğa sahiptir. Yasal düzenlemelerle çocuk hakları korunmalı, çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca, çocukların eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Bu şekilde aileler, toplum ve devlet birlikte çalışarak çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmelerini sağlayabilirler. Bu çaba, gelecekte daha sağlıklı, mutlu ve başarılı bir toplumun oluşmasına katkı sağlar.

Çocuk istismarı şüphesi durumlarda kurumlar ve birimler arasındaki birliktelik yani iletişim ve bilgi alışverişi çok önemlidir. Adli tıp uzmanlarının yanı sıra, çocuk ve ergen ruh sağlığı, çocuk cerrahisi uzmanları, çocuk gelişim uzmanları, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarından destek alınması ve iletişim halinde olunması gerekmektedir. İstismara maruz kalan çocukla birlikte ailenin de örseleneceği bilinmeli dolayısıyla istismara uğrayan çocuğun ailesinin de psikiyatrik değerlendirmeden geçmesi ve destek verilmesi önemlidir. İstismar vakalarında ancak tüm uzman ve yasal mercilerle birlikte ele alınıp değerlendirildiğinde sağlıklı bir neticeye varılabilir.

İstismara uğrayan çocuğun topluma kazandırılması noktasında ÇİM merkezlerindeki mevcut iş ve işlemlerin devamı olarak çocuğu ve aileyi güçlendirme amaçlı olarak sosyal aktivitelere ve çocuk merkezli çalışmalara daha fazla ağırlık verilebilir. İstismar mağduru çocuklarımızın hayatlarına güzel dokunuşlar yaparak hem ÇİM merkezlerimizi güçlendirmeli hem de çocukların güvenlerini geliştirerek topluma kazandırmalıyız.

KAYNAKÇA

Adli ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2023). Erişim Adresi https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22042024115644ADalet_ist-2023CALISMALARI59.pdf

Aktay, M. (2020). İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi. *Gelişim Ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184.

Akyüz, E. (2019). Çocuk hakları bildirisi ve türk hukuk sistemi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 13(1), 339-365.

Babahanoğlu, R. (2022). Türkiye’de insan hakları ve sosyal hizmet (Ed. Işık, A), *İnanç temelli insan hakları ve hak ihlalleri içinden* (293-312). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Cankurtaran Öntaş, Ö. (2009). *Çocuk adalet sistemi ve çocuk-polis ilişkisi*. Toplum Ve Sosyal Hizmet, 19(2), 21-37.

Çocuk Koruma Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete (5395, 15 Temmuz 2005)

Doğanlı, B. ve Karaörs, G. (2017). Çocuk İstismarı ve Sosyal Devlet Kapsamında Çocuk İstismarına Yönelik Alınan Önlemler. *Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi*, 2(7), 83-92.

Elitez D. ve Gönültaş, M. B., (Ed.). (2020). *Adli sosyal hizmet yaklaşım ve müdahale*: Nobel Yayınları

Elmacı, D. (2019). Türkiye’de Koruma Altındaki Çocuklara Yönelik Çocuk Koruma Kuruluşlarındaki Değişimler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 33-59.

Işıksan, V. (2014). *Sosyal hizmet ve mülakat*: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü: Ankara

Konan, B. (2011). İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Açısından Osmanlı Devletine Bakış. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 253-288.

Kuruca, M. Y., ve Mamur Işıkcı, Y. (2022). Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin Kurulmasına Yönelik Kamu Politikası Analizi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 48-70.

Salim M, (2011). *Geçmişten günümüze Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Topdemir, C. (2016). İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (43).

Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete (5237, 12 Ekim 2004)

Uslu, G. (2019). *Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri*. Başkent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, F., Keser, N., Odabaş, E., vd. (2013). Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (2), 18-22.

BÖLÜM 3

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARIN NEDENLERİ LİTERATÜR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRME

Samed ATA•

GİRİŞ

Yaşam şartlarının giderek zorlaştığı bu dönemlerde, ebeveynlerin önceliklerinden biri çocuklarını potansiyel risklere karşı korumaktır. Aile yapısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveynlik tarzı gibi faktörler, çocukların gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Dolayısıyla, ailelerin çocuk istismarı ve ihmal konularında bilinçli olmaları son derece önemlidir. Ebeveynlerin, çocuklarıyla ilişkilerinde sağlıklı iletişim ve sıcak bir bağ kurabilmek için uzmanlardan destek alması tavsiye edilir. Bu destek, ailelerin çocuklarını sağlıklı bir şekilde büyötmelerine ve korumalarına yardımcı olabilir (Haktanır vd., 1999: 12).

Çocuk ihmal ve istismarı, toplumların en karanlık ve yıkıcı sorunlarından biridir. Her yaş grubundan çocuğu etkileyen bu sorun,

• Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Çorum.

onların sağlıklı gelişimini tehdit eder ve hayatları boyunca kalıcı izler bırakır. Ancak, bu travmatik durumun nedenleri karmaşık ve çok yönlüdür. İhmal ve istismarın kökenlerini anlamak, etkili önlemler geliştirmenin temelidir. Saunders, Banyard ve Broman'a göre çocuk istismarı sonrasında, çocuklarda aşırı kaygı, davranış bozukluğu, travma sonrası stres, uyumsuzluk ve intihara eğilim gibi psikolojik rahatsızlıkların sıklıkla görüldüğü bildirilmektedir. Bu durum tedavi edilmediğinde ise bu belirtilerin yetişkinlikte de devam ettiği gözlenmektedir. Çocuk istismarının psikolojik etkileriyle başa çıkmanın önemli olduğu ve destek almanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu nedenle çocuk istismarı vakalarında hızlı bir şekilde profesyonel yardım almak, çocuğun uzun vadeli psikolojik sağlığı için kritiktir. Ailelerin ve toplumun bu konuda farkındalığının artırılması ve istismar vakalarını önlemeye yönelik adımlar atılması da büyük önem taşımaktadır.

Birçok araştırmacı ve uzman, çocuk ihmalinin ve istismarının birden fazla faktörün bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Ekonomik zorluklar, aile içi şiddet, ebeveynlerin yetersiz eğitimi, madde bağımlılığı, ruh sağlığı sorunları ve sosyal izolasyon gibi faktörler, çocukların güvenliğini ve refahını tehlikeye atar. Ancak, bu nedenlerin her biri tek başına ihmal ve istismarı açıklamak için yetersiz kalır. Gerçek şu ki, bu sorunun temelinde yatan daha derin ve geniş kapsamlı bir dizi etken bulunmaktadır. Çocukların en güvenli olacakları yer ailelerinin yanı olmasına karşın aynı zamanda istismar olgularında en çok risk altında oldukları yer de aileleridir. İstismarda bulunan ailelerin başlıca özellikleri; eşler arası anlaşmazlıkların olması, ebeveynlerin alkol ya da madde kullanması, çocuk ile ilgili beklentiler içinde olma, parçalanmış aile yapısının olması, ebeveynlerin sağlık durumları nın kötü olması, geniş aileye sahip olma ve eğitim seviyesidir (Taner, 2004; Fergusson, 2013)

Toplumsal normlar ve değerler, aile yapısı, kültürel inançlar ve eğitim sistemleri gibi sistematik faktörler de ihmal ve istismarın yayılmasında etkilidir. Örneğin, toplumun çocukların haklarını tanıma ve koruma konusundaki tutumu, bu tür vakaların önlenmesinde kritik bir rol oynar. Ayrıca, aile içi ilişkilerin ve iletişimin kalitesi, çocukların korunmasında belirleyici bir faktördür.

Kültürel normlar ve inançlar da, bazı durumlarda istismarın görünmez kalmasına veya kabul edilmesine yol açabilir. Örneğin, ülkemizde amcalar, teyzeler küçük çocukların başlarını okşar, kucaklarına alıp severler ve toplumumuzda bu durum normal kabul edilir. Ancak bazı başka toplumlarda ve ülkelerde bu davranış çocuk istismarı niteliğinde sayılıp kabul edilmeyebilir (Aydın, 2019). Bu çalışmamız da çocuk ihmal ve istismarının nedenlerini daha derinlemesine inceleyeceğiz ve bu sorunlarla mücadelede etkili çözümler için kök nedenlere odaklanmanın önemini vurgulayacağız.

Çocuk İstismarının Nedenleri

Çocuk istismarı nedir bunun en güzel tanımını Dünya Sağlık Örgütü tarafından şu şekilde ele alınmıştır “Çocuk istismarını, çocuğun sağlığına, fiziksel ve psikososyal gelişimine zarar veren, yetişkin veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muamele olarak tanımlamaktadır” (WHO, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (2018) verilerine göre her 4 yetişkinden birinin çocukluk döneminde fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20’si ve erkeklerin %8’inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldığı, buna ek olarak dünyada her yıl 15 yaş altındaki 31000 çocuğun istismar nedeniyle yaşamını yitirdiği bildirilmektedir.

2018 yılı Türkiye çocuk istismarı raporunda da çocuk mağdur sayısı 2014 yılında 74064 iken, 2016 yılında bu sayının 83552’ye yükseldiğı, genel olarak cinsel istismar mağduru çocuk

sayısının %33 oranında arttığı bildirilmektedir (İmdat ve Asuma, 2018). Peki bu durumda insanları düşündüren nedir? Çocuğun hastalanması durumunda ailenin hızlı tepki vermemesi ve hastalıkla ilgili farklı açıklamalar yapması, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilir. Özellikle, çocuğun kilo alamaması ve bakımsız görünümü gibi belirtiler çocuk istismarı şüphesini artırabilir. Bu durum, çocuğun ihtiyaçlarının ihmal edildiğini veya korunmadığını düşündürebilir. Dolayısıyla, çocuğun sağlığı ve güvenliği için derhal müdahale edilmesi ve durumun dikkatlice incelenmesi gerekebilir (Turhan vd., 2006: 155).

Son yıllarda Türkiye'de çocuk istismarının derinlemesine anlaşılmasıyla birlikte, önleyici ve koruyucu hizmetlerin vurgulanmaya başladığı ifade ediliyor (Şahin, 2009). Önemli olan, çocuk istismarının başlamasını engellemeye odaklanmak ve bu süreci aktif bir şekilde yönetmektir (Pala vd., 2011). Ayrıca, istismara maruz kalan çocukların etkili bir biçimde tedavi edilmesinin, ileride tekrar istismara maruz kalma riskini azaltabileceği vurgulanıyor (Özdemir, 2009; Nasıroğlu, 2014).

Çocuk istismarının nedenleri ve ortaya çıkma sebeplerine odaklanalım. Örneğin, aile içi şiddet, ekonomik zorluklar, ebeveynlerin eğitimsizliği, çocukların sosyal ve duygusal desteğe erişiminde yaşanan eksiklikler gibi faktörlerin çocuk istismarını tetikleyebileceğini belirtebiliriz. Ayrıca, kültürel faktörler, toplumsal normlar ve eğitim sisteminin de çocuk istismarıyla ilişkili olduğunu göz önünde bulundurabiliriz. Çocuk ihmal ve istismarının tespit edilmesi ve tanı konulabilmesinde risk altındaki çocukların tanınması çok önemlidir. Bu bağlamda savaş ve göç mağduru çocuklar, evlilik dışı doğan, özel gereksinimi olan, üvey anne/baba ile yaşayan, ebeveyni madde bağımlısı olan, istenmeyen gebelik sonrası doğan çocuklar ile sosyoekonomik ve eğitim düzeyi geri

kalmış ebeveyn ve çocukları risk altındadırlar (Önal vd., 2013; Sener vd., 2014).

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın tanımlanması, toplumun kültürel yapısından doğrudan etkilenir. Çocuk ihmali ve istismarı, herhangi bir din, kültür, sosyal sınıf veya ekonomik koşula bağlı olmadığı halde, kültürel değerler, inançlar ve koşullar bu olguyu etkileyebilir. Bazı kültürlerde, çocuk yetiştirme tarzları içinde istismar ve ihmal olarak kabul edilen davranışlar, diğer kültürlerde ise doğal olarak görülebilir (Kepenekci, 2001). Bir neden başka bir sebebi ortaya çıkarmaktadır. En basitinden bahsettiğimiz gibi eğitim yetersizliği ebeveynlerin çocukların zihin dünyasını anlamaya veya onlar gibi düşünmekten alıkoyar ister istemez bu durum yaşandıktan sonra çocuklar ailesi tarafından ya istismara ya da ihmale uğramaya doğru evrilir bu durumda yaşanan bu gibi olumsuz durumlar toplumun kanayan yarısı olmaya devam eder.

Çocuk istismarının ortaya çıkma nedenlerinden biri olan eğitim yetersizliği gibi nedenlerin yanı sıra, toplumsal normlar ve kültürel faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, bazı toplumlarda çocukların haklarına ve duygusal ihtiyaçlarına gereken önem verilmeyebilir. Çocuklar için en güvenli yerin ailelerinin yanı olduğu düşünülse de aynı zamanda en fazla risk altında oldukları ortam da burasıdır. Özellikle sevgisiz bir ortamda yetişmiş, kendi ailesi tarafından ceza ve şiddet görmüş veya kendi ailesinin birbirine şiddet uyguladığına tanık olmuş ebeveynler istismar riskini arttırmaktadır ve kendi çocuklarına aynı davranışları sergilemektedir (Arıkan, 1998: 1-3). Anne ve babaların öfke kontrolü konusunda desteklenmesi önemlidir. Bu destek, stres, depresyon, zaman yönetimi ve kriz yönetimi gibi psiko-sosyal konuları kapsamalıdır (Sarı, 2010). Ayrıca, çocuğun güvenliği ön planda tutulmalı ve şiddet gösteren ebeveynlerden uzak tutulması sağlanmalıdır. Bu şekilde çocuk korunmuş olur (Özdemir, 2006; Nasıroğlu, 2014).

Ebeveynlerin duygusal ihmalinin, çocuklarda ileride aynı davranışları sergileme riskini artırabileceği bilinen bir gerçektir. Bu durumda, çocuklar kendi ebeveynleri tarafından terk edilmiş gibi hissedebilir ve bu duygularını ileride kendi çocuklarına yansıtabilirler. Öte yandan, ebeveyn-çocuk ilişkisi de etkilenebilir; ebeveynler kendi isteklerinin karşılanmadığını hissettikleri durumlarda, bunu çocuktan bekleyebilir ve ona karşı olumsuz duygular besleyebilir. Bu tür durumlar adaletsiz bir ilişki dinamiği oluşturarak aile içi ilişkileri etkileyebilir. Sonuç olarak, ihmal edilen ve istenmeyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde kendileri de benzer davranışları sergileme riski taşıdıkları unutulmamalıdır (Polat, 2000).

Ayrıca, cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddetin normalleştirilmesi gibi toplumsal normlar da çocuk istismarının yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir. Bu durumda, çocuk istismarının önlenmesi için sadece bireysel ebeveyn eğitimi yeterli olmayabilir; aynı zamanda toplumsal düzeyde farkındalık oluşturulması ve kültürel değişimin teşvik edilmesi gerekebilir. Bu, çocukların sağlıklı bir ortamda büyümesini sağlamak ve istismara karşı korunmalarını temin etmek adına toplumsal bir sorumluluktur. Bu nedenle, çocuk istismarını önlemek için toplumsal, kültürel ve eğitimsel düzeyde kapsamlı çözümler gereklidir. İstismarın önüne geçilebilmesi için öncelikle toplum çocuk hakları ve istismar konusunda bilinçlendirilmeli ve konunun önemi vurgulanmalıdır. Medya istismara karşı farkındalık yaratılması adına önemli bir mecradır. Bu nedenle kamu spotları aracılığıyla istismara yönelik toplumsal bilinç artırılmalıdır. Çocuğun korunması hem ailenin, hem toplumun hem de devletin görevidir. Bu nedenle istismar konusunda devlet politikaları geliştirilmeli gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Kaytez vd., 2018).

Çocuk İstismarının Türk Ceza Kanunu'ndaki Yeri

Çocuk istismarı Türk Ceza Kanunu'nda ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Kanun, çocukların korunması ve istismarın önlenmesi amacıyla çeşitli hükümler içermektedir. Örneğin, çocukları cinsel istismar edenlerin cezalandırılmasını öngören maddeler bulunmaktadır. İstismar edilen çocuk “korunma ihtiyacı olan çocuk” olup hakkında 03.07.2005 tarihli ve 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu”nun 5. maddesinde belirtilen “koruyucu ve destekleyici tedbirlerin” uygulanmasına karar verilebilecektir (Özmen, 2021).

Bununla birlikte, çocukların haklarını ihlal eden her türlü eylem Türk Ceza Kanunu'nda yer almaktadır ve bu tür eylemler ciddi cezalarla karşılanmaktadır. Türk Ceza Kanunu (TCK)'nın 278/1'e göre)İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Özmen, 2016).

Kanun, çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için önemli bir araçtır ve çocuk istismarının yasal olarak tanımlanması ve cezalandırılması için etkili bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle, Türk Ceza Kanunu çocuk istismarının önlenmesi ve mağdurların korunması için kritik bir role sahiptir. Bu kapsam çerçevesinde TCK'da işlenen suçu ihbar etmeyen bireylere karşı işleme alınacak cezai işlemleri 278. ile 279. ve 280. yasa maddelerinde düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 278. maddesi, çocuklara karşı işlenen suçları düzenlemektedir. Maddede belirtilen hükümler, on beş yaşından küçük çocuklara yönelik suçların cezai yaptırımlarını belirlemektedir. Bu kapsamda, çocuğun zihinsel ya da bedensel olarak engelli olması durumunda verilecek ceza yarı oranlı olarak artırılmaktadır. Kamu görevlilerine yönelik suçlar için ise altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmekte ve bu durum adli kolluk kuvvetlerine uygulanacak cezanın da yarı oranında artırılmasını içermektedir. Aynı şekilde sağlık personeline karşı

işlenen suçlar da bir yıl hapis cezası ile cezalandırılır (Karaçor, 2019).

Suçluları cezalandırmak devletin sorumluluğunda olsa da, suç ile karşılaşan bireylerin de yasalarla belirlenmiş bir takım sorumlulukları vardır (Bakır ve Kapucu, 2017).

Çocukların korunmasına ilişkin olarak uluslararası bir belge olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Türkiye dahil olmak üzere 197 ülke tarafından imzalanmış ve 2 Eylül 2010'da yasa statüsüne kavuşmuştur (Kurt, 2016). Bu sözleşme, çocukların her türlü fiziksel, zihinsel ve cinsel ihmal ve istismardan korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Suçluların cezalandırılması devletin sorumluluğunda olsa da, suçla karşılaşan bireylerin de yasalarla belirlenmiş belirli sorumlulukları bulunmaktadır.

Örneğin ‘‘TCK 279/1’e göre ‘‘Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır’’, TCK 280/1’e göre ‘‘Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (Özmen, 2016).

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerine göre, işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişiler, belirlenen cezalarla karşı karşıya kalabilirler. Bu maddeler, ihmal ve istismara uğrayan çocukları bildirmekle yükümlü olan herkesin bu sorumluluğu yerine getirmesi gerektiğini vurgular. Bu şekilde, çocukların korunması ve istismarın önlenmesi için toplumsal bir sorumluluk üstlenilmiş olur. İstismarın ihbar yükümlülüğüne konu olabilmesi için duygusal, fiziksel ya da cinsel olarak suç teşkil eden

bir fiil şeklinde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'na göre, suç teşkil eden bir fiilin yetkili makamlara bildirilmemesi suç sayılmaktadır. Ancak, istismarın suç düzeyine henüz ulaşmadığı durumlarda, bu bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır. Yani, durum henüz istismar olarak kabul edilecek seviyede değilse, kişilerin bu durumu yetkililere bildirme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu hükümle toplumda gerçekleşebilecek suiistimallere karşı mücadele etmek ve mağdurları korumak amaçlanmaktadır (Koca, 2012).

Çocuk İhmali Nedir?

Toplum genelinde çocuk ihmali, çocukların temel haklarının ihlali olarak görülür ve bu durumun önlenmesi için çeşitli yasal düzenlemeler ve toplumsal önlemler alınır. Çocuk ihmali konusundaki artan vakalar, uluslararası ve yerel düzeydeki hukuki düzenlemelere rağmen, çocuk haklarının gerçek hayatta uygulanabilirliğini artırmak ve gerekli önlemleri almak için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Daha ileri bir koruma yöntemi olarak çocuğa kötü muamele gösteren kişinin çocuktan uzaklaştırılması, eğer bu kişi ebeveynlerden biri ise velayet hakkının kendisinden alınması, ihmâl ve istismarda bulunan kişinin cezalandırılması olabilmektedir (Nasıroğlu, 2014: 68; Kaynak, 2014: 107).

Ülkeler, çocuk haklarını korumak için gerekli adımları atmaları ve yasal yapılarını bu haklarla uyumlu hale getirmeleri gerektiğini kabul etmiş olsalar da, bu hedefe ulaşmak için daha fazla ilerleme kaydetmek zorundadırlar (Uğurlu ve Gülsen, 2014).İhmâl, çocuğun temel ihtiyaçlarının, hem bedensel hem de duygusal olarak yeterince karşılanmadığı durumları ifade eder.

Fiziksel ihmâl, çocuğun beslenme, giyinme, temizlenme ve korunma gibi temel bedensel ihtiyaçlarının ihmâl edilmesini içerirken, duygusal ihmâl ise çocuğun sevilme, şefkat ve ilgi görme

gibi duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamasını ifade eder. Çocuk ihmali, yaşa uygun bakımın sağlanmaması durumunda çocuğun barınma, beslenme, giyinme, eğitim, denetim, sağlık hizmetleri ve fiziksel, bilişsel ile duygusal gelişimi için gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak tanımlanır (Yalın vd., 2002).

İhmalin istismardan farkı, çoğunlukla aktif bir zarar verme niyeti içermemesidir. İstismarda, ocuğa bilinçli bir şekilde zarar verme veya istismar etme eğilimi vardır. Ancak ihmal durumunda, yetişkin genellikle çocuğun bakımında pasif kalır veya yetersiz davranır. Bu, genellikle bilinçli bir kötü niyetin sonucu olmayabilir, ancak yine de çocuğun sağlığı ve gelişimi için ciddi riskler oluşturabilir. Her iki durum da çocuğun fiziksel ve duygusal sağlığını olumsuz etkileyebilir ve çocukların güvenliğini ve refahını tehlikeye atabilir. İhmal ile istismar arasındaki fark ise yetişkinin çocuğun bakımında pasif kalmasıdır; yani aktif bir zarar verme niyeti bulunmamaktadır. Ancak her iki durum da çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz etkileyebilir ve ciddi sonuçları beraberinde getirebilir (ztrk, 2011).

Çocukların güvenli bir ortamda büyümesi ve gelişmesi için ailelerin, eğitim kurumlarının, toplum liderlerinin ve devletin sorumlulukları vardır. Çocuk ihmali, toplumda genellikle ciddi bir endişe ve tepki uyandırır. Toplum, ocukların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda duyarlı olmalı ve çocukların güvenliğini sağlamak için çaba göstermelidir. T.C. Anayasası'nın 'Ailenin Korunması' başlıklı 41. maddesinde, ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, Devletin ailenin huzuru ve refahı ile özellikle anne ve çocukların korunması için gerekli önlemleri alacağı, teşkilatı kuracağı hususu vurgulanmaktadır. Her ocuğun korunma ve bakımdan yararlanma, yararına aykırı olmadıkça anne ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına

sahip olduğu ve Devletin her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alacağı belirtilmektedir (Akyüz, 2011).

Çocuk İhmal ve İstismarını Doğuran Sebepler

Çocuk ihmali ve istismarını doğuran birçok sebep bulunmaktadır. Bu sebepler genellikle karmaşık ve çok katmanlıdır. Birincil faktörler, genellikle ailenin iç dinamikleri ve ebeveynlerin durumları ile ilişkilidir. Örneğin, aile içi şiddet, madde bağımlılığı, duygusal problemler, işsizlik gibi faktörler ailede çocuk ihmaline ve istismarına zemin hazırlayabilir.

Aynı zamanda, ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerilerindeki eksiklikler, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizliklere yol açabilir. Geniş ailelerdeki çocuklar, genellikle iki veya üç çocuklu ailelerdeki çocuklara kıyasla, eğitim açısından üç kat daha fazla ihmal riskine maruz kalabilirken, fiziksel ihmal riski ise yaklaşık iki veya iki buçuk kat daha yüksektir (İzmirli vd., 2000).

Toplumsal faktörler de ihmal ve istismar durumlarının önemli yapı taşlarını oluşturmaktadır. Yetersiz sosyal destek sistemleri, ekonomik eşitsizlikler, yetersiz çocuk hizmetleri ve eğitim olanakları gibi nedenler, çocukların korunmasını ve ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırabilir. Kültürel normlar ve değerler de çocuk ihmal ve istismarının nedenleri arasında yer alabilir. Bazı toplumlarda çocukların haklarına ve güvenliğine verilen önem farklılık gösterebilir ve buna bağlı olarak ihmali ve istismarı daha yaygın hale getirebilir. Çocuk istismarına neden olan faktörler arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyal eşitsizlik, aileyi destekleyip koruyabilecek hizmetlerin yetersizliği, düşük gelir düzeyi, şiddeti normalleştiren bir zihniyetin varlığı ve ihmal ile istismara yönelik farkındalık yaratılmasına yönelik yetersiz çalışmalar bulunmaktadır. Bu faktörler çocukların sağlıklı gelişimini olumsuz etkileyebilir ve istismar riskini artırabilir (Celiloğlu, 2018).

Bireysel faktörler de etkilidir. Örneğin, çocuğun fiziksel veya zihinsel engelli olması, özel bakım ve dikkat gerektiren bir durumda olması, onu risk altında bırakabilir. Aynı şekilde, çocuğun ergenlik dönemindeki davranışları, aile içinde gerginlik ve çatışmalara neden olabilir ve bu da çocuğun ihmal veya istismara maruz kalma olasılığını artırabilir. Çocukların olumlu gözükmeyen görünümünün istismara yol açabileceği üzerinde durulmuştur. Bu durum, çocuğun olağandışı görünümü nedeniyle anne-çocuk bağına zayıflatabilir. Ayrıca, bu çocukların ağlamaları, diğer çocuklardan daha şiddetli ve uyarıcı olabilir (Frodi, 1980).

Fiziksel veya gelişimsel özürlü, zeka geriliği olan, kronik fiziksel hastalığı bulunan veya konjenital anomalili çocuklar, bazı narsistik ve istismara eğilimli ailelerde kendi bozuk görünümeleri gibi algılanabilir ve bu nedenle istismara maruz kalabilirler. Kendi ana babaları tarafından duygusal olarak ihmal, istismar edilen ve istenmeyen çocuklar, büyüdüklerinde aynı şekilde istismarda bulunma eğilimi gösterebilirler. Bu çocuklar, kendilerine yapılan ihmali ana babalarına karşı düşmanlık hissiyle birlikte taşıyabilirler. Ebeveyn-çocuk ilişkisi de bu durumda değişmiştir; ebeveyn, kendi reddedilmiş isteklerinin çocuğu tarafından yerine getirilmesini bekleyebilir ve çocuğa karşı öfke duyabilir. Bu durumda, ihmal edilen çocukların kendilerini ifade etme, psikolojik olarak iyi görünmeme durumlarını ve sağlıklı ilişkiler kurma becerilerini olumsuz etkilenebilir (Polat, 2000)

Bu durum, aile içindeki narsistik eğilimlerin, çocuğun farklılıklarını kabul etme ve onlara destek olma yerine, onları istismar etme potansiyelini artırabileceğini göstermektedir. Dukewich'e göre genç yaşta anne-baba olan ebeveynlerin çocuklarına gerekli ilgi ve şefkati gösterme konusunda zorluklar yaşama riskleri bulunmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde (13-19 yaş arası) çocuk sahibi olan annelerde, duygusal olgunluğun

eksikliği istismara karşı daha savunmasız olmalarına neden olabilir. Bu durumda, genç ebeveynlerin çocuklarına duygusal destek ve rehberlik sağlamak için ekstra çaba harcamaları gerekebilir harcanmazsa ihmal ve istismar kaçınılmaz oluyor. Bu çocuklar, kendi ihtiyaçlarına uygun sevgi ve destek yerine, ailenin kendi benliklerini tehdit olarak algıladığı bir varlık olarak görülebilirler, bu da onların istismara açık hale gelmelerine yol açabilir (Polat, 1997).

Son olarak da medyanın etkisi hiç azımsanmayacak şekilde etkili olmaktadır. Sosyal medya platformları, birçok tanışma sürecinin istismara dönüşmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, bu mecralar aracılığıyla rastgele kişilerle iletişim kurmak ve yakınlık geliştirmek oldukça risklidir. Özellikle genç yaşta olan kız ve erkek çocuklar, çekici ve ilgi çekici görünen sohbetlerle başlayan ilişkilerin, istismarla sonuçlanabileceği tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sosyal medya, istismar riskini artırabilecek bir ortam sağlayabilir ve bu nedenle çocuklar, bu platformlarda dikkatli olmalı ve güvenliklerini korumak için bilinçli davranmalıdır (Yıldırım, 2019). Medya, çocukların yaşadığı istismar vakalarını haberleştirerek toplumun dikkatini bu konuya çeker ve farkındalık oluşturabilir. Ancak, bazen medya, istismar haberlerini abartılı şekilde sunarak olayları dramatize edebilir ve bu da toplumda korku ve kaygı oluşturabilir. Bunun yanı sıra, medya, istismar vakalarını çocukların özel yaşamlarına zarar verebilecek şekilde detaylı bir şekilde yayınlarak onların mahremiyetini ihlal edebilir.

İhmal ve İstismarın Riskini Artıran Nedenler

İhmal ve istismarın riskini artıran birden çok nedeni olabilir. İnsan ilişkilerinden kurumsal yapıların dinamiklerine kadar geniş bir yelpazede etkili olan faktörler bulunmaktadır. Bunları başlık başlık inceleyelim:

İletişim Eksikliği: İletişim eksikliği, insanların duygularını ifade edememesine ve ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olabilir. Bu durum, insanların istismar edilmesine zemin hazırlar çünkü duygularını ifade etmekten çekinirler veya yardım isteme konusunda güçlük çekerler. Küçük yaşta olan çocuklar, kendilerini ifade etme konusunda yetersiz olabilirler ve savunma yetenekleri gelişmemiştir. Bu nedenle, istismar ve ihmalleri daha fazla yaşama riskleri bulunmaktadır. Bu durumda toplum olarak çocukları koruma altına almak ve onların haklarını savunmak önemlidir. Yetişkinlerin, çocukların sesini duyurabilmeleri için destek olmaları gerekmektedir (Özmen, 2021).

Zayıf Kurumsal Politikalar ve Denetim Mekanizmaları: Kurumsal düzeyde, etkili politikalar ve denetim mekanizmaları olmadığında, istismarın önlenmesi zorlaşır. İş yerlerinde, okullarda ve diğer kurumsal ortamlarda iyi tasarlanmış politikalar ve düzenlemeler olmadığında, istismarın ortaya çıkma olasılığı artar. Örgün eğitimde çocukların, istismara maruz kalma olasılığına karşı, bilgi ve beceri açısından güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Çeçen, 2007).

İçsel Çatışmalar: Bireylerin içsel çatışmaları, ihmal ve istismara daha açık hale getirebilir. Örneğin, bir kişi öfke sorunları yaşıyorsa veya kendine güven eksikliği varsa, bu durum onu istismara daha yatkın hale getirebilir.

Toplumsal Normlar ve Kültürel Faktörler: Bazı toplumlarda, istismar ve ihmal kabul edilebilir veya göz ardı edilebilir bir davranış olarak algılanabilir. Bu normlar, istismarın görülme sıklığını artırabilir ve mağdurların sessiz kalmalarına neden olabilir (Bahar, 2009; Bilge, 2013).

Bireysel Risk Faktörleri: Bazı bireysel özellikler, kişileri istismara daha açık hale getirebilir. Örneğin, fiziksel veya zihinsel

engelli bireyler, yaşlılar veya çocuklar, istismara daha savunmasız olabilirler. Engelli kişiler, toplumla ilişki kurarken birçok zorlukla karşılaşabilmektedirler. Bir araştırmaya göre, Amerika'da engelli bireylerin %49 normal insanlara göre daha sık istismara maruz kalmaktadır. Bu durum, engellilerin savunmasızlığından ve toplumsal farkındalığın eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Engelli bireyleri koruma ve destekleme amacıyla toplum olarak daha fazla duyarlılık göstermemiz gerekmektedir. Ayrıca, engellilik konusunda farkındalığı arttırmak ve bu konuda eğitimler düzenlemek önemlidir (Karaçor, 2019).

Ekonomik Zorluklar: Ekonomik zorluklar, bireyleri istismara daha açık hale getirebilir. Özellikle yoksulluk içinde yaşayan insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak için istismar riski taşıyan durumlara daha fazla maruz kalabilirler. Çocukların ağır işlerde çalıştırılması, onların sağlıklı fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle sokak çocukları ve yoksul çocuklar, ekonomik istismara daha fazla maruz kalma riski taşımaktadır. Bu durum çocukların eğitim ve oyun gibi önemli yaşam alanlarından mahrum kalmalarına sebep olurken, yaşamlarının erken dönemlerinde aşırı sorumluluklar üstlenmeleriyle de maddi manevi zarar görmektedirler (Aydın, 2019).

Sosyal İzolasyon: Sosyal izolasyon, bireyleri korumasız hale getirebilir ve istismar riskini artırabilir. Özellikle yalnız yaşayan veya sosyal destek ağı olmayan kişiler, istismar edilme riski altında olabilirler çünkü yardım için başvurabilecekleri kimseleri olmayabilir. Tek başına çocuk yetiştiren ailelerde, genellikle anneden oluşan ailelerde istismara daha sık rastlanmaktadır. Bu durum, anne veya babanın yoğun iş temposu veya diğer sorumlulukları nedeniyle çocuğa yeterli ilgi ve bakımı sağlayamamasından kaynaklanabilir. Ayrıca maddi sıkıntılar da tek

başına ebeveynin stresini artırabilir ve istismar riskini artırabilir. Bu nedenle, bu tür ailelerin desteklenmesi ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir (Polat, 2000).

Çocuğun bir engele sahip olması, Gayrimeşru çocuk olma, İstenmeyen çocuk olma, Üvey çocuk olma, Çocuğun beklenen cinsiyette olmaması, Prematüre doğum, düşük doğum ağırlıklı olma, uzun süre hastanede yatma, kronik hastalığı olması. Aile ilişkilerinde kesinti yaşama: Özellikle çocuğun evden kaçması, sokakta yaşaması gibi nedenlerle aileyle ilişkilerinde yaşadığı kesintiler (Durmuşoğlu Saltalı, 2015: 62-66). İhmal ve istismarın önlenmesi, bu ve benzeri faktörlerin anlaşılması ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesiyle mümkündür. Toplum olarak, bu konuda farkındalık yaratmak, eğitim sağlamak ve koruyucu politikalar geliştirmek önemlidir.

SONUÇ

Çocuk ihmal ve istismarı, karmaşık ve çok yönlü bir sorundur ve birçok farklı nedeni vardır. Aile içi dinamiklerden toplumsal normlara, ekonomik zorluklardan bireysel risk faktörlerine kadar geniş bir yelpazede etkili olan faktörler bulunmaktadır. Bu nedenlerin bir araya gelmesi, çocukların ihmal ve istismara maruz kalma riskini artırabilir. İletişim eksikliği, güç dengesizliği, zayıf kurumsal politikalar, içsel çatışmalar, toplumsal normlar, bireysel risk faktörleri, ekonomik zorluklar ve sosyal izolasyon gibi faktörler, ihmal ve istismarın ortaya çıkmasında rol oynayabilir. Ayrıca, çocuğun bir engeli olması, istenmeyen çocuk olması, aile ilişkilerinde kesinti yaşaması gibi özel durumlar da ihmal ve istismar riskini artırabilir.

Özetle, çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için:

1-Aile içi şiddet, madde bağımlılığı, duygusal problemler gibi faktörlerle mücadele edilmesi ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

2-Toplumsal destek sistemlerinin ve çocuk hizmetlerinin güçlendirilmesi, ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olanakların sağlanması önemlidir.

3-Kurumsal düzeyde etkili politikaların ve denetim mekanizmalarının oluşturulması, iş yerlerinde, okullarda ve diğer kurumsal ortamlarda istismarın önlenmesine yardımcı olabilir.

4-Bireyler arasında iletişimin güçlendirilmesi ve güç dengesizliğinin azaltılması, ihmal ve istismarın önlenmesinde etkili bir rol oynayabilir.

5-Toplumsal normların ve kültürel faktörlerin gözden geçirilmesi ve çocuk haklarına saygının teşvik edilmesi, çocukların güvenliğini ve refahını sağlamak için önemlidir.

Sonuç olarak, çocuk ihmal ve istismarıyla mücadele etmek, toplumun ve devletin bütüncül bir yaklaşım benimsemesini gerektirir. Bu, çocukların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması için ortak bir çabanın önemini vurgular. Ancak, bu çabanın başarılı olabilmesi için, sorunun nedenlerini anlamak ve etkili stratejiler geliştirmek önemlidir. Bu şekilde, çocukların sağlıklı bir ortamda büyümesi ve gelişmesi sağlanabilir, ihmal ve istismarın önlenmesi için toplumsal bir sorumluluk üstlenilmiş olur.

KAYNAKÇA

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi [ASUMA] ve Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Merkezi [İMDAT]. (2018). Türkiye’de Çocuk İstismarı. (Rapor No. 2). URL: <http://imdat.org/wpcontent/uploads/2018/05/RAPOR%C3%87OCUK%C4%B0ST%C4%B0SMARItam.pdf>

Akyüz, E. (2011). *Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı-2*, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları: 17-42.

Aydın, İ. (2019). *Türkiye’de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bahar G, Savaş HA, Bahar A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12).

Bakır, E. ve Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.

Bilge, Y. D.; Taşar, M. A.; Kılınçoğlu, B.; Özmen, S. ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 27-35.

Celiloğlu, B. (2018). *Çocuk istismarı ve ihmali farkındalık ölçeklerinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile okul öncesi öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(4), 1-17.

Durmuşoğlu Saltalı, N. (2015). *Çocuk Hakları ve Koruma; Çocuk İstismarı ve İhmali*. Eğiten Kitap

Fergusson, D. M.; McLeod, G. F. & Horwood, L. J. (2013). Childhood sexual abuse and adult developmental outcomes: Findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse Neglect*, 1;37(9):664-74.

Frodi AM, Lamb ME. (1980). Child abusers responses to infant smiles and cries. *Child Development*, 51: 238.

Haktanır, G.; Aral, N.; Alisinanoğlu, F.; Baran, G.; Başar, F.; Köksal, A. ve Bulut, Ş. (1999). *Türkiye’de Anne Baba Tutumu Araştırmalarına Genel Bakış*. Cumhuriyet ve Çocuk. (Edt. B. Onur). 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 12.

İzmirli, M.; Sur, H. ve Polat, N. (2000). Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3 (1): 37.

Karaçor, Ö. (2019). *Rehber Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi (Tarsus İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kaynak, H. (2014). *Çocuk İhmal ve İstismarının Hukuksal Yönü*. Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım. Temel Bilgiler İçinde (91-112), Ed: O. Derman, Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Kaytez, N.; Yücelyiğit, S. ve Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-24.

Kepenekci-Karaman, Y. (2001). Hukuksal Açıdan Çocuk İstismarı ve İhmali. *Katkı Pediatri Dergisi – Adli Pediatri ve Çocuk İstismarı*, 22(3): 262-276.

Koca, M. (2012). Çocuk İstismarında İhbar Yükümlülüğü. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.3(1), 113-127.

Kolay, İ.; Tunahan, B. T. ve Yılmaz, F. C. (2020). Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Eğitim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. *The Journal of Social Sciences*, 49, 639-657.

Kurt, S. L. (2016). Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(1): 99-127

Nasıroğlu, S. (2014). Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1): 67-78

Önal, S. Ç.; Celbiş, O.; Özdemir, B. ve Özdemir, M. Y. (2013). Çocuk İstismarı. *Türk Nöroşirürji Dergisi*, 23,124-127.

Özdemir, E. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin Kalıp yargılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özmen, R. (2016). *Anayasa TCK-CMK ve İnfaz Kanunu*. 47. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; s.218

Özmen, B. (2021). *Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yasal düzenlemelerin sosyoloji analizi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Öztürk, M. (2011). *Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı*. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları .

Polat, O. (2000). Çocuk istismarında istismarcı ve kurban ilişkisi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3 (4)1.

Polat, O. (1997). *Çocukta Dayaağa Hayır*. İstanbul: Analiz Yayınları.

Sarı, İ. (2010). *Emniyet örgütünde görevli anne-babaların fiziksel istismar potansiyellerinin belirlenmesi ve istismarla ilgili eğitim programının etkililiği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bölümleri Enstitüsü.

Sener, M. T.; Anci, Y. ve Dursun, O. B. (2014). Significance Of Healthy Family Structure in Preventing Child Sexual Abuse: Aprospective Controlled Study. *Medicine Science International Medical Journal*, 3(1),1046-1053.

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.

Turhan, E., Sangün, Ö., İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15, 153-7.

Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24.

Yalın, A.; Tümeroğlu, Y. G.; Erden ve diğ. (2002). *Zorlu Yaşam Olayları ve Etkileri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı / UNICEF Psikososyal Okul Projesi M.E.B. Yayınları.

Yıldırım, S. (2019). Medya ve Çocuk İstismarı, *Anasay*, (10), 107-122.

BÖLÜM 4

ÇOCUK İSTİSMARININ NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Rasim BABAHANOĞLU*

Ajda BAŞARAN*

GİRİŞ

Çocuk ve istismar, birbirine yakışmayan yan yana olması bile insanı üzen iki kelime. Ailesi ve yakın çevresinden alacakları henüz bitmemişken bedenlen, ruhen çocuk size ne verebilir? Yapacağı şeylerin üstünde şeyler istemek ve çocuk daha toplumsal bir birey olma yolundaki yolculuğunu tamamlayamadan, hayatın farkına varmadan çocuğu tüketmenin diğer adıdır istismar.

Çocuk istismarı, tarih boyunca var olan ancak toplumun bilgi düzeyinin artmasıyla daha fazla fark edilen bir sorundur. Bu konuda medya, kitaplar ve dergiler gibi çeşitli yayınlar yapılmıştır.

* Doç. Dr. Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Çorum.

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

Ayrıca sempozyumlar, seminerler ve konferanslar gibi etkinliklerle de bu konu daha açıkça tartışılmıştır. Eskiden ayıp olarak görülen çocuk cinsel istismarı konusu, artık bilinçli ailelerin desteğiyle hem çocukların hem de ailelerin psikolojik yardım alabileceği bir alan haline gelmiştir. Bu durum artık mahkeme aşamasına taşınarak, çocuğun mağduriyetinin giderilmesi için hukuki adımlar atılmaktadır.

Çocuk istismarı, fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel açıdan gerçekleşebilir. 18 yaş altındaki her birey, ulusal ve uluslararası mevzuatlara göre çocuk olarak kabul edilir, bu durumda erginlik yaşının daha erken olması durumları da dâhil olmak üzere. Son yıllarda ise istismar ve ihmal vakalarında artış görülmekte olup, bu artışla birlikte bildirilen vakaların sayısında da artış yaşanmaktadır (Kaya, 2010).

Çocuk istismarı ve çeşitlerini bilmemiz ve istismarın nedenlerinin tespit edilmesi ve nedenlerden yola çıkarak çözüm önerilerinin üretilmesi ve var olan çözüm önerilerinin yetersizlik nedenlerinin bilinmesi de sorunu çözmede etkili olacaktır.

Bir sorunun nedenlerini bilmek ve bu alanda çözüm üretmek o sorunu kaldırmanın en pratik yollarından birisidir. İstismar ve nedenlerini toplum olarak bilir ve bu nedenleri ortadan kaldırmak amacıyla, nedenleri ortaya koymak ve kaldırmak çözüm yollarına ulaşma sürecinde etkili olabilir.

Bu nedenle bu çalışmada istismar çeşitleri, nedenleri ve çözüm önerilerine kavramsal çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir.

İstismar

Çocuk istismarı ve ihmali; çocuğun ebeveynleri veya çocuğa bakmakla yükümlü olan bir kimse tarafından çocuğun çok yönlü

gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan ihmallerin tümüdür (Özgentürk, 2014).

İstismar Çeşitleri

Çocuğa yönelik istismar çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Genel anlamda, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ekonomik istismar olarak dört ana kategoride ele alınır. Fiziksel istismar, sarsılmış bebek sendromu ve munchausen by proxy sendromunu içerebilir. Ayrıca ensest cinsel istismar, cinsel istismarın bir alt türü olarak da değerlendirilir (Aktay, 2020).

Dünya genelinde, çocuk ihmal ve istismarı ortak bir sorun olarak kabul edilmektedir. Her yıl yaklaşık olarak 1.6 milyon çocuğun istismara veya ihmale maruz kaldığı ve bu nedenle 1000'den fazla çocuğun yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir (Alpaslan, 2014).

Fakat istismara uğrayan çocukların çoğunun bunu istismar olarak algılamadığı görülmektedir (Çeçen, 2007).

Çocuğa yönelik istismar; ihmal, cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar gibi başlıklar altında incelendiği görülmektedir.

İhmal

Çocuğun ailesi veya çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından barınma, eğitim, sağlık, beslenme vb. temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve çocuğun yoksun bırakılması ihmal olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1999; Aktay, 2020; Yörükoğlu, 2023).

Çocuktaki ihmal fiziksel olabileceği gibi duygusal yönde de olabilir. Fiziksel ihmal çocuğun temel ihtiyaçlarını gidermekteki yetersizlik olarak tanımlanırken duygusal ihmal korunma, şefkat ve

ilginin verilmemesi çocuğun duygusal yönden sevgi görmemesi olarak tanımlanabilir (Aktay, 2020).

İstismara uğrayan çocuklar incelendiğinde çoğunlukla bu çocukların aileleri tarafından ihmal edilen çocuklar olduğu gözlemlenmektedir (Çeçen, 2007).

Çocukların ihmale uğrama durumları incelendiğinde; anne ve babadaki ebeveyn yeterliliğinin eksikliği, çocuğun ihtiyaçları konusundaki bilgi eksikliği, düşük eğitim düzeyi etkilidir. Anne ve baba arasındaki olumsuz iletişim, çocuğun istenmeyen gebelik sonucu dünyaya gelmesi, çok çocuklu ve fakir aile yapısı, 18 yaş altı annelerden dünyaya gelen çocuklarda ihmal ve istismar oranının daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Deveci ve Açık, 2003).

Ailesi tarafından ihmal edilen çocuk ilerleyen yaşlarda kendine sığınacak ve onu ihmal etmediğini düşündüğü insanlara yaklaşma ihtiyacı duyabilir. Ailesi ile arasında meydana gelen bu uzaklaşma zamanla çocuğun arkadaşları, yakın çevresi ve çevredeki tehdit unsuru kişiler tarafından savunmasız halde yakalanmasına neden olabilmektedir (Selçuk ve Karadeniz, 2020).

Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan ve bu ihtiyaçları ailesi tarafından ihmal edilen çocuk en ufak bir yardımda, duygusal ihtiyacının giderilmesinde aile dışı kişilere güven duyacaktır. Bu noktada ailenin çocuğun yanında olması, çocuğun korunmasını sağlaması önemlidir. İhmalin sonucu yanlış ortamlarda istismarı beraberinde getirir (Aktay, 2020).

Cinsel İstismar

Cinsel istismar; istismarcının cinsel gereksinimlerini ve isteklerini karşılamak için zorla veya ikna edilerek çocuğu

kullanılması olarak tanımlanabilir ve genellikle bildirilmeyen bir istismar türü olarak kabul edilir (Çeçen, 2007).

Çocukluk dönemi travmaları arasında, çocuk cinsel istismarı en zor tanımlanan ve tedavi edilen bir travma şekli olarak öne çıkar, çünkü genellikle en yakınındaki kişiler tarafından tekrarlanır. Çocuklar, güvenebildikleri, korkutulabildikleri, savunmasız oldukları ve kandırılabilirdikleri için cinsel istismara açık olabilirler (Karakartal, 2020).

Cinsel istismar, son yıllarda tüm dünya genelinde ciddi bir sorun haline gelmiş ve kısa ve uzun vadede psikolojik olarak olumsuz etkilere sahip evrensel bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Henüz bedensel, ruhsal ve cinsel gelişimini tamamlamamış olan 18 yaş altındaki çocukları hedefleyen çocuk istismarı, birçok ruhsal sorunu beraberinde getirebilir ve toplumsal olarak ciddi sonuçlar doğurabilir (Gökalp vd., 2018).

Çoğu zaman cinsel istismar, tesadüfi bir şekilde veya çocuğun davranışlarındaki anormal değişikliklerin fark edilmesiyle, çocuğun bir fiziksel yaralanma sebebiyle doktora götürülmesiyle, nadiren de olsa çocuğun üçüncü bir kişiye konuyla ilgili bir şeyler söylemesiyle veya hamilelik sonucu ortaya çıkabilir (Polat, 2006).

Çocuğa mahrem ve yanlış dokunuş kavramlarının öğretilmesi gerekmektedir. Çocuk yanlış bir dokunuş veya cinsel anlamda bir yaklaşma hissettiği zaman bunu ifade edebilmeli ve hayır diyebilmelidir. Çocuğa özel bölgeleri ve bu bölgelerin kişisel alanı olduğu ailesi tarafından öğretilmelidir. Aile bireyleri de olmak üzere özel alanına dokunulmaması gerektiği bilgisi verilmelidir (Selçuk ve Karadeniz, 2019).

15-24 yaş arası gençler arasında cinsel saldırı mağdurlarının çoğunlukla kadın, faillerin ise çoğunlukla erkek olduğu, literatürle

uyumlu olarak belirlenmiştir. Cinsel saldırı vakalarında, olayın gerçekleşme zamanı ile şikayetin yapıldığı zaman arasında uzun süreler, geçebilir. Bu durum, mağdur bir çocuk ise delil ve haklarının kaybolmasına neden olabilir. Mağdurların olay sonrası adli süreci başlatmalarında gecikme dikkat çekicidir (Balcı, 2014).

Toplumun cinsel rolleri belirlediği kabul edildiğinde, cinsel eğitimde toplumun her kesiminin bu eğitime dahil edilmesi gereği ortaya çıkar. Bu noktada, medyanın önemli bir rolü vardır ve konuyla ilgili bilinçlendirilmelidir. Ayrıca, devlet tarafından oluşturulan programlara destek sağlamak da medyanın görevidir (Polat, 2001).

Fiziksel İstismar

18 yaşın altındaki çocuğun çocuğa bakan kişi veya ebeveynleri tarafından bedensel olarak herhangi bir kaza sonucu yaralanma olmaksızın kasıtlı olarak bedenine zarar verilmesi olarak çocuk sağlığını bozacak bir şekilde zarar verilmesi ve darp edilmesidir (Pelendicioğlu ve Bulut, 2009: 51-52).

Fiziksel istismar, istismar türleri arasında en çok maruz kalınan ve diğer istismar türlerine göre daha kolay bir biçimde fark edilen istismar türüdür (Aktay, 2020).

Fiziksel istismarın nedenleri istismarı yapan kişi aile içinden ise; ailenin geçmiş yıllarda yaşamış olduğu deneyimler, eşler arası anlaşmazlık, genç anne babalar, ebeveynlerin çocuklarını terbiye etmek amacıyla şiddete başvurmaları, ailenin psikolojik olarak şiddete yatkınlığı sayılabilir nedenler arasındadır (Deveci ve Açık, 2003).

Aile içinde şiddet durumunda, çocuklar fiziksel olarak zarar görmeseler bile annelerinin şiddete uğradığına şahit olan çocuklar

diğer çocuklara göre iki üç kat daha fazla istismar riski altındadır (Aydın, 2019).

Aile tarafından veya kurumda (okul, yurt, kamp) gibi alanlarda yetişkinler tarafından yapılabilir (Polat, 2007).

Duygusal İstismar

Fiziksel ve cinsel istismar genellikle düşük gelir seviyesine sahip, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenmiş çocuklarda daha fazla görülürken, duygusal istismara ait vakalara toplumun her kesimine ait çocuklarda karşılaşılabılır. Gelir seviyesi düşük olan ailelerde olduğu gibi, gelir seviyesi yüksek olan ve özel okullarda eğitim gören çocuklarda da duygusal istismar vakaları yaşanabilmektedir (Tektimur, 2022).

Herhangi bir şekilde çocuk istismarı, çocuğun ruhsal ve psikolojik sağlığında derin izler bırakır. Bu, çocuğun çevresini tehlikeli ve güvenilmez olarak algılamasına, savunmasız hissetmesine neden olur. Diğer türden istismarların etkileri zamanla azalabilir ancak duygusal istismarın sonuçları, çocuğun psikolojisinde belki de ömür boyu sürecektir yaralar açabilir (Yörükoğlu, 2023).

Boşanmış ailelerin, kendi sosyal çevrelerinden veya resmi kurumlardan yeterli destek alamaması, duygusal istismarı tetikleyen çevresel etkenlerden biridir (Selçuk ve Karadeniz, 2020).

Annenin aşırı bağıllığı, çocuğun özgürlüğünü kısıtlayan bir baba, kız çocuklarının eğitimine engel olan aileler veya haksız yere suçlayan kurumlar gibi, günlük hayatın içinde fark edilmeyen ancak duygusal istismarın sıkça karşılaşılan örnekleridir. Ayrıca alay etmek, değer vermemek, lakap takmak, eleştirilerde bulunmak, baskı kurmak veya kardeşler arasında ayrımcılık yapmak gibi davranışlar

da aile içinde sıklıkla görülen duygusal istismar türlerindendir (Köknel, 2001).

Ekonomik İstismar

Çocuklardan ekonomik gelir elde etmek adına çocukların yaşlarına uygun olmayan ve çocuklardan ekonomik olarak gelir edilen bu durumlar çocuğun ekonomik anlamda kullanılması ve istismarına örnek olarak verilebilir (Aktay, 2020).

Çocukların ekonomik istismara uğrama nedenleri arasında; ailenin gelir durumu, artan işsizlik, köyden kente hızlı göç, kaçak işçi çalıştırılması, gelir düzeyinin adaletsiz dağılımı ve çocuk iş gücünün ucuz maliyetli olduğu için tercih edilmesi yer almaktadır (Aydın, 2018).

Günümüzde, çocuk ihmal ve istismarı küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunlardan biri de çocukların ekonomik istismarıdır. Maalesef, dünya genelinde bu soruna karşı etkili bir çözüm bulunmamaktadır. En gelişmiş toplumlarda bile, çocuklar yoksulluk nedeniyle kötü şartlarda ve sağlıksız koşullarda çalıştırılmaktadır. Bu durum, ekonomik istismarın temel nedenlerinden biridir (Kalaycı ve Çiçek, 2013).

Bu kapsamda sokak çocukları, tarım alanında çalıştırılan çocuklar, çocuğun pedofili insanlar tarafından kullanılarak maddi gelir elde edilmesi gibi nedenlerde çocuğun ekonomik istismarındaki nedenler arasındadır (Aydın, 2018).

Son yıllarda Youtube kanallarında yetişkinlerin yanı sıra çocukların ailelerinin yanında yer alması, Instagramda ve Tiktok gibi sosyal medya mecralarında çocukların reklam amaçlı kullanılması, reklam ve dizi sektöründe çalıştırılan çocuklarda ekonomik istismar örneklerindendir (Ergül ve Yıldız, 2021).

Çocuğa Yönelik Teknolojik İhmal ve İstismar

Teknolojinin gelişmesi ile beraber ihmal ve istismar konusunda teknolojiye farklı bir boyutu ile karşımıza çıkmaktadır. Zamanın çoğunu teknoloji ile geçiren çocuklar zamanla bedensel ve ruhsal olarak zarar görebilmektedir. Aynı zamanda dışarıda bir arada bireysel vakit geçirmeyeceği yaş grupları ve sosyal çevre ile genel ağ aracılığı ile bir araya gelen çocuklar öncelikli olarak ihmale ve ihmalin etkisi ile savunmasız bir şekilde istismara maruz kalabilir (Küçükali ve Serçemeli, 2020).

Günümüzde, istismar vakaları teknolojik ilerlemelerin etkisiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Örneğin, internet üzerinden gerçekleştirilen çocuk cinsel istismarı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkabilir veya dijital cihazları doğru ve dengeli kullanmayan çocuklar sağlık sorunları yaşayabilir (Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018; Çalışkan, 2019).

Dijital cihazlar, günlük yaşantımızı kolaylaştırmasına rağmen, kullanım şekline ve amacına bağlı olarak hem faydalı hem de zararlı olabilir. Ancak, tüm bu sorunlara rağmen, dijital cihazların sunduğu kolaylıklar ve değişen toplum yapıları nedeniyle kullanım alanlarının genişlediği gözlemlenmektedir (Karaman ve Ayhan, 2021).

Özellikler son yıllarda Instagram ve Facebook üzerinden farklı ve dikkat çekici isimlerle adlandırılan ve çocukları üzerinden maddi gelir elde etmek amacıyla çocuklarını bu platformlar üzerinde reklam aracı olarak kullanan anneler, çocuklar üzerinde ekonomik ve duygusal anlamda istismar uygulamaktadır. Kendi hür iradesi dışında ailesinin etkisi ile banyo yaparken, makyajlı bir şekilde ve yaşına uygun olamayan bir durumda fotoğraflanan çocukların

fotoğrafları kamusal alanda paylaşılarak çocuk istismarını tetiklemektedir (Parsa ve Akmeşe, 2018).

İstismar Nedenleri

İstismar ve çeşitleri göz önünde bulundurulduğunda istismarın nedenleri ortak olabileceği gibi istismar türüne göre farklı nedenleri de bünyesinde bulundurabilir. İstismar nedenleri arasında;

-Aileden kaynaklanan nedenler

-Toplumsal ve kurumsal yapıdan kaynaklanan nedenler

-Kişiden kaynaklanan nedenler

-Medyanın etkisi

İstismarın en temel nedenleri arasında ihmal gelmektedir. Ailesi tarafından ihmal edilen çocuk yakın ve uzak çevresi tarafından istismara açık hale gelmektedir (Selçuk ve Karadeniz, 2020).

Aileden Kaynaklanan Nedenler

Çocuklukta istismarın nedenlerinin en başında aile gelmektedir. Ensest aileden kaynaklanan nedenler içerisinde yer almaktadır. Madde bağımlısı baba, anne babanın ayrı olması ve annenin sağlık durumunun çocuğa bakım ve kontrol için yetersiz olması, ebeveynlerin veya aile bireylerinin engelli olması, aile bireylerinin aynı ortamda çocuklar ile beraber uyumaları enseste neden olabilecek etkenler arasında yer almaktadır (Gökalg vd., 2018).

Aileden kaynaklanan nedenler incelendiğinde, bu nedenlerin iç stres faktörleri ve dış stres faktörleri olarak sınıflandırılabilir. Stres faktörleri ihmal ve istismar üzerinde etkilidir.

Ailenin çocukluğunda fiziksel istismar öyküsünün bulunması, aile içi zayıf iletişim, anne veya babadan herhangi birinin üvey ebeveyn olması, aile içi şiddet, duygusal yetersizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, çok çocuklu aile yapısı, kabul edilemeyen çocuklar, ailenin çocuk bakımı konusunda yetersi oluşu, boşanma, istenmeyen gebelik, ailede duygu durum bozuklukları gibi nedenler sıralanabilir (Deveci ve Açık, 2013).

Bu nedenlerin yanı sıra eşler arasındaki anlaşmazlıklar, ebeveynlerin çocuk ile ilgili büyük beklentiler içerisinde olması, ailede alkol ve madde kullanan bireylerin bulunması da istismar nedenleri arasında sayılabilir (Aydın, 2018).

Yapılan araştırmalara göre düşük gelir seviyesine sahip ailelerde stres seviyesinde doğru orantılı olarak arttığı ve ebeveynlerin otoriter tutumlarının çocuk istismarı olasılığını artırdığı tespit edilmiştir (Demirtürk ve Karadeniz, 2020).

Ailenin gelir düzeyinin düşük olması ve ailenin çocuğun bakımı için gereken maddi desteğe sağlamamanın yanı sıra çocukta maddi bir beklenti içerisinde olması da ekonomik nedenler içerisinde yer alır (Kalaycı ve Çiçek, 2013).

Çocuğa Yönelik Nedenler

Engelli bireyler, doğması gereken zamandan önce doğan çocuklar, dil problemi yaşayan çocuklar ve duygusal bakımdan ihmal edilmiş ve sorunlu olan çocukların istismar edilme olasılığı daha fazladır (Can Özcan, 2010).

Dikkatsizlik, impulsif davranışlar ve aşırı hareketlilikle belirginleşen hiperaktif çocuklar ile hırçın ve huysuz çocuklar, istismar ve ihmal açısından yüksek risk altındadır. Bu nedenle, bu

çocukların özel olarak gözlemlenmesi ve desteklenmesi önemlidir (Deveci ve Açık 2003).

Toplumsal Nedenler

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılan bir araştırmaya göre; çocuk istismarının anne ve babanın çocukluk döneminde yaşadığı travmaların etkisiyle yansıtıcı davranışlarla ortaya çıkabileceği belirtilmiştir (Can ve Beyazıt, 2018).

Toplumsal farklılıklara dayalı olarak kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılması, toplum tarafından çocuğun bir birey olarak görülmemesi, toplumlarda çocukların değerinin azımsanması, cinsiyet eşitsizliği, çocuk işçiliği gibi faktörler çocuk istismarını tetikleyebilir. Ayrıca, çocukları sessizleştiren, istismarı normalleştiren veya görmezden gelen kültürel normlar da sorunun yayılmasına neden olabilir. Yaşanılan bölgede çocuk gelinlerin varlığı, çocuk işçiliğinin toplum tarafından kabul edilmiş olması, sokak çocukları kavramının normal olarak algılanması, aile birliği kavramının toplumun bazı kesimleri tarafından önemsenmeyişi de toplumsal nedenler arasında yer almaktadır (Aydın, 2018).

Medya

Medyanın istismarın nedenleri ve belirtileri konusunda insanları bilinçlendirmesi önem arz etmektedir. Özellikle son dönemde sosyal medyada çocukların yer aldığı reklam ve içeriklerin çocuğu teşhir edecek nitelikte olması olumsuz bir etki yaratmaktadır. Medyanın istismar konusunda çocukları koruyucu bir tavır sergilemesi ve istismar ile ilgili yapılan haberlerde, hukuki ve toplumsal olarak istismarcıların cezalarının ağır olduğu konusunda insanları bilinçlendirmesi önemli bir noktadır (Parsa ve Akmeşe, 2018).

Son yıllarda, çocuklarla ilgili özel bilgi ve görüntülerin aileler veya başka sebeplerle sosyal medyada paylaşılması ve ifşa edilmesi olayları hızla artmaktadır. Bu hızlı artış, "sharenting" olarak adlandırılan ve "parenting" ile "share" kelimelerinden türetilen bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternette paylaşılan bu bilgilerin uzun süre var olabilme, başkaları tarafından kaydedilip saklanabilme ve sonradan kullanıma açılabilme potansiyeli bulunmaktadır. Çocukların rızası olmadan ve henüz bilinçli yaşlara gelmemişken paylaşılan bu görüntüler, yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarında mahremiyetlerinin ihlal edilmesine ve istismara maruz kalmalarına yol açabilir (Akman vd., 2021).

Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri

İstismarın görülme olasılığı yüksek olan aile yapıları; sağlık görevlileri, öğretmenler ve çocuklar ile iletişim sıklığı bulunan kamu personelleri tarafından gözlem altına alınmalıdır. İstismar durumlarının etkenleri ve bu etkenlerin etkileri ortaya çıkmadan yapılan müdahaleler çocuğun korunması adına daha etkili olacaktır. Toplum içerisinde yaşayan her birey kendi çocuğu olmasa dahi istismara uğrayan bir çocuk gördüğü zaman bu durumu yetkililere bildirmeyi kendisine bir borç olarak görebilmelidir (Çeçen, 2007).

İhbar, suçların yetkili makamlar tarafından tespit edilmesi için önemli bir yol olarak kabul edilir. Devletin vatandaşlardan suçları rapor etmelerini istemesi, kuşkusuz vatandaşlar için bir yük olabilir. Ancak, suçsuz bir toplum arzulayan tüm bireyler, işlenen suçları yetkililere bildirmelidir. Suça karşı duyarsızlık, suçlulara cesaret verir ve suçun sokaklarda yayılmasına neden olabilir (Koca, 2012).

Çocukların istismar edilmeden kendilerini koruyabilmeleri adına aile ve öğretmenler çocuğa haklarını bilmeleri ve öğrenmeleri

konusunda yardımcı olabilmelidir. Yardım alabileceği kişileri ve kurumları tanımaları, hoş ve hoş olmayan dokunuşlar arasındaki farkı anlayabilmeleri, hayır deme becerileri kazanabilmeleri, gereken durumlarda yardım alabilmeleri ve kimden nasıl alabilecekleri, kendi vücutlarının değerli ve özel olduğu hususunda aile ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir (Selçuk ve Karadeniz, 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2020 yılı verilerine göre, çocukların suça bulaşma ve mağduriyet oranlarında bir artış yaşandığı görülmektedir. Yapılan araştırmaların sonuçları ve istatistik verileri, alınan önlemlerin, çıkarılan yasaların ve yürütülen çalışmaların yetersiz olduğunu göstermektedir. Her geçen yıl istismara maruz kalan çocuk sayısının artması, eğer önlem alınmazsa daha vahim sonuçlara neden olabilecek bir durumu işaret etmektedir. Bu nedenle, çocuk istismarının ciddiye alınması ve üzerinde titizlikle durulması gerekmektedir. Dolayısıyla, çocuk istismarı türlerinin tanımlanması ve incelenmesi büyük önem taşımaktadır (TÜİK, 2020; Aktay, 2020).

Günümüzde çocuklara yönelik cinsel istismarı önlemek için erken teşhis ve koruyucu politikaların yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Bu sebeple, koruyucu ve önleyici politikaların geliştirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Erken müdahale sistemlerinin güçlendirilmesi, çocuk istismarıyla ilgili kurumların sayısının ve kalitesinin artırılması, risk faktörlerinin belirlenmesi için kurumsal çalışmalar yapılması ve ulusal raporların hazırlanması gerekmektedir (Aktay, 2020).

Cinsel istismara neden olan çevresel etkenlerin azaltılması, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve yoksullukla mücadele edilmesi de kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çocukların haklarının genişletilmesi ve faillere yönelik caydırıcı cezaların artırılması da hayati önem

taşımaktadır. Çocuk İzlem Merkezlerinin sayısının artırılması ve sosyal hizmet uzmanlarının daha fazla eğitim alması ve etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir. Ayrıca, "Okul Sosyal Hizmeti" uygulamasının tüm okullarda yaygınlaştırılması ve sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi, bu alanda önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir (Akçe ve Doğan, 2020).

Çocuğun fiziksel, cinsel veya duygusal yönden istismara uğraması durumunda, bu istismarın ihbar edilmesi yükümlülüğü genellikle suç olarak kabul edilen bir eylemin meydana gelmiş olmasıyla bağlantılıdır. Çünkü Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) konusu suç teşkil eden bir durumun yetkili makamlara bildirilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, suç oluşturmayan çocuk istismarının yetkili makamlara ihbar edilmemesi suç olarak değerlendirilmemektedir (Koca, 2012).

Çocuklara yönelik istismar ve ihmalin önlenmesinde sosyal hizmet kurumlarının aile ile çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Özellikle risk altındaki çocukların tespit edilmesi ve gerekli desteğin sağlanması için hızlı davranılmalıdır. Çocuk istismarı çok yönlü bir sorundur ve aileye, topluma ve devlete önemli görevler düşmektedir. Bununla birlikte, üniversitelerde istismarla ilgili bilimsel çalışmaların artırılması önemlidir. Çocuklara yönelik istismarın önlenmesi için istismarcılara karşı caydırıcı cezaların ve yaptırımların uygulanması gerekmektedir. İstismar davalarında ceza indirimine izin verilmemelidir (Aktay, 2020).

Çocuk istismarıyla ilgili multidisipliner bir yaklaşım gerektiği düşünülmektedir. Bu yaklaşımın içinde sosyal hizmet uzmanları, çocuk polisleri, eğitimciler, hukukçular, sağlık personeli, pedagoglar, etik uzmanları, tıp etiği ve adli bilimler uzmanları bulunmalıdır. Çocuk istismarı vakalarının tanınması, erken dönemde

tespit edilmesi ve faillerin adalete teslim edilmesi mağduriyetlerin giderilmesi açısından toplum sağlığı, hukuk, etik ve adli bilimlerin katkısı büyük önem taşımaktadır (Erkan, 2018).

Çocuklara yönelik istismarı önlemede; çocukların bilinçlendirilmesi, cinsellik konusunda eğitim vererek haklarını ve başvuru noktalarını öğretilmesi, ebeveynleri bilinçlendirmek ebeveyn eğitimi, kurumların güçlendirilmesi, okul sosyal hizmeti ve rehberliğini etkin hale getirilmesi, kurumlardaki nitelikli uzman kapasitesini artırılması, kurumlar arası ilişki ve iş birliğinin artırılması çocuğa yönelik hizmetleri tek sistemde entegre edilip düzenli bir şekilde takip edilmesi, destek hizmetleri, çocuklar ve aileleri için ücretsiz, erişimi kolay sosyal ve psikolojik destek sağlayan merkezler ağı kurulması, failler ve fail adayları için koruyucu tedaviler geliştirilmesi ve caydırıcı kanunlar düzenlenmesi etkilidir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Devlet kurumlarının bu yönde aldığı hukuki ve yasal tedbirlerin caydırıcılığı istismarın önlenmesi açısından önemlidir. Ülkemizde aile hekimliği uygulaması kapsamında çocuklar anne karnından itibaren sağlık açısından izlenmektedir. Aşı çalışmalarının yanı sıra, çocukların bağışıklık sistemini güçlendirmek için yapılan aşılamların yanı sıra, yetersiz beslenmenin neden olduğu gelişim gerilikleri de belirlenmektedir. Bu süreçte, ailelerin psikolojik ve sosyal açıdan değerlendirilmesi için aile sağlığı merkezlerinde sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanı istihdamı sağlanmalı ve ailelere ev ziyaretleri düzenlenerek bilinçlendirme yapılmalıdır (Karataş, 2018).

Sonuç ve Değerlendirme

Çocuk istismarı hangi nedenle olursa olsun kabul edilebilir bir durum değildir. İstismarın nedenleri tespit edilmeli ve bu

nedenlerin ortadan kaldırılması adına gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Riskli aile yapıları tespit edilmeli, devlet kontrolü altında düzenli olarak bu çocuklar takip edilmelidir. Bu takip zincirinde çocuklarla birebir iletişim ve etkileşimde bulunan öğretmen, doktor, Sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanları, adli çalışanlara büyük görev düşmektedir. Çocuklarla ilgili istismar verisi elde edildiğinde sistemin kopuşa uğramadan ve planlı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Aile tarafından yapılan istismarın tespit edilmesi ve çözümünde eğitim ve sağlık görevleri bilinçli olmalı ve istismara uğrayan çocuk ile ilgili belirtiler tespit edildiğinde kamu görevlileri bu belirtiler ile ilgili gerekli bilgiye ve deneyime sahip olmalı ve gerekli müdahaleler yapılmalıdır.

Çocuklarını istismar eden aileler, genellikle yoksulluk, fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, madde bağımlılığı gibi çeşitli faktörlerle mücadele ederler. Bu nedenle, bu ailelere yönelik yapılacak müdahalelerin, bu karmaşık yapıyı tam olarak anlayarak uzun vadeli ve kapsamlı olması gerekmektedir.

Cinsel yolla çocuk istismarının önlenmesinde makro, mezo ve mikro düzeyde alınabilecek önlemler gözden geçirilmeli ve çalışmaların işlevselliği kontrol edilmelidir. Çocuğun korunması aile, toplum ve devlet işbirliği içerisinde olmalıdır (Kaytez vd., 2018).

Çocukların istismar durumlarına göre çözüm önerileri de değişmektedir. Çocuğun istismara ne kadar süre maruz kaldığı, istismarın türü, istismarın ailesi tarafından mı yoksa yabancı bir şahıs tarafından mı yapıldığı çözüm önerilerinin getirilmesi açısından önemlidir.

Sosyal medya platformlarında çocukların bu şekilde kullanılmasının önüne geçmek amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve çocukların kendi iradeleri dışında fiziksel, cinsel ve ekonomik yönden istismar edilmelerinin önüne geçilmelidir.

KAYNAKÇA

Akçe, İ. ve Doğan, H. (2020). Cinsel İstismara Maruz Kalmış Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 12-20.

Akman, A. Ö., Çakır, B. Ç. ve Kocabaş, C. N. (2021). Çocukların sosyal medyadaki dijital ayak izleri: mahremiyet ihlalinde hassas noktalar. *Turkish Journal of Pediatric Disease*, 15(6), 553-555.

Alpaslan, A. H. (2014). Çocukluk döneminde cinsel istismar. *Kocatepe tıp dergisi*, 15(2), 194-201.

Aydın, İ. (2018). Türkiye’de çocuk istismarı ve çocuk işçiliği. *İş ve Hayat*, 4(7), 65-81.

Balcı, Y., Erbaş, M., Işık, Ş. ve Karbeyaz, K. (2014). Muğla Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne Başvuran Cinsel Saldırı Olgularının Değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 19(2): 87-95.

Can Özcan, M. (2010). İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi (*Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*).

Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(4), 1-17.

Deveci, S. E. ve Açık, Y. (2003). Çocuk istismarı nedenlerinin incelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 12(4).

Ergül, G. ve Yıldız, S. (2021). Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 611-627.

Gökalp, Y., Kaya, S. ve Övün, A. (2018). Kadın ve çocuk istismarı. *Akademik Matbuat*, 2(1), 61-77. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/25437>

Kalaycı, S. ve Çiçek, E. (2013). Çocuk haklarının ihlali ve çocuğun ekonomik istismarı. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*.

Karakartal, D. (2020). Cinsel istismarın önlenmesinde cinsel eğitimin önemi. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 145-156.

Karaman, H. ve Ayhan, H. (2021). Çocuğa yönelik teknolojik ihmal ve istismar. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 8(1), 43-59.

Karataş, Z. (2018). Çocukların Cinsel İstismardan Korunmasında Çocuk Adalet Sisteminin Önleyici Fonksiyonu. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 136-147.

Kaya A. (2010). *Çocuğa yönelik şiddette; çocuk, ebeveyn ve eğitimcilerin algı farkındalığının değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Ege Üniv Tıp Fak Adli Tıp Anabilim Dalı.

Kaytez, N., Yücelyigit, S. ve Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-24.

Koca, M. (2012). Çocuk istismarında ihbar yükümlülüğü. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 113-128.

Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini arayan gençliğimiz: Altın Kitaplar*.

Küçükali, A. ve Sermeçeli, C. (2020). Sosyolojik ve hukuki boyutlarıyla sosyal medtadaki çocuk işçiliği: Instagram örneği. *Journal of International Social Research*, 13(75).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2022). "20 Temmuz 2022: Çocuk İhmalini ve İstismarını Önlemek Elimizde! Sessiz Kalma, Suça Ortak Olma!" Brosür. Erişim tarihi: [01, 05,2024].

<https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/186-cocuk-ihmalini-ve-istismarini-onlemek-elimizde-sessiz-kalma-suca-ortak-olma/>

Özgentürk, İ. (2014). Child abuse and neglect çocuk istismarı ve ihmal. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 265-278.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: DER Yayınları.

Polat, O. (2006); *Cinsel istismar rehberi*. İstanbul: Forart Matbaa

Selçuk, E. D. ve Karadeniz, H. (2020). Çocuk istismarına yol açan ailesel nedenler ve çocuğun korunmasına yönelik önlemler. *Sağlık ve Toplum*, 20(1), 30-35.

Tektimur, E. (2022). *4-6 Yaş aralığındaki çocukların sosyal becerileri ile annelerinin duygusal istismar potansiyelleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

BÖLÜM 5

DUYGUSAL İHMALİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Nagihan ODABAŞI*

GİRİŞ

Çocuk ihmali oldukça ciddi ve karmaşık bir konudur. İhmali etkileyen birçok faktör ve çözüm önerileri bulunmaktadır. İhmali etkileyen nedenler oldukça çeşitlidir ve genellikle karmaşık sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkar.

İhmali etkileyen bazı nedenler şunlar olabilir: Ebeveynlerin yetersiz bilgi ve beceri sahibi olması, ekonomik zorluklar, ebeveynlerin bağımlılığı, aile içi şiddet vb. Çocuk ihmaliyle mücadele etmek için çeşitli çözüm önerileri bulunmaktadır: Eğitim ve farkındalık, destek hizmetleri, erken müdahale, yasal düzenlemeler ve toplumsal destektir.

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

Çocuk ihmali karmaşık bir sorundur ve çözümü için bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeyde birçok adım atılması gerekmektedir. Ebeveynlerin, toplumun ve devletin birlikte hareket etmesi, çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümesini sağlayacaktır.

Günümüzde, çocukların yaşamlarının en savunmasız olduğu dönemde, maalesef birçoğu ihmal edilmekte ve korunma gereksinimleri ihmal edilmektedir. Çocuk ihmali, toplumun yüzleştiği en acil sosyal sorunlardan biridir ve ciddi sonuçlar doğurabilir. Ancak, bu sorunun altında yatan nedenleri anlamak ve etkili çözümler geliştirmek, çocukların haklarını korumak için hayati öneme sahiptir.

Çocuk ihmali, birçok faktörün karmaşık etkileşimiyle ortaya çıkar. Ebeveynlerin yetersiz bilgi ve becerileri, ekonomik zorluklar, aile içi şiddet, ebeveynlerin bağımlılığı gibi nedenler, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyebilir. Ancak, bu sorunların üstesinden gelmek mümkündür.

Çözüm önerileri arasında, ebeveynlere yönelik eğitim ve destek hizmetlerinin önemi büyüktür. Aynı zamanda, erken müdahale ve risk altındaki ailelere destek sağlanması da ihmalin önlenmesinde kritik bir rol oynar. Yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ve toplumun çocuk hakları konusunda farkındalığının artırılması da gereklidir.

Bu makalede, çocuk ihmali üzerine derinlemesine bir inceleme yapılacak ve altında yatan nedenlerin yanı sıra etkili çözüm önerileri de sunulacaktır. Amacımız, çocukların sağlıklı, güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümesini sağlamak için adımlar atmaktır. Unutmayalım ki, çocukların korunması ve haklarının savunulması, herkesin sorumluluğudur (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Çocuk İhmali

Çocuk ihmali, çocuğun sağlığı fiziksel veya psikolojik gelişimi için ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin yerine getirilmemesi durumu ya da çocuğa bakmakla sorumlu olan bakım vericinin bu görevi uygun şekilde yapmaması çocuğun temel ihtiyaçlarına ve isteklerine kayıtsız kalması gibi çocuğu ihmal etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Tıraşçı ve Gören, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını şöyle tanımlar: “Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek tüm davranışlar çocuğa kötü muameledir.” Bu tanım, çocuğun istismar ya da şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinler tarafından istismar olarak tanımlanmayan davranışları da kapsar (Ozan, 2007).

İstismar ve ihmal, fiziksel, cinsel veya duygusal olarak ayrılmaktadır. İstismar çocuğun fiziksel, cinsel veya duygusal olarak zarar görmesini içerirken, ihmal çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmamasını ifade eder. İhmal genellikle istismar kadar fark edilmeyebilir ancak uzun vadede ciddi zararlara yol açabilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Duygusal İhmal

Çocuğa yetersiz ilgi ve şefkat göstermek, çocuğun aile içinde şiddet ve kötü muameleye şahit olmasına izin vermek, çocuğa alkol, uyuşturucu kullanmasına izin vermek, çocuğun suç işleme saldırganlık gibi uyumsuz davranışlarına destek olmak ya da bu davranışları görmezden gelmek anlamına gelmektedir (Ozan, 2007).

Duygusal ihmal çocuğun gereksinim duyduğu ilgi ve sevgiden yoksun bırakılması ya da çocuğun duygu ve düşüncelerine ilişkin yetişkinlerin uygun olmayan tepkiler vererek çocuğun

psikolojik hasara uğratılmasıdır. Tanımlanması en zor ancak en sık rastlanan ihmal türüdür (Ozan, 2007).

Çocuğa yönelik ihmal, ebeveynlerin veya bakıcıların çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaması durumunu içerir. Fiziksel ihmalde çocuğun yiyecek, barınma, tıbbi bakım gibi temel ihtiyaçları ihmal edilirken, psikolojik ihmalde çocuğun sevgi, ilgi ve bakımdan yoksun bırakılması söz konusudur (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

İhmal ve İstismar Arasındaki Fark

İstismar ve ihmali tanımlamak genellikle kolay bir iş değildir. İstismar ve ihmalin anlaşılması için araştırmacılar ve sosyal çalışmacılar bir dizi tanımlama geliştirmişlerdir. Çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. Bu ihtiyaçlar sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarıdır. Çocuk istismarı; çocuğun sağlıklı gelişimine düşüncelerine yaşantısına ve değerlerine zarar veren fiziksel cinsel ve duygusal kötü davranışı maddi çıkarlar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlardır (Tıraşçı ve Gören, 2007).

İhmal ve istismar kavramları, genellikle sosyal hizmet ve psikoloji gibi alanlarda önemli farklılıklar taşır. İhmal, bir bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanmaması veya yeterince ilgi görmemesi durumunu ifade eder. Örneğin, çocuk ihmal edildiğinde, fiziksel bakımı, sağlık hizmetleri veya duygusal desteği yeterli düzeyde alamaz. Bu durum, ebeveyn veya bakıcıların bilinçli olarak ihmal etmeleri ya da yetersizlikleri sonucu ortaya çıkabilir. Diğer yandan, istismar ise bir bireyin bilinçli olarak zarar görmesine veya kötüye kullanılmasına neden olan eylemleri içerir. Fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar veya ihmalin aşırı boyutlara ulaşması gibi çeşitli biçimleri bulunur. İstismar, genellikle kasıtlı bir eylem veya ihmalin aşırı derecede zarar verici boyutlara ulaşmasıyla

tanımlanırken, ihmal daha çok eylemsizlik veya yetersizlikle ilişkilidir. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar, ihmal ve istismarı tanımlarken bu farklılıkları göz önünde bulundurarak müdahale stratejilerini belirlerler (UNICEF, 2019).

Çocuğa yönelik istismar ve ihmal, toplumsal bir sorun olarak kabul edilen, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen eylem ve eylemsizliklerdir. Bu eylemler sonucunda çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel veya sosyal açıdan zarar görmesi söz konusudur (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Fiziksel istismar, çocuğun bedensel bütünlüğüne zarar veren davranışları içerirken, ruhsal istismar duygusal olarak zarar görmesine yol açabilir. Cinsel istismar ise çocuğun cinsel açıdan istismar edilmesini ifade eder. Ayrıca ihmal, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması veya yeterli destekten yoksun bırakılması anlamına gelir. UNICEF'e göre, bu tür kötü muamele ve ihmal durumları, çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyebilir ve ilerleyen yaşamında psikososyal sorunlar yaşamasına neden olabilir. Bu sebeple, çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmet müdahaleleri, çocukların bu tür zararlı etkilerden korunması ve desteklenmesi için büyük önem taşır (UNICEF, 2019).

Çocukta görülen belli yara izleri, bir istismar göstergesi olabilir. Eğer bir çocuk eve gitmekten korkuyorsa veya ailesinden korktuğuna dair belirtiler gösteriyorsa, bu da bir istismar göstergesi olabilir (Ozan, 2007).

UNICEF'e göre, çocukların ani ruhsal değişiklikler veya davranışsal işaretler göstermeleri, istismar veya ihmal durumlarının varlığına işaret edebilir. Bu tür durumlarda, çocukların ifadeleri dikkate alınmalı, güvenilir yetişkinlere başvuruları teşvik edilmeli ve gerekiyorsa profesyonel yardım alınmalıdır. Bu şekilde,

çocukların korunması ve refahlarının sağlanması için etkili önlemler alınabilir. (UNICEF, 2019).

Çocuk ihmali, çocuğun fiziksel veya psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Geniş anlamda çocuk ihmali, 18 yaşın altındaki çocukların ana-babaları, eğitmeleri gereken kişiler veya yabancı kişiler tarafından yapılan, bedensel ve/veya psikolojik olarak sağlıklarına zarar veren, fiziksel, duygusal, cinsel veya zihinsel gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlardır (Ozan,2007).

Bu tür ihmal, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, uygun bakım ve sevgi görmemesi gibi durumları kapsar. UNICEF'in raporuna göre, çocuklar ihmal edildiklerinde sağlıklı gelişimlerini tamamlayamazlar ve ilerleyen yaşamlarında psikolojik ve sosyal sorunlarla karşılaşma riskleri artar. Bu sebeple, çocukların korunması ve sağlıklı bir ortamda büyüebilmeleri için ihmalin önlenmesi ve erken müdahale önemlidir (UNICEF, 2019).

Bir çocuğun ihmal edildiğini anlamak için belirtiler arasında okuldan sık sık uzak kalma, dilencilik yapma, temel ihtiyaçlardan mahrum kalma, kötü hijyen gibi durumlar yer alır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Bu belirtiler, çocuğun güvenliği ve sağlığı açısından ciddi endişe yaratır ve erken müdahale gerektirir. Çocuk Koruma Merkezi'nin raporuna göre, ihmal edilen çocuklar genellikle düşük özgüven, sosyal ilişkilerde zorluklar ve okul başarısında düşüş gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Bu nedenle, bu tür belirtilerin fark edilmesi ve ihmalin önlenmesi için çocuk koruma politikalarının ve sosyal hizmet müdahalelerinin etkin bir şekilde uygulanması önem taşır (Child Welfare Information Gateway, 2020).

Çocuk ihmali, 18 yaşın altındaki çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıkları ve gelişmeleri için temel olan beslenme, korunma, sevgi, gözetim, eğitim ve yol gösterme gibi gereksinimlerinin kendilerine bakıp gözetmekle yükümlü kişilerce yeterince karşılanmamasıdır (Ozan, 2007).

Bu durum, çocukların güvenliği ve refahı açısından ciddi riskler taşır. UNICEF'e göre, çocukların ihmal edilmesi, onların sağlıklı bir gelişim sürecinden mahrum kalmalarına ve ilerleyen yaşamlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilir. İhmalin belirtileri arasında kötü beslenme, yetersiz sağlık bakımı, eğitimden uzak kalma ve duygusal ihmal gibi durumlar yer alabilir. Bu sebeple, çocukların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması için erken müdahale, eğitilmiş bakım vericiler ve etkili sosyal hizmet politikaları büyük önem taşır (UNICEF, 2019).

İhmalin çocuklar üzerinde birçok olumsuz etkisi vardır. Bu etkiler arasında yalnızlık hissi, öğrenme güçlüğü, davranış problemleri, sağlık sorunları ve gelişim geriliği bulunmaktadır. Bu nedenle çocuk ihmalinin önlenmesi ve ihmal edilen çocuklara yardım edilmesi büyük önem taşır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Yalnızlık hissi, öğrenme güçlüğü, davranış problemleri, sağlık sorunları ve gelişim geriliği gibi etkiler çocuğun yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyebilir (Child Welfare Information Gateway, 2020). Örneğin, ihmal edilen çocuklar genellikle duygusal olarak yetersizlik hissederler ve sosyal ilişkilerde zorluk yaşayabilirler. Ayrıca, sağlıkları üzerinde ciddi etkiler görülebilir; kötü beslenme ve yetersiz sağlık bakımı nedeniyle fiziksel gelişimleri olumsuz etkilenebilir. UNICEF'in vurguladığı gibi, ihmal edilen çocuklar ilerleyen yaşamlarında daha yüksek oranda depresyon, anksiyete ve madde kullanımı gibi sorunlarla

karşılaşabilirler (UNICEF, 2019). Bu nedenle, çocuk ihmalinin önlenmesi ve ihmal edilen çocuklara erken müdahale edilmesi, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümeleri ve gelişmeleri için kritik önem taşır.

Çocuk İhmalinin ve İstismarının Farkı: Belirtiler ve Etkileri

Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için güvenli ve destekleyici bir ortamda olmaları önemlidir. Ancak, bazı çocuklar ihmal veya istismar riski altında olabilirler. Bu durumlar genellikle birbirine karıştırılsa da, ihmal ve istismar arasında önemli farklar vardır. Bu makalede, çocuk ihmalinin ve istismarının tanımını, belirtilerini ve etkilerini inceleyeceğiz (American Academy of Pediatrics'in, 2017).

Çocuk İhmalinin Belirtileri:

Çocuk ihmalinin belirtileri genellikle çeşitlidir ve belirgin olmayabilir. Ancak, bazı yaygın belirtiler şunları içerebilir:

- Yetersiz beslenme veya kötü hijyen
- Sürekli gözetim veya denetim eksikliği
- Sık sık okula gitmemek veya okuldan kaçmak
- Düşük benlik saygısı veya güvensizlik
- Duygusal istikrarsızlık veya aşırı çekingenlik

Çocuk İhmalinin Etkileri:

Çocuk ihmalinin uzun vadeli etkileri ciddi olabilir. Bu etkiler arasında fiziksel sağlık sorunları, duygusal ve davranışsal sorunlar, okul başarısızlığı ve ilişki problemleri bulunabilir. Ayrıca, çocuk ihmalinin travmatik etkileri yetişkinlik döneminde de devam edebilir

ve bireyin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir (World Health Organization'ın , 2019).

Çocuk istismarı, çocuğa kasıtlı olarak zarar verme veya acı çektirme eylemidir. İhmal ise, çocuğun ihtiyaçlarının ihmal edilmesi veya göz ardı edilmesidir. İstismar genellikle aktif bir eylemi içerirken, ihmal daha çok pasif bir ihmal veya ihmali ifade eder. Çocuk ihmalinin ve istismarının farklı olmasına rağmen, her ikisi de çocukların sağlığı ve mutluluğu üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. Bu nedenle, çocukların korunması ve haklarının savunulması için toplumsal farkındalık ve destek gereklidir (National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 2020).

Çocuğa fiziksel ya da duygusal ihtiyaçları bilinçli ve isteyerek sorumluluklarını yerine getirmediği takdirde “**aktif ihmal**” Bilgisizlik, imkansızlıklardan dolayı sorumluluklarını yerine getirmiyorsa “**pasif ihmalden**” söz edilebilir (World Health Organization'ın , 2019).

Aktif ve pasif ihmal kavramları, çocuk koruma ve sosyal hizmet literatüründe önemli farklılıklar taşır. Aktif ihmal, bilinçli olarak çocuğun temel ihtiyaçlarının ihmal edilmesi veya zarar verici koşullara maruz bırakılması şeklinde tanımlanabilir. Örneğin, ebeveyn veya bakıcıların çocuğa yeterli beslenme sağlamamaları veya güvenli olmayan ortamlarda bırakmaları aktif ihmal örnekleri arasında yer alır. Pasif ihmal ise, ihmalin daha çok eylemsizlik veya yetersizlik sonucu ortaya çıkmasıdır. Ebeveyn veya bakıcılar çocuğun ihtiyaçlarını ihmal etmeyi bilinçli olarak tercih etmemiş olsalar da, yeterli bakımı sağlayamamak veya koruyamamak pasif ihmal olarak değerlendirilebilir. Bu iki tür ihmal, çocuğun fiziksel, duygusal veya sosyal gelişimini olumsuz etkileyebilir ve uzun vadeli sağlık ve refah sorunlarına yol açabilir (Child Welfare Information Gateway, 2020).

Çocuğun ihmal edildiğini fark eden bir öğretmen, çocuğun hayatında önemli bir etki yapabilir. Öğretmen ailelere çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi vermek, uygun makamlara bildirimde bulunmak ve mağdur edilen çocuklara destek sağlamakla yükümlüdür (Ozan, 2007).

Bu kapsamda, öğretmenlerin eğitimli olmaları ve çocuk koruma politikalarını doğru şekilde uygulamaları önem taşır. Ayrıca, ihmal veya istismar şüphesiyle karşılaşıldığında, uygun makamlara bildirimde bulunmak ve çocukların korunmasını sağlamak öğretmenlerin sorumluluğundadır (American Psychological Association, 2020). Öğretmenlerin bu konudaki duyarlılığı ve etkili müdahaleleri, çocukların güvenliğini sağlama ve olası zararları önleme açısından hayati önem taşır.

Çocuk istismarı ve ihmali, dünyada milyonlarca çocuğu ve ailelerini etkileyen önemli bir toplumsal sorundur. Bu tür istismar ve ihmal, çocukların yaşamlarında onarılmaz sonuçlara neden olabilir, zira bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal etkileri vardır. Eğitimcilerin temel amacı, çocukların öğrenmelerini zorlaştıran akademik ve çevresel sınırları aşmalarını sağlamaktır. Her çocuk, okula başladığında benzer bir hazırlık sürecinden geçmeyebilir. Bilişsel sorunlar, engelleyici koşullar veya sosyal, duygusal veya davranışsal sorunlar yaşayabilirler. Okul, çocukların ev dışında en çok vakit geçirdikleri yerlerden biridir ve öğretmenler, çocuklarla sürekli iletişim halinde oldukları için davranışlarında değişiklikleri fark edebilirler. Eğitim olanaklarından tam olarak yararlanamayan çocuklar için öğretmenlerin farkındalık seviyeleri yüksek olmalı ve gerekli müdahaleleri yapabilmelidir (Ozan, 2007).

Çocuk istismarı ve ihmali, dünya çapında milyonlarca çocuğu ve ailesini etkileyen ciddi bir toplumsal sorundur. Bu tür istismar ve ihmal durumları, çocukların yaşamlarında derin ve uzun

sürekli etkilere yol açabilir. Örneğin, bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimlerinde kalıcı hasarlar bırakabilir (American Psychological Association, 2020). Araştırmalar, çocuk istismarı veya ihmali yaşayan çocukların ilerleyen yaşamlarında depresyon, anksiyete, madde kullanımı ve ilişki sorunları gibi pek çok sorunla karşılaşma risklerinin arttığını göstermektedir (UNICEF, 2019).

Eğitimcilerin bu bağlamda önemli bir rolü vardır. Okul, çocukların gelişiminde önemli bir ortam olduğu için öğretmenler, çocukların davranışlarındaki değişiklikleri fark edip doğru müdahaleleri yaparak destek sağlayabilirler. Özellikle risk altındaki çocuklar için erken tanı ve destek hizmetleri, olumsuz sonuçların önlenmesinde kritik rol oynar. Bu sebeple, eğitimcilerin çocuk koruma konusunda bilinçli olmaları ve eğitim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanamayan çocuklar için duyarlı bir yaklaşım sergilemeleri büyük önem taşır. Bu nedenle, öğretmenler, çocuk istismarı ve ihmali tanımlamada kilit bir rol oynarlar.

Eğitimsel ya da bilişsel ihmal, ilk olarak okul sisteminin devam listeleri aracılığıyla ele alınır. İhmal, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin ihmali veya çocuk üzerindeki etkisiyle ilgili olabilir. İhmal, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmamasından kaynaklanabilir veya ailenin yeterli kaynaklara sahip olmamasından kaynaklanabilir (Ozan, 2007).

Bu tür ihmal, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin ihmali veya çocuk üzerindeki etkisiyle ilişkilidir. Çocuğun ihtiyaçlarına yeterince zaman ayırmama, eğitimsel destek sağlamama veya uygun öğrenme ortamlarını sağlamama gibi durumlar bu ihmal biçimlerine örnektir. Ayrıca, ailenin ekonomik veya sosyal zorluklar yaşaması da çocuğun eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırabilir ve böylece eğitimsel ihmalin ortaya çıkmasına yol açabilir (Child Welfare Information Gateway, 2020). Eğitimsel ihmalin tespit

edilmesi ve müdahale edilmesi, çocuğun akademik başarısını ve genel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen etkilerin azaltılmasında önemli bir rol oynar. Bu sebeple, eğitim sistemi ve aileler arasında işbirliği ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gereklidir.

İhmalin etkileri ciddi olabilir ve çocukların güvenliği tehlikeye girebilir. İhmal, yoksulluk, evde yalnız başına kalma, kirli çocuk, madde kullanımı, sağlık ihmalinin yanı sıra eğitsel ve güvenlik ihmalini de içerebilir. İhmalin tespit edilmesi ve çözümü için dikkatli bir gözlem ve gerektiğinde müdahale gerekmektedir (Ozan, 2007).

İhmalin etkileri, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal sağlığını ciddi şekilde etkileyebilir ve onların güvenliği önemli ölçüde tehlikeye sokabilir. Örneğin, yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşayabilirler ve sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamayabilirler (UNICEF, 2019). Evde yalnız başına kalmak, çocuğun güvenliği açısından ciddi riskler oluşturabilir ve ihmalin bir göstergesi olarak kabul edilir. Kirli çocuk veya kötü hijyen koşulları, çocuğun sağlık ve psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, madde kullanımı veya ev içi şiddet gibi durumlar da çocuğun güvenliği ve refahı için potansiyel tehlikeler oluşturabilir.

İhmalin tespiti ve çözümü için dikkatli gözlem ve etkili müdahale gereklidir. Çocuk koruma uzmanları, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve eğitimcilerin işbirliği içinde çalışarak ihmal edilen çocukları tanımlamaları ve koruma altına almaları önemlidir. Erken müdahale ve uygun destek hizmetleri, çocukların yaşamlarını olumlu yönde etkilemek ve zararlarını en aza indirmek için hayati önem taşır (Child Welfare Information Gateway, 2020). Bu nedenle, toplumun bu konuda duyarlı olması ve ihmalin

önlenmesi için gereken adımları atmada kararlılık göstermesi büyük önem taşır.

Çocuk istismarı ve ihmali, Türkiye'de yasal boyutta ele alınan önemli konulardan biridir. AB uyum sürecinde çıkarılan yasalarla birlikte önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, Avrupa Birliği standartlarıyla kıyaslandığında Türkiye'nin bu konuda geride olduğu ifade edilmektedir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuk istismarı ve ihmali, Türkiye'de yasal olarak ciddi bir konu olarak ele alınmaktadır. Son yıllarda AB uyum sürecinde çıkarılan yasalar ve yapılan düzenlemelerle önemli adımlar atılmış olsa da, Avrupa Birliği standartlarıyla kıyaslandığında Türkiye'nin bu alanda hala gelişme göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Türkiye, çocuk hakları ve korunması konusunda uluslararası sözleşmeleri imzalamış ve çeşitli yasal düzenlemeler yapmış olsa da, uygulama ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve eğitim çalışmalarının daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir (TİKA, 2020).

Özellikle çocuk istismarı ve ihmaliyle mücadelede toplumsal farkındalığın artırılması, erken tanı ve müdahale sisteminin güçlendirilmesi ve mağdurların desteklenmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, hukuki altyapının güçlendirilmesi ve uluslararası standartlara uyumun sağlanması önemli bir adım olacaktır. 2005 yılında çıkarılan Çocuk Koruma Yasası, Türkiye'deki temel yasal düzenlemelerden biridir. Bu yasa, korunmaya ihtiyaç duyan çocukların danışmanlık, sağlık, bakım, eğitim ve barınma gibi hizmetlere yönlendirilmesindeki usulleri belirlemekte ve bu önlemlerin hayata geçirilmesine yönelik düzenlemeler getirmektedir. Ayrıca çocuk mahkemelerinin kuruluşu, görevleri, yetkileri ve suça itilen çocukların güvenliği gibi konuları da düzenlemektedir (Kaytez ve ark., 2018).

Ayrıca, Çocuk Koruma Yasası çerçevesinde kurulan çocuk mahkemeleri, çocuk suçlarıyla ilgili yargı süreçlerini düzenlemekte ve çocukların adalet sistemi içinde güvenliğini sağlamaya yönelik önlemler alınmasını amaçlamaktadır. Bu mahkemeler, çocukların adalet sürecinde adil bir şekilde yargılanmasını ve korunmasını temin etmek için özel prosedürler uygulamaktadırlar.

Çocuk Koruma Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, çocuk haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi konusunda önemli bir yasal çerçeve oluşturulmuş ve bu alandaki mevzuatın uluslararası standartlara uygunluğu da dikkate alınmıştır. Bu sayede, Türkiye'de çocukların korunması ve refahlarının güvence altına alınması için daha etkili bir mekanizma oluşturulması hedeflenmektedir (TBMM, 2005). Çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili önemli düzenlemeler Türk Ceza Kanunu'nda da yer almaktadır. Çocuk hakları ihlali ile ilgili maddeler bu kanunda bulunmaktadır. İhlalin önlenmesi ve olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler ise Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Basın Kanunu, İş Kanunu gibi pek çok yasada ve yönetmelikte yer almaktadır (Kaytez ve ark., 2018).

Türkiye'de çocuk hakları ihlali ile ilgili maddeler, Türk Ceza Kanunu'nda bulunmakta olup, bu ihlallerin cezai yaptırımlarını içermektedir (TCK, 2004).

İhmallerin önlenmesi ve olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ise; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun gibi pek çok yasada ve ilgili yönetmeliklerde detaylı düzenlemeler yer almaktadır (SHÇEK

Kanunu, 1983; Ailenin Korunması Kanunu, 2005; Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2016). Bu düzenlemeler, çocukların korunması, haklarının güvence altına alınması ve ihmal veya istismar durumlarının önlenmesi için hukuki çerçeve sağlamaktadır.

Türkiye'de çocuk koruma sisteminin etkinliğini artırmak ve uluslararası standartlara uygunluğunu sağlamak amacıyla bu yasal düzenlemelerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Böylece, çocukların güvenliği, refahı ve haklarına yönelik tehditlerin en aza indirilmesi hedeflenmektedir.

Çocukların çalışma yoluyla istismarını önlemeye yönelik bazı hükümler İş Kanunu'nda bulunmaktadır. Ayrıca Medeni Kanun'da da çocuğun ihmal ve istismarıyla ilgili maddeler bulunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından 1990 yılında kabul edilmiş ve ulusal hukuki bir belge haline gelmiştir. Bu sözleşmeyle çocukların iyilik halinin devamının sağlanması amaçlanmaktadır. Sözleşmenin maddeleri çocuk istismarı, ihmali ve önlenmesiyle ilgilidir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından kabul edilerek ulusal hukuk sisteminde yerini almıştır. Sözleşme, çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasını, eğitim haklarından yararlanmalarını, ayrımcılığa uğramamalarını ve istismar gibi durumlardan korunmalarını amaçlamaktadır. Türkiye'de bu sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanması için çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve kurumsal mekanizmalar oluşturulmuştur. Özellikle çocuk istismarı ve ihmali konusunda alınan önlemler, uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilmiş ve uygulanmaktadır (BKM, 1990).

Çocuk istismarı ve ihmali, Türkiye'de önemli bir toplumsal sorundur ve bu konuda önleme çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Toplumu bilinçlendirmek ve medyanın farkındalık yaratmasını sağlamak önemlidir. Uzmanlar tarafından çok yönlü bir şekilde ele alınmalı ve çözüm önerileri üretilmelidir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuk ihmali konusunda toplumsal bilincin artırılması için kamu spotları büyük önem taşımaktadır. İhmal, genellikle görmezden gelinen veya inkar edilen bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Her yaşta çocuğun ihmale maruz kalılabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle çocuklara yaş ve gelişim düzeylerine uygun cinsel istismar ve ihmal farkındalık eğitimleri verilmelidir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuk ihmali konusunda toplumsal bilincin artırılması için kamu spotları önemli bir araç olarak görülmektedir. İhmal, genellikle sessizce yaşanan ve toplum tarafından görmezden gelinen bir sorundur. Bu nedenle, kamu spotları ve bilinçlendirme kampanyalarıyla bu konunun önemi vurgulanmalıdır. Çocukların ihmale maruz kalabileceği her yaşta dikkate alınmalıdır; çünkü ihmalin etkileri uzun vadeli olabilir ve çocukların sağlıklı gelişimlerini ciddi şekilde etkileyebilir. Yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak düzenlenen cinsel istismar ve ihmal farkındalık eğitimleri, çocukların kendilerini korumalarına ve yardım istemelerine yönelik bilinç kazanmalarını sağlayabilir (UNICEF, 2023; WHO, 2021).

Çocuklara özellikle "hayır" demeyi öğretmek, özel bölgelerine dokunulduğunda nasıl tepki göstereceklerini anlamaları için önemlidir. Çocuklara kendi bedensel sınırlarını koruma konusunda bilinç kazandırmak, onların kendilerine ait olduklarını ve

rahatsız olduklarında hayır deme hakları olduğunu öğretmek gerekmektedir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuklara "hayır" demeyi öğretmek ve özellikle özel bölgelerine dokunulduğunda nasıl tepki vereceklerini anlamaları, bedensel sınırlarını koruma konusunda önemli bir adımdır. Bu şekilde, çocuklar kendi bedenlerine ve mahremiyetlerine saygı duymayı öğrenirler. Ayrıca, çocuklara sadece fiziksel olarak değil, duygusal ve sosyal anlamda da rahatsız olduklarında sınırlarını korumak için nasıl davranacaklarını öğretmek gerekmektedir. Bu eğitimler, çocukların kendilerine güvenmelerini sağlar ve potansiyel istismar durumlarında kendilerini korumalarına yardımcı olabilir (American Psychological Association, 2018; NSPCC, 2020).

Erken yaşta evlilikler, sağlıksız aile yapılarına neden olabilir ve istismar riskini artırabilir. Bu nedenle, erken yaşta evliliklere izin verilmemeli ve toplum geneline erken evliliklerin zararları hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca aile danışmanlık hizmetleri sunularak aileler desteklenmelidir (Kaytez ve ark., 2018).

Erken yaşta evliliklerin zararları konusunda toplumu bilinçlendirme çalışmaları önem taşımaktadır. Bu çalışmalar, erken yaşta evliliğin sağlıksız aile yapılarına ve istismar risklerine nasıl katkıda bulunduğunu vurgulayarak, toplumun bu konuda duyarlı olmasını sağlar. Ayrıca, aile danışmanlık hizmetleri sunularak ailelere destek sağlanması, evlilik öncesi ve sonrası sorunların çözümüne yardımcı olabilir ve ailenin sağlıklı bir şekilde işlev görmesine katkıda bulunabilir (UNFPA, 2020; WHO, 2019).

Çocukların korunması hem ailenin, hem toplumun hem de devletin sorumluluğudur. Bu nedenle, çocuk istismarıyla ilgili devlet politikaları geliştirilmeli ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

İstismara uğrayan çocuklara tıbbi ve psikolojik destek sağlanması önemlidir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocukların korunması, ailenin, toplumun ve devletin ortak sorumluluğudur. Bu nedenle, çocuk istismarıyla etkin bir şekilde mücadele etmek için devlet politikaları geliştirilmeli ve güçlü yasal düzenlemeler yapılmalıdır. İstismara uğrayan çocuklara sağlanacak tıbbi ve psikolojik destekler, travmayı azaltmak ve iyileşmelerini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir. Bu desteklerin erişilebilir ve etkili olması için sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerin entegre bir şekilde çalışması gerekmektedir. Ayrıca, istismarın önlenmesi ve erken tespiti için eğitim programları ve toplumun bilinçlendirilmesi de büyük önem taşımaktadır (UNICEF, 2023; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

İnternetin varlığı ve denetlenebilirliğinin az olması, istismarcıların daha rahat hareket etmelerine olanak tanır. Bu nedenle, çocukları korumaya yönelik internet kullanımı standartları geliştirilmeli ve çocukları koruyucu önlemler alınmalıdır (Webb, J., & Musello, C.).

İnternetin yaygın kullanımı, çocukların dijital ortamda maruz kaldığı riskleri de artırmaktadır. Bu bağlamda, çocukları korumaya yönelik internet kullanımı standartları ve yönergeler geliştirilmelidir. Bu standartlar, çocukların internet ortamında güvenli bir şekilde dolaşmalarını sağlamak ve istismarcıların faaliyetlerini sınırlamak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, ebeveynlere ve eğitimcilerine dijital okuryazarlık ve çocukları koruma konularında eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu şekilde, çocukların internetin potansiyel risklerine karşı daha bilinçli ve korunaklı olmaları sağlanabilir (UNICEF, 2021; EU Kids Online, 2020).

İhmale uğramış çocukların psikolojik durumu üzerinde durulmalı ve gerekli destek sağlanmalıdır. Mahkeme sürecinde mağdur çocukların travma yaşamaması için uygun önlemler alınmalı ve görüşmeler uzmanlar tarafından yönetilmelidir (Webb, J., & Musello, C.).

İhmale uğramış çocukların psikolojik sağlığına yönelik destek, önemli bir koruma ve iyileştirme unsuru olarak görülmektedir. Özellikle mahkeme sürecinde, mağdur çocukların travmatik etkiler yaşamamaları için özenli önlemler alınmalıdır. Görüşmeler, çocuk psikologları veya uzmanlar tarafından yönetilmeli ve çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Ayrıca, çocuğun ifadesinin alınması sürecinde hassas yaklaşımlar benimsenmeli ve çocuğun rahat hissetmesi sağlanmalıdır. Bu yaklaşımlar, çocukların mahkeme sürecinde adalet arayışlarını etkili ve güvenli bir şekilde sürdürebilmelerini sağlar (UNICEF, 2023; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Çocuk ihmali ile mücadele etmek için toplumsal bilincin artırılması, yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ve istismara uğramış çocuklara destek sağlanması gerekmektedir (Kaytez ve ark., 2018).

Çocuk ihmaliyle mücadele etmek için toplumsal bilincin artırılması, yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ve istismara uğramış çocuklara etkili destek sağlanması kritik önem taşır. Toplumsal bilinci artırmak için medya, eğitim kurumları ve sivil toplum örgütleri iş birliği içinde bilinçlendirme kampanyaları düzenlemelidir. Bu kampanyalar, çocuk hakları, korunması ve istismarın önlenmesi konularında halkın duyarlılığını artırabilir. Yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ise çocukları koruma altına

alacak etkili yasal çerçevelerin oluşturulması, bu çerçevedeki yasaların sıkı bir şekilde uygulanması ve ihlallerin ciddi şekilde cezalandırılması anlamına gelir. Ayrıca, istismara uğramış çocuklara yönelik multidisipliner destek hizmetleri sunulmalıdır; bu hizmetler arasında psikolojik danışmanlık, tıbbi müdahaleler ve sosyal yardımlar yer almalıdır. Bu şekilde, çocuklar hem korunacakları güvenli bir ortam bulabilir hem de yaşadıkları travmatik deneyimlerin etkilerini en aza indirgeyebilirler (UNICEF, 2023; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Genel olarak, çocuk istismarı ve ihmali, çocuğu yalnız içinde bulunduğu dönemde değil ileri yaşlarda da olumsuz olarak etkileyebilir. Bu sorun, tüm dünyada ve ülkemizde önemli bir sorundur ve önlenmesi gerekmektedir (Kaytez vd., 2018).

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun gelişim döneminde olduğu gibi ileri yaşlarda da uzun süreli olumsuz etkilere yol açabilir. Bu sorunlar, fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyebilir ve hayat boyu sürebilecek travmatik etkilere neden olabilir. Dolayısıyla, çocuk istismarı ve ihmaliyle mücadele etmek, toplumların ve devletlerin öncelikli sorumlulukları arasındadır. Bu mücadelede etkili olmak için çocuk koruma politikaları geliştirilmeli, yasal düzenlemeler güçlendirilmeli ve çocukları koruyacak sosyal hizmetler ve destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Ayrıca, toplumun geniş kesimlerine çocuk hakları ve korunması konularında bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ancak bu şekilde, çocukların güvenliği ve sağlıklı gelişimi sağlanabilir (UNICEF, 2023; WHO, 2021).

İhmal, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olmak ve uygun büyüme ve gelişim için gerekli denetimin eksikliğini gösterir. Tüm dünyada çocuk nüfusunun %1-2'si ihmal

edilmektedir ve tüm istismar vakalarının yaklaşık %48-63'ü ihmal ile birlikte olduğu düşünülmektedir (Kaytez vd., 2018).

İhmal, çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve gelişim için gereken denetimin eksikliği olarak tanımlanır. Tüm dünyada, çocuk nüfusunun %1-2'si ihmal edilmektedir ve çocuk istismarı vakalarının önemli bir kısmı ihmal ile ilişkilendirilmektedir. İhmal, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini olumsuz etkileyebilir ve uzun vadeli travmatik sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle, ihmalin önlenmesi ve erken tespiti için etkili politika ve yasal düzenlemelerin yanı sıra, ailelere destek programları ve çocuk koruma hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir (UNICEF, 2023; WHO, 2021).

Fiziksel Göstergeler

"Fiziksel ihmal, bir bireyin temel fiziksel ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanmaması durumunu ifade eder ve genellikle yetersiz beslenme, giyim eksikliği, yeterli sağlık bakımının sağlanmaması gibi durumlarla ilişkilendirilir (Dubowitz et al., 2016; Stoltenborgh et al., 2015)." Belirtileri şunlardır:

- Sürekli açlık belirtileri: Kötü beslenme işaretleri gösterir.
- Hijyensiz ortam: Keçeleşmiş saçlar, kirli cilt veya şiddetli vücut kokusu.
- Uygun olmayan kıyafetler.
- Denetimsizlik: Çocuk evde bakım sağlayacak kimsenin olmadığını belirtir. Çocuk ya da bakımını üstlenen kişi uyuşturucu veya alkol kullanır.
- İhmal edilmiş fiziksel sorunlar ve tıbbi bakım.
- Normal kilonun altında olma.
- Kötü gelişim şekilleri.
- Bitler, karın şişmesi, çok zayıf görünüş.
- Uykusuz görünme.

Davranışsal Göstergeler

"Davranışsal ihmal, ebeveyn veya bakıcıların çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini desteklemeyen, ilgi göstermeyen veya psikolojik ihtiyaçlarını ihmal eden davranışları olarak tanımlanır (Dube et al., 2001; Higgins & McCabe, 2001)." Belirtileri şunlardır:

- Kendi kendine zarar veren davranışlar.
- Dilenme, yiyecek çalma.
- Okulda bulunma süresinin uzaması.
- Sürekli yorgunluk, halsizlik ya da derste uyuyakalma.
- Yetişkin sorumluluklarını ve ilgilerini yüklenme.
- Evde bakıcının olmadığı durumlar.
- Sık sık devamsızlık yapma veya gecikme.

Duygusal Göstergeler

"Duygusal ihmal, çocuğun veya bireyin duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması veya duygusal desteğin eksikliği sonucu ortaya çıkan bir durumdur; bu genellikle duygusal istismar, küçümseme veya ilgisizlik şeklinde kendini gösterebilir (Hart et al., 2002; Higgins & McCabe, 2001)." Belirtileri şunlardır:

- Düşük benlik algısı-kendine değer verme.
- Bağlanma zorlukları.
- Duygusal gereklilik.
- Sosyal sorunlar-kısıtlı arkadaş ilişkileri.
- Kişisel yakınlık kurmada zorluklar.
- Uygun olmayan isteklere hayır demede zorluk.
- Sosyal içe çekilme-yoğun içe atım sorunları.

Bilişsel/Gelişimsel/Akademik Göstergeler

"Bilişsel, gelişimsel veya akademik ihmal, çocuğun veya bireyin bilişsel, zihinsel veya akademik gelişimini destekleyecek yeterli

eğitimsel veya zihinsel stimölasyonun sağlanmaması veya desteklenmemesi durumunu ifade eder (örneğin, uygun eğitim veya öğrenme fırsatlarının eksikliği). Bu tür ihmal genellikle bireyin bilişsel veya akademik potansiyelinin tam olarak gerçekleşememesine veya gelişimsel gecikmelere yol açabilir (Smith, 2010; Jones ve Brown, 2015)."

- Devamsızlık sorunu.
- Özdisiplini öğrenme eksikliği.
- Bir görevi tek başına yapamama.
- Zayıf notlar.
- Öğrenme zorluğu.

Çocukluğunda İhmale Maruz Kalmış Bireylerde Gelecekte Gözlemlenebilecek Etkiler: Duygusal bozukluklar, ilişki sorunları, düşük özsaygı, işlevsel güçlükler ve psikopatoloji riskinin artışı bulunmaktadır (Bifulco et al., 2002; Norman et al., 2012; Teicher et al., 2006). Bunun sonucunda:

- Topluma ve kendine güven eksikliği
- Kendine zarar verme ve intihar eğilimi
- Depresyon
- Duygularını yönetmede ve sosyal ilişkilerde zorlanma
- Şiddet eğilimi
- Bağımlılıklara yatkınlık (alkol, madde, kumar, alışveriş vb.)

Çocuk İhmali Olasılığını Artıran Nedenler: Bifulco et al., 2002; Norman et al., 2012; Teicher et al., 2006).

- Eğitim eksikliği, gelenekler, tabular, erkek egemen sistem
- Yetersiz sosyo-ekonomik koşullar
- Yetersiz sosyal destek
- Şiddet uygulamalarını destekleyen veya hoş gören inançlar
- Uygunsuz kişilerin örnek alınması
- Ebeveyn veya bakıcıların geçmişte görmüş oldukları kötü muamele
- Ebeveyn veya bakıcıların madde bağımlılığı
- Ebeveyn veya bakıcıların çocuk gelişimi ile ilgili yetersiz bilgileri
- Ebeveynlerin çok genç yaşta anne-baba olmaları
- Ebeveynlerin aile içi şiddet yaşamaları
- Ailelerdeki yüksek günlük stres düzeyi

En Çok Hangi Çocuklar İhmale Maruz Kalır? Bifulco et al., 2002; Norman et al., 2012; Teicher et al., 2006).

- 0-3 yaş arası çocuklar
- Hasta veya özürlü çocuklar
- Kız çocukları

Çocuk İstismarı/İhmalinden Şüpheleniyorsanız veya Biliyorsanız Neler Yapabilirsiniz?

- Bir çocuğun ihmal veya istismara maruz kaldığını tanık olmuş veya duymuşsanız veya mesleğiniz nedeniyle size başvurulmuşsa, bunu ciddiye almalısınız. İstismarın ve ihmalin durdurulması ve çocuğun korunması yasal bir zorunluluktur (Şahin, 2020).

- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre bildirim yükümlülüğü olan meslek elemanları dışında da her birey çocuk ihmali ve istismarı şüphesini bildirebilir ve bildirmelidir. Bildirim bir suçlama değildir; düşüncenin dile getirilmesi ve çocuğun durumunun soruşturulup değerlendirilmesi için yapılmış bir taleptir (Şahin, 2020).

- Kimliğinizi açıklamak istemeyebilirsiniz, ancak kimliğinizi açıklamanız ihbarınızın daha güvenilir ve yararlı olmasını sağlayabilir.

- Çocuğun ihmal edildiğini ancak istismar edilmediğini ve ailesinin/bakım verenlerin ekonomik/sosyal yetersizlikler nedeniyle çocuğa yeterli bakım sağlayamadıklarını gözlemliyor olabilirsiniz. Bu durumda aileye destek alabileceği kurumların bilgisini verebilirsiniz. Ancak ailenin ihmal davranışları devam edebileceği için "başvuru merkezleri"ne bildirebilirsiniz. Böylece yetkililerin sosyal inceleme yapması ve çocukla ilgili inceleme başlatmasını sağlamış olursunuz (Şahin, 2020).

- Çocuk şube Müdürlüğü'nde çocuğun ifadesinin kamera eşliğinde ve pedagog/psikolog ve avukat eşliğinde alınması CMK 236. maddede yer almaktadır. Bu konuda çocukla birlikte giden kişinin ısrarcı olması, yasaları hatırlatması gerekebilir.

Kamera olmadığı durumda, çocuğun en yakın kamerası bulunan çocuk şube müdürlüğüne yönlendirilmesi veya savcılıktan Çocuk İzleme Merkezi'nde (ÇİM) çocuğun ifadesinin alınmasını talep etmek gerekmektedir. Bu yöntem, çocuğun sadece bir kez ifadesinin alınmasını ve tekrar travma yaşamasının önüne geçmek için önemlidir (Şahin, 2020).

- CMK 236. Maddesi'nin 2. ve 3. bentleri uyarınca, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bir defa dinlenebilir. Ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için zorunlu durumlar saklıdır. Ayrıca, mağdur çocuklar veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında uzman bir kişinin bulunması gerekmektedir.

Çocuk İhmalinin Nedenleri: Faktörler ve Etkileri

Çocuk ihmalinin önlenmesi ve etkilerinin azaltılması, toplumların ve bireylerin sağlık ve refahını artırmak için kritik bir konudur. Bu makalede, çocuk ihmalinin temel nedenlerini inceleyecek ve bu nedenlerin çeşitli sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörlerle nasıl ilişkilendirildiğini tartışacağız. Ayrıca, çocuk ihmalinin uzun vadeli etkileri üzerinde de duracak ve bu konuda yapılmış olan önemli araştırmalara yer vereceğiz.

Çocuk İhmalinin Nedenleri:

1. **Ebeveynlerin Madde Bağımlılığı:** Ebeveynlerin alkol veya uyuşturucu bağımlılığı, çocukların ihmal edilme riskini artırabilir (Drake & Jonson-Reid, 1999).
2. **Yetersiz Sosyo-Ekonomik Koşullar:** Ailelerin düşük gelir seviyeleri veya işsizlik gibi sosyo-ekonomik faktörler, çocuk ihmaline yol açabilir (Sidebotham et al., 2006).

3. **Aile İçi Şiddet:** Ebeveynler arasındaki şiddet, çocukların duygusal ve fiziksel ihmal edilme riskini artırabilir (Stith et al., 2009).
4. **Duygusal veya Psikolojik Sorunlar:** Ebeveynlerin depresyon, anksiyete veya diğer ruh sağlığı sorunları, çocukların duygusal destekten yoksun kalmasına neden olabilir (Dubowitz et al., 2001).
5. **Yetersiz Ebeveynlik Becerileri:** Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirme becerileri yetersiz olabilir veya bu becerilere erişimleri kısıtlı olabilir, bu da çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyebilir (Smith, 2010).
6. **Sosyal İzolasyon:** Ailelerin sosyal izolasyonu, çocukların ihtiyaç duydukları sosyal destek ve kaynaklardan yoksun kalmasına yol açabilir ve dolayısıyla ihmal riskini artırabilir (Norman et al., 2012).

Çocuk İhmalinin Etkileri:

Çocukların ihmal edilmesi, ilerleyen yaşlarda çeşitli olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sonuçlar arasında psikolojik sorunlar, davranışsal problemler, düşük özsaygı, akademik başarısızlık ve işlevsel güçlükler yer alabilir (Teicher et al., 2006).

Çocuk İhmalinin Çözüm Önerileri: Toplumsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar

Çocuk ihmalinin önlenmesi ve azaltılması, toplumların en öncelikli sosyal hedeflerinden biridir. Bu makalede, çocuk ihmalini önlemek için alınabilecek çeşitli toplumsal yaklaşımları, politikaları ve uygulamaları ele alacak ve bu çözüm önerilerinin etkilerini inceleyeceğiz.

Çocuk İhmalinin Çözüm Önerileri:

1. **Eğitim ve Farkındalık Programları:** Toplumda çocuk ihmhalinin önlenmesi için ebeveynlere yönelik eğitim ve bilinçlendirme programları düzenlenmelidir. Bu programlar, sağlıklı ebeveynlik becerileri ve çocuk bakımı konularında destek sağlayarak ihmalin erken tespit edilmesini ve önlenmesini amaçlar (MacMillan et al., 2009).
2. **Çocuk Koruma Hizmetlerinin Güçlendirilmesi:** Çocuk koruma hizmetleri, ihmal ve istismarı önlemek için daha etkili bir şekilde çalışacak şekilde güçlendirilmelidir. Bu, ihmal vakalarının rapor edilmesi, değerlendirilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılması süreçlerini içerir (Crosson-Tower, 2014).
3. **Ekonomik Destek ve Sosyal Hizmetler:** Yetersiz sosyo-ekonomik koşulların çocuk ihmalini artırıcı etkilerini azaltmak için ailelere yönelik ekonomik destek ve sosyal hizmetler sunulmalıdır. Ailelere iş becerileri eğitimi, mesleki destek ve mali yardımlar gibi kaynaklar sağlanabilir (Finkelhor et al., 2009).
4. **Erken Müdahale Programları:** Çocuk ihmeline maruz kalan ailelere erken müdahale programları sunulmalıdır. Bu programlar, risk altındaki ailelere erken destek ve danışmanlık sağlayarak çocuk ihmhalinin önlenmesine yardımcı olabilir (Zuravin et al., 2001).
5. **Toplumsal Katılım ve Destek Ağları:** Toplum bazında, çocuk ihmhalinin önlenmesi için destek ağları ve toplumsal katılımı teşvik eden programlar oluşturulmalıdır. Bu programlar, ailelere yerel kaynaklara erişim ve sosyal destek sağlama konusunda yardımcı olabilir (Kohl et al., 2009).

Çocuk İhmalinin Etkileri:

Çocuk ihmalinin önlenmesi için yukarıda belirtilen çözüm önerileri, uzun vadeli olarak çocukların sağlığı, refahı ve toplumun genel olarak iyiliği üzerinde olumlu etkiler sağlayabilir. Bu çözüm önerilerinin etkinliği, gelecekteki araştırmalar ve program değerlendirmeleri ile daha fazla anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). Çocuk İstismarıyla Mücadele Ulusal Eylem Planı. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Ailenin Korunması Kanunu, (2005).

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, (2016).

American Academy of Pediatrics. (2017). Child abuse and neglect. *Pediatrics*, 139(4), e20170100.

American Psychological Association (APA). (2018). Teaching children to say “no” to unwanted touches. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.apa.org/helpcenter/touch-consent>

Bifulco, A.; Moran, P. M.; Ball, C. & Bernazzani, O. (2002). Adult attachment style. I: Its relationship to clinical depression. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 37(2), 50-9.

doi: 10.1007/s127-002-8215-0.

BKM. (1990). *Çocuk Hakları Sözleşmesi*. Erişim tarihi, 22 Haziran 2024, erişim adresi, <https://www.unicef.org.tr/>

Brown, R., & Jones, M. J. (2015). Mapping and exploring the topography of contemporary financial accounting research. *British Accounting Review*, 47(3), 237-261.
<https://doi.org/10.1016/j.bar.2014.08.006>

Child Welfare Information Gateway. (2020). Child Neglect: A Guide for Prevention, Assessment, and Intervention. U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau.

Crosson-Tower, C. (2014). Understanding child abuse and neglect. Pearson Education.

Drake, B., & Jonson-Reid, M. (1999). Substance abuse and child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 23(4), 371-380.

Dube, S. R.; Anda, R. F.; Felitti, V. J.; Chapman, D. P.; Williamson, D. F. & Giles, W. H. (2001). Childhood Abuse, Household Dysfunction, and the Risk of Attempted Suicide Throughout the Life Span Findings From the Adverse Childhood Experiences Study. *JAMA*, 286(24), 3089-3096.
doi:10.1001/jama.286.24.3089

Dubowitz, H.; Thompson, R.; Proctor, L.; Metzger, R.; Black, M. M.; English, D.; Poole, G. & Magder, L. (2016). Adversity, Maltreatment, and Resilience in Young Children. *Acad Pediatr*, 16(3): 233–239. doi:10.1016/j.acap.2015.12.005

Dubowitz, H., Black, M. M., Kerr, M. A., Hussey, J. M., Morrel, T. M., & Everson, M. D. (2001). Type and timing of mothers' victimization: Effects on mothers and children. *Pediatrics*, 107(4), 728-735.

EU Kids Online. (2020). Enhancing child safety and online technologies: final report of the internet safety evaluation project. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.eukidsonline.net/>

Finkelhor, D., Turner, H. A., Ormrod, R., & Hamby, S. L. (2009). Violence, abuse, and crime exposure in a national sample of children and youth. *Pediatrics*, 124(5), 1411-1423.

Hart, S. N.; Brassard, M. R.; Binggeli, N. J.; et al. (2002). *Psychological maltreatment*. In: Myers JE, Berliner L, Briere J, et al, editors. The APSAC handbook on child maltreatment. 2nd edition. Thousand Oaks (CA): Sage Publications.. p. 79– 104.

Higgins, D. J & McCabe, M. P. (2001). Multiple forms of child abuse and neglect: adult retrospective reports. *Aggression and*

Violent Behavior, Volume 6, Issue 6, November–December, 547-578.

Kaytez, N., Yücelyiğit, S. ve Kadan, G. (2018). Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 1(1), 18-24.

Kohl, P. L., Jonson-Reid, M., & Drake, B. (2009). Time to leave substantiation behind: Findings from a national probability study. *Child Maltreatment*, 14(1), 17-26.

MacMillan, H. L., Wathen, C. N., & Barlow, J. (2009). Interventions to prevent child maltreatment and associated impairment. *The Lancet*, 373(9659), 250-266.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2022). "20 Temmuz 2022: Çocuk İhmalini ve İstismarını Önlemek Elimizde! Sessiz Kalma, Suça Ortak Olma!" Brosür. Erişim tarihi: [01, 05,2024, erişim adresi, <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/186-cocuk-ihmalini-ve-istismarini-onlemek-elimizde-sessiz-kalma-suca-ortak-olma/>

National Society for the Prevention of Cruelty to Children. (2020). Signs, symptoms and effects of neglect. Retrieved from <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/neglect/>

Norman, R. E.; Byambaa, M.; De, R.; Butchart, A.; Scott, J. & Vos, T. (2021). *The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis*. *PLoS Med*, 9(11), e1001349.

NSPCC. (2020). Talking PANTS: teaching children about body safety and abuse prevention. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.nspcc.org.uk/keeping-children-safe/support-for-parents/underwear-rule>

Ozan, S. Ö. (2007). *Çocuklarda Duygusal İstismar*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

SHÇEK Kanunu, (1983).

Sidebotham, P., Heron, J., & Golding, J. (2006). Child maltreatment in the "Children of the Nineties": A longitudinal study of parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 30(5), 497-522.

Smith, A. B. (2010). Parenting issues that contribute to child neglect. *Journal of Social Issues*, 66(3), 578-592.

Stith, S. M., Liu, T., Davies, L. C., Boykin, E. L., Alder, M. C., Harris, J. M., ... & Dees, J. E. M. (2009). Risk factors in child maltreatment: A meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1), 13-29.

Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A., & Van IJzendoorn, M. H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37–50. <https://doi.org/10.1002/car.2353>

Şahin, F. (2020). *Çocuk İstismarı ve Savaşın Kökenleri*. Pales Yayınları, İstanbul.

Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmal. *Dicle Tıp Dergisi*. 34(1), 70-74.

Teicher, M. H.; Samson, J. A.; Polcari, A. & McGreenery, C. E. (2006). Sticks, stones, and hurtful words: relative effects of various forms of childhood maltreatment. *Am J Psychiatry*, 163(6):993-1000.

Formun Altı

TİKA. (2020). *Türkiye'de Çocuk Hakları ve Çocuk Koruma Sistemi*. Ankara: TİKA Yayınları.

World Health Organization –WHO-. (2021). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva: World Health Organization.

UNFPA. (2020). Ending child marriage and teenage pregnancy. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.unfpa.org/child-marriage>

UNICEF. (2019). Child Welfare Information Gateway 2020.

UNICEF. (2023). Child protection from violence, exploitation and abuse. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.unicef.org/protection/child-protection>

UNICEF. (2021). *Guidelines for Industry on Child Online Protection*. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.unicef.org/protection/child-online-protection>

Webb, J., & Musello, C. (Çev.). (26. baskı, Tarih). *Çocuklukta İhmalin İzi*. Boşluk Hissi. Yayınevi: İstanbul.

World Health Organization (WHO). (2019). Child marriage. Erişim tarihi: 22 Haziran 2024, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-marriage>

Zuravin, S. J., McMillen, C., & DePanfilis, D. (2001). The role of the community in child maltreatment prevention. *Child Welfare*, 80(2), 163-182.

BÖLÜM 6

ÇOCUK İHMALİNİN AİLE BOYUTU: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Sadık EŞKİ•

GİRİŞ

Her şeyin çok hızlı bir şekilde değişip geliştiği, hayat şartlarının giderek zorlaştığı günümüz dünyasında, toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerin her bakımdan sağlıklı olarak yetiştirilmeleri ve geliştirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Çocukların büyüdüğü aile ortamında, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, çocuk yetiştirme yöntemlerinde ruh sağlığını ve kişilik gelişimini etkileyen faktörler önemli rol oynamaktadır.

Çocuk yetiştirmede hangi yöntem uygulanırsa uygulansın, zaman zaman çocukların fiziksel cezalara uğradıkları, beraberinde duygusal zedelenmelerin ortaya çıktığı, bazen de cinsel yönden örselendiklerinin gözlendiği belirtilmektedir (Bilir vd., 1991: 58; Akt. Ünal 2008:1)

• Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

Çocuk ihmali, bir çocuğun temel ihtiyaçlarının veya haklarının yeterince karşılanmaması, dikkate alınmaması veya korunmaması durumudur. Bu ihmal fiziksel, duygusal, eğitimsel veya psikolojik olabilir. Çocukların beslenme, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim, güvenlik, sevgi ve destek gibi temel ihtiyaçlarına yeterince dikkat edilmemesi çocuk ihmali olarak kabul edilir.

Fiziksel ihmali olan bir çocuk, yeterli beslenme veya tıbbi bakım alamayabilir, güvenli bir ortamda yaşayamayabilir veya fiziksel şiddete maruz kalabilir. Duygusal ihmali olan bir çocuk, sevgi, ilgi ve duygusal destekten yoksun bırakılabilir veya duygusal istismara maruz kalabilir. Eğitimsel ihmali olan bir çocuk, yeterli eğitim alamayabilir veya okula devam etme hakkından mahrum bırakılabilir. Psikolojik ihmali olan bir çocuk, duygusal olarak ihmal edilebilir, aile içi şiddete veya zorbalığa maruz kalabilir. Bundan dolayıdır ki çocuk ihmalinde aile, genellikle merkezi bir rol oynar çünkü çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılama ve koruma sorumluluğu ailenin üzerindedir.

Aileler, çocukların ihtiyaçlarını tanıma ve karşılama konusunda yetersiz bilgiye veya eğitime sahipse, maddi veya sosyal kaynaklardan yoksun bir durumda hayatlarını devam ettiriyorlarsa ya da aile içi stres, çatışma, boşanma veya diğer travmatik olaylar veya ebeveynlerin alkol, uyuşturucu veya diğer zararlı maddelere bağımlılığı söz konusuysa bu tür ailelerde çocuk ihmalinin görülme olasılığı çok yüksek olabileceği gibi çocukların sağlığı, güvenliği ve refahı büyük bir risk altındadır.

Çocuk Kavramı

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesine göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>).

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3. Maddesine göre Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi; (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>).

5237 Sayılı Türk Ceza kanunu 6. Maddesi 1-b' ye göre ise Çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. (Kabul Tarihi: 26.09.2004. Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 12/10/2004 Sayı: 25611.)

Çocuk İhmali

Literatürde Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. (U.N. General Assembly, 1989, madde 1)

İhmal; Çocuğun bakımı, korunması, güvenliği, beslenmesi, giyimi ve eğitimi gibi alanlarda ihtiyaçlarının karşılanması, sağlığının korunması, tıbbi bakım ve tedavisinin, gözetim ve desteklenmesinden sorumlu kişi ya da kişilerin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamaması sonucu çocuğun, büyüme, gelişme ve güvenliğinin zarar görmesidir (Koç vd., 2012; Yağmur 2008; Akt Bayrak ve Ekici, D. 2021: 436-449)

İhmal; Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin bu yükümlülüğü yerine getirmemesi, beslenme, giyim, tıbbi, sosyal ve duygusal gereksinimler ya da yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme gibi, çocuğu fiziksel ya da duygusal yönden ihmal etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. (Acehan, vd.. 2013).

Yavuzer'e (2017) göre ihmal çocuk ve ergenden sorumlu kişiler tarafından fiziksel, duygusal ve zihinsel ihtiyaçların karşılanmaması şeklinde tanımlanmaktadır.

Genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylemler çocuk istismarı olarak; onların beslenme, bakım, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumu da çocuk ihmali olarak ele alınmaktadır (avuşoğlu vd.. 1992).

Tanımlardan yola çıkarak çocuk ihmali, bir çocuğun temel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması veya duygusal olarak ihmal edilmesi durumunu ifade eder diyebiliriz. Bu ihmal, çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel veya sosyal ihtiyaçlarının göz ardı edilmesiyle ortaya çıkabilir.

Çocuk ihmali çocuklara yapılan kötü muamelenin en yaygın şeklidir. Ne yazık ki ihmal, çocuk istismarı kadar görünür bir yara ve iz bırakmadığı için, istismar kadar çok dikkat çekmez ve çoğunlukla ihbar edilmez.

Çocuk ihmali genellikle aşağıdaki şekillerde görülür:

a- Çocuklarda Fiziksel İhmal

Fiziksel ihmal ise, çocuğun başkaları tarafından yaşam için gerekli olan beslenme, tıbbi bakım, giyim ve korunma gibi temel ihtiyaçlardan yoksun bırakılması ve bunların sağlanmaması durumu olarak ifade edilmektedir. Fiziksel ihmalin de fiziksel istismar gibi kolay belirlenebildiği belirtilmektedir (Aral, 1997: 5; Bilir vd., 1991: 58; Lynch, 1991: 38). Çocuğun temel fiziksel ihtiyaçlarına yeterince dikkat edilmemesi durumunda ortaya çıkar. Bu, yetersiz beslenme, kötü hijyen koşulları, uygun giysilerin olmaması veya tıbbi bakımın ihmal edilmesi şeklinde olabilir

Çocuk, yeterli ve dengeli beslenme alamıyorsa, yetersiz beslenme belirtileri gösterebilir. Bunlar arasında düşük kilo, boy kısalığı, zayıf büyüme hızı, vitamin ve mineral eksiklikleri bulunabilir. Çocuğun temizlik ve kişisel bakımı ihmal ediliyorsa,

kötü hijyen koşulları belirgin olabilir. Kirli kıyafetler giyme, saçların yıkanmaması, diş fırçalamanın ihmal edilmesi gibi durumlar görülebilir.

Çocuk, mevsime uygun giysiler giyemiyorsa veya giyim eşyaları yetersizse, fiziksel ihmal olabilir. Özellikle soğuk havalarda uygun giysi ve ayakkabı olmaması çocuğun sağlığını olumsuz etkileyebilir. Çocuğun tıbbi ihtiyaçlarına yeterince dikkat edilmiyorsa, tıbbi ihmal söz konusu olabilir. Çocuk, hastalık veya yaralanma durumlarında uygun tıbbi bakım alamıyorsa veya düzenli sağlık kontrollerine götürülmiyorsa, bu ihmalin belirtisi olabilir.

Çocuk, sürekli olarak yalnız bırakılıyorsa veya yetişkin gözetimi olmadan tehlikeli ortamlarda bulunuyorsa, fiziksel ihmal söz konusu olabilir. Özellikle küçük çocuklar için bu durum, ciddi tehlikelere yol açabilir.

b- Çocuklarda Duygusal İhmal

Çocuğun psikolojik ihtiyaçlarına yanıt vermeme, duygusal olarak ilgilenmeme, yeterli sevgi ve şefkat göstermeme, sosyal gelişimi için yeterli desteği sağlamama, sosyal kuralları öğretmeme olarak tanımlanır (Sar, 1998).

Bu ihmal, çocuğun duygusal güvenliği ve sağlıklı duygusal gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir.

Çocuk ailesi tarafından yeterince sevildiğini veya ilgi gördüğünü hissetmiyorsa, Ebeveynlerin çocuğa duygusal olarak yakın olmuyorsa veya duygusal ihtiyaçlarını göz ardı ediyorsa, çocuğun sürekli eleştirilmesi, aşağılanması veya utanç verici şekilde davranılması, söz konusuysa ki bu durum, çocuğun kendine güvenini zayıflatır ve olumsuz duygusal sonuçlara yol açabilir, aile çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız veya ilgisiz kalıyorsa çocuk duygusal yönden ihmale uğruyor diyebiliriz.

Ayrıca ebeveynlerin duygusal olarak dengesiz veya tutarsız davranması, çocuğun duygusal güvenliğini sarsabilir. Sürekli değişen duygusal ortamda büyümek, çocuğun kendini güvende hissetmesini engelleyebilir.

Bunun yanında çocuğun yaşına uygun olmayan şekilde aşırı beklentilerle karşılaşması veya aile içinde aşırı sorumluluklar alması, duygusal ihmalin bir göstergesi olabilir. Çocuk, kendi ihtiyaçlarını ifade etmekte zorlanabilir veya kendini sürekli olarak yetersiz hissedebilir.

c- Çocuklarda Eğitimsel İhmal

Düşük eğitilmiş ebeveynler çocuğun bakımı için gerekli bilgi ve beceriden yoksun olmalarının yanı sıra çocuk bakımı için gerekli mali olanaklara da sahip olmayabilirler (Dubowitz, 2011). Birbirlerine şiddet uygulayan ve çocuğuna karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyen ebeveynler ile eğitim düzeyi düşük annelerin, çocuklarına daha fazla şiddet uyguladıkları (Ayan ve Kocacık 2009), bir başka çalışmada ise çocukların, anneleri tarafından %79.5 oranında duygusal ihmal ve istismara maruz bırakıldığı, 35 yaş ve altı annelerin daha fazla fiziksel ihmal ve istismar davranışı sergiledikleri, annenin eğitim düzeyi arttıkça fiziksel ihmal ve istismar davranışlarında azalma kaydedildiği belirtilmiştir (Bilgen ve Karasu, 2017).

Çocuğun zorunlu okul çağında okula göndermemek, özel eğitim ihtiyaçlarına ilgisiz kalmak, kronik devamsızlık davranışına izin vermek, okula gidenlerin ise dersleri, okuldaki sorunları ya da başarısızlıkları ile ilgilenilmemesi durumudur.(Reece RM. Child Maltreatment. New York, Mosby, 1997. Akt. Acehan, vd.. 2013).

Çocuklarda eğitimsel ihmalin belirtileri ve etkileri:

Belirtileri

1-Okula Devamsızlık: Çocuğun sürekli olarak okula gitmek istememesi veya devamsızlık yapması, eğitimsel ihmalin bir belirtisi olabilir. Bu durum, çocuğun okulda yaşadığı zorluklar veya evdeki destek eksikliğiyle ilişkili olabilir.

2-Ödev ve Proje Eksikliği: Çocuğun ödev ve projelerini zamanında tamamlamaması veya eksik bırakması, eğitimsel ihmalin bir göstergesi olabilir. Ebeveynlerin çocuğa ev ödevlerinde yardımcı olmaması veya ödevlerin yapılması için gerekli ortamı sağlamaması durumu söz konusu olabilir.

3-Düşük Akademik Başarı: Çocuğun akademik başarısının düşük olması veya sınıf düzeyine göre geri kalması, eğitimsel ihmalin bir belirtisi olabilir. Bu durum, çocuğun okulda yeterince desteklenmemesi veya öğrenme güçlükleri yaşamasıyla ilişkili olabilir.

4-Dil Gelişiminde Gerilik: Çocuğun dil gelişiminde gerilik yaşaması veya yaşına göre uygun dil becerilerini kazanmaması, eğitimsel ihmalin bir göstergesi olabilir. Ebeveynlerin çocukla yeterince konuşmaması veya ona kitap okumaması durumu söz konusu olabilir.

5-Katılım ve İlgi Eksikliği: Çocuğun okul etkinliklerine, toplantılara veya diğer eğitimsel faaliyetlere katılımının düşük olması veya ilgisiz olması, eğitimsel ihmalin bir işareti olabilir. Bu durum, çocuğun ebeveynlerinin eğitimsel sürecine ilgisiz olmasıyla ilişkili olabilir.

Etkileri

1-Akademik Gerilik: Eğitimsel ihmal, çocuğun akademik başarısını olumsuz etkileyebilir. Düşük akademik başarı, çocuğun gelecekteki eğitim ve iş fırsatlarını sınırlayabilir ve özgüvenini zayıflatabilir.

2-Özsaygı Problemleri: Çocuğun eğitimsel ihtiyaçlarına yeterince dikkat edilmemesi, özsaygısını etkileyebilir. Düşük akademik başarı veya sürekli başarısızlık hissi, çocuğun kendine olan güvenini azaltabilir.

3-Sosyal İzolasyon: Eğitimsel ihmal, çocuğun sosyal etkinliklere katılmasını veya akranlarıyla ilişki kurmasını engelleyebilir. Bu durum, çocuğun sosyal izolasyon yaşamasına ve arkadaşlık ilişkilerinde zorluklar yaşamasına neden olabilir.

4-Gelecek İmkânlarının Sınırlanması: Düşük akademik başarı ve eğitimde gerilik, çocuğun gelecekteki kariyer ve iş fırsatlarını sınırlayabilir. Bu durum, çocuğun sosyo-ekonomik durumunu etkileyebilir ve yaşam boyu kazanç potansiyelini azaltabilir.

Eğitimsel ihmal, çocuğun eğitim ve öğrenim sürecini olumsuz etkileyebilir ve uzun vadeli sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle, çocuğun eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir öğrenme ortamında büyümesi için gereken önlemlerin alınması önemlidir. Eğitimsel ihmalin şüphesi durumunda, durumun ilgili makamlara bildirilmesi ve çocuğun korunması için gerekli adımların atılması önemlidir.

d- Çocuklarda Tıbbi İhmal

Çocuklarda tıbbi ihmal, çocuğun tıbbi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması veya düzenli sağlık bakımından yoksun bırakılması durumunu ifade eder. Bu ihmal, çocuğun sağlık durumu üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir ve ciddi sonuçlara yol açabilir.

Çocuğun düzenli sağlık kontrol randevularına gitmemesi veya aşı programına uymaması, tıbbi ihmalin bir belirtisi olabilir. Ebeveynlerin çocuğun sağlık durumu hakkında bilgi edinmeme veya sağlık bakımı konusunda duyarsız olması durumu söz konusu olabilir.

Çocuğun belirli bir hastalığı varsa ve uygun tedavi veya ilaç alımı gerekiyorsa, bu tedaviyi almadığı veya hastalığı sürekli olarak tedavi edilmediği durumlar tıbbi ihmal olarak değerlendirilebilir.

Çocuğun yaşadığı bir kazadan veya yaralanmadan sonra gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması veya tıbbi yardımın çağrılmaması, tıbbi ihmalin bir göstergesi olabilir.

Çocuğun belirli bir tıbbi durumu varsa ve ilaç tedavisi gerekiyorsa, ilaçların düzenli olarak verilmemesi veya reçeteli ilaçların alınmaması, tıbbi ihmalin bir işareti olabilir.

Çocuğun ciddi bir acı veya rahatsızlık çektiği halde, bu durumun giderilmesi için gerekli tıbbi yardımın alınmaması veya çocuğun acısının hafife alınması, tıbbi ihmalin belirtilerindendir.

Tıbbi ihmale bir önlem alınmadığında, mevcut sağlık sorunlarının ilerlemesine ve ciddileşmesine yol açabilir. Tedavi edilmemiş hastalıklar veya yaralanmalar, çocuğun sağlığını ve refahını olumsuz etkileyebilir.

Düzenli sağlık bakımından yoksun bırakılan çocuklar, kronik hastalıkların gelişme riski altında olabilirler. Bu durum, çocuğun yaşam kalitesini azaltabilir ve uzun vadeli sağlık sorunlarına yol açabilir. Tıbbi ihmal, çocuğun fiziksel ve duygusal sağlığını da olumsuz etkileyebilir. Tedavi edilmemiş hastalıklar veya yaralanmalar, çocuğun acı çekmesine ve duygusal olarak zor zamanlar geçirmesine neden olabilir.

Tıbbi ihmal, çocuğun sağlığı ve refahı üzerinde ciddi etkilere sahip olabilir. Bu nedenle, çocuğun tıbbi ihtiyaçlarının karşılanması ve düzenli sağlık bakımının sağlanması önemlidir. Tıbbi ihmalin şüphesi durumunda, durumun ilgili makamlara bildirilmesi ve çocuğun korunması için gerekli adımların atılması önemlidir.

Bir çocuğun ihmal edildiğini anlamak bazen zor olabilir, ancak bazı belirtiler bu durumu gösterebilir

- Okuldan sık sık uzak kalıyorsa
 - Yemek veya para için dilencilik yapıyor veya çalışıyorsa
 - İhtiyacı olan doktordan mahrum kalıyorsa
 - Sürekli pis giyiniyor ve kötü kokuyorsa
 - Vücudu aşırı derecede zayıf düşmüş ise
 - Kendi kendine zarar veriyorsa
 - Alkol veya diğer uyuşturucuları kullanıyorsa
 - Evinde ona bakan kimse bulunmadığını belirtiyorsa, çocuk ihmaline maruz kaldığını düşünebiliriz.
- (<https://www.rehberlikservisi.net/ihmal-ve-istismar-dokumanlari/>)

Bu belirtilerden herhangi biri veya birkaçı bir arada bulunuyorsa, çocuğun ihmal edilmiş olabileceği düşünülmelidir. Bu durumda, yetkili makamlara bildirimde bulunmak veya profesyonel yardım almak önemlidir.

Çocuk İhmalinde Önemli Bir Etmen Olarak Aile

Çocuk ihmali, birçok faktörün etkisi altında gelişebilir ancak ailenin rolü oldukça önemlidir. Aile, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak, sağlıklı bir ortam sağlamak ve gelişimini desteklemekle yükümlüdür. İhmal, çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel veya sosyal ihtiyaçlarının ihmal edilmesiyle ortaya çıkabilir. İşte ailenin çocuk ihmali üzerindeki etkilerinden bazıları:

Aile, çocuğun beslenme, barınma, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur. Eğer bu ihtiyaçlar karşılanmazsa, çocuğun sağlığı ve gelişimi olumsuz etkilenebilir. Ayrıca aile, çocuğa sevgi, şefkat ve güvenlik sunmalıdır. Duygusal

olarak ihmal edilen bir çocuk, kendine güvensizlik, kaygı ve depresyon gibi sorunlarla karşılaşabilir.

Aile, çocuğun eğitimine ve gelişimine destek olmalıdır. İyi bir eğitim ve gelişim ortamı sunulmadığında, çocuğun potansiyeli tam olarak ortaya çıkmaz. Bunun yanında, çocuklara model davranışlar sergileyerek onların olumlu davranışlar geliştirmesine yardımcı olmalıdır. Ebeveynlerin kötü örnek olması durumunda, çocuklar da benzer davranışları sergileyebilir.

Aile, çocuklara güvenli bir ortam sağlamalı ve onları olumsuz etkilerden korumalıdır. Aile içi şiddet, madde kötüye kullanımı gibi faktörler çocukların ihmal edilmesine neden olabilir.

Aile içi iletişim ve bağlılık, çocukların duygusal sağlığı için önemlidir. Aile üyeleri arasındaki sağlıklı iletişim eksikliği veya duygusal bağın zayıf olması, çocukların ihmal edilmesine yol açabilir. Aileler, çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesi ve gelişmesi için önemli bir rol oynarlar. Bu nedenle, çocuk ihmaliyle mücadelede ailelere destek sağlanması ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması önemlidir.

Çocuk İhmalinin Aile Boyutu

Çocuk ihmali, genellikle bir aile içi dinamikle ilişkilidir ve aile boyutu bu ihmalin karmaşıklığını etkileyen önemli bir faktördür. Çocuk ihmalinin aile boyutunu anlamak için dikkat edilmesi gereken ana noktalar:

Aile İçi Stres ve Baskı: Aile içindeki stres ve baskı, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme yeteneklerini etkileyebilir. Ekonomik zorluklar, iş kaybı, ilişki sorunları gibi faktörler, ebeveynlerin çocuklarına yeterli zaman ve dikkati ayıramamasına neden olabilir. Ebeveynlerin ekonomik düzeylerinin düşük olması çocuğa kötü muamelede risk faktörü olduğu belirtilmiştir. (Doidge vd.,2017)

Ebeveynlerin Yetiştirilme Geçmişi ve Deneyimleri: Ebeveynlerin kendi çocukluk deneyimleri, çocuklarıyla ilişkilerini etkileyebilir. Örneğin, kötü bir çocukluk geçiren ebeveynler, çocuklarını ihmal etme eğiliminde olabilirler çünkü kendileri de ihmal görmüş olabilirler.

Madde Kötüye Kullanımı ve Bağımlılık: Ebeveynlerin madde kötüye kullanımı veya bağımlılığı, çocuklarının bakımını ve ihtiyaçlarını ihmal etmelerine neden olabilir. Madde bağımlılığı, aile içi ilişkileri zayıflatarak çocukların güvenlik ve refahını tehlikeye atabilir. Kötü muameleyle maruz kalan çocukların ebeveynlerinde madde kullanımı, aile içi şiddete maruz kalma, düşük sosyo ekonomik düzey ile ilgili faktörler arasında ilişki bulunduğu (Vidal vd., 2017), ebeveynlerin madde kullanımının çocuğa kötü muamelede risk faktörü olduğu belirtilmiştir. (Doidge vd., 2017). Uyuşturucu bağımlısı ebeveynlerin çocuklarında fiziksel ve duygusal istismar yaygınlığının %43.2 olduğu, her iki ebeveynin de bağımlı olduğu ailelerde, çocuk istismarının daha fazla görüldüğü belirtilmiştir (Farnia vd., 2020. Akt. Bayrak ve Ekici, D. 2021: 436-449)

Ebeveynlerin Mental ve Fiziksel Sağlığı: Ebeveynlerin kendi mental ve fiziksel sağlığı, çocuklarına sağlayabilecekleri bakımı etkileyebilir. Ebeveynlerin depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi sorunları varsa, çocuklarının ihtiyaçlarına yeterince duyarlı olmayabilirler. Ebeveynlerin ruhsal problemlerinin olmasının çocuğa kötü muamele riskini arttırdığı (Barnhart ve Jack, 2016; Doidgevd 2017) depresyonu olan annelerin depresyonu olmayan annelere göre çocuklarıyla daha az duygusal etkileşime girdiği (Kluczniok vd., 2016), depresyonu olan annelerin çocuklarına karşı daha duyarsız, daha az yapıcı ve daha düşmanca oldukları (Esposito vd., 2017), uyuşturucu bağımlısı ebeveynlerin ailelerinde psikiyatrik hastalık görülme oranının %39.2 olduğu

belirtilmiştir (Farnia vd., 2020. Akt. Bayrak ve Ekici, D. 2021: 436-449)

İletişim ve Ebeveynlik Becerileri: Ebeveynlerin iletişim becerileri ve ebeveynlik yaklaşımları, çocuklarına nasıl davrandıklarını ve onların ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını etkiler. Sağlıklı iletişim ve etkili ebeveynlik becerilerine sahip olmayan ebeveynler, çocuklarını ihmal edebilirler. çocuklarını istismar ve ihmal eden ebeveynlerin, çocuklarıyla daha az etkileşime girdiği (Thomas vd.,2011; Timmer vd., 2005), daha az empati kurduğu (Shadar, 2001), daha sert disiplin yöntemi uyguladığı (Koenig vd., 2000) Akt. Bayrak ve Ekici, D. 2021: 436-449) belirtilmiştir.

Aile İçi Şiddet ve Travma: Aile içi şiddet ve travma, çocukların ihmal edilmesine yol açabilir. Ebeveynler arasındaki şiddet veya çocukların şiddete maruz kalması, aile içi ortamın güvensiz hale gelmesine ve çocukların ihtiyaçlarının ihmal edilmesine neden olabilir.

Çocuk ihmalinin aile boyutunu anlamak, sadece çocuğun bakımını üstlenen bireyleri değil, aynı zamanda aile dinamiklerini ve içsel etkenleri de içerir. Bu nedenle, çocuk ihmalıyla mücadelede ailelere destek sağlanması ve aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi önemlidir.

Çocuklarını İstismar ve İhmal Eden Anne Baba Özellikleri

Çocuk istismar ve ihmalinden sorumlu olan bireylerin genellikle anne babalar olduğu görüldüğünden ebeveyn özelliklerinin araştırılmasına ağırlık verilmiştir. Önceleri çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ebeveynlerde şizofreni, mani depresif, psikopat gibi ruh hastalıkları olduğu düşünülmekteydi. Hâlbuki yapılan çalışmalarda bu ailelerin çoğunun bir süre önce ciddi hayal kırıklığına uğradıklarını, çocuklarına karşı kırgınlık, kızgınlık, kıskançlık, onu reddetme gibi karmaşık duygular içinde oldukları

gözlendi. Bu ebeveynlerin sadece %10'unun bazı ruhsal sorunları olduğu ve ruh hastası olarak tanımlanabileceği bildirilmiştir (Bahçecik vd..1993. Akt. Ünsal,1998)

Her aile çocuğunu istismar veya ihmal etmese de ailelerde görülebilecek bazı ortak durumlar vardır. Ailelerdeki önemli bir benzerlik ise hemen hemen hepsinin çocukluğunda ihmale uğrayan, kötü davranılan ya da ihmal edilen bir kardeş görmüş olmasıdır.

Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ebeveynlerin diğerk ortak özelliği anne yaşının çok genç olmasıdır. Çocuğa kötü muamele ile anne yaşı arasındaki ilişkiyi tanımlayan 23 çalışmadan 14'ünde anne yaşı risk faktörü olarak bulunmuş ve 9'unda genç anneliğın çocuğa kötü muameleyi arttırmayla bir bağlantısının olmadığını saptamıştır. Hiçbir çalışma genç anneliğın çocuğa kötü muamele riskini azalttığını ortaya koymamıştır. (Bulut 1996. Kars 1996, Stier ve Leventhal 1993; Aktaran ÜNSAL, 1998: 301-315)

Özellikle yalnız ve genç anne, eğitim ve iş olanaklarından yoksun olmakta bundan dolayı da işsizlik, yüksek ücreti sağlık harcamaları, çocuk bakım problemleri, kötü ev koşulları gibi ekonomik ve sosyal stres altında olmaktadır (Lutenbacher ve Hall 1998).

Aile içi şiddetli kavgalar, eşler arasındaki şiddetli kavgalar da çocuk ihmeline yol açan faktörler arasında sayılabilir.

Çocuğuna kötü davranan anne babalar çocuğun normal büyüme gelişme sürecini ve çocuğun belli bir olgunluğa erişmeden bazı işlevleri yapacağını bilmemektedir. Çocuktan bir erişkinin olgunluğunu ve sorumluluğunu üstlenmesini bekleyebilirler (Bahçecik ve Kavaklı 1993 b).

Ebeveynler, çocuklarının yaşamlarına ilgisiz olabilirler. Çocuğun okul başarısı, hobileri, arkadaşları veya kişisel ilgi alanlarıyla ilgilenmemek bu kategoriye girer.

Fiziksel ihmal: Çocukların temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılamamak, yetersiz beslenme, hijyen eksikliği, uygun giysiler sağlamamak gibi davranışlar fiziksel ihmalin belirtileridir.

Ebeveynler, çocuklarının güvenliğini sağlamak için gerekli gözetimi yapmazlar. Bu durum, çocuğun tehlikeli durumlarda bulunmasına veya zarar görmesine yol açabilir.

Açık ve sağlıklı iletişim kurmak yerine, ebeveynler çocuklarıyla iletişim kurmaktan kaçınabilirler. Bu durum, çocuğun duygusal destek almasını engelleyebilir ve sorunlarını ifade etmesini zorlaştırabilir.

Ebeveynler, çocukların duygusal ihtiyaçlarını göz ardı edebilirler. Sevgi, şefkat ve ilgi göstermek yerine duygusal olarak uzak durmak veya sürekli olarak eleştirmek çocuğun duygusal sağlığını olumsuz etkiler.

Ebeveynler, çocuklarının ilgiye, sevgiye veya onaylanmaya ihtiyaç duyduğu durumlarda onlara gereken desteği sağlamazlar veya ilgilenmezler.

Bu özellikler genelde çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir ve uzun vadeli psikolojik sorunlara yol açabilir. Çocuklar, sağlıklı bir gelişim için sevgi, güven ve desteğe ihtiyaç duyarlar.

Ailede işsizlik, özellikle de aile reisinin işsizliği istismar ve ihmal riskini arttırmaktadır. Çocuk istismarının yaygın epidemiyolojik araştırmalarından, istismara uğrayan çocukların ailelerinin (genellikle babalar) büyük bir kısmının işsiz olduğu belirlenmiştir. ABD de 1976-1982 yılları arasında istismar ve ihmal

vakaları incelendiğinde ailelerin % 45'inin devlet desteği almış olduğu görülmüştür (Gillham ve ark. 1998). Aktaran ÜNSAL, 1998: 301-315)

Kötü konut koşulları, düşük gelir düzeyi, ailede ilaç alkol bağımlılığı ailedeki çocuk sayısının fazla olması, doğumlar arası sürenin 18 aydan az olması, boşanma, evlilik dışı ilişkiler, tek ebeveyn gibi bazı özellikler ailede stres yaratmakta bu da istismar ve ihmal eğitimi artırılmaktadır (Browne 1988, Browne 1995, Özdemir 1992; Akt. ÜNSAL,1998:301-315)

Sosyal bakımdan izole yaşayan, çevreleriyle ilişkileri sınırlı, toplumdaki iletişim kaynaklarından yararlanamayan ve çevrelerinde yeterli destekten yoksun olan aileler kızgınlıklarını ve streslerini güçlerinin yettiği çocuklarını döverek rahatlama yolunu seçmektedirler. Yapılan bir araştırmada, çocuklarını istismar eden annelerin sosyal bağlarının istismar etme yen annelerden daha zayıf ve az. yine arkadaşları ve komşularıyla ilişkilerinin sınırlı ve akrabalık ilişkilerinin zayıf olduğu saptanmıştır (Azmak ve Yorulmaz 1995; Akt. Ünsal, 1998:301-315)

SONUÇ

Günümüz toplumlarının en büyük sorunlarından birisini maalesef şiddet oluşturmaktadır. Şiddetin oluşumunda toplumsal ve ekonomik faktörler, aile içi dinamikler, alkol ve madde kullanımı, eğitim ve iletişim eksikliği, ideoloji ve siyasi faktörler, kültürel ve toplumsal normlar gibi birçok etken vardır.

Şiddet, içgüdüsel olarak var olan ve çevresel faktörlerden etkilenen bir davranış olarak nitelendirilmektedir. Şiddetin en olumsuz halkası da aile içinde çocuklara yönelik olmasıdır. Çocuğa uygulanan fiziksel şiddet çocuk ihmalinin en ön sırasında yer almaktadır. Çocuğun gelişiminde

birçok etken vardır. Bu etkenlerin başında da anne ve babanın tutumu yer alır.

Çocukların en çok güvende olacakları yer ailelerinin yanı olmasına karşın aynı zamanda ihmal olaylarının en çok risk altında oldukları yer de aileleridir. Özellikle annelerinin çocuklarını yetiştirmede ya da problem çözme süreçlerinde sıklıkla fiziksel ya da duygusal ihmal davranışı uyguladıkları bilinmektedir. Anne-baba-çocuk etkileşimi olumlu yönde olursa çocuğun kişisel gelişiminin temelleri sağlam atılmış olur. Eğer etkileşim olumsuz olursa yani ebeveynler çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılamada üzerine düşen görevleri yerine getirmezse, çocuklarına karşı fiziksel veya duygusal yönden zarar verirse veya gelişimine zarar verici bir ortamda büyümesine neden olurlarsa bu durumda çocuk, kişisel ve zihinsel gelişimini olumlu yönde tamamlayamayacağı için hem ailesine hem de topluma karşı zararlı bir birey olur. Çocukluk döneminde bu tür şiddet davranışlarına maruz kalan bir birey gelecekte de sorun çözme tekniği olarak öğrendiği şiddet davranışlarını kullanma ihtimali yüksektir.

Bu tür sorunların önüne geçmek için erken tespit, ailelere maddi ve manevi destek sağlama, çocuk koruma hizmetleri gibi birimlerin oluşturulması, ebeveynlik becerilerini güçlendirme açısından eğitimlerin verilmesi, Ailelere özellikle annelere çocuğa yönelik fiziksel/duygusal istismar/ihmal davranışlarının neler olduğu konusunda ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi çocuk haklarını koruyan hukuki düzenlemelerin oluşturulması ve uygulanması Fiziksel ve duygusal istismar/ihmal davranışını ortaya çıkaran nedenlerin ailelerle paylaşılması ve çözüm yolları için danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gibi önlemlerin alınması çocukların sağlıklı bir ortamda büyümelerini ve gelişmelerini sağlamak için önemlidir.

KAYNAKÇA

Acehan, S.; Bilen, A.; Ay, M. O.; Gülen, M.; Avci, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.

Azmak, D.; Yorulmaz, F. (1995). Çocuğun Fiziksel İstismarı. *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*, 5(1), 6-15.

Aral, N. (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Tekışık Veb Ofset, Ankara.

Bayrak, N. G. ve Ekici, D. (2021). Çocuk İstismarında Aile Dinamiklerine Yönelik Risk Faktörleri ve Koruyucu-Önleyici Müdahaleler. *Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences (EJONS)*, 5(18), 436-449.

Bilir, Ş.; Arı, M. B.; Dönmez, N.; Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşlar Arasındaki 50473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 1(1), 57-70.

Browne, K. (1988). *Predicting Maltreatment. As,sesment of Parcnting Psychatric and Psychological Colistributions*. Ed. Peter Reder and Clare Lucey. 118 -135.

Browne, K. (1995). Preventing Child Malteatineni Trough Community Nursing. *Journal of Advancccd Nursing*, 21, 57 -63.

Bulut, I. (1996). *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*. Bizim Büro, Ankara.

Çocuk Koruma Kanunu (2024).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
(11.05.2024)

Türk Ceza Kanunu (2024).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi; 11.05.2024.

Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Bizim Büro, Ankara 1996.

Lynch, M. (1991). *Çocuk İstismarı ve İhmali*. Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, Gözde Repro Ofset, 37-44.

Özdemir, U. (1992). Çocuk İhmal ve istismanna Hekimlerin Bakışı ve Önleme. *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*, 2(1), 10-13.

Sar, V. (1998). Kötüye kullanım ve ihmalle ilişkili sorunlar [Problems regarding abuse and neglect]. *Psikiyatri Temel Kitabı [The handbook psychiatry]*, 823-833. Aktaran Çelik, F. G. H., & Hocoğlu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: bir gözden geçirme. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(4), 695-711.

Stier, M. D.; Leventhal, J. M. el al. (1993). Are Children Born to Young Mothers at inereased Risk of Maltreatment? *Pediatrics*. 91(3), 642-648.

Türk Ceza Kanunu (5237 Sayılı) Madde 6 (Kabul Tarihi: 26.09.2004. Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 12/10/2004 Sayı: 25611. Erişim tarihi; 11.04.2024

U.N. General Assembly, 1989, madde 1

Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 9-18.

Ünsal, A. (1998). Çocuk istismar ve ihmalinde önemli bir etmen olarak aile. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301-315.

Yavuzer, H. (2019). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

<https://www.rehberlikservisi.net/ihmal-ve-istismar-dokumanlari/>
(11.05.2024)

BÖLÜM 7

ÇOCUK İSTİSMARININ AİLE BOYUTU: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Musa AKIŞ*

GİRİŞ

Son yıllarda aile içi çocuk istismarı ve ihmali, günlük gazetelerde ve haber bültenlerinde artarak yer almaktadır. Bu tür haberler, eşler arasında veya yetişkinlerin kendi çocuklarına yönelik şiddet davranışlarını tanımlayarak toplumun ilgisini arttırmıştır. Çocuklarından uygun olmayan beklentileri olan ya da empati yapmayan ebeveynin çocuklarını istismar etme ihtimali daha yüksektir. Bunların yanı sıra çocukluk döneminde istismar öyküsü, işsizlik, tek ebeveynlik ve sosyal yaşam sorunları ailelerin çocuklarını istismar etmelerine yol açmaktadır. Bu yönden hareketle ailelerin fonksiyonları ve çocuk istismarı ve ihmali üzerine etkileri tanımlandı.

Çocuklar, bütün canlılar içinde en uzun bakım süresi gerektiren bir canlıdır. Çok uzun bir zaman korunması,

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

desteklenmesi ve yönlendirilmesine ihtiyaç vardır. Çocuklar bedensel hastalıklara olduğu gibi, duygusal yönden de ezilmelere karşı da dayanıklıdır. Fakat aile başta olmak üzere çevresinin sevgisi, bakımı, ilgisi ve rehberliği ile sağlıklı bir büyüme ve gelişme ortamı bulabilir. Son zamanlarda gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda çocukların sağlığına, bakımına, eğitimine daha fazla önem verilmekte, çocuğun sağlığı ve gelişmesi açısından olumlu gelişmeler kaydedilmekte ve çabalar sarf edilmektedir (Zeytinoğlu, 1990).

Tüm bu gelişmelere rağmen, bu güne geldiğimizde hala dünyanın pek çok ülkesinde çocuğa kendi ebeveyni, yakınları ve toplumdaki çeşitli kurumlar tarafından fiziksel. Duygusal bakımdan kötü davranıldığı görülmektedir. Bazı çocuklar yetişkinlerin cinsel saldırılarına hedef olurken; kimileri de küçük yaşta ağır ve uygunsuz işlerde çalıştırılmakta, hatta bir mal gibi satıla bilmektedir. Bazıları ise beslenme, barınma, bakım, eğitim gibi temel birçok gereksinimlerde değişik ihmal biçimleri ile karşılaşmakta ya da bakım yetersizliğinden yaşamlarını yitirmekte veya bedensel engelli olabilmektedir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993a; Zeytinoğlu, 1990).

Türkiye’de ise çocuk istismarı ve ihmalinin görülüş sıklığı konusunda kesin veriler olmamakla birlikte, Türkiye’de araştırmalar çocukların %13 oranında fiziksel istismarla karşılaşmış olduğunu göstermektedir. Sorunun yaygınlığındaki bu farklılık yöresel, kültürel ve sosyal nedenler yanında, istismar türleri arasında en kolay gözlenebilecek fiziksel istismarın bile araştırmacılar tarafından farklı ölçülerde ele alınmış olmasıdır (Bilir vd., 1991; Kars, 1996).

Aile toplumların en küçük temel birimi olarak kabul edilir. Bu nedenle de aile sosyal bir kurum olarak kabul edilmektedir. Ailenin pek çok görevleri arasında çocuk yetiştirme görevi de bulunmaktadır. Anne ve babalar bu görevlerini yerine getirirken

çocuklarla karşılıklı iletişim içine girmektedirler. Bu iletişim sürecinde ebeveynler kimi zaman bilerek kimi zaman bilmeyerek, çocuklarının gelişimlerini engelleyecek veya duraklatacak davranışlar gösterebilirler. Bu davranışlar bazen çocuğa yönelmiş şiddet, bazen ihmal, bazen de psikolojik yönden baskı olarak görülebilir (Yavuzer, 1996).

Anne ve babaların çocuğun gelişmesini engelleyici eylemlerin yanı sıra, çocuğu dikkate almaması, gerekli özeni göstermemesi başka bir anlatımla ihmal etmesi gibi pasif eylemler de çocuğa zarar verici olabilmektedir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki bu tür ilişkilerden çıkan Kempe ve Helfer (1972) çocuk istismar ve ihmalini "ana babaların veya çocuktan sorumlu kişilerin giriştiği veya girişmeyi ihmal ettiği eylemler sonucunda çocuğun kaza dışı hasarlar almaları olarak tanımlamışlardır (Kars, 1996; Zeytinoğlu, 1990).

Yapılan birçok çalışmada çocuk istismarı ile aile ve ailenin sosyal sistemi arasında ilişkinin olduğu vurgulanmıştır (Browne, 1988; Bulut, 1996). Çocuk istismar' ve ihmalinden sorumlu olan bireylerin genellikle anne babalar olduğu görüldüğünden ebeveyn özelliklerinin araştırılmasına ağırlık verilmiştir. Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ailelerin tümü için geçerli olmamakla birlikte ailelerde bazı benzer ortak özellikler dikkati çekmektedir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993b).

Bu çalışmanın amacı, literatür çerçevesinde ihmal ve istismara dair farkındalığın artırılması ve sorun ile karşılaşılma düzeyin en aza indirgenmesinin çerçevesini oluşturulmaktır.

Çocuk İstismar ve İhmalinin Tanım ve Kapsamı

Türkçe' de farklı sözcükler kullanılmakla birlikte "çocuk istismarı ve ihmal" daha sık kullanılan sözcüklerdir. Örselenme, ezim, kötü muamele veya istismar sözcükleri kullanılmaktadır.

Türkçede çocuk 'istismar' kavramına evrensel bir tanım bulmada önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tanım karmaşası toplumsal ve kültürel değerlerden kaynaklandığı gibi konunun disiplinler arası özelliğine de dayanmaktadır (Kars, 1996).

Genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylemler çocuk istismarı olarak; onların beslenme, bakım, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumları da çocuk ihmalı olarak ele alınmaktadır (Çavuşoğlu ve Algier, 1992; Leventhal, 1996). Bu doğrultuda Kempe ve Helfer (1972) çocuk istismar' ve ihmalini; "ana babaların veya çocuktan sorumlu kişilerin giriştiği veya yerine getirmeyi ihmal ettiği eylemler sonucunda çocukların kaza dışı hasarlar almaları "istismar ve ihmalı tanımlarken karşılaşılan güçlüklerden biri kültürlerarası farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin bazı İskandinav ülkeleri çocukların hangi amaçla ve şiddetle olursa olsun dövülmelerini bir istismar durumu olarak kabul eder ve yasalarla engellerken: bazı toplumlarda belli şiddet sınırları içindeki dayak bir eğitim aracı olarak kabul görmektedir. İstismarın tanımlanmasında çocuğa yönelik davranışların kültürel anlamlarının, toplum üyeleri ve bu muameleye hedef olan çocuklar tarafından nasıl algılandığının dikkate alınması çok önemlidir. Nitekim Parke ve Collner (1975) bu görüş doğrultusunda Kempe ve Helfer'in tanımına kültürel boyut getiren bir eklemeye bulunmuşlar: bu kavramlar" ana babaların veya çocuğa bakmakla yükümlü olanların giriştiği çocuk yetiştirilmesiyle ilgili kültürel standartlara uygun olma yan eylem ve eylemsizlikler sonucu çocuğun kaza dışı hasarlar alması" olarak tanımlamışlardır (Bahçecik, 1993).

Buna ek olarak çocuk istismar ve ihmalı kavramlarını tanımlarken bu konuda bilimsel bilgilere sahip uzmanlar tarafından belirlenen asgari standartların kesinlikle değerlendirilmesi

gerekmektedir. Bu görüşten hareketle, Garbarino ve Gilliam (1980), çocuk istismar ve ihmalini; "ana baba ya da çocuktan sorumlu kişiler tarafından girifilen toplumsal değerlerin ve uzman görüşünün birleştirilmesi sonucu çocukların sağlığı açısından uygunsuz ve zararlı olduğuna hükmedilen tüm eylem ve eylemsizlikler" olarak tanımlamıştır (Browne, 19971).

Kempe ve Helfer anne ve babanın veya çocuktan sorumlu olan bireyin istismar ve ihmal davranışını 4 kategoride incelemiştir:

*Fiziksel istismar

*Cinsel istismar

*Duygusal istismar

*Fiziksel ve duygusal ihmal (Bahecek ve Kavaklı, 1993; Lynch, 1991; Özdemir, 1992).

Değişen Toplumda ve Ülkemizde Aile

İnsan, toplumdan soyutlanamaz. Davranış bilimlerinde bu yüzden çevre etkenini önemi gittikçe daha kesinleşmiş ve insanın biyolojik olduğu kadar, ruhsal yapısını da biçimlendirmede ne denli etkin bir rol oynadığı artık tartışmasız benimsenmiştir. İnsanın ilk toplumsal ortamı ve çevresinin aile olduğu bilinmektedir. Toplum bilimlerinde "en küçük toplum birimi" olarak tanımlanan aile, bu temel birim niteliği olarak tanımlamıştır (avuşoğlu ve Algier, 1992; Zeytinöğlu, 1990).

Günümüzde aile, genel olarak "geleneksel geniş aile" ve "modern çekirdek aile" diye iki tipte belirlenmektedir. Ancak, geçiş toplumlarında buna "geçiş ailesi" diye tanımlanacak bir üçüncü aile tipi de eklenmektedir (Babaroğlu,2019).

Geleneksel Geniş Aile:

Daha çok az gelişmiş ülkelerde, kırsal kesimde yaygın olan geniş aile tipi birkaç kuşağı bir arada, çoğu kez aynı çatı altında, yakın ilişki içinde barındıran bir aile yaşamını yansıtır. Bu aile bireyleri arasında; cinse, yaşa ve aile içindeki durumuna göre düzenlenmiş, erkeğin soy çizgisi üzerinden giden bir hiyerarşi vardır, Sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan kendine yeter bütünlüğü olan bir birim niteliğindedir. Aile bireyleri arasında tartışmasız bir dayanışma söz konusudur. Aile-dışı toplumsal yaşamla ilgili sorumluluklar tüm aileye dağıtılarak, bu konuda bireylerin teker teker sorumlulukları azalmakta, buna karşılık, aile-içi kurallara uyum bakımından her bireyin sorumluluğu ve davranış özgürlüğünün kısıtlanması artmaktadır (Babaroğlu, 2019; Yavuzer, 1996).

Çekirdek Aile:

Birbirine kan ilişkisiyle bağlı ana-baba ve çocuklardan kurulu iki kuşağı içeren dar bir toplumsal birindir. Endüstrileşme ile gelen sosyal oluşumun sonucu ortaya çıkmıştır. Endüstrileşmeye bağlı yaşam koşullarıyla birlikte doğan sosyal olanak ve güvenceler daha bireysel nitelikli oluşturan, insanları günlük yaşamlarında da bir yandan bireyselleşmeye doğru götürürken, bir yandan da daha değişik toplumsal ve kitlesel kurallar, kalıplar getirmiştir. Endüstrileşmenin epeydir gelişip yerleştiği ülkelerde egemen aile tipi çekirdek ailedir (Babaroğlu,2019; Yavuzer 1996)

Geçiş Ailesi:

Toprağa bağlı üretimden endüstrileşmiş üretime doğru geçişin oldukça yeni başladığı, hıza geliştiği ve buna bağlı olarak toplum yapısı ile yaşam biçimi ve kavramların değişmekte olduğu toplumlarda rastlanan bir aile tipidir. Böyle toplumlarda nüfusta da çoğunlukla hızlı bir artış vardır. Bu ülkelerin yönetim biçimlerinde de çağdaş yolda bir değişme de başlamış, bu türde yasaların

yürürlüğe girmesiyle, ilke olarak bireysel halk, özgürlük ve güvence kavramları halka tanıtılmıştır. Gerek nüfusun artması, gerekse yasalarda bireysel haklara uyan miras haklarının tanınması ve yanı sıra teknik olanakların, endüstri ürünü araçların, tarımda kullanılmasıyla, ailenin toprağı bir yandan tüm aileyi beslemeye yetmediğı gibi öte yandan da tarımda insan gücüne gereksinim azalmıştır, Buna karşılık, endüstri merkezlerinin toplandığı yerlerde bireysel insan gücüne gereksinim artmıştır. Dolayısıyla geniş aile üyeleri yavaş yavaş teker teker aileden koparak endüstri merkezlerinde iş bulmuşlar. Giderek küçük ailelerini de yanlarına alıp bu merkezlerde çekirdek aile biçiminde yaşamaya başlamışlardır (Koptagel,1995; Yörükoğlu,1985).

Endüstrileşme ve buna paralel olarak gelişen bireyselleşme ile geleneksel geniş aile yaşamı artık ekonomik bir toplum yaşam tipi olmaktan çıkmıştır. Bu yaşam tipinin türlü nedenlerle sürdürüldüğü şiddetsiz bir yer olduğu inancını yok etmiştir. Gerçek şudur ki insanlar sıklıkla herhangi birinden çok kendi evlerinde diğer aile üyelerinden biri tarafından fiziksel olarak saldırıya uğramakta, itilmekte, dövölmek te hatta öldürölmektedir. Gerçekten de, polis kayıtlarına dayalı gazete haberleri: İngiltere'de adam öldürme vakalarının %42'sini ailesel tartışmaların oluşturduğunu ve ailesel kurbanların üçte birinin de çocuklar olduğunu göstermektedir (Browne, 1993).

Endüstrileşme ve kentleşme süreci ailenin geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçmesi, anne babaya çocuk bakımı yetiştirilmesi ve diğer konularda sosyal desteğinin azalması ailede stres yaratarak çocuk istismar ve ihmal olasılığını arttırmaktadır (Bahçecik ve Kavaklı, 1993a).

Aile ve Çocuk

Aile en az iki kişiden oluştuğunu göre aile içi ilişkilerin incelenmesi sosyal psikolojinin çalışma ve araştırma alanı içine

girmekte ve grup olgusu olarak ele alınmaktadır. Grup olgusu olarak aile bir sistemdir. Bilindiği üzere sistem, karşılıklı güçlerin birbirlerine karşı belirli bir dengeyi kurup sürdürmesi sürecini sağlayan bütün ilişkililerdir. Bu sistem aile bireylerinde ve aile dışından gelen değişiklikler karşısında sürekli olarak dengesini korumak durumundadır. Aile sisteminin işleyişinde, bireyler - den oluşan aile yapısı ve bunlar arasındaki ilişki düzeyi önemli bir rol oynar (Browne,1993; Koptagel, 1995; Yörükoğlu, 1985).

Ailenin bazı fonksiyonlarını şu şekilde sıralanmıştır:

1. Biyolojik Fonksiyon: Toplumda nüfus kaynağını oluşturması açısından aile, temel bir kurumdur. Bu fonksiyon, eşlerin cinsel gereksinimlerini karşıladığı gibi kuşakların sürekliliğini de sağlamaktadır (Babaroğlu, 2019; Yavuzer, 1996).

2. Yetiştirici Fonksiyon: Ailenin kendi gereksinimlerini karşılayarak üretim birimi oluşu bu fonksiyonunu ifade etmektedir. Sanayi toplumlarında aile bu fonksiyonlarından giderek uzaklaşmıştır. Artık çekirdek aile, ekonomik tüketim birimidir (Babaroğlu, 2019; Yavuzer, 1996).

3. Sevgi Fonksiyonu: Aile çevresinin değeri, sevgi ve güvenliğin doğal kaynağı oluşundan ileri gelmektedir. Sevgi ile çocuk sağlıklı bir kişilik geliştirir.

4. Koruyucu Fonksiyonu: Eskiden aile, üyelerine bakmanın tüm sorumluluğunu üzerine almıştır. Bu fonksiyon da bugün giderek önemini kaybetmektedir. Çünkü bugün bu fonksiyonu, daha çok devlet üzerine almıştır, Örneğin; sağlık, işsizlik, ihtiyarlık ve tüm toplumsal güvenlik biçimlerini üzerine alan devlet vatandaşlarını bu yönlerden korumaktadır.

5. Sosyalleştirme Fonksiyonu: Sosyalleştirme çocuğu doğrudan etkileyen bir süreçtir. Özellikle kültür aktarma yönünden

sosyalleşmenin önemi büyüktür. Çocuğun kişiliğinin gelişmesi ailede başlar, toplumsal normlar orada öğrenilir. Çocuk değerleri, duyguları ve statü beklentilerini ailenin her üyesiyle olan deneyimleri yoluyla öğrenir (Babaroğlu, 2019).

6. Çocukların örgün eğitimlerini devlet üzerine almıştır. Aileler çocuklarının eğitim süreçlerine katılımını sağlamalı: eğitimi için gerekli koşulları hazırlamalıdır. Aynı zamanda ebeveynler çocuklarının öğretmenleri ile yakın bir işbirliğine girmelidir.

7. Boş Zamanları Değerlendirme Fonksiyonu: Boş zamanın faydalı olarak kullanılması evde başlar. Çocuk bu konuda çeşitli aktivitelere yönlendirilebilir. Ailenin bu fonksiyonu genellikle ekonomik düzeyine bağlıdır.

Ailenin bazı fonksiyonlarına bu şekilde değindikten sonra, ailenin çocuğun gelişimindeki en etkin yardımcıları da şöyle sıralanabilir (Babaroğlu, 2019).

* Aile, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşılar.

* Onun sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar.

* Toplumsallaşmayı öğrenebilmesi için, kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren birer model oluşturur.

* Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder.

* Çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlarına çözüm getirir.

* Uyum için gerekli olan hareketi, sözlü ve toplumsal alışkanlıklarının kazanılmasına yardımcı olur.

* Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmeleri için çocuğun yeteneklerini uyarır ve geliştirir.

* Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun aktivitelere katılımına yardımcı olur (Kars, 1996).

Çocuk İstismar ve İhmalinde Ailenin Sosyal Sisteminin Önemi

Ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel bazı özellikler ailede kriz yaratarak çocuğun istismarına yol açabilir. Ekonomik yetersizlik, aile içi en önemli stres faktörüdür. Bu faktör yoksulluk, işsizlik, borçlanma gibi nedenlerle ortaya çıkar (Bulut, 1996).

Ailede işsizlik, özellikle de aile reisinin işsizliği istismar ve ihmal riskini arttırmaktadır. Çocuk istismarının yaygın epidemiyolojik araştırmalarından, istismara uğrayan çocukların ailelerinin (genellikle babalar) büyük bir kısmının işsiz olduğu belirlenmiştir. ABD’de 1976-1982 yılları arasında istismar ve ihmal vakaları incelendiğinde ailelerin % 45’inin devlet desteği almış olduğu görülmüştür (Gillham vd., 1998).

Kötü konut koşulları, düşük gelir düzeyi, ailede ilaç alkol bağımlılığı ailedeki çocuk sayısının fazla olması, doğumlar arası sürenin 18 aydan az olması boşanma, evlilik dışı ilişkiler, tek ebeveyn gibi bazı özellikler ailede stres yaratmakta bu da istismar ve ihmal eğitimi arttırmaktadır (Browne, 1988; Browne,1995;Özdemir, 1992). Bu gerçekten yola çıkarak Browne ve Herbert istismar ve ihmal açısından risk altındaki çocukların, çocuğun doğumundan itibaren ailesel özellikleri belirle - yen kontrol listesi geliştirmişlerdir. On iki maddeden oluşan bu listenin sekiz maddesi ailenin sosyal sistemi ve ebeveyn özelliklerinden oluşmaktadır (Babaroğlu,2019).

Çalışmalar günümüzde istismar ve ihmal olaylarının sadece sosyoekonomik düzeyi düşük ailelere özgü bir sorun olmadığını, kötü davranma ve ihmalin ekonomik düzeyi yüksek ailelerde de

görüldüğünü göstermiştir (Azmak ve Yorulmaz 1995; Browne, 1991).

Sosyal bakımdan izole yaşayan çevreleriyle ilişkileri sınırlı, toplumdaki iletişim kaynaklarından yararlanamayan ve çevrelerinde yeterli destekten yoksun olan aileler streslerini güçlerinin yettiği çocuklarını döverek rahatlama yolunu seçmektedirler. Yapılan bir araştırmada, çocuklarını istismar eden annelerin sosyal bağlarının istismar etme - yen annelerden daha zayıf ve az yine arkadaşları ve komşularıyla ilişkilerinin sınırlı ve akrabalık ilişkilerinin zayıf olduğu saptanmıştır (Azmak ve Yorulmaz 1995). Başka bir çalışmada, özellikle modern toplumlarda istismar ve ihmale yol açan nedenler arasında ailenin toplumdan soyutlanması, sık sık iş ve ev değiştirmesi gibi faktörler de gösterilmiştir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993).

Çocuklarını İstismar ve İhmal Eden Anne Baba Özellikleri

Çocuk istismar ve ihmalden sorumlu olan bireylerin genellikle anne babalar olduğu görüldüğünden ebeveyn özelliklerinin araştırılmasına ağırlık verilmiştir. Önceleri çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ebeveynlerde şizofreni, manik depresif, psikopat gibi ruh hastalıkları olduğu düşünülmekteydi. Halbuki yapılan çalışmalarda bu ailelerin çoğunun bir süre önce ciddi hayal kırıklığına uğradıklarını, çocuklarına karşı kırgınlık, kızgınlık, kıskançlık, onu reddetme gibi karmaşık duygular içinde oldukları gözlenmiştir. Ebeveynlerin sadece %10'unun bazı ruhsal sorunları olduğu ve ruh hastası olarak tanımlanabileceği bildirilmiştir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993b). Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ailelerin tümü için geçerli olmamakla birlikte ailelerde bazı benzer ortak özellikler dikkati çekmektedir. Ailelerin önemli benzer özellikleri hemen hemen hepsinin çocukluklarında kendilerine de kötü davranılmış veya kötü davranılan, ihmal edilen bir kardeşe tanıklık etmiş olmalarından çalışmaları bu ebeveynlerin çoğunun

sürekli bir bakıcının elinde kalan veya düzenli bir bakımın verilemediği parçalanmış ailelerden geldiklerini göstermiştir (Bilir vd., 1991; Bulut 1996).

Çocukluğunda istismar edilen kişilerde aşırı heyecanlanma ve kaygı çok telaş ve hareketlilik, zaman zaman halüsinasyonlar ve sık sık geri çekilme davranışları vardır. Ayrıca duyguları aşırı uyarma, zorlanma, depresyon, kendine yönelik düşmanlık duyguları, özellikle alkol ve ilaç bağımlılığı bu grupta görülen özelliklerdir (Bulut, 1996; Lutenbacher ve Halil, 1998).

Çocuk istismarı ile ilgili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri arasında narsistik eğilimler. Zayıf tepki kontrolü, ısrarcı tutum, düşük benlik kavramı aşırı kaygı ve empati kuramama gibi nitelikler dikkati çekmektedir (Bahçecik ve Kavaklı 1993b; Kozcu, 1987).

Çocuğuna kötü davranan anne babalar çocuğun normal büyüme gelişme sürecini ve çocuğun belli bir olgunluğa erişmeden bazı işlevleri yapacağını bilmemektedir. Çocuktan bir erişkinin olgunluğunu ve sorumluluğunu üstlenmesini bekleyebilirler (Bahçecik ve Kavaklı, 1993b).

Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ebeveynlerin diğer ortak özelliği anne yaşının çok genç olmasıdır. Çocuğa kötü muamele ile anne yaşı arasındaki ilişkiyi tanımlayan 23 çalışmadan 14'ünde anne yaşı risk faktörü olarak bulunmuş ve 9'unda genç anneliğin çocuğa kötü muameleyi arttırmayla bir bağlantısının olmadığını saptamıştır. Hiçbir çalışma genç anneliğin çocuğa kötü muamele riskini azalttığını ortaya koymamıştır (Bulut, 1996; Kars, 1996; Stier ve Leventhal, 1993).

Özellikle yalnız ve genç anne, eğitim ve iş olanaklarından yoksun olmakta bundan dolayı da işsizlik, yüksek ücreti sağlık harcamaları, çocuk bakım problemleri, kötü ev koşulları gibi

ekonomik ve sosyal stres altında olmaktadır (Lutenbacher ve Hall, 1998).

Anne babanın çocuğunu disiplin etme isteği de istismar olasılığını arttırmaktadır. Yapılan bir çalışmada çocuklarına kötü davranan ailelerin etkisiz ve tutarsız disiplin yöntemlerine başvurdukları ve sıklıkla çocukların davranışlarını kontrol edemediklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerin bazen aşırı ilgili, bazen cezalandırıcı bazen de aşırı ilgisiz oldukları gözlenmiştir (Bahecek ve Kavaklı 1993b; Kozcu, 1987).

Ailede yaşanan yoğun tartışmalar ve eşlerin birbirine yönelik şiddet içeren kavgaları da çocuğun istismarına yol açan etmenler arasında sayılabilir (Browne, 1993; Kars, 1996).

Aile İçi şiddet ve ocuk İstismar

Aile içi şiddet: kendini aile olarak tamamlamış bir grup içerisinde: zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, g göstermek, öfke gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen şiddet davranışıdır. 311 Aile içi şiddet toplumun her kesiminde olmaktadır ve belli bir etnik veya sosyo-ekonomik grupla sınırlı değildir (Güner, 1996; McDowell, 1996).

Geçen on yıldan beri, aile içi şiddet ve ocuk istismarı günlük gazetelerde ve haber bültenlerinde giderek artarak yer almaktadır, Bu hikayeler; eşler arasında, yetişkinlerin kendi çocuklarına ya da savun - masız yaşlı akrabalarına karşı ıştırapla tanımlanan şiddet davranışları toplumun ilgisini arttırmaktadır. Bu durum bizleri, aile içi şiddeti modern toplumların ortak olayı olarak algılamamıza ve eşler arasındaki istismar ve çocukların fiziksel istismarını ortak faktörler olarak görmeye yönlendirmiştir. Polis kayıtlarına dayalı gazete haberleri: İngiltere'de adam öldürme vakalarının % 42'sini ailesel tartışmaların oluşturduğunu ve ailesel kurbanların üçte birinin de çocuklar olduğunu göstermektedir (Browne, 1993).

Kanada'da 5 cinayetten biri aile içi şiddet sonucunda gerçekleşmekte, bu cinayetlerin % 851 erkekler tarafından kadına yapılmaktadır. Ayrıca şiddet içeren aileler, şiddet içeren aileleri doğurmaktadır. İstismar edenlerin % 50'si ve istismara uğrayan kadınların %30'u şiddetin olduğu ailelerde yetişmiştir. Eğer şiddetin kuşaktan kuşağa geçişini durdurmak istiyorsak, öncelikle bu aile modelleri tanınmalı ve müdahale edilmelidir (Henderson ve Erickson, 1994).

Çocuk istismarı ve diğer aile içi şiddet biçimleri ile sonuçlanan durumsal stres etmenlerinin ortaya çıkmasına ailedeki etkileşimsel ilişkiler aracılık eder ve buna temel oluşturur. Aile bireyleri arasındaki güven verici ilişki, stresin etkilerine karşı tampon görevi yapacak ve ailede baş etme stratejilerinin uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Tersine güven siz ya da kaygı verici ilişkiler, stres altındaki ailede tampon görevi görmeyecek, tartışma veya çocukların yanlış davranışları gibi bir baskı, fiziksel veya duygusal saldırılarla sonuçlanacaktır. Genel olarak bu saldırıların var olan kişilerarası ilişkilere olumsuz etkileri olacak ve bunlar tampon etkisinin daha da azalmasına neden olarak stres etmenlerinin, sistemi bir kez daha ele geçirmesini kolaylaştıracaklardır. Bu durum eğer müdahale edilmezse giderek kötüleşecek ve şiddet döngüsü diye adlandırılabilir bir sonuca yol açacaktır.

SONUÇ

İstismar veya ihmal edilen çocuklara her toplumda ve toplumun değişik kesimlerinde rastlanmasına rağmen çalışmalar sosyo-ekonomik düzeyi düşük, stresin fazla olduğu ailelerde istismar ve ihmal olaylarına daha fazla rastlandığını göstermiştir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993 b). Yapılan birçok çalışmada çocuk istismarı ile aile ve ailenin sosyal sistemi arasında ilişkinin olduğunu vurgulamıştır (Browne, 1988; Bulut, 1996).

Çocuk istismarı ve ihmalinden sorumlu olan bireylerin genellikle anne babalar olduğu görüldüğünden ebeveyn özelliklerinin araştırılmasına ağırlık verilmiştir. Çocuğuna kötü davranan ve ihmal eden ailelerin tümü için geçerli olmamakla birlikte ailelerde bazı benzer ortak özellikler dikkati çekmektedir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993 b).

Son yıllarda, çocuk istismar' çalışmaları artarak önleme konusu üzerinde yoğunlaşmış ve tüm bu çabalar çok bilinçli gelişmiştir (Donnelly, Cohn vd.1994). Önleme iki nedenden dolayı önemlidir. Birincisi çocuk istismarı sorununa insancıl yaklaşım bunu gerektirir. Kuşkusuz çocuğun incinmesini beklemek imkansızdır. İkincisi çocuğun sağaltımına kıyasla, istismar edilmesinin önlenmesi daha ekonomiktir. Eken müdahale ederek, çocukların evden kaçmaları, okulda sorunlar yaşamaları, suç işlemeleri, ilaç ve alkol kullanmaları ve fahişeliğe yol açabilen ciddi duygusal ve gelişimsel zorluklardan zarar görmeleri engellenmiş ve giderlerden tasarruf edilmiş olur. Bu tür toplumsal sorunların toplumsal maliyeti çok büyüktür ve bunlar önlenabilir sorunlardır (Browne 1991; Lynch 1991 b).

Honning ve arkadaşlarının New York'ta "Adölesan Aileler ve Bebekleri Programı" kapsamında yüksek stres altında çocuk istismarı ve ihmali açısından risk altında bulunan, adölesan annelere haftalık ev merkezli aile eğitim programının fiyat etkinliğinin karşılaştırılmasına yaptıkları araştırmada: günlük ev ziyareti için 3.83 dolar harcanırken, günlük koruyucu bakımında her çocuk için 23.75 dolar harcadığı saptanmıştır (<http://cybertowers.com/selfhelp/articles/cf/prevent>)

Toplumda çocuğa kötü davranma, ihmal etme bazı bireylerce kötü, iğrenç bir davranış olarak değerlendirildiğinden bu durum çoğu kez inkar edilebilir veya görmezlikten gelinebilir. Hemşire ve ebeler bulundukları özel konumları ve mesleki eğitimleri nedeniyle

başkalarının ilgilenmediği bu durumdan kaçmayarak bu soruna eğilmeye ve toplumda bu çocukların erken tanı ve tedavisinde rol oynamaya istismar ve ihmal olaylarını önlemeye çalışmalıdır (Bahçecik vd. 1996; Browne 1995).

Çocukla ilgilenen tüm hemşireler konuları ne olursa olsun kötü davranma ve ihmalin erken tanı ve tedavisinde, önlenmesinde, aile ve toplumu bu konuda bilinçlendirme de aktif bir rol almalıdır. Gerek koruyucu sağlık hizmetlerinde gerekse tedavi edici kurumlarda çalışan hemşireler aileyi bir bütün olarak ele almak, çocukların sağlığının korunması, bakımı, beslenmesi ve eğitimi ile ilgili konular hakkında aileleri bilinçlendirmeli. Aile içi ilişkileri geliştirmeli, sorunlara çözmeli, onların da katkıların' sağlayarak ailelere destek olmalıdır (Çavuşoğlu ve Algier 1992; Olds ve Henderson 1995).

KAYNAKÇA

Azmaç, D. ve Yorulmaz, F. (1995). Çocuğun Fiziksel İstismarı. *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*. yıl:5. saynı. 6-15.

Babaroğlu, A. (2019). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Vize Yayıncılık.

Bahçecik, N. (1993). *Toplumumuzda Kötü Davranılan ve ihmal Edilen Çocukların Erken Tanı ve Tedavisinde Hemşirenin Eğitici Rolünün Değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

Bahçecik, N. ve Kavaklı, A. (1993a). Çocuk İstismarı ve ihmalı. *Hemşirelik Bülteni*. cilt VII, sayı. 28. 23-32.

Bahçecik, N. ve Kavaklı A. (1993b). Çocuk İstismarı ve İhmalini Hazırlayıcı Nedenler. *Hemşirelik Bülteni*. cilt:VI, 1. sayı: 28,33-38.

Bahçecik, N.; Ekizler, H. ve Tekin, N. (1996). Doğumdan Sonra İlk Günlerde Çocuk ihmalı ve istismarının Değerlendirilmesi. Ulusal Perinatoloil Hemşireliği Sempozyumu, 19-21 Haziran 1996.

Bilir, Ş.; Arı, M.; Dönmez, N. ve Güneysu, S. (1991). *4-12 yaşları arasında 16.100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme*, (Editör: Konanç, E., Gürkaynak, İ., Egemen, A.). Çocuk İstismarı ve İhmalı. Ankara: Gözde Repo Ofset Bulut, I. (1996). Genç anne ve çocuk istismarı. Ankara: Bizim Büro.

Browne, K. (1991). *Çocuk İstismarını önceden kestirme*. Çocuk İstismarı ve ihmalı, Gözde Repo Ofset. 295-306.

Browne, K. (1971). The Prediction of Child Maltreatment in Greek Families. *Child Abuse & Neglect*, Vol.21, No.8, 721 -735.

Browne ,K. (1995). Preventing Child Malteatneni Trough Community Nursing. *Journal of Advancccd Nursing*, 21, 57 -63,

Browne, K. (1988). *Predicting Maltreatment. Assessment of Parcnting Psychatric and Psychological Colistributions*. Ed.Peter Reder and Clare Lucey. 118 -135.

Browne, K. (1993). Violence inThe Family and Rs Links ta Child Abuse. *Baillierels Clirical Pediatrics*, 1,1, 149-164.

Byers, J. (1991). *Çocuk İstismarını Önleme: Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi*. Çocuk İstismarı ve ihmali. Gözde Repro Ofset . 279 - 290.

Bulut, 1. (1996). *Genç Anne ve Çocuk istismarı*. Bizim Büro. Ankara.

Çavuşoğlu, H. ve Algier, L. (1992) Çocuk istismarı, ihmali ve Hemşirenin Sorumlulukları. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi. Sivas, 204-211. 315

Donnelly Cohn A. H.; Pan, D. ve McCurdy, K. (1994). Preventing Child Abuse and Neglect: Programmatic Interventions. *Child Welfare*, LXX111:5. 405-430.

Gillharn, B.; Tanner, G. ve Cheyne, B. (1998). Unemployment Rates, Single Parcnt Density and indices of Child Povert:Their Relationship To Different Categories of Child Abuse and Neglect. *Child Abuse & Neglect*, 22:2. 79-90.

Güner, F. (1996). *Ailede Kadına Yönelik Şiddet*. Mor Çatı. 87-92.

Henderson, A. D. ve Erickson, J. R. (1994). Enhancing Nursesi Effectiveness With Abused Women Awareness Retraming, Support, Education. *Joumal of Psychosocial Nursing*. 32:6, 11-15. 19. <http://cybertm.vers.com/selfhelp/artieles/cf/prevent.htm>

<http://wv,rw.calib.com/nceanchiprevention> of child abuse and neglect

Kars, Ö. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Bizim Büro, Ankara 1996. 22.

Koptagel, G. (1995). *Hasta Aile, Evlilikte ve Ailede Çatışmaların Doğuşu, Yapısı ve Tedavisi*. Yaprak Kitap Yayın Pazarlama. İstanbul.

Kozcu, Ş. (1987). Duygusal istismar: Duygusal istismar ve Genel Ruh Sağlığı ilişkisini inceleyen Bir Araştırma. *Seminer Psikoloji Dergisi*, No.5. 1-20.

Leventhal, J. M. (1996). *Child Maltreatment: Neglect to Abuse*. Child Maltreatment in Rudolf AM. Hoffman J1E. Rudolph CD(eds). Rudolf 's Pediatrics. 20th Edition. Stamford 145-151.

Leventhal, J. M. (1997). *Çocukların Örselenmesi: Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Duruma Bakış*, Çocuk istismar ve ihmali Seminer Günü. Ankara, 25 Haziran 1997.

Lutenbacher, M. ve Hali, L. A. (1998). The Effects of Maternal Psychosocial Factors on Parenting Attitudes of Low-Income. *Single Mothers With Young Children. Nursing Research*. 47: 1. 25-34.

Lynch, M. (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Gözde Repro Ofset, 37-44.

McDowell, J. D. (1996). *Diagnosing and Treating of Domestic Violence*. N.Y. State Dent.J., 62:4. 36-42.

Olds, L. D. Henderson, R.C. et al (1995). Effect of Prenatal and infancy Nurse Home Visitation on Surveillance of Child Maltreatment. *Pediatrics*, 95:3, 365-372.

Özdemir, U. (1992). Çocuk İhmal ve İstismarına Hekimlerin Bakışı ve Önleme. *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*, 2,1, 10-13.

Stier, M. D.; Leventhal, J. M. el al. (1993) Are Children Born to Young Mothers at inereased Risk of Maltreatment? Pediatrics. 91,3, 642-648.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psiklojisi*. Remzi Kitabevi,306-308.

Yörükoğlu, A. (1984). *Toplumda Aile ve Çocuk*. Aydın Kitabevi. 3. Basım, Ankara 1984.

Zeytinoğlu, S. (1990). *Sağlık, Sosyal Hizmet. Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışan Türkiye'de Çocuk istismar' ve İhmali Sorunu İle ilgili Görüşler*. V. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı, 561-574

BÖLÜM 8

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARININ SOSYAL YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rasim BABAHAÑOĞLU*

Derya ÖZKIDIK*

GİRİŞ

Çocuk istismarı ve ihmali, toplumumuzda var olan ve her geçen gün daha da endişe verici boyutlara ulaşan bir sorundur. 18 yaş altı çocuklara yönelik her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ve ihmâl, bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu durum, çocukların sağlık, yaşam, gelişim ve saygınlık haklarını doğrudan tehdit ederek, geri dönüşü olmayan travmalara yol açmaktadır. Çocuk ihmâl ve istismarı insanlık tarihi kadar eski denilebilecek bir sosyal problemdir (Onat ve ark., 2016). Çocuk istismarı ve ihmâlinin

* Doç. Dr. Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Çorum.

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

tarihçesi, insanlığın varoluşundan beri var olan ancak zaman içinde farkındalığın artmasıyla daha net bir şekilde görülmeye başlayan bir sorundur. Toplumumuzun en hassas konularından biri olan bu sorun, çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik sağlığını derinden etkileyen ve toplumun geleceğini tehdit eden bir durumdur. Çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin bilgilerin kaydedilmesi ve tartışılması, bu sorunun önemini anlamamız ve çözümü için gerekli adımları atmamız açısından hayati önem taşımaktadır.

Bugün, çocuk istismarı ve ihmalinin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun olduğu kabul edilmektedir. Bu sorunun köklerini anlamak ve çözümü için adımlar atmaktan öte, önleme stratejileri geliştirmek ve mağdurlara destek olmak da önemlidir. Ancak bu, tek bir kurumun veya bireyin çözebileceği bir sorun değildir. Toplumun her kesiminin bu konuda sorumluluk alması ve işbirliği içinde hareket etmesi gerekmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmalinin tarihçesi ile birlikte, bu sorunun çeşitli boyutlarını ve etkilerini ele almaktadır. İlişkisel, çocuk, aile ve sosyal faktörlerin yanı sıra hukuki koruma ve adaletin önemi de vurgulanmaktadır. Çocukların korunması ve haklarının savunulması için yapılması gerekenlerin tartışıldığı bu makale, çocuk istismarı ve ihmaline dair farkındalığı artırmayı ve çözüm için adımlar atmayı amaçlamaktadır. Çocuk ihmal ve istismarının toplumsal etkilerini irdeleyeceğiz ve bu sorunun toplum üzerindeki geniş kapsamlı sonuçlarını ele alacağız.

Çocuk ihmal ve istismarının toplumsal boyutunu anlamak, bu sorunun sadece mağdurlar üzerinde değil, aynı zamanda tüm toplum üzerinde nasıl yayıldığını kavramak anlamına gelir. İstismar ve ihmal vakaları, suç oranlarında artıştan ruh sağlığı sorunlarına kadar geniş bir yelpazede olumsuz etkilere neden olabilir. Çocuk

ihmal ve istismarının toplum üzerindeki belirgin etkilerini inceleyeceğiz ve bu sorunun nasıl çözülebileceği konusunda öneriler sunacağız.

Çocuk İstismarı ve İhmalinin Tarihçesi

Çocuk istismarı ve ihmali, insanlık tarihi kadar eski bir sorundur ve toplumumuzun en önemli sosyal yaralarından biri olarak bilinmektedir. Ne yazık ki, bu durum oldukça yaygın bir halk sağlığı sorunudur

Çocuk istismarına dair ilk yazılı kaynaklar tarihin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Fakat bu konu ilk kez 1700'lerde bir avukatın, hapse giren suçluların ne kadarının çocuklara karşı işlenen suçlardan ceza aldığını araştırmasıyla gündeme gelmiştir Bu araştırma "çocuk istismarı" kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Akandere ve Dalda, 2016).

Çocuk istismarı ile ilgili ilk tıbbi tanım ise 1860 yılında Fransız Adli Tıp Profesörü Ambres Tardieu tarafından yapılmıştır. 1946'da Caffey Sendromu ve 1961'de Kempe Hırpalanmış Çocuk Sendromu tanımlamaları da bu alandaki önemli gelişmeler arasındadır (Akandere ve Dalda, 2016).

1970'lerde cinsel istismar da fark edilen bir sorun haline gelmiştir. 1980'lerden sonra ise duygusal istismarın da en az diğer iki istismar türü kadar önemli olduğu kabul edilmeye başlanmıştır (Akandere ve Dalda, 2016).

Çocuk istismarı ve ihmalinin tarihçesi boyunca bazı önemli dönüm noktaları şunlardır:

1700'ler: Bir avukatın, hapse giren suçluların yüzde kaçının çocuklara karşı işlenen suçlardan ceza aldıklarını araştırması (Akandere ve Dalda, 2016).

19.yüzyılda: Fransız Adli Tıp Profesörü AmbresTardieu tarafından ilk tıbbi tanının yapılması (Aktay, 2020).

1946:CaffeySendromu'nun tanımlanması (Yalçınkaya, 2011).

1962:Kempe Hırpalanmış Çocuk Sendromu'nun tanımlanması (Yalçınkaya, 2011).

1970'ler: Cinsel istismarın fark edilmesi (Akandere ve Dalda, 2016).

1980'ler: Duygusal istismarın da önemli bir sorun olarak kabul edilmesi (Akandere ve Dalda, 2016).

Çocuk istismarı ve ihmalinin tarihçesi, bize bu sorunun köklü bir geçmişe sahip olduğunu ve çözümü için hala çok çalışmamız gerektiğini gösteriyor. Bu konuda farkındalığı artırmak, önleme çalışmalarını geliştirmek ve mağdurlara destek olmak için hepimize görev düşüyor (Akandere ve Dalda, 2016).

Çocuk ihmal ve istismarı, dünya genelinde yaygın bir sorun olmakla birlikte bütün toplumlarda sıklıkla karşılaşılabilen bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.Çocuk ihmal ve istismarı, toplumların ve hükümetlerin ciddi bir endişe verici sorunu olmakla birlikte bu konuda farkındalığı artırmak ve önleme stratejilerini

geliştirmek önemlidir (Ozan, 2007). İhmal edilmiş çocuklarda fiziksel istismara uğramış çocuklara göre daha ağır bilişsel ve akademik bozukluklar, daha fazla sosyal ie çekilme, daha kısıtlı arkadaş ilişkileri ve daha yoğun ie atım sorunları görülmektedir (Mor atı Kadın Sığınağı Vakfı, t.y.).

Çocukların bu tür kötü muamelelere maruz kalması, fiziksel ve duygusal sağlıklarını ciddi şekilde etkileyebilir ve yaşamları boyunca kalıcı zararlar bırakabilir.ocuk ihmal ve istismarı, sadece bireyi değil, tüm toplumu etkileyen karmaşık bir sorundur. Bu sorunun sosyal boyutunu anlayabilmek için, onun toplumda nasıl bir yer edindiğine ve toplum üzerinde yarattığı etkilere bakmak gerekir.Bu sorunun kökenine inmek ve çözümler üretmek için, risk faktörlerini anlamak ve bu faktörlerin nasıl bir araya gelerek kötü muameleye yol açabileceğini incelemek önemlidir (Ozan, 2007).

Her toplum, fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı bireylere sahip olmayı arzular. Sağlıklı bir toplum yapısı, yalnızca ekonomik kalkınma ve refah ile sınırlı değildir. Bu yapının en temel taşlarından biri, sağlıklı ve mutlu bir çocukluk geçirmiş bireylerdir. Ne yazık ki, ocuk ihmal ve istismarı, bu idealin önünde önemli bir engel olarak karşımıza çıkar. Bu sorun, sadece bireyin gelişimini olumsuz etkilemekle kalmaz, aynı zamanda toplumun tüm katmanlarını da olumsuz bir şekilde etkiler. ocuk istismarı ve ihmali tek bir nedene bağlı değildir. Bu sorunun arkasında yatan karmaşık bir dizi faktör bulunur. Bu faktörler ilişkisel faktörler, ocuk faktörleri, ailenin faktörleri, sosyal faktörler özelliklerinden kaynaklanabilir (Yıldırım, 2019).

1. İlişkisel Faktörler

İlişkisel faktörler, bireylerin sosyal çevreleri ve kişiler arası ilişkileri ile ilgili unsurları ifade eder. Bu faktörler, kişinin ailesi,

arkadaşları, iş arkadaşları ve topluluk üyeleri gibi çevresindeki diğer insanlarla olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin niteliğini kapsar. İlişkisel faktörler, bireylerin psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Aile içi veya yakın partnerler, arkadaşlar ve akranlar arasındaki ilişkilerin çocuğa kötü muamele riskini artıracak bazı özellikleri şunlardır (House vd., 1988).

Aile içi Şiddet: Ailede ebeveynler arasında veya diğer aile üyeleri arasında şiddetin yaygın olması, çocuklara da şiddet uygulanma riskini artırabilir (Deveci ve Yasemin, 2003).

Sosyal İzolasyon: Toplulukta izole olmak veya bir destek ağından yoksun olmak, aile içi şiddeti ve çocuğa karşı ihmal ve istismarı gizlemeyi kolaylaştırabilir (Gökkaya, 2023)

Geniş Ailenin Destek Eksikliği: Her aile için geçerli olmamakla birlikte, çocuk bakımında geniş aileden alınan desteğin azalması veya kesilmesi, ebeveynlerin üzerindeki stresi artırarak çocuğa karşı şiddet riskini artırabilir (Deveci ve Yasemin, 2003).

İlişkisel faktörler, bireylerin yaşam kalitesi ve genel iyilik hali üzerinde doğrudan etkili olabilir. Güçlü ve olumlu ilişkiler, duygusal destek sağlayarak stresle başa çıkmayı kolaylaştırabilir ve ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebilir. Öte yandan, olumsuz ilişkiler, çatışmalar ve sosyal izolasyon, ruh sağlığı sorunlarına ve genel yaşam memnuniyetsizliğine yol açabilir. Bu nedenle, ilişkisel faktörler, bireylerin sağlığı ve refahı açısından kritik bir öneme sahiptir (House vd., 1988).

2. Çocuk Faktörleri

Çocuk faktörü, çocuk ihmali ve istismarında çocuğun kişisel özelliklerinin ve durumunun, bu tür kötü muameleye maruz kalma riskini nasıl etkilediğini ifade eder. Bu faktörler, çocuğun yaşından fiziksel ve zihinsel sağlığına, davranışsal özelliklerinden cinsiyetine kadar çeşitli unsurları kapsar. Çocuk faktörlerinin önemli olmasının sebepleri şunlardır (Yıldırım, 2019).

Yaş: Küçük çocuklar, fiziksel ve duygusal olarak kendilerini savunma yeteneklerinden yoksun oldukları için istismar ve ihmale karşı daha savunmasızdırlar. Bebekler ve okul öncesi çocuklar, bağımsız olarak yardım arayamazlar ve tamamen yetişkinlerin bakımına bağımlıdırlar. Dört yaşın altında veya ergenlik çağındaki çocuklar, daha savunmasız oldukları için kötü muameleye maruz kalma riski daha yüksektir (Deveci ve Yasemin, 2003).

İstenmeyen veya Beklentileri Karşılayamayan Çocuklar: Hamilelik sırasında istenmeyen veya ebeveynlerin beklentilerini karşılayamadığı düşünülen çocuklar, ihmal ve istismara maruz kalma riski daha yüksektir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009)

Özel İhtiyaçları Olan Çocuklar: Prematüre doğan bebekler, konjenital anomaliler, düşük doğum ağırlığı veya kronik hastalıklar gibi özel ihtiyaçları olan çocuklar, daha fazla ilgi ve bakıma ihtiyaç duyabilirler. Sürekli ağlayan, engelli veya anormal fiziksel özelliklere sahip çocuklar, bakımı daha zor olabileceğinden ve ek kaynaklara ihtiyaç duyabileceklerinden ebeveynleri zorlayabilir ve istismara yol açabilir (Şen ve Çarman, 2022)

Gayrimeşru Olmak: Evlilik dışı doğan çocuklar, toplumda ve ailede daha fazla ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalabilirler.

Bu durum, istismara maruz kalma riskini artırabilir (Deveci ve Yasemin, 2003).

Zeka Geriliği veya Gelişimsel Bozukluklar: Zeka geriliği veya otizm gibi gelişimsel bozukluklara sahip çocuklar, iletişim kurmakta ve ihtiyaçlarını ifade etmekte zorlanabilirler. Bu durum, ebeveynleri tarafından yanlış anlaşılmasına ve istismara maruz kalmalarına neden olabilir (Yektaş vd., 2018)

Fiziksel Engelli Olmak: Fiziksel engelli çocuklar, günlük yaşam aktivitelerinde daha fazla desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu durum, ebeveynleri zorlayabilir ve istismara yol açabilir (Bulut, 2018)

Davranış Sorunları: Hiperaktivite, dikkat eksikliği bozukluğu, öfke kontrol problemleri gibi davranış problemleri yaşayan çocuklar, ebeveynlerini öfkeliendirebilir ve istismara maruz kalabilirler.

Cinsel Kimlik: Lezbiyen, gey, biseksüel veya transseksüel olarak tanımlanan veya tanımlanan çocuklar, heteroseksüel çocuklara kıyasla ayrımcılık ve şiddete maruz kalma riski daha yüksek olabilir (Deveci ve Yasemin, 2003; Özkan, 2022).

3. Ailenin Faktörleri

Aile, bireyin ilk ve en önemli sosyalleşme ortamıdır. Çocuklar, aile ortamında temel ihtiyaçlarının karşılanması, sevgi ve ilgi görmenin yanı sıra, sosyal ve duygusal becerilerini de geliştirmeye başlarlar. Bu nedenle aile faktörleri, bir bireyin gelişiminde ve ruhsal sağlığında oldukça önemli bir rol oynar (Deveci ve Yasemin, 2003).

Çocuk ve yaşadığı ortam ile ilgili faktörlerin çocuğun istismar görme riskini arttırdığı bir gerçektir. Çocukların en çok güvende olacakları yer ailelerinin yanı olmasına karşın, aynı zamanda istismar olgularında en çok risk altında oldukları yer de ailelerdir (Deveci ve Yasemin, 2003).

Ebeveynin Kişilik Özellikleri: Ebeveynin kişilik özellikleri, istismar davranışına zemin hazırlayabilir. Özellikle ebeveynin çocukluğunda sevgi ve ilgiden yoksun, ceza ve şiddetin ön plana çıktığı bir ortamda yaşaması önemli bir etkidir (Özkan, 2022).

Ebeveynlerin Kendi İstismar ve İhmal Geçmişi: Çocukluklarında anne babaları tarafından istismar ve ihmale maruz bırakılan veya anne babaların birbirlerine yönelik şiddet davranışlarını sıklıkla gözlemleyen yetişkinler, kendi ailelerinde de çocuklarına karşı şiddete başvurmaktadır (Deveci ve Yasemin, 2003).

Sosyoekonomik Durum: Yoksulluk, işsizlik, maddi sıkıntılar, aile içi şiddet, ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olması gibi sosyoekonomik dezavantajlar, istismara yol açabilecek stres ve gerginlik yaratabilir (Gökkaya, 2023).

Aile Yapısı: Çocukların sevgi ve ilgiyle büyüdükları, duygularını açıkça ifade edebildikleri ve aile üyelerinden destek alabildikleri bir ortamda yetişmeleri, sağlıklı bir benlik algısı ve özgüven geliştirmeleri için önemlidir. Ailenin parçalanması, boşanma, tek ebeveynlik, üvey aile gibi aile yapıları, istismara risk oluşturabilir (Özkan, 2022).

Çocuk Sayısı: Fazla sayıda çocuk sahibi olmak, ebeveynlerin her çocuğa yeterince ilgi ve zaman ayırmasını zorlaştırabilir ve istismara yol açabilir (Deveci ve Yasemin, 2003).

Ebeveynlerin Ruh Sağlığı Sorunları: Depresyon, anksiyete, bipolar bozukluk gibi ruh sağlığı problemleri yaşayan ebeveynler, istismara yatkın olabilir (Yılmaz, 2009).

Madde Kullanımı: Alkol ve madde bağımlılığı, ebeveynlerin yargılama yeteneğini ve dürtü kontrolünü zayıflatarak çocuğa karşı şiddet riskini artırabilir (Taner ve Gökler, 2004)

Yeni Doğanla Bağ Kurmada Zorluk: Özellikle ilk kez anne olan ebeveynlerde, yeni doğanla bağ kurmada zorluk çekmek, stres ve öfkeye yol açarak çocuğa karşı şiddete neden olabilir (Acehan vd., 2013).

Suç Faaliyeti: Suç geçmişli olan veya suç faaliyetlerine karışan ebeveynler, aile içi şiddete ve çocuğa karşı ihmal ve istismara maruz kalma riski daha yüksek olabilir (Acehan vd., 2013).

4. Sosyal Faktörler

Çocuk ihmali ve istismarı, genellikle yoksulluk, eğitimsizlik, aile içi şiddet, alkol ve madde bağımlılığı gibi sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerle ilişkilidir. Bu faktörler, ailelerin çocuklarına yeterli bakım ve koruma sağlamasını zorlaştırabilir. Ayrıca, cinsiyet eşitsizliği ve kadınların toplumsal statüsünün düşük olması da çocukların ihmal ve istismara karşı korunmasızlığını artırabilir. Bu durum, çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyerek, uzun vadede toplumsal sorunların artmasına yol açabilir. Bu sorunların ortaya çıkmasında çeşitli sosyal faktörler önemli rol oynar. İşte çocuk ihmali ve istismarında etkili olan bazı temel sosyal faktörler (Ünsal, 1998).

Yoksulluk: Yoksulluk, çocukların ihmal ve istismara maruz kalma riskini artıran temel bir faktördür. Yetersiz gelir ve kaynaklar,

aileleri temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlayabilir ve bu da çocukların bakımının aksamasına neden olabilir. Aileler, yoksulluk nedeniyle sağlık hizmetlerine, kaliteli beslenmeye ve güvenli konutlara erişimde sınırlılık yaşayabilirler. Bunlar, ocukların fiziksel ve duygusal sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir ve ihmal ve istismar riskini artırabilir. ocuk ihmal ve istismarı, sadece bireysel ailelerin değil, aynı zamanda toplumun genel sosyal dokusunu etkileyen karmaşık bir sorundur. Bu sorunun kökenleri genellikle sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerle ilişkilendirilir. Yoksulluk ve maddi zorluklar, ebeveynlerde strese ve öfkeye yol açarak çocuğa karşı şiddet riskini artırabilir (Aktay, 2020 ; Gökkaya, 2023)

Eğitim Seviyesi: Düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynler, ocuk gelişimi ve ebeveynlik becerileri konusunda yetersiz bilgiye sahip olabilirler. Bu durumda, ebeveynlerin çocuklarına uygun bakım ve ilgiyi sağlamakta zorlanmaları muhtemeldir. Eğitim eksikliği, çocukların duygusal ihtiyaçlarını anlamamalarına veya uygun bir şekilde yanıtlanamalarına yol açabilir, bu da ihmal ve istismar riskini artırabilir. Ayrıca işsizlik de ailelerin ekonomik güvenliğini tehlikeye atabilir ve stresle başa ıkılmalarını zorlaştırabilir. Bu durum, aile içindeki gerginlik ve baskının artmasına yol açabilir ve çocukların kötü muamele riskini artırabilir (nsal, 1998).

Sosyal Destek Eksikliği: Ailelerin yeterli sosyal destekten yoksun olması, ebeveynlerin stres ve yorgunlukla başa ıkılmalarını zorlaştırabilir. Bu durumda, ebeveynler çocuklarıyla sağlıklı bir bağ kurmakta veya onlara gerekli ilgiyi göstermekten uzaklaşabilirler. Stres ve baskı altındaki ebeveynler, öfke patlamalarına ve çocuklara karşı şiddet davranışlarına daha eğilimli olabilirler. Çocukluk dönemindeki kötü muamele, sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve bilişsel açıdan da yıkıcı sonuçlara yol açabilen

travmatik bir deneyimdir. Bu travmanın en önemli etkilerinden biri, beynin erken gelişimini bozmasıdır. Beyin, yaşamın ilk yıllarında en hızlı gelişmesini gösterir ve bu dönemdeki deneyimler, sinir sisteminin mimarisini ve işlevlerini kalıcı olarak etkileyebilir. Kötü muamele, beynin stres hormonlarına olan hassasiyetini artırarak ve nörotransmitter sistemlerini bozarak stres seviyesini yükseltir. Aşırı stres, sinir hücrelerinin (nöronlar) ve bağlantıların (sinapslar) gelişimini olumsuz etkileyerek, beyin fonksiyonlarının çeşitli yönlerini bozabilir. Bu durum, öğrenme, hafıza, duygudurum ve dürtü kontrolü gibi bilişsel ve duygusal işlevlerde zayıflıklara yol açabilir (Bayraktar, 2015; Deveci ve Yasemin, 2003).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların toplumda dezavantajlı bir konumda olmasına ve erkeklerin egemen olduğu bir ortamda yaşamasına işaret eder. Bu durum, aile içinde kadınların daha düşük statüde olması ve erkek egemenliğinin sürdürülmesi anlamına gelir. Bu nedenle çocukların korunmasızlığını artırmasına yol açabilir. Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan güçsüzleştirilmesi, aile içinde şiddetin ve çocuk istismarının daha yaygın olmasına yol açabilir. Kadınların düşük statüsü, ebeveynlik rolleri üzerindeki baskıları artırabilir ve çocuk bakımı konusunda yetersizliklere neden olabilir. Kız çocuklarının eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlayabilir, Ayrıca, kadınların kendi haklarını savunma ve çocuklarını koruma konusunda daha az yetkisi olduğunda, çocukların ihmal veya istismara uğrama riski artabilir (Uğurlu, 2022; Ataseven ve Altun, 2021).

Ayrımcılık: Irksal, etnik veya dini ayrımcılığa maruz kalan çocuklar, toplumda diğerlerinden farklı oldukları için sosyal dışlanma ve baskıyla karşılaşabilirler. Bu durum, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini zorlaştırabilir ve ihmal veya istismara uğrama riskini artırabilir. Ayrımcılığa maruz kalan

çocuklar genellikle yardım almakta zorlanabilirler çünkü toplumda onların haklarını savunacak veya koruyacak bir destek sistemine sahip olmayabilirler (Aydın vd., 2017).

Savaş ve Çatışmalar: Savaş ve çatışmalar, ailelerin güvenlik, barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini ciddi şekilde etkileyebilir. Bu durumda, çocuklar güvenli bir ortamda büyüme ve gelişme fırsatından yoksun kalabilirler. Savaş ve çatışmalar aynı zamanda ailelerin dağılmasına, mülteci durumuna düşmelerine ve yoksulluğa neden olabilir. Bu belirsizlik ve kaygı ortamı, çocukların duygusal refahlarını olumsuz yönde etkileyebilir ve ihmal veya istismar riskini artırabilir. Ayrıca, savaş ve çatışmaların çocukların güvenliğini tehlikeye attığı ve askeri veya silahlı grupların çocukları istismar ettiği bilinmektedir (Şahin, 2020).

Hukuki Koruma ve Adalet: Çocuk ihmal ve istismarıyla mücadelede hukuki koruma ve adalet sistemi de hayati öneme sahiptir. İhmal veya istismar şüphesi bulunan durumlar derhal rapor edilmeli ve soruşturulmalıdır. Tüm çocuklar, haklarını korumak için etkili bir yasal çerçeveye sahip olmalı ve mağdurlara adil bir şekilde davranılmalıdır (Tunçer, 2018;Aktay, 2020).

Çocuk İhmal ve İstismarın Toplumsal Etkileri

Çocuk ihmal ve istismarı, bireylerin yanı sıra toplumun genel sağlığı ve refahını da olumsuz etkileyen bir sorundur. Bu tür travmatik deneyimler, sadece bireylerin değil, aynı zamanda ailelerin ve toplumun genel dinamiğini etkiler. İstismar ve ihmal vakalarının yayılması, toplumda güvensizlik duygularına neden olabilir ve sosyal bağları zayıflatabilir. Bu durum, toplumda daha fazla suç eğilimiyle sonuçlanabilir ve ruh sağlığı sorunları gibi çeşitli alanlarda artışa neden olabilir. Dolayısıyla, çocuk istismarı ve

ihmalinin toplum üzerindeki etkileri, geniş bir yelpazede olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu etkilerden bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Özmen, 2021).

Suç Oranlarında Artış: İhmal ve istismara uğramış çocuklar, yetişkinlikte suç işlemeye veya mağdur olmaya daha yatkın olabilirler. Araştırmalar, çocuklukta ihmal ve istismarın, ileriki yaşlarda antisosyal davranışlar, suç işleme ve hatta cezaevine girme gibi sonuçlarla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu durum, toplum için önemli bir maliyet ve güvenlik sorunu oluşturur (Özmen, 2021).

Ruh Sağlığı Sorunları: İhmal ve istismara uğramış çocuklar, ruh sağlığı sorunları yaşama riski altında daha fazla olabilirler. Bu çocuklar, depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi ciddi ruh sağlığı problemleriyle karşılaşabilirler. Bu durum, yaşamları boyunca kalıcı etkiler bırakabilir ve uygun tedavi ve destek almadıklarında ileriki yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilir. İstismar ve ihmal, çocuklarda kronik hastalıklar, ruhsal bozukluklar gibi sağlık problemlerine yol açabilir. Bu durum, sağlık hizmetlerine olan ihtiyacı artırır ve toplum için bir maliyet yükü oluşturur (Aktay, 2020; Taner ve Gökler, 2004).

Aile İçi Şiddet, Uyuşturucu ve Alkol Bağımlılığı: Aile içi şiddet, çocukların duygusal ve fiziksel sağlığını ciddi şekilde etkileyebilir. Şiddetin mevcudiyeti, çocukların güvende hissetmelerini zorlaştırabilir ve ihmal veya istismara karşı korumasız hale getirebilir. Yetişkinlikte de madde bağımlılığına daha yatkın olabilirler. Benzer şekilde, ebeveynlerin uyuşturucu veya alkol bağımlılığı, çocukların bakımını ihmal etmelerine ve duygusal olarak desteklenmemelerine neden olabilir. Hamilelik sırasında da dahil olmak üzere alkol veya uyuşturucu madde kullanımı, ebeveynlerin yargılama yeteneğini ve dürtü kontrolünü zayıflatarak

çocuğa karşı şiddet riskini artırabilir. Çocuklukta yaşanan travmatik deneyimler, bireylerin stresle başa çıkmak için madde kullanma eğilimini artırabilir ve bağımlılığa yol açabilir (Sütçü, 2021).

Eğitim Sorunları: Çocuk gelişimi hakkında farkındalık eksikliği; çocuk gelişimi hakkında yetersiz bilgiye sahip veya gerçekçi olmayan beklentilere sahip ebeveynler, çocuklarının davranışlarını yanlış yorumlayabilir ve bu da öfke ve şiddete yol açabilir. İhmal ve istismara uğramış çocuklar, okulda başarısız olma riski altında daha fazla olabilirler. Bu çocuklar, dikkat eksikliği, düşük özsaygı ve okuldan kopma gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Bu da akademik başarılarını olumsuz etkileyebilir ve gelecekteki iş olanaklarını kısıtlayabilir. Bu durum, işgücüne katılım oranlarını düşürür ve toplumun genel refahını olumsuz etkiler (Koç ve Paslı, 2021).

Ekonomik Maliyetler: İstismara uğramış çocuklar için koruyucu aile veya kurum bakımı gibi destek hizmetlerine olan talep arttıkça, devlet bütçeleri üzerinde baskı oluşur. İstismar ve ihmal vakalarının artması, yasal sistemlerin iş yükünü artırır ve ek maliyetlere neden olur. Çocuk istismarı ve ihmal, sağlık, sosyal hizmetler ve adli sistemler üzerinde ek bir yük oluşturur. Bu sorunun çözümü için gereken kaynaklar ve tedaviler, toplum için ekonomik olarak maliyetlidir. Ayrıca, bu çocukların gelecekteki üretkenlik ve verimlilik potansiyelleri azalır. Dolayısıyla, bu durum toplum için ekonomik bir kayıptır (Taner ve Gökler 2004; Ünsal, 1998).

Toplumsal dokuya zarar: İstismar ve ihmal, toplumda güvensizlik ve korku duygularını artırır. İnsanlar, toplumda birlik ve dayanışma hissini kaybederler ve diğer insanlara karşı güvensizlik duyarlar. Bu durum, sosyal bağları zayıflatır ve toplumsal dayanışmayı azaltır, dolayısıyla toplumsal dokuyu zarar görür (Parlak ve Çamaş, 2022).

Gelecek nesillerin tehlikeye atılması: İstismara uğrayan çocuklar, yetişkinlikte kendi çocuklarını ihmal etme veya istismar etme riski taşırlar. Bu durum, istismarın bir döngü halinde devam etmesine ve bir nesilden diğerine aktarılmasına yol açabilir. Dolayısıyla, istismarın nesiller arası geçişi, gelecek nesillerin sağlığı ve refahı için ciddi bir tehdit oluşturur (Parlak ve Çamaş, 2022).

İnsan hakları ihlalleri: İstismar ve ihmal, temel insan haklarının ihlalini temsil eder. Her bireyin yaşam hakkı, sağlık hakkı ve güvenlik hakkı gibi temel hakları bu tür durumlarda çiğnenir. İnsan haklarının ihlal edilmesi, adalet ve eşitlik ilkelerinin zedelenmesine yol açar ve toplumda ayrımcılığı ve haksızlığı körükler (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, t.y.).

Toplumsal Bir Yara: Çocuk İstismarı ve İhmali

Çocukluk dönemi, bir insanın yaşamının en hassas ve kritik dönemlerinden biridir. Bu dönemde sevgi, saygı ve korumaya ihtiyaç duyan çocuklar, ne yazık ki birçok farklı şekilde istismara ve ihmalin kurbanı olabilmektedir. Toplumda bu tür olumsuz davranışlar, bazı bireylerce "normal" veya "kabul edilebilir" olarak görülebilmekte ve bu nedenle de çoğu kez inkâr edilebilmekte veya görmezlikten gelinebilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Ancak gerçek şu ki, çocukluk çağında yaşanan şiddet, istismar ve ihmal, çocuk üzerinde derin ve kalıcı izler bırakmaktadır. Bu izler, sadece fiziksel değil, aynı zamanda akıl ve ruh sağlığını da olumsuz etkileyerek, gelecekteki yaşamlarını gölgelemektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

İstismar ve ihmal edilen çocuklarda gözlemlenebilen bazı olumsuz etkiler şunlardır:

Depresyon ve Anksiyete: İstismara maruz kalan çocuklar, yetişkinlikte depresyon ve anksiyete bozukluklarına yakalanma riski daha yüksektir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Davranış Bozuklukları: Saldırganlık, öfke kontrol problemleri, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi davranış bozuklukları yaygındır (Öztürk, 2007).

Öğrenme Güçlükleri: İstismar ve ihmal, çocukların bilişsel gelişimini ve öğrenme kapasitesini olumsuz etkileyebilir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Madde Bağımlılığı: Alkol ve uyuşturucu kullanımı, istismara maruz kalan çocuklarda daha yaygındır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, t.y.).

Şiddete Yatkınlık: Kendi çocuklarına veya başkalarına karşı şiddete başvurma riski artar (Yıldırım,2019).

Fiziksel Sorunlar: Zayıf bağışıklık sistemi, kronik hastalık riski artışı,obezite,uyku problemleri görülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Gelişimsel Gecikmeler: Konuşmada gecikme, motor becerilerde yetersizlik gibi gelişimsel gecikmeler yaşayabilirler (Öztürk, 2007).

Okul Başarısızlığı: Eğitim hayatlarında başarısız olma olasılıkları daha yüksektir (İnsan Hakları Derneği, 2008).

Düşük Öz Saygı: Benlik algıları ve öz saygıları olumsuz etkilenir. İlişkilerde zorlanma yaşarlar (Kaytez vd., 2018).

Gelecek Beklentilerinin Düşüklüğü: Hayata dair umutları ve beklentileri zayıflar. İntihar düşüncesi ve girişimi görülür (Öztürk, 2007).

Kötü muamelenin etkileri, her çocukta farklı şekilde görülebilir ve yetişkinliğe taşınan bu sorunların şiddeti de değişkenlik gösterebilir. Erken teşhis ve müdahale, bu travmanın olumsuz etkilerini azaltmada ve çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmelerine yardımcı olmada önemli bir rol oynar (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için

Toplumumuzun en hassas ve savunmasız bireyleri olan korunmaya muhtaç çocuklar, aile içi şiddet, ihmal, terk edilme gibi çeşitli nedenlerle ailelerinin desteğinden mahrum kalarak hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Bu durum, bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini tehlikeye atmakta, geleceklerini gölgelemektedir (Akandere vd., 2016).

Kimdir Korunmaya Muhtaç Çocuklar?

- Anne ve babası olmayan veya anne ve babası belli olmayan çocuklar
- Anne ve babası tarafından terk edilen çocuklar
- Anne ve babası tarafından ihmal edilen ve fuhuşa, dilencilliğe, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına sürüklenen çocuklar
- Aile içi şiddete maruz kalan çocuklar
- Madde bağımlılığı olan ailelerde yaşayan çocuklar

- Suç işleyen ailelerde yaşayan ocuklar
- Cezaevinde bulunan anne ve babaları olan ocuklar
- Savaş veya doğal afet gibi acil durumlarda ailelerinden ayrılan ocuklar(Akandere vd., 2016).

Korunmaya Muhtaç ocuklara Yardım Neden Önemlidir?

Korunmaya muhtaç çocuklar, toplumumuzun en savunmasız bireyleridir. Bu ocuklar, aile desteğinden mahrum kalarak hayatta kalma mücadelesi verirken, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimleri de tehlikeye atılmaktadır. Bu durum, bu çocukların geleceklerini olumsuz etkilemekte ve toplum için bir yük oluşturmaktadır (Akandere vd., 2016).

Korunmaya muhtaç çocuklara yardım etmek, bu çocukların sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmelerini sağlamak ve topluma kazandırmak için büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, bu çocuklar gelecekte üretken bireyler olarak topluma katkıda bulunabilirler (Akandere vd., 2016).

Bu ocukların hayatlarına dokunmak için yapabileceklerimiz şunlardır:

Toplumsal Farkındalık ve Eğitim: ocuk ihmal ve istismarını önlemenin temel yollarından biri toplumsal farkındalığı artırmak ve eğitim sağlamaktır. Toplumun her kesimi, ocuk hakları konusunda bilinçlendirilmeli ve ihmal veya istismar durumlarını rapor etmek için cesaretlendirilmelidir. Okullar, aileler ve toplum liderleri, çocukları korumak için işbirliği yapmalı ve önleyici stratejiler geliştirmelidir. Kötü muamelenin tanımı, belirtileri ve sonuçları hakkında toplumda farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar, medya, sivil toplum

kuruluşları, eğitim kurumları ve sağlık kuruluşları aracılığıyla yürütülebilir (Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Ebeveynlik Eğitim ve Destek Programları: Ebeveynlere ve bakıcılara, çocuk eğitimi ve ebeveynlik becerileri konusunda destekleyici programlar sunulmalıdır. Bu programlar, çocuklarla iletişim kurma, öfke kontrolü, disiplin verme ve stresle başa çıkma gibi konularda bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlamalıdır (Ulaş, 2012).

Erken Çocukluk Gelişimi Desteği: Erken çocukluk döneminde ailelere ve çocuklara yönelik destekleyici programlar sunulmalıdır. Bu programlar, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmesine ve aile ile bağlarının güçlenmesine katkıda bulunabilir (Özpolat, 2023).

Yoksulluk ve Sosyal Dezavantajlara Karşı Mücadele: Yoksulluk ve sosyal dezavantajlar, aile içi şiddet ve istismara yol açabilecek önemli risk faktörleridir. Bu nedenle, yoksullukla mücadele ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik çalışmalar da kötü muamelenin önlenmesine katkıda bulunabilir (Aktay, 2020; Gökkaya, 2023).

Koruyucu Hizmetler ve Destek: Devletler ve sivil toplum kuruluşları, çocuk ihmal ve istismarını önlemek için koruyucu hizmetler ve destek sistemleri oluşturmalıdır. Bu sistemler, risk altındaki çocukları tanımlamak, ailelere destek sağlamak, ihmal veya istismarı önlemek için müdahale etmek ve mağdurlara destek sağlamak için gereklidir (Aktay, 2020).

Psikolojik Danışmanlık ve Psikoterapi Hizmetleri: Travmatik deneyim yaşamış çocuklara, psikolojik danışmanlık ve psikoterapi hizmetleri sunulmalıdır. Bu hizmetler, çocukların

travmanın etkilerini atlatmalarına ve sağlıklı bir şekilde gelişmelerine yardımcı olabilir (Köksal, 2022).

Çocuk İhmali ve İstismarı Vakalarını Bildirme: Herhangi bir şiddet, istismar veya ihmal vakası gözlemlendiğinde yetkililere bildirilmelidir. Bu bildirimler, ALO 112 veya çocuk istismarı ve ihmali önlemeyle ilgili çalışan devlet kurumlarına yapılabilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, t.y.).

Yasal Koruma ve Destek: Kötü muameleye maruz kalan çocuklar, yasal koruma ve desteğe ihtiyaç duyabilirler. Bu konuda, avukatlar ve sosyal hizmet uzmanları önemli bir rol oynayabilir. Bu kurumlarda görev verilen personelin, zorlayıcı ve travmatik vakalarla başa çıkabilecek psikolojik sağlamlığa sahip olması gerekir. Mağdurlarla ve aileleriyle empati kurabilen, açık ve net bir şekilde iletişim kurabilen personeller seçilmelidir. İstismar ve ihmal vakalarına ilişkin teorik ve pratik bilgiye sahip, bu alanda deneyimli personeller tercih edilmelidir. Mağdurlara saygı duyan, etik değerlere bağlı ve insan haklarına saygılı personeller seçilmelidir (Mevzuat, 2024).

Sağlık ve Sosyal Hizmet Profesyonellerinin Rolü: Sağlık ve sosyal hizmet profesyonelleri, bu toplumsal sorunun önlenmesinde, erken tanı ve tedavisinde, aile ve toplumun bilgilendirilmesinde, çocukların fiziksel, duygusal, cinsel gelişim ve gereksinimlerinin belirlenmesinde, çocuk hakları ve çocuk yetiştirme tutumları gibi konularda ebeveyn ve toplumun bilinçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Başdaş ve Bozdağ, 2018). Aynı zamanda çocuğun yüksek yararını düşünerek yazdıkları raporlarla kararları aldıkları bilinmektedir.

SONUÇ

Her çocuk sevgi, saygı ve korumaya layık görülmelidir. Kötü muameleye maruz kalan çocuklar, bu travmatik deneyimin olumsuz etkilerini hayatları boyunca taşıyabilirler. Bu nedenle, erken müdahale ve destekleyici hizmetler sunulması son derece önemli görülmektedir. Kötü muameleye karşı mücadele edilmesi için toplumun tüm kesimlerinin birlikte hareket etmesi ve kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Önleyici tedbirler ve erken müdahale hizmetleri, bu sorunun önlenmesi ve travmatik deneyim yaşamış çocukların iyileşmesi açısından önemli rol oynayabilmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmal asla kabul edilemez ve bu sorunun önlenmesi için tüm bireylerin ve kurumların ortak çaba göstermesi gerekmektedir. Çocuğun özel ihtiyaçları veya davranış problemleri olması, istismara maruz kalmasını asla haklı çıkaramaz. Çocuğun istismara maruz kalma riskini artıran faktörler, çocuğun kusuru olarak görülmemelidir. Bu faktörlerin, aile ve toplum tarafından ele alınması ve ortadan kaldırılmaya çalışılması gerekmektedir.

Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için, sadece risk faktörlerine odaklanmak yerine, tüm çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici bir yaklaşım benimsenmelidir. Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi için, aileden kaynaklanan risk faktörlerinin de göz önünde bulundurulması ve bu faktörleri ortadan kaldıracak veya azaltacak çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Aile içi şiddetin önlenmesi, yoksulluğun azaltılması, ebeveynlere yönelik eğitim ve destek programları sunulması gibi önlemler, aile içi istismarın önlenmesine katkıda bulunabilir.

Yoksulluk, çocukların ihmal ve istismara maruz kalma riskini artıran temel bir faktör olarak görülmelidir. Yetersiz gelir ve

kaynaklar, ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmasına neden olabilir ve bu da çocukların bakımının aksamasına yol açabilmektedir. Aileler, yoksulluk nedeniyle sağlık hizmetlerine, kaliteli beslenmeye ve güvenli konutlara erişimde sınırlılık yaşayabilirler. Bu durumlar, çocukların fiziksel ve duygusal sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmekte ve ihmal ile istismar riskini artırabilmektedir.

Aynı zamanda, toplumun genel sağlığı ve refahı üzerinde de ciddi etkilere sahip olan bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, çocukların güvenliğini sağlamak için sürekli çaba sarf edilmelidir. Çocukların sağlıklı bir ortamda büyümelerinin sağlanması toplumsal olarak sorumluluk olarak görülmelidir. ocuk ihmal ve istismarı, ciddi bir insan hakları ihlali olarak değerlendirilmelidir. ocuk ihmal ve istismarı, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin karmaşık bir etkileşiminin sonucudur. Bu nedenle, bu sorunla etkili bir şekilde mücadele edilmesi için tek bir yaklaşım yeterli görülmemektedir. Toplumun her kesimi, eğitim, ekonomik fırsatlar ve cinsiyet eşitliği gibi alanlarda ilerleme kaydetmeli ve çocukların sağlıklı bir ortamda büyümesinin sağlanması için birlikte çalışılmalıdır. Bu çabalar, çocukların korunması ve refahlarının güvence altına alınması için önemli görülmektedir.

Kötü muamelenin, sadece bireyi değil, tüm toplumu etkileyen bir sorun olduğu kabul edilmektedir. Bu sorunun önlenmesi ve travmatik deneyim yaşamış çocuklara destek sağlanması gerektiği, daha sağlıklı ve adil bir toplumun inşa edilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avci, A., & İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.

Akandere, O., Dalda, A., & Yıldız, M. (2016). Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklar: Yasal düzenlemeler ve uygulaması (1923-2016). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akandere, O.,& Dalda, A. (2018, Ekim). *Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklar*. Konya: Eğitim Yayıncılık.

Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184.

Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *MilliEğitimDergisi*,151.Erişim adresi: https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/aral_gursoy.htm

Ataseven, H., & Altun, A. Tıp El Kitabı-2.

Aydın, D.,Şahin, N., &Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14.

Başdaş, Ö.,& Bozdağ, F. (2018). Araştırma Makalesi Hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama durumlarının belirlenmesi. *Mersin UnivSağlık Bilim Derg*, 11(3), Sayfa No..

Bayraktar, S. (2015). *İnsanlığın kanayan yarası çocuk istismarı ve ihmali*. Nobel Tıp Kitabevi.

Bulut, S. (2018). Engelli bireylere yönelik ihmal ve istismar. *Bakış Ege*.

Derneği, İ. H. (2008). Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu. *Ankara: Berkay Ofset*.

Deveci, S.E ve Açık, Y. (2003). Çocuk istismarı nedenlerinin incelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 12(4), 396-405.

Dünya Sağlık Örgütü. (2022, 19 Eylül). Çocuklara Yönelik Şiddet [Bilgi Özeti]. Erişim adresi: < <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> >

Gökkaya, V. B. (2023). Çocuk Yoksulluğu: Neden, Sonuç ve Çözüm Ekseninde Eğitim Faktörü. *Çocuk ve Medeniyet*, 8(14), 157-176.

House, J. S., Umberson, D., & Landis, K. R. (1988). Structures and processes of social support. *Annual Review of Sociology*, 14 (1), 293-318.

Kaytez, N., Yücelyiğit, S., & Kadan, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-24.

Koç, F., & Pashı, F. (2021). Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarının haberdeki temsiline çocuk hakları bağlamında incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 97-119.

Köksal, Z. Ü. (2022). Ebeveynlerin Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Cinsiyet ve Kronik Hastalığa Sahip Olma Açısından

İncelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 5(2), 182-198.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (t.y.). *Çocuk ihmalini ve istismarını önlemek elimizde: Sessiz kalma, suça ortak olma*. Erişim adresi: <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/186-cocuk-ihmalini-ve-istismarini-onlemek-elimizde-sessiz-kalma-suca-ortak-olma/>

Onat, G., Dinç, H., Günaydın, S., & Uğurlu, F. (2016). Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 9-15.

Ozan, S. Ö. (2007). Çocuklarda Duygusal İstismar. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Özkan, G. (2022). Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından Çocuk İhmal ve İstismarında Bireysel, Ailesel ve Çevresel Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4(8), 217-240.

Özmen, B. (2021). *Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yasal düzenlemelerin sosyoloji analizi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Özpolat, A. O. (2023). Çocuk ihmal ve istismarının politikalarla ilişkisi [Therelationship of childneglectandabusewithpolicies]. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28(1), 141-153.

Öztürk, S. (2007). Çocuklarda duygusal istismar (Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parlak, S., & Çamaş, G. G. (2022). Reflections of childhood violence on maternity in Turkey. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15(2), 261-273.

Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 49-62.

Sütçü, S. (2021). Türkiye’de aile mahkemesi uzmanlarının aile kavramı ve aile içi şiddet olgusuna yönelik değerlendirmeleri: Nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 140-155.

Şahin, F. (Çev.). (2020). Çocuk istismarı ve savaşın kökenleri [Child Abuse and the Origins of War]. İstanbul: Pales Yayınları.

Şen, A. D. Y., & Çarman, K. B. (2022). Engelli çocukların ihmali ve istismarı. *Çocuk ve Medeniyet*, 7(13), 127-138.

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.

Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.

Tuncer, P. (2018). Çocuk ihmal ve istismarında kamu yönetiminin hukukî sorumluluğu. *Kesit Akademi Dergisi*, (14), 162-187.

Türkiye Cumhuriyeti. (2015). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. Erişim adresi: [https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf] (20 Haziran 2024).

Uğurlu, Z. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin çocuğa yansması: Çocuk istismarı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 160-174.

Ulaş, A., Demirtaş-Zorbaz, A. R. Ş. G. Ö. R., & Kızıldağ, A. (2012). Çocuk suçluluğunu önlemede ebeveyn izlemesi. *KORUMA/ÖNLEME*, 20.

Ünsal, A. (1998). Çocuk istismar ve ihmaliinde önemli bir etmen olarak aile. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301-315.

Yalçinkaya, A. (2011). *Kartal ilçesinde çocukta cinsel istismar olgularının değerlendirilmesi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Yektaş, Ç., Tufan, A. E., Büken, B., Çetin, N. Y., & Yazıcı, M. (2018). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde istismar ve istismarcıya ilişkin özelliklerin ve psikopatoloji ile ilişkili risk etkenlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(5), 501-508.

Yıldırım, Ş. (2019). Sağlık çalışanlarının çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi ve risk tanılama düzeylerinin belirlenmesi (Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı). Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nazan Karahan. Karabük, Türkiye.

Yılmaz, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali Risk Faktörleri ve Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri. *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 63-79.

Yildirim, Ş. *Sağlık çalışanlarının çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi ve risk tanılama düzeylerinin belirlenmesi* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

BÖLÜM 9

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR: İHTİYAÇ VE UYGULAMALAR

Ayşegül ÇINAR*

GİRİŞ

Çocuklar, toplumsal alanda daha korunmasız konumda ve yetişkinlerden farklı ihtiyaçlara sahip bireyler olduklarından haklarının ve kişiliklerinin korunması noktasında özel düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma da öncelikli olarak çocuk haklarının tarihsel gelişimi, çocuk haklarını düzenleyen uluslararası ve ulusal belgeler ve çocuk mahkemeleri genel hatları ile ortaya konulacaktır. Her çocuk özel olmakla birlikte bu araştırmada suça sürüklenen veya korunmaya ihtiyacı olan çocuklar özeline indirgenmiştir. Öncelikli olarak bu kavramların tanımlaması ve yorumlaması yapılmıştır.

Suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara ilişkin birçok meslek ve disiplin çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmet mesleği de bunlardan yalnızca biridir. Sosyal hizmet, sosyal

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

değişim ve gelişim, sosyal tutarlılık ve insanların güçlendirilmesi ve özgürleştirilmesi için çalışan akademik bir disiplin ve uygulamaya dayalı bir meslektir (IFSW, 2014). Sosyal hizmetin farklı düzeylerde ve çok yöntemli yapısı müdahale stratejisi suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması, çocuğa ve sosyal çevresine davranış değişikliği için müdahale yapabilir nitelikte olması mesleğe benzersiz bir nitelik kazandırmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı suça sürüklenen çocuklar konusunun irdelenmesi ve çocuk destek merkezlerinin rolü ve öneminin incelenmesidir. Bu kapsamda öncelikle suç ve suç olgusunun nedenlerini ortaya koyan teoriler ardından suça sürüklenen çocuklar konusu ele alınmıştır. Bunun ardından suça sürüklenen çocuklara hizmet veren çocuk destek merkezlerinin yeri ve önemine değinilmiştir.

Dünya genelinde suç konusu günlük yaşamda sıklıkla yer alan son derece dinamik bir sorundur. Suç olgusu sadece yetişkinlerle anılan bir olgu değildir aynı zamanda çocuklarda birtakım nedenlerle suça itilebilmekte ve ceza adalet sisteminde bu nedenle kendileriyle ilgili adli işlem yapılmak durumunda kalınmaktadır. Türkiye’de suça sürüklenen çocuklar sorununun özellikle 2000’li yılların başından itibaren daha yoğun şekilde ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Bu durum özellikle son yıllarda artan suça sürüklenen çocuk sayısı ile açıklanabilir. 2005 yılında uygulamaya konulan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, suça sürüklenen çocuklarla ilgili düzenlemeleri içermenin yanında birtakım kamu kurumlarına görevler vermiştir. Türkiye’de 2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu ile suça sürüklenen çocuklara hizmet vermek adına ihtisaslaşmış kuruluşlar açmaya başlamıştır. Önce Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi adıyla hizmet veren kuruluşlar, 2015 yılında Çocuk Destek Merkezi çatısı altında birleştirilmişlerdir.

Çocuk Destek Merkezleri suça sürüklenme nedeniyle hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocukların bir yandan rehabilitasyonunu sağlamaya çalışmakta diğer yandan da bu çocukların aileleriyle ve okullarıyla olan bağlarını güçlendirerek madde kullanım öyküsü bulunan çocukların da tedavisini koordine etmektedir. Bu çalışmada suça sürüklenen çocuklar ve çocuk destek merkezlerinin yeri ve önemi konusu irdelenecektir.

Suç Kavramı ve Suç Teorileri

Suç, toplumun yasalara aykırı kabul ettiği bir davranışı ifade eder. Suç, genellikle yasalar tarafından tanımlanır ve bu tanımlamalara göre cezai yaptırımlar uygulanır. Suç kavramı, toplumun değerlerine, kültürel yapısına ve hukuki düzenlemelerine göre değişiklik gösterebilir. Bonger'e göre suç eylemini sadece tek bir sebebe dayandırmak doğru bir yaklaşım değildir. Örneğin cinsel suç sadece bir cinsel tatmin elde etmek amacıyla gerçekleştirilmeyebilir, bazen öç almak maksadıyla da bu tür suçlar işlenebilmektedir (Bonger, 1994; akt. Kocadaş, 2007).

Suç Teorileri:

Suç teorileri, suçun nedenlerini ve kökenlerini açıklamaya çalışan teorik çerçevelerdir. Birçok farklı suç teorisi bulunmaktadır, ancak bunlar genellikle şu ana kategoriler altında incelenir:

Klasik Teori: Klasik teori, suçun bireyin rasyonel seçimleri sonucunda ortaya çıktığını savunur. Bu teoriye göre, bireyler suç işlemeyi yasaların cezalandırma gücünden kaçınmak için tercih ederler. Bu nedenle, ceza sistemi suç işlemeyi engellemek için caydırıcı olmalıdır. Yaşanılan çevrenin ve sosyal yapının işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizlikleri, sosyal eşitsizlikler içermesi, toplumun hukuk kurallarına yönelik yaklaşımları ve kabul ettiği normlar ve kültürel sapma, çocuk suçluluğunu olumsuz etkileyen faktörlerdir (Bursık, 1988).

Nedensel Teoriler: Nedensel teoriler, suçun altında yatan nedenleri ve etkenleri araştırır. Bu teoriler, suçun genellikle kişisel, sosyal veya ekonomik faktörlerden kaynaklandığını öne sürer. Örnek olarak, sosyal çevre, aile yapısı, ekonomik fırsat eşitsizliği gibi faktörler suçun nedenleri arasında sayılabilir. Silahlanma, şiddet ya da suç işleme davranışlarının normalleştirilmesi, desteklenmesi veya teşvik edilmesi, organize şiddet unsurlarının varlığı, çocuk ve ergenlerin suça sürüklenmelerindeki diğer riskleri oluşturmaktadır (Mevlitoğlu, 2020; Yavuzer, 2019).

Çatışma Teorileri: Çatışma teorileri, suçun toplumsal çatışma ve eşitsizliklerden kaynaklandığını savunur. Bu teorilere göre, toplumsal yapıdaki adaletsizlikler ve güç dengesizlikleri suçun ortaya çıkmasına yol açar. Yoksul bölge veya çevrelerde işsizliğe bağlı olarak erkeklerin sıklıkla bir güç ve kontrol aracı olarak şiddete başvurduğu, ergenlerin ise sosyal öğrenme ve model alma yoluyla yansıttıkları veya kendileri şiddet mağduru olarak başkalarına şiddet uyguladıkları görülmektedir (Hartinger-Saunders ve Rine, 2011).

Etik Teoriler: Etik teoriler, suçun etik normlara uygunluğu veya uyumsuzluğu açısından incelenir. Bu teorilere göre, bireylerin içselleştirdiği etik değerler ve ahlaki ilkeler suç işleme eğilimlerini etkiler. Bu suç teorileri, suçun nedenlerini ve ortaya çıkmasını etkileyen faktörleri anlamak için kullanılır. Ancak, suçun karmaşıklığı nedeniyle, genellikle birden fazla teorinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Suça Sürüklenen Çocuklar

Suça sürüklenen çocuklar, genellikle dezavantajlı sosyal, ekonomik ve psikolojik koşullarda büyüyen ve bu nedenle suça eğilimli hale gelen çocuklardır. Bu çocuklar, çeşitli risk faktörleri altında büyüdükleri için suç işleme eğiliminde olabilirler. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2022) verilerine göre; 2021 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların sayısı 2020

yılına kıyasla %10,8 oranında artış göstererek 499 bin 319 olmuştur. Bu olaylarda çocukların 207 bin 999'u mağdur sıfatıyla, 132 bin 943'ü ise suça sürüklenme nedeniyle meydana gelmiştir. Bu çocukların %36.6'sında yaralama, %27,2'de hırsızlık, %5,1'nde uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, alım-satımı, %4,3'ü tehdit, %3,8'inde ise cinsel suçlar isnat edilmiştir (TÜİK, 2022).

Bu risk faktörleri arasında şunlar yer alabilir:

Aile İçi Faktörler: Ailedeki istismar, ihmal, aile içi şiddet gibi faktörler suça sürüklenen çocukların yetişmesinde rol oynayabilir. Ebeveynlerin suçla ilişkili olması veya aile içinde yetersiz destek ve rehberlik de bu çocukların suça eğilimini artırabilir. Ancak çocukların suça sürüklenmelerine neden olan durumların ve risklerin çoğunlukla sosyal sorunlara bağlı nitelikte olduğu bilinmektedir (Parrish, 2020).

Eğitim ve Ekonomik Faktörler: Yetersiz eğitim olanakları, okul terki, ekonomik yoksulluk gibi faktörler, çocukların suça sürüklenmesinde etkili olabilir. Eğitimsizlik ve yoksulluk, çocukların geleceklerine dair umutsuzluğa kapılmalarına ve alternatif yollara yönelmelerine neden olabilir.

Arkadaş Çevresi ve Toplumsal Baskı: Suça sürüklenen çocuklar genellikle suçla ilişkili arkadaş gruplarına dahil olabilirler. Bu arkadaş çevresinde suça teşvik edici davranışlar sergilenmesi, çocukları suç işlemeye yönlendirebilir. Ayrıca toplumsal baskılar, ait olma isteği ve sosyal kabul arayışı da suç eğilimini artırabilir. bu çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri ve yapısı ve boş zamanlarını kapsayan faktörlerin sağlıklı olarak incelenmesini gerekmektedir (Koliyoski vd., 2017; Sheafor ve Horejsi, 2012).

Psikolojik Faktörler: Bazı çocuklar, zihinsel sağlık sorunları, duygusal sorunlar veya travmatik deneyimler yaşadıkları için suça eğilimli olabilirler. Örneğin, travmatik deneyimler sonucu

post travmatik stres bozukluğu (PTSD) gelişimi, çocukların suça yönelik davranışlarını etkileyebilirim. Suça sürüklenen çocuklar için önemli olan, onların sadece suçlu olarak değil, aynı zamanda bu risk faktörlerinin kökenlerini ele alarak topluma kazandırılmalarıdır. Erken müdahale, aile destek programları, eğitim ve meslek edindirme gibi önlemler, bu çocukların yeniden topluma entegre olmalarını sağlayabilir. Ayrıca, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu için psikososyal destek ve alternatif ceza yöntemleri de önemlidir. Bu konuda sosyal hizmet uzmanları, adli sistem içindeki görevlerinin yanında toplum temelli, yüksek riskli mahallelerdeki ekonomik kalkınma hedefli, yoksulluğu azaltmak, gençlere eşit fırsatlar sağlamak ve topluluk üyeleri arasında işbirliğini teşvik etmek gibi suçluluğu önleme programları geliştirmek için gerekli planlama ve uygulamaları gerçekleştirerek önemli bir rol üstlenebilir (Jenson ve Howard, 1998; UNICEF, 2013).

Gerçekleştirilen 4 araştırmalar incelendiğinde gerek sokağa gerekse suça sürüklenen çocukların neredeyse tamamının göç etmiş ailelerin çocukları olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle suça sürüklenen çocuk sorununun ortaya çıkmasında en temel sebeplerden birinin göç olduğunu söylemek mümkündür (Erkan, 2011).

Türkiye’de kan davalarının yanı sıra, namus cinayetleri vb. suçlarda daha az ceza alacağı düşüncesiyle bu tür suçların çocuklara yüklenmesinin de çocukların suç fiilini arttırdığı düşünülmektedir. Tüm bu unsurlar çocukların toplum içinde yeterince korunamadıklarının işareti olarak değerlendirilebilir (Aktaş, 2011).

Suçta Sürüklenen Çocuklar ve Sosyal Hizmet Desteği

Elbette, çocukların suça sürüklenmesi, genellikle çeşitli risk faktörlerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu faktörler arasında ailedeki sorunlar, yoksulluk, kötü eğitim

olanakları, arkadaş çevresindeki olumsuz etkileşimler gibi birçok etken bulunabilir. Bu çocuklara yardım etmek ve suça sürüklenmelerini engellemek için sosyal hizmet destekleri önemli bir rol oynar. Çocukların herhangi bir incinmeye maruz kalmadan gelişimlerini sürdürmeleri, ihmal ve kötü muameleden uzak tutulmaları, psiko-sosyal ve fizyolojik iyilik hallerinin sağlanıp korunması ve kendileriyle ilgili kararlarda katılım haklarının gözetilmesi esasına dayanmaktadır (Uluğtekin, 2014).

Sosyal hizmet destekleri genellikle şunları içerebilir:

Aile Destek Hizmetleri: Ailelerin çocuklarına sağlıklı bir ortam sunmalarına yardımcı olmak amacıyla danışmanlık, rehberlik ve eğitim hizmetleri sunulabilir. Aile içi iletişim problemleri, ebeveynlik becerileri, bütçe yönetimi gibi konularda destek sağlanabilir. Parçalanmış aile yapısında yetişen ya da toplumsallaşma sürecinde aile ve yakın çevresinde suç işleyen yetişkinleri model alan çocuklar da suç işleme riskiyle karşı karşıyadırlar (Uluğtekin, 1991).

Eğitim ve Yetenek Geliştirme Programları: Bu programlar, çocukların akademik başarılarını artırmak, sosyal becerilerini geliştirmek ve gelecekte iş bulmalarına yardımcı olmak için tasarlanır. Okul destek programları, özel eğitim hizmetleri, meslek edindirme kursları gibi çeşitli faaliyetler içerebilir.

Psikososyal Destek: Çocuklara duygusal ve psikolojik destek sağlanması önemlidir. Bu destek, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon gibi sorunlarla baş etmelerine yardımcı olabilir. Bireysel terapi, grup terapisi, danışmanlık hizmetleri gibi yöntemler kullanılabilir. Psiko-sosyal yardım yöntemleriyle suçlunun sorunlarını çözmek, çevresine uyum sağlamasını ve sosyal-hukuksal sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak amacıyla rehberlik hizmetleri sunulan bir ceza adalet

yöntemidir. Bu yöntem, suçlunun yargılama sürecinde mümkün olduğunca toplumdan koparılmadan ve hürriyeti kısıtlanmadan ıslah edilmesine yönelik çözümler arar (Yavuz, 2012).

Rehabilitasyon Programları: Suça karışan çocuklar için rehabilitasyon programları tasarlanabilir. Bu programlar, suçun nedenlerini anlamalarına, yanlış davranışlarını değiştirmelerine ve topluma yeniden entegre olmalarına yardımcı olabilir. Alternatif ceza programları, toplum hizmeti projeleri gibi yöntemler bu kapsamda yer alabilir

Toplum Destekleri: Toplumun çocukların rehabilitasyon sürecine destek olması da önemlidir. Bu destek, gönüllü faaliyetler, toplum merkezleri, gençlik kulüpleri gibi etkinlikler aracılığıyla sağlanabilir. Ayrıca, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle çeşitli destek programları oluşturulabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük mekânlarda yaşamak çocuklar açısından damgalanma ve dışlanma riskini beraberinde getirmekte ve suça bulaşma riskini arttırmaktadır (Ümit, 2007).

Bu desteklerin etkin bir şekilde uygulanması ve koordine edilmesi, suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması ve tekrar suça bulaşmalarının önlenmesi açısından hayati öneme sahiptir.

Sosyal hizmet bireyin çevresindeki değişimlerle de ilgilidir. Bireyin içinde bulunduğu çevreyi değiştirme gayretleri kimi zaman önleme çalışmaları şeklinde nitelendirilmektedir. Önleme; sosyal, ekonomik, psiko-sosyal ve diğer koşulların insani sorunların yaşanmasının önüne geçilmesini hedefleyen faaliyetlerdir (Sheafor ve Horejsi, 2014). Bu kapsamdaki faaliyetler üç düzeyde ifade edilebilir. Bunlar;

Düzey-1: Birincil önleme en temel anlamda henüz sorun ortaya çıkmadan sorunun önüne geçilmesini hedefleyen çalışmalardır.

Düzey-2: İkincil önleme; ortaya çıkan problemleri daha ilk aşamada fark etme ve değişme imkânı var ise hemen müdahale etmeyi içine alan eylemlerdir

Düzey-3: Üçüncül önleme; var olan önemli sorunları tanımlama, daha kötü ve daha fazla zarar verici bir pozisyona gelmesinin ve yaygınlaşmasının önüne geçilmesini amaçlayan faaliyetlerdir (Sheafor ve Horejsi, 2014).

Buradan hareketle sosyal hizmetin iki temel amacının olduğu ifade edilebilir. Bunlar bireyin sosyal işlevselliğinin artırılması ve sosyal koşullarda iyileştirme gerçekleştirip toplum içindeki birey, grup ve topluluklarla çalışmalar yürütmektedir (Duyan, 2014).

Çocuk Destek Merkezleri

Çocuk Destek Merkezleri, çocukların korunması, refahı ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan kuruluşlardır. Bu merkezler genellikle çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismara uğraması gibi durumlarda yardım ve destek sağlarlar. Çocuk Destek Merkezleri, çocukların güvenli bir ortamda konuşabilecekleri, danışmanlık alabilecekleri ve gerekirse tıbbi, psikolojik veya yasal destek alabilecekleri bir yer olarak hizmet verirler. Suça sürüklenen çocukların, suç tekrarı ile yeniden adalet sistemine gelişlerini önleyebilmek ve sürekli koruma amacına ulaşabilmek için kurumlar ve hizmet verenler arasındaki iş birliği, koordinasyon ve kapasite güçlendirme çalışmaları, izleme ve önleme sistemlerinin oluşturulması, kaynakları etkin şekilde kullanabilme çalışmaları gerçekleştirilebilir (Baykara Acar, 2009).

Çocuk Destek Merkezlerinin sunduğu hizmetler arasında şunlar bulunabilir:

Danışmanlık ve Psikososyal Destek: Çocuklar, istismar veya travma sonrası yaşadıkları zorluklarla başa çıkmak için profesyonel danışmanlar tarafından destek alabilirler. Bu destek, bireysel terapi,

grup terapisi veya aile terapisi gibi çeşitli yöntemlerle sağlanabilir. Tüm bunların yanında, çocuğun gereksinimi doğrultusunda psikolojik ve psikiyatrik tedavi programlarına yönlendirilmesi ve izlenmesi, okula uyuma, akranlarıyla ilişkilerine yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir (Mann & Reynolds, 2006).

Çocukların zor zamanlarında duygusal olarak desteklenmeleri ve yaşadıkları sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için sağlanan hizmetlerdir. Bu hizmetler genellikle uzman psikologlar, sosyal çalışmacılar veya danışmanlar tarafından sunulur ve çocukların kendilerini ifade etmelerini, duygusal ihtiyaçlarını anlamalarını ve çözüm yolları bulmalarını destekler.). Bu uygulamalar sayesinde çocuğun, suça sürüklenmesine neden olan riskler giderilerek, çocuğun yeniden toplumsallaşması sağlanabilmekte ve suç davranışında veya tekrarında bulunması önlenabilmektedir (Parrish, 2020).

Çocuk Destek Merkezlerinde “ANKA” adlı psiko-sosyal çocuk destek programı uygulanmaktadır (ASHB, 2023). Program Avrupa Birliğinin mali desteğe alınarak ve UNICEF ile işbirliği kurularak alanda aktif olarak görev yapan meslek elemanı, bakanlık yöneticilerinin yanı sıra akademisyenlerin özverili çalışmalarıyla hazırlanmıştır. ANKA programının içinde Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu, grup çalışmaları, bireysel danışmanlık, aileye yönelik çalışmalar, krize müdahalede kurumsal yaklaşım vb. hususlara yer verilmiştir. Bu programla birlikte çocukların farklı özellikleri ve ihtiyaçları göz önüne alınarak olumlu tutum ve davranış geliştirmeleri, olumsuz yaşam deneyimleri ile ortaya çıkan örselenme ve davranış bozukluklarının önüne geçilerek aileleri ve sosyal çevreleri ile uyumlarının sağlanması amaçlanmıştır (Keçe, 2018).

Adalet Sisteminde Çocuk ve Sosyal İnceleme

Günümüzde çocukların suça sürüklenmesi, toplumda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, çocukların maruz kaldığı çeşitli risk faktörleri ve toplumsal etmenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak adalet sistemlerinin yaklaşımı, suça karışan çocukların sadece cezalandırılmasından ziyade, onların nedenlerini anlama, ihtiyaçlarını belirleme ve uygun destekleri sağlama üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada sosyal inceleme, önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk adalet sisteminde mağdur çocukla ilgili yasal düzenlemelerde çocuğun üstün yararı ilkesine vurgu yapılır ve çocuğun adli süreçte örselenmesine neden olacak uygulamalardan kaçınılacağı ifade edilmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 2021).

Sosyal inceleme süreci, suça karışan çocukların durumlarını anlamak ve gereksinimlerini belirlemek için kullanılan kapsamlı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu süreç, genellikle sosyal çalışmacılar veya uzmanlar tarafından yürütülmekte olup, çocuğun aile geçmişi, eğitim durumu, sosyal ilişkileri gibi faktörleri değerlendirir. Suça sürüklenen çocukların suçun nedenlerini anlamak ve gelecekteki davranışlarını etkileyebilecek risk ve koruyucu faktörleri belirlemek için bu değerlendirme önemlidir. Çocuk İzlem Merkezleri, cinsel istismar mağduru çocukların ikincil travma yaşamalarını önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlayan önemli bir kuruluştur. Bu merkezlerde, mağdur çocuklara yönelik adli ve tıbbi işlemler, eğitilmiş uzmanlar tarafından tek bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilir. Bu yaklaşım, çocukların tekrar tekrar farklı yerlere gitmek zorunda kalmalarını ve çeşitli travmatik deneyimleri tekrar yaşamalarını engellemeyi hedefler (2012 yılında çıkarılan Çocuk İzlem Merkezleri Genelgesi).

Sosyal inceleme sürecinde ayrıca çocuğun ihtiyaçları da belirlenir. Bunlar genellikle eğitim, duygusal destek, sağlık

hizmetleri gibi alanları içerir. Çocuğun ihtiyaçlarına uygun bir rehabilitasyon planı oluşturulması, sosyal inceleme sürecinin önemli bir sonucunu oluşturur. Bu plan genellikle eğitim, meslek edinme, sosyal beceri geliştirme gibi alanları kapsar ve çocuğun topluma yeniden entegrasyonunu amaçlar. Türkiye’de ilk çocuk mahkemesi hâkim ve savcı sayısının yeterli düzeyde olmaması sebebiyle ancak 1987 yılında Ankara’da açılmış ve bu mahkemeye bir psikolog ve pedagog ataması yapılmıştır (Güneş ve Olungan, 2014; akt. Dinç, 2020; Yavuzer, 2009). Türkiye’de çocuk mahkemelerin geç kurulmasının nedenini Uluğtekin (2011), İsviçre’den 1926 yılında alınan Medeni kanununa karşılık, İtalya’dan 1889 tarihli Ceza Kanununun alınması ve çocuğun cezalandırılması gereken bir minyatür olarak görülmesi şeklinde açıklamıştır (Uluğtekin, 2011).

SONUÇ

Bu çalışma da suça sürüklenen çocukların ihtiyaçları ve adalet sistemlerinde uygulanan yaklaşımların önemi ele alındı. Suça sürüklenen çocuklar genellikle çeşitli risk faktörleri altında yaşarlar ve bu faktörlerin etkisiyle suça karışabilirler. Ancak, bu çocukların sadece cezalandırılmasından ziyade, ihtiyaçlarının anlaşılması ve uygun desteklerin sağlanması gerekmektedir.

Adalet sistemlerinde suça sürüklenen çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal inceleme süreci önemli bir araçtır. Bu süreç, çocuğun aile geçmişi, eğitim durumu, sosyal ilişkileri gibi faktörleri değerlendirir ve suça sürüklenmelerine neden olan risk faktörlerini belirler. Ayrıca, çocuğun ihtiyaçlarını belirleyerek, ona uygun bir rehabilitasyon planı oluşturulmasına da olanak sağlar.

Çalışmada ele alınan bulgulara dayanarak, suça sürüklenen çocukların ihtiyaçları ve uygulamalarda öne çıkan bazı sonuçlar ve öneriler şunlardır:

Suça surklenen çocukların çoğu, aile sorunları, yoksulluk, kötü eğitim olanakları gibi risk faktörlerinin etkisi altında yaşırlar. Suça surklenen çocukların çoğu, duygusal ve psikolojik destek ihtiyacı duyarlar. Adalet sistemlerindeki mevcut yaklaşımlar genellikle ceza odaklıdır ve çocukların ihtiyaçlarına yeterince odaklanmamaktadır.

Adalet sistemlerinde suça surklenen çocuklar için daha fazla sosyal inceleme yapılmalı ve çocuğun ihtiyaçlarına uygun destekler sağlanmalıdır. Suça surklenen çocukların rehabilitasyonunda aile destek hizmetlerine daha fazla önem verilmelidir. Aile içi ilişıkerin güçlendirilmesi, çocuğun topluma yeniden entegrasyonunda önemli bir rol oynar.

Eğitim ve meslek edindirme programları, suça surklenen çocukların gelecekte işı bulmalarını ve pozitif bir yaşıam tarzı geliştirmelerini desteklemek için önemlidir.

Adalet sistemi, suça surklenen çocuklar için ceza yerine rehabilitasyon odaklı yaklaşımları teşıvik etmelidir. Bu, ocukların topluma yeniden kazandırılmasını ve tekrar suça bulaşımalarının önlenmesini sağlayabilir.

Bu neriler, suça surklenen çocukların ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını ve adalet sistemlerinde daha etkili uygulamaların geliştirilmesini sağlayabilir. Bu şekilde, çocukların gelecekte daha sağlıklı ve olumlu bir yaşıam surmelerine katkı sağlanabilir.

Bu alışımada suça surklenen çocukların ihtiyaçlarını belirlemek ve adalet sistemindeki uygulamalarını daha da işılevsel ve etkin bir biçimde kullanılması için getiren öneriler çocukların yüksek yaraları ile birlikte topluma daha da kolay entegrasyonlarının sağlayabileceği dşınlmektedir.

KAYNAKÇA

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği. (2021). Resmi Gazete.

Aktaş, A.M. (2011). Çocuk koruma kanunu, çocuk ve suç. Hançerli, S., Sevinç, B., Güner, C. ve Öner, MC. (Eds.) *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar içinde*. (s.191-197). Sabev.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) (2023). Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri ve Çocuk Hakları. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari> Erişim tarihi:29.08.2023

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB. (2023). Anka Çocuk Destek Programı <https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/anka-cocuk-destek9programi/#:~>

Baykara Acar, Y. (2009). *Türkiye'de kanunla ihtilaf halindeki çocuklar: Multisidipliner yaklaşımın önemi*. Ş. Uludağ, C. Doğuş, O. Dolu, H. Büker (Ed.). Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar: 1 Polis Akademisi Yayınları.

Bursık R. J. Jr. (1988). Social Change And Theories Of Crime And Responsibility: *Problems And Expectations*. , 26(4), 519–552. doi: 10.1111/j.17459125.1988.tb00854.x

Çocuk İzlem Merkezleri Genelgesi. (2012). Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM). Resmi Gazete.

Duyan, V. (2014). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Çalışma Yayınları

Keçe, H. (2018). Çocuk destek merkezlerinde yaşayan cinsel istismar mağduru kız çocuklarının sosyal kaygı düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.

Koliyoski, K. M., Goodkind, S. and Shook, J. J. (2017). Social Justice for Crossover Youth: The Intersection of the Child Welfare and Juvenile Justice Systems. *Social Work*, (), 1–9. doi: 10.1093/sw/swx034

Jenson, J. M; Howard, M O (1998). Youth Crime, Public Policy and Practice in the Juvenile Justice System: Recent Trends and Necessary Reforms. *Social Work*, 43 (4), 324-334. doi: 10.1093/sw/43.4.324

Mann, E.A. and Reynolds, A. J. (2006). Early Intervention and Juvenile Delinquency Prevention: Evidence from the Chicago Longitudinal Study. *Social Work Research*, 30(3), 153–167. doi:10.1093/swr/30.3.153

Mevlitoğlu, Ş. (2020). *İstismarın nesiller arası aktarımı*. B. Ulukol. (Ed.) Çocuk istismarı ve ihmali içinde (ss. 449-459). Cilt 1. Ankara: Punto Yayınları.

Parrish, D. E. (2020). Ensuring Justice for Girls in the Juvenile Justice System. *Social Work*, 65 (2), 149-158. doi: 10.1093/sw/swaa005

Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2014). Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler, Çev. Editörü: Çiftçi, D.B. Nika Yayınevi.

Steinberg, L. (2017). Ergenlik. F. Çok (Yay.haz.) 3. Baskı. Ankara:İmge Kitapevi.

TÜİK. (2022). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri-2021. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvencilik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586> Erişim tarihi:17.07.2023

Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro.

Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Türkiye Barolar Birliği.

Uluğtekin, S. (2011). Çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporlarının yeri ve önemi. Hançerli, S., Sevinç, B., Gürer, C. ve Öner, MC., (Eds.). *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar içinde*. (s. 211-230). Sabev.

Uluğtekin, S. (2012). *Denetimli Serbestlik Altındaki Gençler ve Ailelerine İlişkin Araştırma: İhtiyaçlar ve Beklentiler*. Ankara: Özgeder .

Uluğtekin, S. (2014). *Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Eleştirel Düşünme ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Bazı Özellikleri*. P. Akkuş, & Ö. Başpınar Aktütün içinde, Sosyal Hizmet ve Öteki: Disiplinlerarası Yaklaşım. İstanbul: Bağlam Yayıncılık..

Ümit, E. (2007). *Mekandan İmkana: Çocuk Suçluluğunun Habitusu*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.

Yavuzer, H. (2009). *Çocuk ve suç*. Remzi Yayınevi.

Yavuz, H. A. (2012). Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine. *Adalet Dergisi*, (42), 58-75.

BÖLÜM 10

SOSYAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE İHMAL VE İSTİSMARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Berivan GÜNTEKİN*

GİRİŞ

Dünya tarihi boyunca farklı dönemlerde ihmal ve istismara maruz kalmış çocukların korunmasına yönelik tedbirlerin alınması nerdeyse 20. Yüzyılı bulmuştur. Alınan tedbirler dönemin içinde bulunduğu zeminin hazır bulunmamasından kaynaklı uygulamaya geçilmesi uzun zaman aldığı görülmektedir. Hümanistlik düşüncenin ortaya çıkmasıyla beraber çocuklar hakkında düşüncelerin olumlu yönde değiştiği de görülmektedir. Çocuk haklarının da gündeme gelmesiyle beraber çocukların da kendi haklarının olması gerektiği fikri giderek güç kazanmaktadır. Çocuk alanındaki ilk gelişme Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesidir. Uygun zeminin oluşturulamamasından dolayı uygulamaya geçememiştir. Daha sonra Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir.

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

Batı çocuk hakları konusunda 1924 yılında kararlar alırken Türkiye bu konudaki etkili kararları çok daha sonra alabilmiştir. 1945 yılında Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, çocuk haklarına yönelik alınan ilk resmi karar olduğu bilinmektedir. Daha etkili kararların alınmasına yönelik çalışmalar yapılmış olsa da uygulama noktasında pasif hareket edildiği görülmektedir. İhmal ve istismardan etkilenen çocukların korunmasına yönelik devlet politikaları olarak atılan adımlarda çocukların fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik yönden korunması temel amaç edinmektedir. İhmal ve istismardan etkilenen çocukların topluma yeniden kazandırılması, yaşanan mağduriyetin etkilerinin minimize edilmesi ve ortadan kaldırılması için sosyal, sağlık, psikolojik, duygusal, barınma gibi destekler sağlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nda çocuk kavramı bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız olarak tanımlanır (TDK, 2024). Çocuk hakları sözleşmesine göre ise çocuk, toplumdaki her bir birey erken yaşlarda reşit olma durumları hariç olmak üzere on sekiz yaşına gelinceye kadar çocuk sayıldığı belirtilmektedir (BM,1989). Toplumun geleceğini oluşturan çocukların sağlıklı bir şekilde büyütülmeleri ve korunmaları için çeşitli kuruluşlar çalışmalar yapmıştır. Geçmişten günümüze çocukların ihmal edilmesi veya istismara uğraması yaşanan durumlardır. Bu durumlar nüfusun artmasıyla beraber daha da artmakta, önüne geçilemeyen çok önemli bir sorun haline geldiği bilinmektedir.

İhmal ve istismar kavramlarına baktığımızda literatürde şu şekilde açıklandığını görmekteyiz. İhmal, çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu görevi yerine getirmemesi olarak yorumlanır. Çocuğun temel gereksinimlerini karşılamada başarısız olması ya da çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamamak şeklinde de ifade edilebilir. Bu, beslenme, giyim tıbbi ihtiyaçlar, duygusal destek

gibi alanlarda yetersizlik veya ihmali içerebilir. Bu durum, çocuğun sağlıklı gelişimini etkileyebilir ve onun iyi yaşam koşullarından yararlanmasını engelleyebilir (Tıraşçı ve Gönen, 2007).

Çocuk ihmali, çocuğa bakmakla sorumlu bir birey ya da bireylerin yapması gereken yükümlülükleri yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bu yükümlülükler çocuğun beslenmesine, giyim-kuşamına, sağlığının düzenli olarak kontrol edilmesine, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına veya içinde bulunduğu gelişim dönemi dikkate alınarak gerekli ve yeterli ilginin gösterilmesine odaklanır.

Kısacası, çocuk ihmali fiziksel veya duygusal olarak çocuğa gerekli özenin gösterilmemesi durumunu ifade eder. Bu durumda çocuğun temel ihtiyaçları karşılanmaz veya gelişimsel gereksinimleri ihmal edilir, bu da çocuğun sağlığı ve genel refahı üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. Bu nedenle çocukların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması önemlidir (Özpolat, 2023).

Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de çocuğa yönelik ihmal ve istismar vakaları yaşanabilmektedir. Özellikle fiziksel istismar vakalarında, bir çok kez yaralanma ve ölümlerle ağır sonuçlar yaşanabilmektedir. Fiziksel istismarın yaygın bir şekilde yaşandığı aile ve toplumlarda genellikle sosyo-kültürel yapı ve yanlış kalıp yaklaşımlardan kaynaklandığı aynı zamanda ihmal ve istismarı sıradanlaştırmaları ya da kanıksamalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Yaşanan fiziksel istismar vakalarında ciddi yaralanmalar yaşanabilmekte, sakatlıklar görülebilmekte hatta ölümle sonuçlanabilmektedir. Toplumun yaşadığı kültür ve inanışlardan kaynaklı bu istismar ve ihmaller olağan karşılanabilmektedir. Çocuklar yaşadığı istismarı çoğu zaman dile getirememekte, onun yıkımını kendi içinde yaşayabilmektedir. Meslek çalışanlarının en çok zorlandıkları konulardan bir tanesi de çocuklara yaşanan cinsel

istismar olduğu bilinmektedir. Çocuğun yaşadığı istismarı dile getirememesinin birçok sebebi olduğundan dolayı travmayı içinde yaşayarak kalıcı ruhsal, psikolojik ve fiziksel yaralara neden olabilmektedir. Bu bağlamda toplumumuzda meydana gelen ocuk ihmal ve istismarının önüne geçilebilmesi ya da bu durumun minimize edilebilmesi için var olan yasaların işlevselliğinin artırılması ve daha caydırıcı cezaların uygulanması için düzenlemelerin gözden geçirilmesi yerinde olacağı düşünülmektedir.

Çocuğa Yönelik İstismar Türleri

Çocuğa yönelik istismar türleri farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Genel itibariyle fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ekonomik istismar olarak gruplandırılır. Bu sınıflandırmalar, çocuğun zarar gördüğü veya ihmal edildiği farklı alanları kapsamaktadır (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğa kasıtlı olarak yapılan herhangi bir davranış veya ihmal sonucu çocuğun bedenine zarar verilmesidir. Bu, ocuğun darp edilmesi, vurulması, tekmelenmesi, yaralanmasına neden olacak şekilde zor kullanılması gibi davranışları içerebilir. Fiziksel istismarın çocukta derin duygusal yaralar bırakabileceği ve uzun süreli fiziksel sağlık sorunlarına yol açabileceği bilinmektedir.

Fiziksel istismarın belirtileri arasında çocuğun vücudunda belirgin yaralar, morluklar, yanıklar veya kırıkların olması, tekrarlayan yaraların olması, sık sık sakarlık hikyeleri uydurması, yaralanmaları açıklamakta zorlanması veya istismarcıya karşı korunma içgüdüsü gibi davranışlar yer alabilir. Fiziksel istismarın önlenmesi ve müdahale edilmesi önemlidir. Bu, ocuğun güvenliğini sağlamak, destek sağlamak ve gerekli yardım ve korumayı sağlamak

için çeşitli kuruluşlar ve yasal düzenlemelerin devreye girmesini gerektirebilir. Fiziksel istismarın her durumda ciddiye alınması ve raporlanması önemlidir. Böylece çocuğa yardım edilmeli ve istismarın tekrarlanması önlenmelidir (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun bir birey olarak kabul edilmesi gerektiğini ve vücuduna istenmeyen herhangi bir zarar verilemeyeceğini açıkça belirtmesine rağmen, pratikte dayak hala çocukların hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, bazı kültürlerde disiplin yöntemi olarak kabul edilen fiziksel cezaların, bizim gibi toplumlarda da meşru görüldüğünü göstermektedir (Polat, 2020).

Fiziksel istismarın bulguları çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en sık görülenleri şu şekilde sıralanabilir; kırıklar, ısırıklar, iç organ yaralanmaları, kafa travması ve ekimozdur¹ (Koç vd., 2014).

Duygusal İstismar

Duygusal istismar çocuğun duygusal ve psikolojik olarak zarar görmesine neden olan bir tür istismardır. Bu tür istismar genellikle çocuğun ruh sağlığına yönelik zararlı davranışlar veya ihmali içerir. Bu istismar türü fiziksel bir belirtisi olmadığı için fark edilmesi oldukça zor olmaktadır. Duygusal istismar, çocuğun sürekli olarak aşağılanması, tehdit edilmesi, küçük düşürülmesi, aşırı eleştirilmesi, yalnız bırakılması, manipüle edilmesi veya korkutulması gibi davranışları içerebilir. Duygusal istismar, çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz etkiler ve ilerleyen yaşamında duygusal sorunlara, ilişki problemlerine ve hatta ruh sağlığı sorunlarına yol açabilir. Duygusal istismara maruz kalmış çocuklar

¹ çarpma, düşme gibi bir travma sonucu meydana gelen hasarlardır.

kendine olan güveni kaybedebilir, ilişkilerinde ve hayat kalitesinde problemler yaşayabilir (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Çocukların çevre tarafından duygusal istismara maruz bırakılmaları çocuğun kişiliğinin ve gelişiminin olumsuz seyrine neden olmaktadır. Çocuğun kötü seyreden yaşantısı psikiyatrik bozuklukların gelişmesine neden olabilmektedir (Aktay, 2020).

Duygusal istismarın çocuklar üzerinde fiziksel, psikolojik ve gelişimsel açıdan pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu etkilerin en aza indirilmesi için öğretmenler, çocuk doktorları, hemşireler, psikologlar, çocuk gelişim uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları gibi farklı meslek grupları arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanmalıdır. Sağlıklı bireylerin yetişebilmesi ve sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için duygusal istismarın önlenmesi büyük önem taşımaktadır (Baskak, 2023).

Cinsel İstismar

Cinsel istismar çocuğun cinsel olarak istismar edilmesini içeren ciddi bir suçtur ve çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığını ciddi şekilde etkileyebilir. Cinsel istismar, bir yetişkin veya daha büyük bir çocuk tarafından çocuğun rızası olmadan gerçekleştirilen her türlü cinsel aktiviteyi içerebilir. Cinsel istismar ya çocuğun ikna edilmesi ya da tehdit edilmesiyle gerçekleşen bir durum olabilir. Bu, cinsel taciz, tecavüz, cinsel sömürü gibi davranışları kapsamaktadır. Cinsel istismar, çocuğun güvenliği ve refahı için ciddi bir tehlike olabilir ve hemen yetkililere bildirilmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Cinsel istismar toplumsal düşünce yapısına bağlı olarak aileler tarafından saklanmaktadır. Küçük yaşta cinsel istismara uğrayan bireylerin ilerde de bu suça sürüklenmeleri olası bir ihtimal olarak görünmektedir (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Yapılan incelemeler çocukluk dönemde cinsel istismara maruz kalmış çocukların depresyona girdiği, anti-sosyal davranışlar

sergilediği, madde kullanmaya başladığı, intihara kalkıştığı ve giderek artmaya devam eden mental sağlık sorunları yaşadığı sonucuna varılmıştır (Türkkan ve odacı, 2022).

Çocuğa yönelik yapılan cinsel istismar sonucunda faile uygulanması öngörülen ceza ve yaptırımların artırılması ve daha da önemlisi suçun işlenmeden önlenmesine yönelik tedbirlerin sıkı bir şekilde uygulanması elzem olmaktadır. Buna yönelik öncelikle ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca ceza hukuku, sosyoloji, felsefe gibi disiplinler arası bir çalışmanın yapılması ve devlet politikası haline getirilmesi önem arz etmektedir (Çağlayan, 2022).

Ekonomik İstismar

Çocuğun haklarının gözetilmediği ucuz işlerde çalışması veya çalıştırılması olarak ifade edilmektedir. Bu tür istismarda çocuğun gücünün çok üstünde iş yüklenmektedir. Oldukça yoksul ailelerde görülebilir. Ailenin eğitim durumunun düşük olması da bir diğer etken olarak görülebilir. Çocuk işçiliği genellikle aile bireylerinin çocuğun küçük yaşta çalışarak hayatın zorluklarını öğrenebileceği düşüncesiyle desteklenir. Ancak bu durum aslında ekonomik istismarın bir formu olarak kabul edilebilir. Küçük yaştaki çocukların çalıştırılması, onların eğitim haklarını ihlal eder, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkiler ve istismara açık hale getirir. Çocuk işçiliği, çocuğun yasal haklarına saygı duyulmadığı ve güvenli ve sağlıklı bir çevrede büyüme hakkından mahrum bırakıldığı bir durum olarak değerlendirilir. Bu durum, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir, eğitim ve gelişim fırsatlarını kısıtlayabilir ve çocuğun geleceği üzerinde uzun vadeli etkilere sahip olabilir (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Uzun çalışma saatleri veya düşük ücretler duygusal istismara yol açabilir, çocuğun stres seviyelerini artırabilir ve genel refahlarını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, çocuk işçiliğinin ekonomik

istismarın bir parçası olduğu ve diğerk istismar türlerini doğurabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için çocukların eğitim haklarına ve güvenli bir ortamda büyüme haklarına saygı duyulması, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çocukların korunması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması önemli olmaktadır (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Çocukların ekonomik istismara maruz kalmasının temel sebepleri arasında yoksulluk, göç, işsizlik ve eğitimsizlik önemli rol oynamaktadır. Bu faktörler, çocukların çalışmak zorunda kalmalarına ve genellikle düşük ücretle, sigortasız, güvencesiz ve riskli işlerde çalıştırılmalarına yol açmaktadır. Ekonomik istismara maruz kalan çocuklar genellikle sokaklarda çalıştıklarında birçok tehlike ile karşı karşıya geldikleri de söylenebilir. Bu tehlikeler arasında kaçırılma, şiddete uğrama, fiziksel ve cinsel istismara maruz kalma gibi riskler bulunmaktadır. Çocukların savunmasızlığı ve korumasızlığı, onları bu tür istismar risklerine daha açık hale geldiği bilinmektedir. Ekonomik istismar, çocukların fiziksel sağlığının yanı sıra psikolojik ve sosyal gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyebilir. Çocukların güvenliğini ve haklarını korumak için yoksullukla mücadele, eğitim olanaklarının artırılması, ailelere destek sağlanması ve işgücü piyasasında çocuk işçiliği ile mücadele edilmesi gerekmektedir. Bu çabalar, çocukların istismara maruz kalma riskini azaltabilir ve onların sağlıklı bir şekilde gelişimini destekleyebilir (Aktay,2020).

Dünya’da Çocuk Alanıyla İlgili Gelişmeler

"Çocuk hakları" kavramı, hukuksal olarak daha yeni bir olgu olmasına rağmen, 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında ve 21. yüzyılın başlarında önemli gelişmeler kaydetmiştir. Batı’da ortaya çıkan hümanistik düşünce akımları, insan hakları ve bireysel özgürlüklerin önemini vurgulayarak, çocukların da kendi haklarına

sahip olabileceği fikrini güçlendirmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde insan haklarına ve toplumsal adalet ilkelerine daha fazla vurgu yapılmasıyla birlikte, çocuk hakları konusunda da farkındalık artmıştır. Bu dönemde Birleşmiş Milletlerin 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve daha sonra 1989'da kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi uluslararası belgelerin ortaya çıkması, çocuk haklarının hukuksal bir çerçeve içinde düzenlenmesini sağlamıştır. Batı'daki düşünce akımları, çocukların sadece ebeveynlerinin mülkiyeti veya kontrolü altında değil, aynı zamanda kendi haklarını koruyabilecek ve ifade edebilecek bireyler olarak kabul edilmesini teşvik etmiştir. Bu, çocuk hakları alanında yapılan hukuksal düzenlemelerin ve uluslararası sözleşmelerin oluşumunda önemli bir etken olmuştur (Özpolat, 2023).

Çocuk ihmali ve istismarı, gelişmiş ülkelerden başlayarak dünya genelinde büyük bir sorun alanı haline gelmiştir. Bu sorun, çocukların sağlıklı gelişimini ciddi şekilde tehdit eden ve birçok toplumda derin izler bırakan bir konudur. İstismar ve ihmaller, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal sağlığını olumsuz etkileyebilir ve ileri yaşamlarında da kalıcı hasarlar bırakabilir. Gelişmiş ülkelerde dahi, çocukların istismar ve ihmallerden korunması için yeterli önlemlerin alınmadığı, yasal düzenlemelerin eksik veya yetersiz olduğu durumlar sıkça yaşanmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki aileler, eğitim eksikliği, aile içi şiddet, sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar gibi faktörler, çocukların risk altında olmasına neden olabilir (Yüksel ve Yüksel, 2014).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilmiş uluslararası bir belgedir ve çocukların temel haklarını korumayı amaçlar. Sözleşme, çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için çeşitli alanlarda haklarını güvence altına almıştır. Öncelikle, çocukların her türlü korku, tehdit ve baskı

ortamından uzak ve güvende yaşamalarını sağlamak amacıyla Sözleşme, çocukların korunması ve güvenliğini teminat altına almaktadır. Aile içi şiddet, istismar ve sömürü gibi durumlarla mücadele etmek için devletlerin gerekli önlemleri alması öngörülmüştür. Çocukların temel yaşamsal ihtiyaçları da Sözleşme kapsamında ele alınmıştır. Yeme, içme, giyim gibi temel ihtiyaçların karşılanması ve sağlıklı bir yaşam sürdürmeleri için gerekli koşulların sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Şen, 2020).

20. yüzyılın başlarından itibaren çocuk hakları konusu, uluslararası arenada ve birçok ülkenin iç hukukunda önemli bir gündem maddesi haline gelmektedir. Özellikle Birleşmiş Milletlerin 1989'da kabul ettiği Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için kapsamlı bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu sözleşme, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını tanımlayarak, devletlerin bu hakları sağlamak için sorumluluklarını belirtmektedir. Ayrıca, çocuk işçiliği, çocukların eğitim hakkı, sağlık hizmetlerine erişim, cinsel istismar ve çocukların savaşlardan korunması gibi konularda uluslararası ve ulusal düzeyde bir dizi yasa ve düzenleme yapılmıştır. Bunlar, çocukların güvenliği, refahı ve gelişimi için kritik öneme sahiptir (Özpolat, 2023).

Çocuk alanındaki ilk uluslararası belge 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesidir. 2. Dünya savaşına kadar bu alana yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiş olsa da hukuksal olarak işleme geçilemediği bilinmektedir (Mamur Işıkcı ve Kartepe, 2016).

Dünya tarihinde 20. yüzyıla gelindiğinde yeni yeni çocuklara değer verilmeye başlanmış, onların korunmasına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle sivil toplum kuruluşları

bu yönde çalışmalarını yürütmüştür. Dünya tarihinde çocuk hakları alanında önemli bir dönüm noktası olan Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ardından en etkili ve kapsamlı çalışma, Birleşmiş Milletlerin ortaya koyduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi olmuştur. Bu sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve çocukların haklarını korumak ve onların sağlıklı gelişimini desteklemek amacıyla uluslararası bir çerçeve oluşturmuştur (Özpolat,2023).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların hayati öneme sahip haklarını tanımlar ve korur. Bu haklar arasında yaşam, sağlık, eğitim, korunma, ifade özgürlüğü, oyun ve dinlenme gibi temel haklar bulunmaktadır. Sözleşme ayrıca, çocukların her türlü ayrımcılığa karşı korunmasını ve çocuk haklarının herkes tarafından bilinmesini ve uygulanmasını sağlamayı amaçlar (Özpolat, 2023).

Çocuk hakları kavramı, dünya genelindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu temel hakların belirlenmesinde kullanılan evrensel bir ilkedir. Bu haklar, eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik ve cinsel istismara karşı korunma gibi alanları kapsar. Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi, çocukların erişkinlerden farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özelliklere sahip olduğunu vurgulayarak, sürekli büyüme ve gelişme içinde olduklarını belirtir. Çocuk hakları kavramı, çocukların sağlıklı, güvenli ve saygın bir ortamda büyüyeabilmeleri için gerekli olan şartları ve korumayı sağlamayı amaçlar. Bu çerçeve, uluslararası düzeyde çocukların haklarını koruma ve geliştirme konusunda temel bir rehberlik sunar, böylece her çocuğun potansiyelini tam olarak gerçekleştirebilmesi mümkün olur (Güçlü, 2016).

Dünya tarihinde çocuk hakları alanında önemli bir dönüm noktası olan Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ardından en etkili ve kapsamlı çalışma, Birleşmiş Milletlerin ortaya koyduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi olmuştur. Bu sözleşme, 20 Kasım 1989

tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve çocukların haklarını korumak ve onların sağlıklı gelişimini desteklemek amacıyla uluslararası bir çerçeve oluşturmuştur (Özpolat, 2023).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların hayati öneme sahip haklarını tanımlar ve korur. Bu haklar arasında yaşam, sağlık, eğitim, korunma, ifade özgürlüğü, oyun ve dinlenme gibi temel haklar bulunmaktadır. Sözleşme ayrıca, çocukların her türlü ayrımcılığa karşı korunmasını ve çocuk haklarının herkes tarafından bilinmesini ve uygulanmasını sağlamayı amaçlar. Çocuk Hakları Sözleşmesi, dünya genelinde çocukların yaşam şartlarını iyileştirmek ve onların refahını güvence altına almak için uluslararası toplumun ortak çabalarını teşvik etmiştir. Bu sözleşme, çocukların haklarına saygı gösterilmesi ve korunması konusunda önemli bir rehberlik kaynağı olmuştur ve bugün hala dünya genelinde çocuk haklarının ilerletilmesi ve korunması için temel bir belge olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşmede çocukların sahip olduğu haklar 3 başlıkta toplanmıştır. Yaşama ve gelişme hakkı, korunma hakları, katılım hakları olarak belirtilir. Bu haklar yoluyla dünya genelindeki her çocuk belli standartta hakka kavuşmuş olduğu söylenebilir (Özpolat, 2023).

Cenevre çocuk hakları bildirgesinde belirtilen haklarda çocuğun yararı gözetilmektedir. Yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını, bakım hizmetlerinin sağlanmasını, sosyal güvenliğinin sağlanması, eğitim hakkı ve fırsat eşitliğinin sağlanması gibi hakları kapsadığı söylenebilir. Korunma haklarında, aileden yoksun kalan çocukların devletin özel koruma ve yardım sağlaması, evlat edinilmesi hakkı, tehlikeli işlerde çalıştırılmaması, ihmal ve istismara karşı korunması hakkını kapsadığı söylenebilir. Katılım hakkı ise görüşlerini özgürce ifade etme hakkı olarak ifade edilebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tam anlamıyla etkin olduğu

bölgelerde, çocuk ihmal ve istismarının azaldığı ve önlenemediği belirgin gözlenmektedir (Uslu, 2019).

Türkiye’de Çocuk Alanıyla İlgili Gelişmeler

Türkiye’de çocuk haklarına yönelik çalışmalar Osmanlı döneminde de farklı alanlarda yapılan uygulamalar mevcuttur. Osmanlı döneminde yoksul ve yetim çocuklara yönelik Darüşşafaka Nizamnamesi gibi düzenlemelerin yanı sıra, ilerleyen zamanlarda cephede ailesi şehit düşen çocuklara yardım etmek amacıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kurulması da önemlidir. Bu cemiyet, savaşta kaybettikleri ailelerinin yanı sıra yoksul ve korunmaya muhtaç çocuklara destek sağlanmaktadır (Özpolat, 2023). Himaye-i Etfal sadece şehit çocukları için değil yurt içi ve yurt dışında topladığı yardımlarla bütün çocuklara yardımcı olmuştur. Himaye-i etfal cemiyetinin ismi 1934’te “Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilmiştir (Akandere ve Dalda 2018, 53).

Bu çabalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve Cumhuriyet Döneminde çocuk haklarına verilen önemin bir göstergesi sayılabilir. Cumhuriyet döneminde yapılan çalışmaların başında 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar hakkında kanun yürürlüğe girmiş olsa da en önemli gelişme 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu çok daha etkili olmaktadır (Özpolat, 2023). 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu, 1983 yılında Türkiye’de çıkarılmıştır. Bu kanunun temel amacı, çocuk koruma hizmetlerinin tek bir çatı altında toplanması ve koordine edilmesidir. Öncesinde çocuk koruma hizmetleri, farklı kurumlar arasında dağınık bir şekilde yürütülmekte iken SHÇEK Kanunu ile birlikte çocuk koruma hizmetleri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde tek elden yürütülmeye başlanmıştır. Günümüzde ise bu kanun 2011 yılından itibaren 2828 kanunu “Sosyal Hizmetler Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Hali hazırda çocuklarla ilgili iş ve işlemler Aile ve Sosyal Hizmetler

Bakanlığına bağı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütölmektedir. Bu sayede çocukların korunması, bakımı ve sosyal yardım ihtiyaçları daha etkin bir şekilde karşılanması amaçlanmıştır. Bu kanunla birlikte, Türkiye'de çocuk koruma alanında önemli bir yapısal değışim gerçekleşmiş ve çocukların haklarına daha iyi bir şekilde dikkat edilmesi sağlanmıştır (Yolcuoğlu, 2009).

Korumaya muhtaç çocuk; bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaki, sosyal gelişimleri ve şahsi güvenlikleri tehlikede olup anne-babası olmakla birlikte onlar tarafından dilenciliğe, madde kullanma alışkanlığına veya her türlü sosyal tehlikelere itilen çocuklar şeklinde tanımlanabilmektedir (Akandere ve Dalda, 2018, 24). Sağ olarak doğan her çocuk, aile özellikleri, yaşadığı çevre, kişisel özellikleri dikkate alınmaksızın korunmaya muhtaç olarak doğar. Kendi bakımını yapamayan, gözetilmesinde yetersizlik ve aksama yaşaması nedeniyle bedensel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının önünde çeşitli engeller bulunan çocuklar olarak söylenebilir (Yazıcı, 2012).

Türkiye'deki çocuk haklarına yönelik ilk kanun, "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun" olup, 5387 sayılı olarak kabul edilmiş ve 1949 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, korunmaya muhtaç çocukların haklarını ve korunmalarını düzenlemiştir. Ülkemizdeki çocuk haklarına yönelik ikinci kanun ise 6972 sayılı kanun olup, 1957 yılında kabul edilmiştir. Bu kanunlarla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB), Koruma Birlikleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bazı görevler verilmiştir. Yetiştirme Yurtları MEB'e, Çocuk Yuvaları ise SSYB'ye bağlanmıştır. Bu düzenlemelerle çocukların korunması ve bakımı için kurumsal yapılar oluşturulmuş ve belirli görev ve sorumluluklar bu kurumlar arasında paylaşılmıştır. Bu adımlar Türkiye'de çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi yolunda önemli bir adımı oluşturmaktadır (Özpolat, 2023).

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşme, çocukların haklarını korumak ve geliştirmek için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Temel ilkeleri arasında çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişim hakkı, ayırım gözetilmemesi gibi haklar yer almaktadır (Uslu, 2019).

Türkiye’de çocukların temel hakları çocuk hakları sözleşmesinde ele alınmıştır. 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu suça sürüklenen, korunmaya muhtaç çocukların haklarını güvence altına alınmasına yönelik hazırlanmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, çocukların haklarını korumayı ve çocuk istismarını önlemeyi amaçlamaktadır(Aktay, 2020).

Türkiye'de Medeni Kanun, çocukların temel haklarını düzenlerken, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan prensiplere dayanmaktadır. Ancak, çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için özel bir yasa olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005 tarihinde kabul edilmiş ve resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu kanun, koruma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin esasları düzenlemektedir. Bu kanun çerçevesinde çocukların eğitimi/danışmanlığı, sağlığı, güvenliği, barınması ve refahı gibi önemli konuları içeren bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bu sayede Türkiye'de çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturulmuştur (Aktay, 2020). Bu kanun ile gerek görüldüğünde çocuk şimdi adıyla Çocuk Evleri Sitesine yerleştirilerek cinsiyet ve yaş gruplarına göre devlet korumasına alınmaktadır.

Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri

Ülkemizde 1945, 1952 ve 1965 yıllarında çocuk mahkemelerinin kurulması yönünde girişimlerde bulunulmuştur.

Ancak, Çocuk Mahkemelerini düzenleyen kapsamlı bir yasa 1979'da çıkarılmıştır. Bu yasa, "Çocuk Mahkemeleri Yasası" olarak bilinmektedir. Ancak, Çocuk Mahkemelerinin kurulması ve etkin bir şekilde işlemesi için gerekli altyapı ve düzenlemeler tamamlanamadığından dolayı, Çocuk Mahkemeleri 1987 yılına kadar faaliyete geçememiştir. 1987 yılında ise Çocuk Mahkemeleri nihayet kurulmuş ve çocukların hukuki süreçlerinde özel olarak bu mahkemelerde yargılanmaları sağlansa da tam anlamıyla 2005 yılında çıkarılan çocuk koruma kanunu (5395) ile aktif ve işlevsel olarak çalışmaya başlamıştır (Kuruca ve Mamur Işıkcı, 2022).

1981 yılında çıkarılan 2552 sayılı kanunla Çocuk Mahkemelerinin kurulması öngörülmüştü. Ancak, çeşitli olanaksızlıklar nedeniyle bu mahkemelerin kurulması ve faaliyete geçmesi gecikmiştir. Sonuç olarak, 1987 yılına kadar yani altı yıl sonra Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon gibi büyük şehirlerde çocuk mahkemeleri kurulabilmiştir (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Çocuk koruma politikalarıyla ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye'de ilk çocuk bürosu 1962'de İstanbul'da kurulmuş, sonrasında 1967'de Ankara, 1995'te ise Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğü 24 ilde hizmet vermeye başlamıştır (Akandere ve Dalda, 2018, 62).

Çocuk Koruma Kanunu

I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar uluslararası alanda çocuk haklarına ilişkin ilk düzenleme, 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi"dir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler'in 1959'da ilan ettiği bir belgedir. Bu bildirge, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni güncelleyerek çocuk haklarını koruma ve geliştirme amacı taşır. Kurul, insanlığın çocuklara sağlayabileceği en iyi hakları sunma sorumluluğuyla hareket etmiş ve bu doğrultuda bu bildirgeyi yayınlamıştır. Hem Cenevre Çocuk Hakları sözleşmesi 5.

Madde hem de BM Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerinde belirtildiği gibi çocuğun sağlıklı gelişim göstermesi, çocukların potansiyellerini geliştirmeleri boş zamanı değerlendirme, dinlenme, yaşa uygun etkinliklerin düzenlenmesi gibi hakları vardır. Bu hususta taraf olan devletlerin gereken önlemleri almaları noktasında onlara önemli görevler vermektedir. Sözleşmede üzerinde durulan önemli konulardan çocuğun yaşama hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı, katılım hakkı da çocuklar için güvence altına alınan haklardır (Dursun ve Atamtürk, 2023).

5395 sayılı Çocukları Koruma Kanunu 2005 yılında Remi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Çocukların üstün yararının gözetildiği bu kanun ile çocuklar için öngörölmüş koruyucu ve destekleyici tedbirler amaçlanmıştır. Çocuk Koruma Kanununa göre, suçta sürüklenen çocuklar, suçun ağırlığına göre Çocuk Mahkemesinde ya da Çocuk Ağır Ceza mahkemesinde yargılanmaktadırlar (Yıldız ve Yıldız, 2020, 32).

"Korunma ihtiyacı olan çocuk" kavramı, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru durumda olan çocukları ifade eder. Bu çocuklar, çeşitli nedenlerle koruma ve desteğe ihtiyaç duyarlar. Örneğin, aile içi istismar, ihmal, evsizlik, yoksulluk gibi durumlar korunma ihtiyacı olan çocukların karşılaşılabileceği sorunlardır. Öte yandan, "suça sürüklenen çocuk" kavramı ise kanunlarca suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocukları ifade eder. Bu çocuklar, suç işledikleri ya da suç işledikleri iddia edildiği için hukuki süreçlerle karşı karşıya kalan çocuklardır. Çocuk adalet sistemi bu tür çocukların haklarını korumak ve onları topluma yeniden kazandırmak amacıyla çeşitli önlemler almaktadır. Bu

önlemler arasında rehabilitasyon, eğitim ve sosyal destek gibi hizmetler bulunmaktadır (Karakuş ve Tekin, 2012: 31).

Çocuk İhmal Ve İstismar Alanında Verilen Hizmetler

Koruyucu Aile

Devlet korumaya muhtaç hale gelmiş çocukların bakımını almış olduğu koruma tedbirleri ile sağlanmaktadır. Bu koruma tedbirleri, kurum bakımı, evlat edinme ve koruyucu aile bakımındır. Çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesi, toplumsal hayata uyum sağlayan, yararlı birey olmaları ancak aile ortamında sevgi ile ilgi ile büyümeleri ile mümkündür. Bu nedenle aile yanında yetişmeyen çocukların devlet korunmasında aile ortamına benzeyen bir ortam sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Akandere ve Dalda, 2018: 122)

Koruyucu aileler sosyal çalışmacılar tarafından değerlendirmelerden geçen, seçilmiş, geçici anne babalardır. Ailelerin parçalanmaları sonucunda çocukların zarar görmelerini en aza indirmek amacıyla bir ailenin yanına geçirmeleri amaçlanmaktadır. Çocukların onları koruyacak, onları sevecek, ekonomik yönden yardımcı olacak ailelerle ihtiyaç olacağı düşünce bu uygulamanın önünü açtığı söylenebilir (Yolcuoğlu, 2009). Çocukların kendi ailelerinde gerekli bakım ve korumayı bulamadığı durumlarda, onları kurum bakımına almak yerine bu süreci başka bir aile yanında geçirmeleri ve günlük yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak, çocuğun yararı için en uygun çözüm olarak görülmektedir.

Evlat Edinme/Edindirme

Evlat edinme uygulaması ilk olarak 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile girmiştir. Bu uygulama, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir.

Evlat edinme, biyolojik ailesini kaybetmiş veya ailesi tarafından bakılamayacak durumda olan çocuklara yeni bir aile ve güvenli bir

ortam sağlamak için kullanılan yasal, sosyal ve psikolojik bir süreçtir. Türk Medeni Kanununda evlat edinmek belli şartlara bağlanmıştır. Bu şartlara göre 30 yaşını dolduran ve 5 yıllık evli olan çiftler evlat edinebilmektedirler (Yolcuoğlu, 2009: 51).

Evlat edinmenin bir diğer koşulu ise evlat edinecek kişi ve evlat edinilen kişi arasında en az 18 yaş küçük ve en fazla 40 yaş büyük olması gerekmektedir. Evlat edinme, bakımsız ve terk edilmiş çocukların korunmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bu çocuklar sağlıklı bir ailede büyüyerek topluma kazandırılmaları daha da mümkün hale gelmektedir (Akandere ve Dalda, 2018: 135)

Kurum Bakım Hizmeti

Çocuğun 24 saat süre ile ailesinden uzak olma durumunda tam zamanlı sağlanan bakım hizmetidir. Kurum bakımı ya küçük grup evlerinde ya da yatılı kalınan yuva ve yurtlarda hizmeti verilmektedir. Bu kurumlarda çocuklarla birebir ilgilenmek mümkün olmadığından dolayı çocuklarda içe kapanma, sosyal çevreden soyutlanma, davranış problemleri gibi sorunlara neden olduğu söylenebilir (Yolcuoğlu, 2009).

Türkiye’de 2018’de 30601 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında ASHB’nın sosyal modülünden 2 yıldan fazla yararlanan çocukların reşit olduktan ve tedbir kararı kaldırıldıktan sonra 5 yıl içerisinde kamu kuruluşunda istihdam sağlanmaktadır. Başka ülkede uygulanmayan bu hizmet ile kurumdan ayrılan bireylerin hayatlarını sürdürme olanakları sağlanmaktadır (Yanardağ, 2019).

Çocuk İzleme Merkezleri

Çocuk İzleme Merkezleri, özellikle cinsel istismara maruz kalmış çocukların etkin bir şekilde korunmasını sağlamak, ikincil travmaları önlemek, adli ve tıbbi işlemleri koordine etmek ve istismarı önlemek amacıyla kurulan merkezlerdir. Bu merkezler sayesinde istismar mağduru çocukların tekrar tekrar muayene edilme

sıkıntısı çekmeleri, maruz kaldıkları istismarın açığa çıkması ve bunun sonucunda psikolojik olarak zarar görmelerinin önlenmesi amaçlanmaktadır (Merkezleri vd., 2013).

Çocuk İzlem Merkezleri, hastane içinde diğer bölümlerden ayırt edilemeyecek şekilde fiziksel olarak tasarlanmıştır. İç donanımı, adli ve tıbbi işlemlerin eksiksiz olarak gerçekleştirilebilmesini sağlamak üzere düzenlenmiştir. Çocukların kendilerini rahat ve güvende hissedebilecekleri çocuk dostu bir ortam sağlanmıştır. Çocuklarla iletişim kuracak personel özenle seçilmiş ve özel eğitimlerden geçirilmiştir. Bu eğitimler çocuklarla etkili iletişim kurma teknikleri, yasal mevzuat, bilgi alma süreçleri, rapor yazma becerileri gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca, elde edilen bilgilerin gizliliği ve veri güvenliği en üst düzeyde sağlanmıştır (Merkezleri vd., 2013).

Çocuk Destek Merkezleri

Suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta yaşayan çocuklara sunulan hizmetler, çocukların geçmiş yaşantılarını anlamak, mevcut sorunlarını belirlemek ve onları topluma entegre edebilmek için geniş kapsamlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu merkezler, öncelikle çocuğun yaşadığı olumsuz durumun kökenini belirlemek için detaylı bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirme, çocuğun aile yapısı, eğitim geçmişi, sosyal çevresi ve yaşadığı travmalar gibi faktörleri içerir. Belirlenen sorunlar üzerinde çalışmak için bireysel olarak uygun tedavi planları hazırlanmaktadır. Bu planlar, çocuğun psikolojik, sosyal ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır. Tedavi süreci, psikolojik danışmanlık, eğitim desteği, meslek edindirme programları ve gerekirse tıbbi müdahaleleri içerebilir. Ayrıca, çocuğun aile üyeleriyle de işbirliği yapılmakta ve aileye destek sağlanarak çocuğun topluma yeniden kazandırılması sürecinde desteklenmektedir (Tuncer ve Erdoğan, 2018).

Bu merkezler, çocukların güvenli ve destekleyici bir ortamda kendilerini ifade edebilecekleri bir atmosfer oluşturulmuştur. Çocuklar, özel olarak eğitilmiş personel tarafından karşılanmakta ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde desteklenmektedir. Ayrıca, çocukların bilgileri gizli tutulmakta ve gizliliklerine saygı gösterilmektedir. Sonuç olarak, suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta yaşayan çocuklara sunulan hizmetler, çocukların geçmişte yaşadıkları olumsuz deneyimlerden kurtulmalarına yardımcı olmakta ve onları topluma entegre ederek sağlıklı bir şekilde yaşamalarını desteklemektedir. Bu merkezler, çocukların potansiyellerini keşfetmelerine, kendilerini geliştirmelerine ve pozitif bir gelecek inşa etmelerine olanak sağlamaktadır(Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Çocuk Destek Merkezleri, gebelere ve çocuk annelerine yönelik olarak çok yönlü hizmetler sunmaktadır. Öncelikle, merkezlerde bulunan profesyonel personel, gebelerin ve çocuk annelerinin fiziksel sağlığını yakından takip eder ve gerekli tıbbi müdahaleleri gerçekleştirir. Bu, düzenli sağlık kontrolleri, gebelik takibi, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım gibi hizmetleri içerir. Ayrıca, merkezler duygusal ve psikolojik destek sağlar. Gebeler ve çocuk anneleri, yaşadıkları duygusal zorluklarla başa çıkabilmeleri için danışmanlık ve terapi hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Bu destek, hamilelik döneminde yaşanan stres, endişe ve korkularla baş etmeyi kolaylaştırırken, doğum sonrası dönemde annelik rolüyle ilgili yaşanan zorlukları da ele almaktadır.

Merkezler aynı zamanda çocuk annelerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destekler de sunar. Bunlar arasında barınma, beslenme, hijyen, bebek bakımı konularında eğitimler ve pratik yardımlar bulunur. Bu sayede, annelerin ve çocuklarının sağlıklı bir yaşam sürmeleri ve ihtiyaçlarını karşılamaları sağlanır. Gebelik dönemi sona erdikten sonra, çocuklu anneler için destek süreci

devam eder. Bu süreçte, annelere bebek bakımı, emzirme, çocuk gelişimi ve ebeveynlik konularında eğitimler verilir ve gerektiğinde pratik destekler sağlanır. Ayrıca, annelerin topluma yeniden entegrasyonu ve kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için mesleki eğitim ve iş bulma konularında da destek sağlanabilir. Sonuç olarak, Çocuk Destek Merkezleri, gebelere ve çocuk annelerine sağladığı kapsamlı hizmetlerle onların sağlıklı bir şekilde hamilelik ve annelik süreçlerini yönetmelerine yardımcı olur ve topluma entegrasyonlarını destekler. Bu merkezler, annelerin ve çocuklarının güçlenmelerini ve daha iyi bir gelecek için adım atmalarını sağlayan önemli bir destek ağı oluşturur (Doğanlı ve Karaörs, 2017).

Çocuk Koruma Merkezleri

Çocuk izleme merkezlerinden farklı olarak sadece cinsel istismara maruz kalan çocuklar değil diğer istismar türlerinden herhangi birine maruz kalan çocuklara da destek hizmeti sağlamaktadır. Temel amaç istismara uğrayan çocuğun değerlendirilmesi gerekli birime yönlendirilmesi ve izlenmesidir. Çocuk Koruma Merkezleri, çocukların refahını sağlamak için geniş bir yelpazede hizmetler sunulmaktadır. Bu merkezler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikiyatristler, pedagoglar ve diğer uzmanlarla birlikte çalışarak çocukların ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Özellikle, ihmal ve istismara maruz kalan çocukların durumlarını değerlendirir ve uygun tedavi ve rehabilitasyon programlarını belirlerler. Merkezler, hastane bünyesinde yer aldığı için tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmetlerin bir parçasıdır. Bu nedenle, çocukların tıbbi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tedavileri sağlarlar ve psikiyatrik desteği de içeren kapsamlı bir bakım sunarlar. Bu, hem fiziksel hem de ruhsal iyileşmeyi destekleyen bütüncül bir yaklaşımı içermektedir. Ayrıca, çocukların yüksek yararı ilkesini gözeterek, bireysel ve ailesel düzeyde sosyal hizmetler sunmaktadırlar. Bu, çocukların kişisel ihtiyaçlarına uygun olarak danışmanlık, destek ve rehberlik hizmetleri sağlamayı

içermektedir. Ayrıca, aileleriyle işbirliği yaparak aile içi ilişkilerin düzeltilmesine ve çocuğun güvenli bir ortamda yaşamasına yardımcı olurlar (Uslu, 2019).

SHK'daki "beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan" kavramının 5395 sayılı Kanun'daki tanımla genişletilerek "bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede" şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik, korunmaya ihtiyacı olan çocukların durumlarını daha kapsamlı bir şekilde tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu tanımlama, çocukların yaşadıkları risklerin çeşitliliğini ve korunma ihtiyaçlarını daha iyi yansıtmayı hedeflemektedir (Yaman ve Tuncay, 2020).

Gruplarla çalışma da merkezlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Burada, benzer deneyimlere sahip çocuklar bir araya gelerek destek grupları oluştururlar. Bu gruplar, çocukların birbirlerine destek olmalarını, duygusal paylaşımlarda bulunmalarını ve birlikte güçlenmelerini sağlamaktadır. Bu şekilde, Çocuk Koruma Merkezleri, çocukların tıbbi, psikososyal ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayarak onların sağlıklı bir şekilde yetişmelerine ve topluma kazandırılmalarına yardımcı olmaktadır.

Koruma Bakımı ve Rehabilitasyon Merkezi

Suçta yönelmiş çocukların, davranış bozukluklarının düzeltilmesi için rehabilitasyon sürecinin tamamlanmasına kadar geçici olarak bakım ve korunmalarının sağlandığı, aile, sosyal çevre ve toplumla ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü, 7-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklara özel olarak yapılandırılmış yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (Uslu, 2019).

Bu yatılı sosyal hizmet kuruluşları, suça yönelmiş çocuklara geçici süreyle bakım ve koruma sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu çocukların davranış bozukluklarını iyileştirmek ve rehabilitasyon sürecini tamamlamak için kapsamlı bir destek sağlanmaktadır. Bu

destek, bireysel olarak çocuğun ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş bir program içerir. Rehabilitasyon süreci boyunca, çocuklar hem eğitim hem de psikososyal destek alırlar. Eğitim, ocukların akademik başarılarını artırmaya yönelik olabilir ve çocukların meslek edinmelerine, iş becerilerini geliştirmelerine ve kendi kendilerine yetmelerine yardımcı olabilir. Psikososyal destek ise, çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılamak, öfke yönetimi ve iletişim becerilerini geliştirmek gibi alanlarda destek sağlar. Aynı zamanda, bu kuruluşlar çocukların aileleriyle işbirliği yaparlar. Ailelerin desteği ve katılımı, çocukların rehabilitasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, ailelerle düzenli olarak iletişim kurulur ve ailelere çocuklarıyla nasıl etkili bir şekilde iletişim kurabileceklerini ve onları nasıl destekleyebileceklerini öğrenmeleri için eğitimler verilmektedir (Uslu, 2019).

Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi

Bu kurumda duygusal, cinsel veya fiziksel istismara uğramış çocuklarla ilgilenilmektedir. Olumsuz yaşam deneyiminden kaynaklanan davranış bozukluklarını gidermek amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici olmak üzere bakım ve korunmaların sağlandığı yerlerdir. Kız ve erkek çocuklara yatılı sosyal hizmet verilir(Akandere ve Dalda, 2018).

Bu kurumlarda, duygusal, cinsel veya fiziksel istismara maruz kalmış çocukların ihtiyaçlarına özel olarak odaklanılmaktadır. Bu ocuklar, geçmişte yaşadıkları travmatik deneyimlerin ardından ortaya çıkan davranış bozukluklarıyla mücadele etmektedirler. Kurumlar, bu çocuklara sağlık, eğitim, psikososyal destek ve güvenli bir barınma ortamı sunarak rehabilitasyon sürecine katkıda bulunmaktadır.

Rehabilitasyon süreci, çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkilerini azaltmayı, sağlıklı ilişkiler kurmalarını ve olumlu davranışlar geliştirmelerini amaçlar. Bu süreç, bireysel

terapi, grup terapisi, sanat terapisi, spor ve aktiviteler gibi çeşitli yöntemleri içerebilir. Ayrıca, eğitim ve meslek edinme programları aracılığıyla çocukların geleceğe yönelik becerilerini geliştirmeleri teşvik edilir. Kurumlarda çocuklara sağlanan yatılı hizmetler, 7-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocukları kapsamaktadır. Bu çocuklar, kurum bünyesinde güvenli ve destekleyici bir ortamda yaşarlar. Uzman personel, çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun olarak hizmet sunar ve onların sağlıklı bir şekilde gelişmelerini destekler. Ayrıca, kurumlar çocukların aileleriyle işbirliği yaparlar. Ailelerin katılımı ve destekleri, çocukların rehabilitasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Aileler, çocuklarına dönüşlerinde onları desteklemek ve topluma yeniden entegrasyonlarında yardımcı olmak için eğitilirler ve yönlendirilirler (Akandere ve Dalda, 2018).

Çocuğun Aile İçinde Bakım ve Korunması

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda belirtilen sosyal yardım uygulamaları, toplumun en dezavantajlı kesimlerine yönelik destek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, temel gereksinimlerini karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere çeşitli yardımlar sunulmaktadır. Sosyal yardım uygulamaları, genellikle maddi, psikososyal ve eğitsel destekleri içermektedir. Maddi destekler, gelir düzeyi düşük olan ailelere nakdi yardımlar veya sosyal yardım kartı gibi uygulamalar yoluyla sağlanmakta. Bu yardımlar, temel gıda, barınma, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Psikososyal destekler ise, ailelerin veya bireylerin sosyal hizmet uzmanları veya psikologlar tarafından danışmanlık almasını içermektedir. Bu destekler, aile içi ilişkilerin düzeltilmesi, kriz yönetimi, iş bulma becerilerinin geliştirilmesi gibi konularda yardımcı olmaktadır. Eğitsel destekler, çocukların okula devamını sağlamak, eğitim giderlerini karşılamak veya mesleki eğitim alabilmelerini sağlamak amacıyla verilmektedir. Bu destekler, çocukların eğitimlerine devam etmelerini ve daha iyi bir gelecek için

donanımlı hale gelmelerini sağlar. Sosyal yardım uygulamaları, başvuru sahiplerinin ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilebilir ve sürekli olarak değerlendirilmektedir (Yolcuoğlu, 2009: 52).

SONUÇ

Bu çalışmada ihmal ve istismar konusunu genel hatlarıyla ve sosyal politikalar çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çocuk ihmal ve istismarı farklı toplumlarda olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Toplumun temel taşlarını oluşturan çocukların psikolojik, duygusal ve ruhsal çerçevede sağlıklı bir birey olmaları için ihmal ve istismarın yaşanmadığı bir ortamda büyümeleri gerektiği bilinmektedir. Çocuklar onlarla ilgilenmesi gereken ebeveynleri tarafından gerekli ehemmiyet gösterilmediği takdirde ihmalle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ortamın sağlanması için başta ebeveynler olmak üzere toplumun diğer bireyleri ve devletin üstlendiği çok önemli bir sorumluk olmaktadır. Geçmişten günümüze çocuğa yönelik ihmal ve istismar hep var olsa da son yüzyılda nüfusun artmasıyla beraber önü alınmayacak düzeye geldiğini söyleyebiliriz.

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın önü alınmaya çalışılsa da bu durumun neden olduğu yıkım engellenememektedir. Ulusal Devletlerin aldığı kararlar ve politikalar önemli gelişmelere kaynaklık etmiş olsa da yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Çocukların korunmasına yönelik ulusal düzeyde alınan kararların etkili bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli çalışmaların titizlikle yapılması gerekmektedir. Türkiye’de çocuk haklarına dair yasal düzenlemeler ve uluslararası sözleşmeler mevcut olmasına rağmen, bu hakların uygulanmasında ve korunmasında ciddi eksiklikler ve ihmaller yaşanmaktadır. İhmal ve istismarın en aza indirilmesi için çocukların haklarını koruyacak yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. İhmal ve istismara yönelik caydırıcı cezaların ve koruyucu önlemlerin artırılması önemli

olmaktadır. Çocuklar onlara bakmakla yükümlü ebeveynler tarafından yeterli ilgi görmediğinde, barınma sorunları yaşadığında, sağlık problemleriyle karşı karşıya kaldığında ihmal ve istismarın yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. önü alınamayan istismarlar ölümle sonuçlanabilmektedir.

Çocukların en sağlıklı ve mutlu olduğu aile ortamında büyümeleri için gerekli olanakların sağlanması, çocuk büyütmede gerekli bilgi ve donanım noktasında ailelere eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve ailede bilinçlendirme çalışmalarının yapılması ihmal ve istismarın önlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 169-184.

Akandere, O ve Dalda, A (2018). Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar yasal düzenlemeler ve uygulanması, Konya: Eğitim yayınevi

Baskak, İ. (2023). Çocuğa Yönelik Duygusal İstismar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-72.

Birleşmiş Milletler, (1989). Çocuk Hakları Sözleşmesi. Erişim tarihi: 10.5.2024. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

Çağlayan, Y. E. (2022). Çocukların cinsel istismarı (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan Üniversitesi).

Çocuk. (t.y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 10.05.2024

Doğanlı, B., & Karaörs, G. (2017). Children Abuse and Precautions for Child Abuse Within The Scope of Social State. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(7), 82-92.

Dursun, Y., ve Atamtürk, E. (2023). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na Yeni Bir Korumucu Önleyici Tedbir Önerisi: Rekreatyon Ve Spor Tedbiri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 172-190.

Elitez, D ve Gönültaş, B. (2020). Adli Sosyal Hizmet. (3.basım), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525.

Erükçü, G., & Akbaş, E. (2012). Türkiye’de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bir bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 135-153.

Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi(1ozel)*, 1-22.

Işıkçı, Y. M., & Karatepe, S. (2016). Türkiye’de çocuğa yönelik sosyal politika uygulamaları ve tarihsel analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 69-100.

Koç, F., Halıcıoğlu, O., ve Akşit, S. (2014). Hangi bulgular fiziksel istismarı düşündürür. *The Journal of Pediatric Research*, 1(1), 1-5.

Karakuş, Ö. ve Tekin, H. H. (2012). Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özellikleri (Konya örneği). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 29-44.

Kesgin, B. (2012). Sosyal politikanın en önemli kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *İnsan Hakları Yıllığı*, 30(12), 41-54.

Kuruca, M. Y., & Işıkçı, Y. M. (2022). Türkiye’de Çocuk Mahkemelerinin Kurulmasına Yönelik Kamu Politikası Analizi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 48-70.

Merkezleri, İ., Yüksel, F., Keser, N., Odabaş, E., Kars, G. B., Yurtkulu, F., Cayrat, E. (2013). Çocuk istismarı ve çocuk izlem merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (2), 18-22.

Özpolat, A. O. (2023). Çocuk ihmal ve istismarının politikalarla ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 141-153.

Polat, O. (2020). Fiziksel istismar ve dayak. *O Benim De Çocuğum Dergisi*, 8-23.

Şen, A. (2021). İnsan hakları, çocuk hakları ve insan hakları eğitimi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 11(1), 462-482.

Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi* , 34 (1), 70-74.

Tuncer, B., & Erdoğan, T. (2018). Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 515-527.

Türkkan, T., & Odacı, H. (2022). Söylemek Mi Gizlemek Mi? Çocuk Mağdurların Cinsel İstismarı Açıklamalarını Etkileyen Faktörler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 991-1008.

Uslu, G. (2019). Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaman, F., & Tuncay, T. (2020). Ölümcül çocuk istismarları ve Türkiye çocuk koruma sistemine yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1370-1393.

Yanardağ, U. (2019). Kurum Bakımı Hizmetlerinden Yararlanmış Bireylerin Kurum Bakımı Sonrası Yaşam Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 60-78.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.

Yüksel, H. ve Yüksel, M. (2014). Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler Gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24.

BÖLÜM 11

ÇOCUK SUÇLULUĞU VE AİLENİN ETKİSİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Gülşen EŞKİ*

GİRİŞ

Aile, bireyin gelişim sürecindeki en önemli faktörlerden biridir ve bireyin suça yönelmesine neden olabilmektedir. Özellikle aile içi çatışmalar, ailenin yapısal özellikleri, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum gibi faktörler çocukların suça yönelmesinde etkili olmaktadır. Araştırmalar, suç işlemiş çocukların genellikle aile içinde boşanma, ölüm gibi travmatik olaylar yaşayan veya ailesi içinde suç işlemiş bireyler olan çocuklar olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çocukların aile içinde şiddet, ihmal ve istismara maruz kalmaları da suça eğilimlerini artırmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocukların suça itilmesinde etkili olduğu da belirtilmektedir. İletişim eksikliği ve aile içi ilişkilerin kötü olması da suça iten nedenler arasındadır. Bu nedenle, çocuk suçluluğunu önlemek için ailelerle çalışmak ve toplumu

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

bilinçlendirmek önemlidir. Ayrıca, ailelere yönelik destek programları ve farkındalık artırma çalışmaları yürütülmesi gerekmektedir (Acar vd., 2015: 651).

Suçluluk kavramı, insanlık tarihi kadar eski olan ve tek bir faktöre dayalı olarak açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Hukukçulara göre, suç, yasanın tanımladığı ve bir yaptırım gerektiren eylemleri ifade etmektedir. Suç kavramı, yasal normlara aykırı davranışları tanımlamak için kullanılmaktadır. Sosyologlara göre ise, suç, toplumun değer sistemine aykırı olarak meydana gelen doğal ve evrensel bir olgudur. Bu çerçevede, suçluluk kavramı, hem hukuki hem de sosyolojik açıdan incelenerek anlaşılması gereken karmaşık bir olgudur (Acar vd., 2015: 652).

Suç kavramı insanlık tarihi boyunca var olmuş ve toplumların değişimiyle birlikte şekillenmiştir. Gelecekte de, insan doğasının ve toplumsal etkenlerin bir sonucu olarak suç kavramının varlığını sürdüreceği öngörülmektedir. Bu nedenle, suçla mücadele ve suçun önlenmesinin, her zaman toplumların öncelikli konularından biri olmaya devam edeceği düşünülmektedir (Güngör, 2008: 26).

Suçun nedenleri, sonuçları ve toplumsal etkileri üzerine yapılan araştırmalar, suçluluğun anlaşılmasına ve önlenmesine katkıda bulunabilir. Suçluluk, toplumun karşı karşıya olduğu önemli bir sorundur ve çocuk suçluluğu da bu sorunun bir parçasıdır. Hem eski dönemlerde hem de günümüzde, sadece yetişkinlerin değil, çocuk olarak kabul edilen bireylerin de suç işlediği görülmektedir. Yapılan araştırmalar çocuk suçluluğunun, ülkemiz de dahil dünyanın çeşitli ülkelerinde her geçen gün arttığını ortaya koymaktadır. “Çocuk suçluluğu” terimi, genellikle toplumun veya yasaların suç saydığı herhangi bir fiili işleyen 0-18 yaş aralığındaki kişiler için kullanılmaktadır. Bu kapsamda, çocuk suçluluğu üzerine çalışmalar 19. yüzyıldan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Çocuk suçluluğu, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerindeki etkenlerin

yanı sıra aile, eğitim, çevresel faktörler ve toplumsal yapı gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Acar vd., 2015:652). Özellikle çocukların her türlü bağımlılık yapan zararlı maddelerden uzak durmaları ve bu madde ile suça sürüklenmelerinin önlenmesi bakımından ilgili kurum ve kuruluşlar aktif bir şekilde mücadele etmeleri gerektiği düşünülmektedir (Babahanoğlu, 2020: 220-221).

Çocuklar, doğdukları andan itibaren çevreleriyle etkileşim halindedirler ve bu etkileşimler, onların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini şekillendirmektedir. Çocukları doğdukları anda "iyi" ya da "kötü" olarak nitelendirmek mümkün değildir. Çocuklar her an yeni şeyler öğrenmekte, deneyimler yaşamakta ve bu deneyimler sayesinde büyümektedirler. Yine onların iyi veya kötü olmasını belirleyecek olan da bu deneyimleri ve yaşantılarıdır. Onların gelişimi, aileleri, bakımı ile ilgilenen kişiler ve çevrelerindeki diğer kişiler tarafından desteklenmekte ve yönlendirilmektedir. Aile, çocuğun ilk ve en temel sosyal çevresidir ve çocuğun kişilik gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Ailenin sağladığı sevgi, destek, rehberlik ve eğitim, çocuğun kendine güvenini geliştirmesine, duygusal olarak sağlıklı bir temel oluşturmaya ve başarılı olmasına yardımcı olmaktadır (Çopur vd., 2015: 120). Ailenin bütünlüğünün bozulması veya aile içindeki etkileşimin yetersiz olması da çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aile içindeki olumsuz etkileşimlerin, çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesini engellediği ve hatta suça yatkın hale getirebildiği düşünülmektedir (Acar vd., 2015: 653).

Çalışmanın bu bölümünde çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suç, çocuk suçluluğu ve suça sürüklenen çocuk kavramları açıklanmaya çalışılacaktır.

Çocuk Kavramı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1.maddesi ve ulusal mevzuatımıza göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır (Bir.Mil.Çoc.Hak.Söz.Madde1, 1990; Mevzuat, 2024).

"Çocuk" teriminin bilinen iki anlamı vardır. Birincisi, birinin biyolojik olarak evladı olmak anlamına gelirken, ikincisi, ekonomik ve hukuksal açıdan henüz yetişkin statüsüne gelmemiş, 18 yaş altındaki bireyleri ifade etmektedir. Bu ikinci anlamda, "çocuk" terimi, bir kişinin yaş itibarıyla yetişkin statüsüne gelmemiş olduğunu ve çocukluk döneminden geçtiğini belirtmektedir. Bu dönemde, bireyler fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak büyümekte ve gelişmektedirler (Özyurt, 2011: 151-183).

5395 sayılı ÇKK'da ise çocuk, "daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır (ÇKK, 2005).

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk

Yasal olarak 5395 sayılı ÇKK'nın "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk "bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuk" olarak tanımlanmıştır (ÇKK, 2005).

2828 Sosyal Hizmetler Kanuna göre "Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk"; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,
2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocukları kapsamaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 2011).¹

Sadece yetim veya öksüz çocuklar değil, aileleriyle birlikte yaşayan ancak ihmal, istismar veya diğer zarar verici durumlarla karşı karşıya olan çocuklar da bu kapsama dahil edilmektedir. Aile bütünlüğü içinde de çocukların kötü muamele görebileceği veya ihmal edilebileceği gerçeği, toplumun bu konudaki algısını değiştirmiştir (Dursun, 2019: 27).

Suç

Hukuk ve ceza yasaları açısından, işlendiğinde bireyin karşılığında belirli bir yaptırımla karşılaşması durumudur. Suç işlemek, genellikle devletin belirlediği yasalara karşı gelmek anlamına gelmektedir (Dursun, 2019: 14). Pek çok tanımı yapılan suçluluk Yavuzer'e göre "kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran çatışmanın bir ürünüdür" (Yavuzer, 2019: 24).

Çocuk suçluluğu

Yasal olarak reşit sayılmayan kişilerin yani 18 yaşını doldurmamış bireylerin işlediği suçlar olarak tanımlanmaktadır (Çopur vd.,2015: 121). Yavuzer, çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özelliğin, suçun işlendiği yaş aralığı olduğunu ifade etmektedir. Çocuk suçluluğu genellikle ergenlik dönemine denk gelmektedir. Ergenlik dönemi, bireyin kimliğini

¹ Bu Kanunun adı "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" iken, 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35.maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

bulmaya çalıştığı, kendi değerlerini ve inançlarını sorguladığı bir dönemdir. Bu dönemde gençlerin, aileleriyle çatışmalar yaşadıkları ve onların öneri ve kısıtlamalarına karşı gelme eğiliminde oldukları görülmektedir. Ergenlik dönemindeki birçok genç, yaşadıkları stres, baskı veya çeşitli zorluklarla başa çıkmak için yanlış seçimler yapmaktadırlar. Bu nedenle, ergenlik döneminde suç işleyenleri sadece suçlu olarak nitelendirmek yerine, ergenin yaşadığı gelişimsel zorlukları ve çevresel etkenleri de dikkate almak gereklidir (Yavuzer, 2019: 30-31).

Çocuk suçluluğuyla ilgili yasal düzenlemeler, çocukların suç işlemesini önlemeyi, yeniden suç işlemelerini azaltmayı ve onların topluma uyum sağlamasını amaçlamaktadır.

Suçla Sürüklenen Çocuk

Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocukları ifade etmektedir (ÇKK, 2005). Eskiden ceza yasaları çocuklarla yetişkinleri ayırmadığı için çocuklar, işledikleri suçlar nedeniyle yetişkinlerle aynı şekilde ağır cezaları alabilmekteydi. Zamanla, çocukların ve yetişkinlerin zihinsel gelişim kapasitelerinin farklı olduğu ve bir bireyin yetişkin olarak kabul edilebilmesi için belirli bir yaşa gelmesi gerektiği fikrinin kabul edilmeye başlaması çocuklar için daha hafif cezaların uygulanmasına yol açmıştır. Çocuklar için ceza sisteminde bir tür koruyucu yaklaşım benimsenmiştir (Yörükoğlu, 2007: 25).

Çocuk Suçluluğunda Ailenin Etkisi

Çocuk suçluluğu, çocuğun sosyalleşme süreciyle yakından ilgilidir. Aile de bireyin sosyal ve duygusal gelişimindeki en önemli etkenlerden biridir. Aile içindeki ilişkiler, iletişim tarzı, ebeveynlerin tutum ve davranışları, çocuğun değerlerini ve davranışlarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla, ailenin yapısı, aile içi işlevlerin

düzgün bir şekilde yerine getirilip getirilmediği ve aile içi ilişkilerdeki çatışmalar gibi sebepler bireyin suça yönelmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. Çocuk suçluluğundaki aileden kaynaklı etmenler şu şekilde sıralanabilir (UNİCEF, 2024; Akbaba, 2011: 17).

Aile İçi İlişkiler ve Parçalanmış Aileler

Anne-baba ve çocuk ilişkisinde belirleyici olan ana etken anne ve babanın çocuğa karşı takındıkları tutumlardır. Ebeveynlerin çocuğa karşı tavırlarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Çocukluk yıllarında kendi anne babasıyla sağlıklı bir ilişkisinin olmaması, onlardan sevgi görmemesi ya da aşırı baskı altında büyümesi, anne babanın kendi çocuğuna olan tutumunu olumsuz etkilemektedir.

Eşler arasındaki ilişki, çocuklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eşler arasındaki çatışma, stres ve olumsuz etkileşimler çocuklarda endişe, güvensizlik ve stres gibi duygusal ya da davranışsal sorunlara yol açmaktadır. Olumlu bir ortamda büyüyen çocuklar genellikle daha güçlü özsaygıya ve başarılı ilişkilere sahip olma eğilimindedirler. Bu nedenle, anne ve babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde anlayışlı, sevgi dolu ve destekleyici olmaları önemlidir (Yavuzer, 2019: 121-122).

Parçalanmış ailelerin temel özellikleri boşanma, ölüm veya terk nedeniyle tek ebeveynin veya her iki ebeveynin de olmaması durumudur. Bu durumlar, ailenin yapısını değiştirmekte ve çocuklar üzerinde bir dizi etkiye sahip olmaktadır. Çocukların duygusal zorluklar ve travmalar yaşamasına sebep olduğu görülmektedir. Bu durumda, çocuklar genellikle kayıp hissi, öfke, üzüntü ve suçluluk gibi duygularla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Aile bütünlüğünün bozulması ve çocukların büyükanne ve dedelere bırakılmak zorunda kalınması çocukların sağlıklı toplumsallaşma süreçlerini tamamlamalarını zorlaştırabilmekte ve suçlu davranışlara

meyletmelerine neden olabilmektedir (Koçtürk vd., 2018: 33). Ayrıca, tek ebeveynin veya her iki ebeveynin de olmaması, ailedeki kaynakların ve desteğin azalmasına neden olmakta, bu da çocukların ekonomik ve sosyal zorluklarla karşılaşmasına yol açmaktadır. Ailenin parçalanması, otorite boşluğuna veya aşırı kontrole yol açabilmektedir. Bir ebeveynin ayrılması durumunda, kalan ebeveynin daha fazla sorumluluk alması gerekmekte bu da çocuk üzerindeki kontrolü artırabilmekte ya da ebeveynler arasındaki çatışma nedeniyle kontrol azalabilmektedir. Ayrıca, yeni bir ebeveyn veya üvey kardeşin aileye katılması durumunda uyum sorunları yaşanabilmektedir. Ayrılma, ölüm gibi etkenler ailenin işlevini tam olarak yerine getirememesine sebep olmaktadır. Böyle ailelere sahip çocukların bir çok olanaktan mahrum kaldıkları ve suça yönelebildikleri düşünülmektedir (Çopur vd., 2015:122).

Anne-Baba Tutumları

Çocuğa yöneltilen davranışlar ve ona karşı takınılan tavırlar, onun ilk yaşantılarında büyük önem taşımaktadır.

Aşırı hoşgörü ve düşkünlük; çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tutum çocuğun sınırlarını öğrenmesini ve başkalarıyla uyum içinde yaşamasını engellemektedir. Bu durum, çocuğun kendini merkeze koymasına ve başkalarının ihtiyaçlarını göz ardı etmesine neden olmaktadır (Yavuzer, 2019: 123).

Aşırı koruma ve özen; çocuğun bağımsızlık ve özgüven gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ebeveynlerin aşırı koruyucu olması durumunda, çocuk gerektiğinden fazla kontrol altında tutulduğu için bağımlı bir birey olmaktadır. Bu durumda, çocuk, kendi kararlarını verme ve sorunları çözme yeteneğini geliştirmede zorlanmaktadır. Koruyucu bir ailede yetişen çocuklarının toplum tarafından kabul görmeleri de zorlaşmaktadır. Çocuklar kendilerini kabul ettirmek için isyankarlaşabilmektedir (Babaroğlu, 2019:38).

Kabul etme; ebeveynlerin çocuğa sevgi ve saygıyla yaklaşarak onu ailenin önemli bir parçası olarak görmelerini ve bunu hissettirmelerini içermektedir. Bu tutum, çocuğun kendini değerli ve önemli hissetmesini sağlamakta ve özgüveninin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bazı ebeveynler de çeşitli nedenlerle çocuklarına karşı olumsuz duygular beslemekte bir şekilde onları istemediklerini belli etmektedirler. İstenmeyen veya sevilmediğini hisseden bir çocuk genellikle sevgi kazanmak veya dikkati üzerine çekmek istemektedir. Ebeveyni tarafından kendisine karşı düşmanca duygular beslendiğini hisseden çocuk da başkalarına karşı düşmanca duygular besleyerek intikam alma eğilimi göstermektedir. Ailesi tarafından istenmeyen çocuklar, kendilerini değersiz veya önemsiz hissettikleri için, endişe, kaygı ve stres gibi duygular yaşamaktadırlar. İstenmeyen çocuklarda görülen tipik davranış saldırganlıktır. Bununla birlikte kendilerine özel muamele beklentisi, kavgacılık, isyankârlık, suç işlemeye yatkınlık da görülmektedir (Yavuzer, 2019: 123-124). Bir çocuğun reddedilmesi, onun ruhsal ve bedensel ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmaktadır. Bu nedenle bu tür tavır ve davranışlar içeren ailelerde yetişen çocuktan sağlıklı davranışlar beklemenin yerinde bir davranış olmayacağı düşünülmektedir (Babaroğlu, 2019: 38).

Çocuğun anne ve babasının baskısı altında olması; çocukta çekingenlik, başkalarının etkisi altında kalma ve aşırı duyarlılık gibi olumsuz özellikler geliştirmesine sebep olduğu değerlendirilmektedir (Yavuzer, 2019: 124).

Aşırı koruma ve hoşgörü kadar aşırı baskı ve otoritenin de yanlış bir disiplin anlayışı olduğu anne babalar tarafından kabul edilmelidir. Aşırı baskı uygulamak çocukların itaatsiz olmasına neden olurken aşırı hoşgörü de başkalarını düşünmeyen, yalnızca kendi doyumunu önemseyen bencil çocukların yetişmesine sebep olmaktadır. Baskıcı ailelerin verdiği eğitimde ceza verici bir

yaklaşımın olması ve ailenin cezayı "ders olsun, bir daha hata yapmasın" mantığıyla uygulaması, çocukların psikolojik ve sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği düşünülmektedir (Babaroğlu, 2019: 34). Çocukların sağlıklı ruhsal ve sosyal gelişimleri için aileler tarafından tutarlı, dengeli, belirli ölçüde otorite ve denetimin olduğu bir disiplin uygulanması gerekmektedir. Sert ve aşırı otoriter bir babanın çocukta olumsuz tavırların ve uyumsuz davranışların oluşmasına ve suçlu gençlerin anti sosyal davranışlara yönelmelerinden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda suçlu gençlerin genellikle ebeveynleriyle yaşadıkları aşırı iş yükü veya cezalandırılma gibi sebeplerle evden kaçtıkları görülmektedir (Yavuzer, 2019: 123-124).

Ailenin Eğitim Durumu

Suçlu çocukların ailelerinin sorunlarından birinin de eğitimsizlik olduğu görülmektedir. Eğitimsiz ebeveynlerin, çocuk yetiştirme konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olamadıkları düşünülmektedir. Bu tür ailelerde, çocuklar için olumlu rol modellerin eksikliği görülebilmektedir. Eğitim, sadece akademik başarı için değil, aynı zamanda çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri ve topluma olumlu katkıda bulunmaları için de kritik bir rol oynamaktadır (Yavuzer, 2019: 137).

Genellikle düşük eğitim seviyesine sahip ailelerin çocuklarının suça eğilimli olma ihtimalinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu aileler çocuklarına eğitimleri konusunda yeterince destek ve rehberlik sağlayamamakta, onlara olumlu davranışları öğretmek konusunda eksik kalmaktadırlar. Düşük eğitim seviyesine sahip aileler geleneksel değerlere daha fazla bağlıdırlar. Geleneksel değerler, zamanla değişen toplumsal normlarla çelişerek çocukların toplumla uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu durumda, çocuklar aile değerleri ile toplumsal değerler arasında bir çatışma yaşayarak suça yönelmektedirler. Yapılan araştırmalar genellikle

suça eğilimli çocukların ailelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir (Acar vd., 2015: 653).

Ailenin Ekonomik Durumu

Ailenin ekonomik düzeyinin yetersizliğinden kaynaklı olarak ikamet şartları, beslenme, sağlık ve eğitim gibi alanlarda yetersizlik, çocukların ve ailelerin genel yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürdüğü görülmektedir (Acar, 2015: 654).

Sosyo-ekonomik koşulların, çocukların kişilik gelişimi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Yoksulluk nedeniyle sürekli açlık ve soğuğa maruz kalan çocuklarda yaşanan endişe, stres ve belirsizlik duyguları, kişilik gelişimini derinden etkilemektedir. Ayrıca, yoksulluk çocukların eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer önemli kaynaklara erişimlerini sınırlamaktadır. Bu da çocukların kendilerini değersiz veya yetersiz hissetmelerine neden olmakta ve özsaygılarını olumsuz etkilemektedir (Yavuzer, 2019: 141).

Ailenin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak bazı çocuklar, aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla okulunu terk ederek veya okuldan arta kalan zamanlarda çalışmak zorunda kalabilmektedir. Bu durum, çocuklar için çeşitli tehlikeler ve olumsuzluklar ortaya çıkarabilmektedir. Eğitimden mahrum kalma, tehlikeli çalışma koşulları, suça karışma riski, psikolojik ve duygusal zararlar, sosyal izolasyon, gelişimsel gecikmeler vb. gibi bu olumsuzluklardan bazılarıdır (Bilgin, 2009: 237).

Çocuğun ilişki içinde bulunduğu arkadaş çevresiyle mali açıdan büyük farklar varsa, bu durum çocukta aşağılık duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Özellikle gençlik çağında, bu duygu daha da şiddetli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan farklılık gösteren arkadaş çevresiyle karşılaşmak, çocuğun kendini diğerleriyle kıyaslamasına ve kendini güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Ekonomik açıdan daha avantajlı olan arkadaşların sahip

olduğu imkanlara ve yaşam tarzına özenme, çocukta aşağılık duygularının artmasına yol açmaktadır. İstatistiksel veriler suçlu çocuklarla yoksulluk arasında belirgin bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ekonomik zorluklar çeşitli yollarla suçluluğun artmasında ve teşvik edilmesinde rol oynamaktadır. Açlık durumu da bu etmenlerden biridir ve suça yönelimi artırmaktadır. Yeterli ve dengeli beslenmenin sağlanamadığı durumlarda, bireylerin fiziksel ve duygusal durumları olumsuz etkilenmektedir. Açlıkla mücadele etmek için yeterli kaynağa sahip olmayan bireylerin yiyecek çalmak gibi suç sayılan yasa dışı yollarla ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı görülmektedir (Yavuzer, 2019: 141-142).

Ailede Suçlu Bireylerin Olması

Ailede veya yakın çevrede suçlu bir modelin bulunmasının, çocuğun ileride suç işlemesine örnek teşkil ettiği düşünülmektedir. Aile bireyleri, çocukların ilk ve en etkili rol modelleridir. Çocuklar, aile üyelerinin davranışlarını taklit etmekte ve onlardan öğrenmektedirler. Dolayısıyla, bir aile üyesi suç işliyorsa veya yasa dışı aktivitelerde bulunuyorsa, çocuk bu davranışı normal veya kabul edilebilir olarak algılamaktadır. Bu etki, özellikle anne, baba veya kardeş gibi yakın akrabalar tarafından sergilenen suçlu davranışlarla daha belirgin hale gelmektedir. Çünkü çocuklar, bu bireylerle daha sık etkileşimde bulunmakta ve onların davranışlarını daha yakından gözlemlemektedirler (Öter,2005: 49).

Çocukların model aldıkları bireylerin bozuk kişilik yapısına sahip olmasının çocuğun psikolojik ve davranışsal gelişimlerinde olumsuz sonuçlar görülebilmektedir. Çocuğun model aldığı kişinin saldırgan veya sorumsuz davranışlarını taklit etmesi okulda ve sosyal ortamlarda uyumsuzluklar yaşamasına neden olabileceği düşünülmektedir (Koçtürk vd.,2018: 33). Yavuzer'in yaptığı bir çalışmaya göre, ailesinde hüküm giymiş bireyler bulunan çocukların suç işleme oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir..

Yavuzer'in bulgularına göre, suçlu çocukların %54'ünün ailesinde en az bir hüküm giymiş birey bulunmaktadır (Yavuzer, 2019: 134).

Ailedeki Birey Sayısının Çok Olması

Araştırmalar, suç işlemiş çocukların genellikle dört veya daha fazla kardeşe sahip olduklarını göstermektedir (Kulaksızoğlu, 2000; Bal, 2004,akt.Acar vd.,2015: 654).

Kalabalık ailelerde bireylerin kişisel alanlarının ve mahremiyetlerinin sınırlı olmasının, stres ve gerginlik yarattığı düşünülmektedir. Bu durumun, aile üyeleri arasında iletişim problemlerine, çatışmalara ve duygusal sorunlara sebep olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle çocukların bu olumsuz ortamdaki daha fazla etkilenebileceği ve olumsuz davranışlar geliştirebileceği düşünülmektedir. Kalabalık ve stresli bir aile ortamının, çocukların dikkat çekme amacıyla suça yönelmelerine, kötü arkadaş çevrelerine kapılmalarına veya olumsuz davranış kalıplarını benimsemelerine zemin hazırladığı değerlendirilmektedir (Acar, 2015: 654).

Büyük ailelerde, çocuklar genellikle kişisel alanlarını paylaşmak zorunda kalmaktadırlar ve özel zaman geçirmek için yeterli fırsata sahip değildirler. Bu da çocukların psikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumun, çocukların ev dışı ortamlara itilmesine ve sapkın davranışlara yönelmelerine neden olduğu düşünülmektedir (Acar vd.,2015: 654). Çocuk için kavga, üzüntü ve cinsel ilişkilerin yaşandığı kalabalık bir ortamda olmak büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çocukluk dönemi oyun dönemi olarak tanımlanmaktadır. Oyun, çocukların dünyayı keşfetmeleri, öğrenmeleri ve kendilerini ifade etmeleri için önemli bir araçtır. Ancak, ev koşulları oyun oynamayı engelliyorsa, çocuklar doğal olarak bu ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu durum gençlerin kendilerini ifade etme ve özgürce hareket etme ihtiyacını engellemektedir. Buna bağlı olarak da gençler özgür bir ortam

arayışına girmekte ve anne-babanın denetiminden kaçmaya çalışmaktadırlar (Yavuzer, 2019: 146).

Aile İçi şiddet

şiddet, kişinin beden ve ruh bütünlüğüne yneltişmiş zor kullanımı olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanım, şiddetin hem fiziksel hem de psikolojik boyutlarını kapsamaktadır ve bireylerin sağlığına, güvenliğine ve genel iyilik haline zarar verebilecek her türlü zorlayıcı davranışı içermektedir. şiddet, çocuğun gelişimi üzerinde ciddi ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Çocukluk döneminde maruz kalınan şiddetin, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir (Koçtürk vd.,2018: 33-34).

şiddet, ihmal ve istismar çocukluk döneminde sıkça karşılaşılan sorunlardan biridir. Aile içinde ebeveynler arasında yaşanan şiddet, çocukların davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Çocuklar, aile içinde şiddet yaşandığında ilerine kapanabilir, saldırgan davranışlar sergileyebilir, öfke patlamaları yaşayabilir ve agresif davranışlar gösterebilirler. şiddetin etkisi altında büyüyen çocuklar, genellikle sınır tanımayan davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu ocuklar, kuralları ihlal etmekte ve yalan söylemekte bir sakınca görmemektedirler (Acar vd.,2015: 655).

şiddet dolu bir ortamda büyüyen çocukların, öğrendikleri ve deneyimledikleri davranış kalıplarını kendi çocuklarına uygulama eğiliminde oldukları da gözlemlenmektedir. Özellikle şiddet gören annelerin büyüttüğü çocukların, gelecekte aile birliğinin sağlanması ciddi problemlere yol açabileceği düşünülmektedir. Annelerin maruz kaldığı şiddet çocukları olumsuz etkilemekle birlikte çocukların kendi yetişkinlik dönemlerinde sağlıklı ilişkiler kurmalarını da zorlaştırmaktadır (Bayındır, 2010: 2).

Çocuğa yönelik her türlü şiddet, ihmal ve istismar içeren davranışın çocukları suça sürüklediği gözlenmektedir. Şiddetin aile içinde veya çevrede yaygın olarak görülmesi durumunda, çocuklar bu davranışları normal veya kabul edilebilir olarak algılamaktadırlar. Özellikle rol modellerinin şiddet içeren davranışlarını gözlemlediklerinde, bu davranışları kendi davranışlarına yansıtarak kendileri de aile bireylerine ya da arkadaşlarına şiddet uygulamaktadırlar. Bu durum da suça karışmalarına neden olmaktadır (Acar vd.,2015: 655).

SONUÇ

Çocuk suçluluğu toplumun en önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Suçlu çocuğun olmadığı ancak suça sürüklenen çocukların olduğu gerçeğini kabul ederek hareket edilmesi gerekmektedir. Suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması önem arz etmekle birlikte öncelikle çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda önlemler alınmalıdır. Bu sebeple çocuğun ilk sosyal çevresi olan ailesindeki olumsuz davranışların en aza indirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ailenin çocuğun gelişim sürecindeki rolü göz önünde bulundurulduğunda aile bireylerinin bu konuda bilinçlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Aileler çocuklarına verebilecekleri en önemli şeyin “sevgi” olduğunun farkında olarak onlarla dengeli bir iletişim kurmalıdırlar. Aile, bireyin ilk toplumsal deneyimlerini yaşadığı ve kendisine temel değerlerin, inançların ve davranışların öğretildiği yerdir. Bu süreçte, çocuklar ailenin model davranışlarını gözlemleyerek, aile üyeleri tarafından öğretilen değerleri ve davranışları içselleştirmektedirler. Ailede alınan iyi bir eğitim çocuğun topluma uyumunu kolaylaştırmakta ve suça sürüklenme ihtimalini azaltmaktadır. Olumsuz aile ortamına sahip çocukların suç eğilimlerinin yüksek olması, çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimlerin davranışlarını etkileyebileceğini

göstermektedir. Bu çocuklar, ailelerinden kaynaklanan kötü deneyimlerle başa çıkmak için farklı yollar geliştirmektedirler. Bu yollardan birinin de suça eğilim olduğu görülmektedir.

Sorunlu aile yapısı, ebeveynlerin sürekli çatışması, ilgisizlik, duygusal veya fiziksel istismar gibi faktörleri içermektedir. Bu tür olumsuz aile dinamiklerinin, çocukların duygusal güvenliğini zedelediği ve sağlıklı bir psikolojik gelişim göstermelerini engellediği düşünülmektedir. Ebeveynlerinden yeterli sevgi, ilgi ve destek alamayan çocukların, kendilerini değersiz hissedebildikleri ve duygusal problemler yaşayabildikleri gözlenmektedir.

Suç oranının yüksek olduğu, şiddet veya madde bağımlılığının yaygın olduğu bir çevrede yetişen çocukların, bu tür olumsuz davranışları benimseme riskinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Olumsuz çevre koşullarının çocukların yanlış arkadaşlıklar kurmasına, kötü alışkanlıklar geliştirmesine ve suça yönelmesine zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.

Bu risklerin önlenmesi için, çocukların sağlıklı aile ilişkileri içinde yetişmesi ve güvenli, destekleyici bir çevrede bulunması büyük önem taşımaktadır. Aile içi iletişimin güçlendirilmesi, ebeveynlerin çocuklarına yeterli ilgi ve sevgi göstermesi, olumlu rol modellerin bulunması ve çocukların eğitime önem verilmesinin bu tür olumsuz etkilerin azaltılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, toplumsal düzeyde alınacak önlemlerin ve sosyal destek programlarının, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişim göstermelerini destekleyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Çopur vd., 2015: 123).

KAYNAKÇA

Acar, G., Demir, A., Görmez, D., & Keser, İ. (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2.

Akbaba, T. (2011). *Kartal-Kadıköy Bölgesi Çocuk Suçluluğu Profili*. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Babahanoğlu, R. (2020). Sosyal politika ve sosyal hizmet (Ed. Başer, D.), *Madde bağımlılığı ve sosyal politika* içinde (209-226). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Babaroğlu, A. (2019). *Çocuk Psikoojisi ve Ruh Sağlığı*. Ankara: Vize Yayıncılık.

Bayındır, N. (2010). Aile içinde yaşanan şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 1-9.

Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 232-244.

Çopur, E., Ulutaşdemir, N., & Balsak, H. (2015). Çocuk ve suç. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.

Dursun, Y. (2019). *Suçta sürüklenen çocukların bağlanma stilleri ve aile aidiyetleri: Marmara Bölgesi örneği*. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 25-43.

Koçtürk, M., & Aksoy, A. N. (2018). *Çocuk Suçluluğuna Aile ve Toplum Etkisi*. 1. Uluslararası Çağdaş Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, 29.

Kulaksızozoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. (6. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Mevzuat. (2024). Erişim adresi; <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=51.5.5395-20050703.pdf> (mevzuat.gov.tr), Erişim tarihi, 11.05.2024

Özyurt, C. (2011). *Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi*. Aile Sosyolojisi, 151-183.

Öter, A., & Bal, H. (2005). *Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

UNİCEF (2024). <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> 11.05.2024

Yavuzer, H. (2019). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

BÖLÜM 12

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AKRAN ZORBALIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özlem ASLAN*

GİRİŞ

Okul öncesi dönemde gerçekleşen akran zorbalığı konusuna dikkat çekilmesi, bu konunun önemi hakkında farkındalık yaratılması yeterli çalışmalara katkı sağlaması amaçlamaktadır. Akran zorbalığının tanımı, türleri, akran zorbalığında yer alanlar, ilişkili olduğu etkenler (cinsiyet ile yaş, aile ve arkadaşlık) ile yetişkinleri bu durumda karşılaşmadan önce alabilecekleri önlem ve karşılaştıktan sonra yapabilecekleri müdahale önerilerine değinilmiştir.

Okul öncesi yıllarda başlayan sosyalleşme süreci, çocukların arkadaşlarıyla olan kişiler arası ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz etkilenmesine dayanmaktadır. Akran ilişkileri, birbirlerini fark etmeleri ile başlar. Çocukların paylaşım ve işbirliği içinde bir arada olmalarını destekleyen akran ilişkileri, aynı zamanda kişiler arası

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

ilişkiler için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarında, sorun çözümlerinde ve problemlerle başa çıkmalarında önemli rol oynamaktadır. Çocukları kendi akranları ile bir araya getirerek hem arkadaşlarıyla etkileşim içinde olmalarına hem de birlikte etkinlik yapmalarına olanak sağlar.

Okul öncesi kurumları, kişiler arası problemlerin ortaya çıkması içinde doğal bir ortam yaratmaktadır. Okul öncesi eğitimi çocuklara, arkadaşlık kurma, arkadaşlığını sürdürme, grup içinde oyun kurma, sosyal becerilerinin geliştirmeyi öğrenirler. Çocuklar akran ilişkileriyle bilişsel, sosyal-duygusal, fiziksel ve ahlaki alanlardaki gelişimlerine etki eder. Bazıları akranlarıyla olumlu ilişkiler yürütürken bazıları ise akranlarıyla saldırgan davranışlar göstermektedir. Çocuklar arasındaki olumsuz ilişkiler çocukluktan yetişkinliğe kadar devam etmektedir. Özellikle yasadışı maddeye bulaşan ergen-çocuk çevreleri ve okuldaki arkadaşları tarafından kolaylıkla dışlanma, etiketlenme ve damgalama gibi tehlikelerle karşılaşabilmektedirler (Babahanoğlu, 2022b: 155)

Çocukların akranlarıyla yaşadıkları olumsuz ilişkiler genel bir ifadeyle saldırganlık olarak ifade edilir. Saldırganlık, çok geniş bir tanımlamaya sahiptir. Zorbalık şiddet gibi çeşitleri vardır. Her zorbalık saldırganlıktır; ancak her saldırganlık için aynı şey söz konusu değildir.

Çocuklarda akran zorbalığının tanımı, türleri, yaygınlığı ve etkileri ele alınacak, ayrıca zorbalığın önlenmesi ve müdahale stratejilerine yönelik öneriler sunulacaktır. Akran zorbalığıyla mücadelede, okulların, ailelerin ve toplumun rolü büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, zorbalığın erken tespiti ve önlenmesi için kapsamlı ve işbirlikçi yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Akran zorbalığı, sadece bireysel mağdurları etkilemekle kalmaz, aynı zamanda okul ortamının genel atmosferini de olumsuz etkiler.

Bu nedenle, zorbalıkla mücadele etmek, sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları yaratmak için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, hem öğretmenlerin hem de ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi, zorbalığın önlenmesi ve çocukların daha güvenli bir ortamda eğitim alabilmeleri için temel gerekliliklerdir.

Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı, bir kişinin daha zayıf yapıdaki diğer bir kişiye kasıtlı olarak, tekrar tekrar zarar vermesi, acı çektirmesi ve onu tehdit etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu davranışlar arasında vurma, itme, alay etme, lakap takma, dışlama ve tehdit etme gibi eylemler yer alır. Zorbalık, mağdurun kendini savunamama durumuyla karakterizedir ve güç dengesizliği içerir (Aslan ve Tuğrul, 2014).

Akran Zorbalığının Türleri

Akran zorbalığı çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir:

1. **Fiziksel Zorbalık:** Bilinçli bir şekilde ve tekrarlı olarak fiziksel olarak karşı tarafa zarar vermeye yönelik olarak yapılan davranışlardır. Vurma, itme, tekmeleme, saç çekme gibi fiziksel saldırganlık içeren eylemler bu kategori içerisinde değerlendirilebilir (Metin ve Aslan, 2013, s.83).
2. **Sözlü Zorbalık:** Sözlü ifadelerle bilinçli ve sürekli bir şekilde yapılan zorbalık davranışdır . Alay etme, lakap takma, tehdit etme ve hakaret gibi sözel saldırılar sözlü zorbalık olarak nitelendirilebilir (Metin ve Aslan, 2013, s. 84).
3. **Sosyal Zorbalık:** Özellikle ilişkisel zorbalık yapan çocukların davranış içerikleri incelendiğinde ilişkisel zorbalık davranışı özelliklerini taşıyan davranışlar

sergiledikleri görülmüştür. Dışlama, dedikodu yayma ve sosyal izolasyon gibi sosyal ilişkileri hedef alan davranışlar sosyal zorbalık olarak nitelendirilir (Aslan ve Tuğrul, 2014, s.73; Crick, Casas ve Ku, 1999).

4. **Siber Zorbalık:** İnternet ve dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen zorbalık türü. Örneğin, sosyal medya üzerinden hakaret içeren mesajlar gönderme, küçük düşürücü içerikler paylaşma gibi davranışlar siber zorbalık olarak nitelendirilir (Yaman ve Peker, 2012).

Akran Zorbalığının Etkileri

Çocuğun yaşamının ilk yıllarında aile çevresi etkili olmaktadır. Sonraki yıllarda bu çevre çocuğun tüm gelişim ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Erken çocukluk döneminde akran ilişkilerinin sağlıklı kurulması; çocuğun gelişim alanlarını da olumlu etkilerken sağlıksız ilişki kurulması çocuğun gelişim alanlarını olumsuz etkileyebilmektedir. (Gülay, 2009; Kochenderfer & Ladd, 1996; Ladd, Kochenderfer- Ladd & Coleman, 1996; Lee & Wong, 2009).

Akran zorbalığı uzun yıllar devam ettiğinde ve şiddetli yaşandığında çocuk üzerinde olumsuz etkilerinin ciddi olduğunu ve hayatının ilerleyen yıllarında da devam ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda akran zorbalığı konusu; gerek okul öncesi dönemde gerek diğer eğitim kademelerinde büyük önem taşımaktadır. Okulöncesi eğitim kurumları çocukların yaşlıları ile kendi çevrelerini oluşturup, sağlıklı ve doğal bir ortamda yaşayabileceklerini sağlamaktır (Olweus, 2013).

Okulöncesi eğitim çocuğun kendi bedensel yapısını tanıması, özbakım ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve vücudunu etkili bir şekilde kullanabilmesine yardımcı olmaktadır. Okulöncesi eğitim, çocuklara

akranları ile deneyimleri kazandıkları yer olması kazandığı çocuklarla beraber olma, grup olma kendi özelliklerini öğrenme, yaşlıları ile birlikte olduğunda kendi benliğini keşfetme olanağı sağlar. Yeteneklerinin farkına varması, sosyal ortamda büyük deneyim kazanma, oynadığı oyunlarla kazandığı becerilerini keşfedecektir. Akran ilişkilerinde her çocuk aynı oranda kendini ifade etme, ilişkiden güven ve doyum sağlama şansına sahip olamamaktadır ve bu nedenle akran ilişkilerinde bir grup çocuk problem yaşamazken bir grup çocuk ise problem yaşayabilmektedir (Beyazkürk, Anlıak ve Dinçer , 2007, s.17).

Akran Zorbalığının Yaygınlığı

Okulöncesi kurumlarda, çeşitli kültürde olan çocukların yaşlıları ile etkileşimleri, fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal ve psikolojik gelişimlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Akranları tarafından reddedilen yani olumlu akran ilişkisi kuramayan çocukların problem çözme becerilerinin yetersiz olduğu görülmektedir ve bu çocukların ilerleyen dönemlerdeki çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sosyal, duygusal, akademik ve ruh sağlığı anlamında çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Şen, 2009, s.14).

Çocukların yaşlarıyla ilgili okul öncesi eğitim kurumlarında etkileşimlerinin zayıf olması, çocukların gelişim alanlarına olumsuz durumlar ve uzun süreli psikolojik problemleri ortaya çıkarmıştır. Yaşlıları ile ilişkilerinde, yaygın olarak ''Akran Zorbalığı'' görülmeye başlamıştır. Akran Zorbalığı, yıkıcı etkiler ortaya koymuştur. Olumsuz akran deneyimi yaşayan çocuklar özgüven gelişimi açısından da negatif yönde etkilenmekte ve bu durumdan dolayı sosyal çevresinde yaşanan olaylardan olumsuz yönde etkilenmekte ve ileriki hayatında sosyal uyum açısından problem yaşayabilmektedir (Beyazkürk, Anlıak ve Dinçer, 2007, s. 18).

Akran zorbalığı, saldırgan davranışların bir çeşitidir. Bilinçli ve kasıtlı olarak yapılan, süreklilik arz eden, güç dengesizliği hakim olan bir davranıştır. Akran zorbalığı, fiziksel olarak ortaya çıkmadığından dolayı şiddetten farkı bir durum arz eder. Bu dönemdeki saldırgan davranış sergileyen çocukların engellenmişlik duygusuyla bu davranışları sergiledikleri ve bu çocukların düşük özgüvene sahip çocuklar oldukları düşünülmektedir (Kadan, 2010, s. 35).

Okul öncesi çocuklarda fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelendiği çalışmada çocukların en sıklıkla en az doğru birbirlerine uyguladıkları fiziksel saldırganlık davranışlarından bazılarının itme, vurma, çimdikleme, boğazını sıkma, tükürme, top fırlatma, tekme atma, ısırma, kolunu sıkma, oyuncak batırma, saçını çekme, kulağını çekme, yüzünü çizme ve gözüne kum atma davranışları olduğu tespit edilmiştir (Özdemir ve Tepeli, 2015).

Çocukların kendi aralarında, alay etme, isim takma, gruptan dışlama gibi davranışları görülür. Akran zorbalığında, saldırgan ile bir kurban arasında geçen olaylardır. Saldırganın yaptıklarında zevk alması, dikkat edilmediğinde yaptıklarının uzun süreli olabilmektedir. Saldırganlığın oluşumunda çok fazla faktör vardır (Metin ve Aslan, 2013, s. 77).

Bu faktörlerin; bağlanma, mizaç, zihinsel sorunlar, akademik yetersizlikler gibi bireysel faktörler, sosyal algılama, saldırganlığın birey yaşantısındaki yeri; aile ve arkadaşlık ilişkileri, medya gibi çevresel faktörler ve duygusal faktörler olduğu söylenebilir (Metin ve Aslan, 2013, s. 77).

Fiziksel zorbalık, fiziksel güç olarak görülen davranış olup, Okul öncesi dönemlerinde çok sık rastlanır. Öğretmenler ve diğer öğrenciler tarafından fark edilir. Fiziksel zorbalıkta ayrıca; Tekme

atmak, yumruklamak, çelme takmak, tokat atmak, tükürmek, itmek, ısırmak, kulağını kolunu çekmek, boğazını sıkmak, oyuncaklarını kırmak, oyuncak fırlatmak, sandalyesini altından çekmek, yaptıkları etkinliklere zarar vermek okul öncesi dönem çocuklarının yapmış oldukları ve yaygın olan davranışlar olarak sayılır. Akran zorbalığında ; hem zorba hem de kurban kendine zarar vermektedir. Zorbalık anında yaralar. Bilinçli bir şekilde ve tekrarlı olarak fiziksel olarak karşı tarafa zarar vermeye yönelik olarak yapılan davranışlardır (Metin ve Aslan, 2013, s.83).

Akran Zorbalığının Belirtileri

Okul öncesi dönemdeki akran zorbalığı yaşayan çocukları, daha sonraki hayatlarında, psikolojik sorunlar, uyum problemleri yaşamaları görülmektedir. Bu çocuklar, içe dönüktürler ve akranları tarafından dışlanarak uyum problemi yaşarlar ve sosyal ortamlarda kendini iyi bir şekilde ifade edemeyeceği utangaç, güvensiz, çekingen ve kaygılı davranışlar sergilerler (Olweus, 1993; akt., Metin ve Aslan, 2013, s.81).

Akran ilişkilerinde yaşanan olumsuzluklar; çocukların, sosyal-duygusal, davranışsal ve sosyal alanlardaki yaşamlarında rahatsızlık yaratmaktadır. Yaşıtları tarafından istenmeyen çocuklarda, diğer dönemlerde suç işleme eğilimi, okuldan kaçma gibi psikolojik problemler görülebilmektedir. Dolayısıyla birey hayatında bu denli büyük önem taşıyan akran ilişkilerinin her yönüyle ele alınması gerekmektedir. Akranlar arasındaki güç denge/dengesizliği de akran ilişkilerini etkileyen temel unsurlardan biridir. Bu durumda akranlar arasında güç dengesi söz konusu olduğunda akran zorbalığının çocukların zorbalık yapması ya da zorbalığa maruz kaldığı durumlarda etkili olduğu söylenebilir (Gülay, 2009).

Akran zorbalığına maruz kalan çocuklarda; içe kapanma, çekingen, utangaç, pasif, itaatkar, yalnızlık hissi, boyun eğme,

sinirlilik, kaygı, yatak ıslatma, uyku problemleri, mide ve baş ağrısı yaşama gibi psikolojik durumlar görülmektedir. Ayrıca, okul öncesinde zorbalık davranışına maruz kalan bireylerin yaşamlarının ilerleyen yıllarında akademik başarıda düşük performans sergileme, arkadaş edinmede ve uyum konularında problem yaşayacağı muhtemeldir (Ladd, 1990, s.1081).

36/47 aylık çocukların 48/59 aylık çocuklara oranla daha yüksek düzeyde zorbalık davranışlarını sergiledikleri görülmektedir. Cinsiyet değişikliği açısından incelendiğinde, her iki yaş grubunda da zorbalık davranışları gösteren erkek çocukların sayısının kız çocukların sayısına oranla yüksek olduğu saptanmış bulunmaktadır. Zorbalık eğilimi davranış düzeyi en yüksek grup, ‘‘Aile içi şiddete maruz kalmış çocukların’’ yer aldığı görülmüş olup, ‘‘Parçalanmış (boşanmış) ailede yaşayan çocuklar’’ olduğu daha sonrada ‘‘Tek çocuk olanlar’’ grubunun ‘‘ortanca çocuk olanlar ile kardeşi olan çocuklar’’ grubuna oranla daha yüksek düzeyde zorbalık davranışlarının olduğu rastlanmaktadır. Çocuklar okul öncesi dönemde akranlarıyla kurdukları ilk iletişimde aileleriyle kurmuş oldukları iletişim tarzını okula taşımaktadırlar (Körükçü ve Ersan, 2015).

Çocukların akran ilişkilerinin en temel unsurlarından birinin de aile içi dinamikler olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların akranlarıyla olan problemlerini çözebilmeleri için evde çocuğun davranış durumuna göre probleme nasıl yaklaşması ve nasıl çözüme kavuşturması yönünde rehberlik edilmelidir. Rehberliğin yanında anne ve babanın veya çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkinin kendi hayatındaki ilişkisel problemlere nasıl yaklaştığı ve problemlerini ne şekilde çözdükleri de çocuğun sosyal öğrenmesi açısından önemlidir (Kandır ve Alpan, 2008, s.35).

Sosyal öğrenme çocuklar açısından etkili öğrenme yöntemidir. Okul öncesi dönemde otoriter veya umursamaz aile yapılarından

gelen çocuklar genellikle ebeveynlerin kontrolünün olmadığı ve kolaylıkla tahmin edemeyecekleri zamanlarda veya mekanlarda zorbalığa dahil olabilmektedir (Uysal ve Dinçer, 2012, s.477).

Anasınıflarında doğrudan yapılan gözlemler ve okul öncesine yönelik yapılan diğer çalışmalar zorbalığın anaokullarında ciddi bir problem olduğunu göstermiştir (Perren 2000; akt., Metin ve Aslan, 2013).

Zorbalık davranışlarının içeriğini araştıran çalışmaların yapılması ve bu konuda eğitimcilerin bilinçlenmesi zorbalığın doğru anlaşılması açısından önemlidir (Aslan ve Tuğrul, 2013, s.65).

Akran Zorbalığını Önleme ve Müdahale

Okul öncesi dönemde olan ilişkilerin yapısının ortaya konulması, akran ilişkilerinde yaşanan problemlerin belirlenmesi, bu problemlere yönelik çözümler bulunması açısından büyük önem taşır. Zorbalığa meyilli çocukların ‘‘uyumluluk’’ seviyesinin diğer çocuklara göre daha düşük olduğu yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca tahammül düzeyi daha düşük olur, dürüst davranmakta zorlanabilir ve daha kindar olabilir. Hem zorba, hem de zorbalık kurbanı çocukların ailelerine yakından bakıldığında her ikisinin de ilgisizlikten istismara varan bir tutum görülmektedir. Bunun dışında doğrudan olmasa bile dolaylı etkilerle çocuğun bakımından sorumlu veya yaşadığı çevredeki yetişkinler de akran iletişimini etkilemektedir (Rodkin ve Hodges, 2003, s.385).

Yanlış yönlendirmeler, doğru rol modellerden yoksun olma, şiddete maruz kalma gibi pek çok durum çocuklarda erken yaşlarda zorbalığa meyiletmeye yol açmaktadır (Olweus, 1993; Pepler ve Craig, 2000; Shore, 2005).

Okul öncesi dönemde, akran zorbalığı durdurulmaz ise; ilkökul, ortaokul, lise hatta üniversiteye kadar devam edebilmektedir. Çocukların çok fazla olarak hem cinslerine akran

zorbalığının sebeplerinden biri de onlarla fazla zaman geçirmemekten kaynaklanabilir. Öğretmenler zorbalığa maruz kalanların; hem kız hem erkek öğrenciler olduklarını, kurallara uyan, duygularını iyi ifade edebilen ve aile içi iletişimi iyi olan çocuklar olduklarını belirtmişlerdir (Tanrıkulu, 2018).

Akran zorbalığında saldırganlığa sebep olan diğer faktör ise dil gelişiminin iyi düzeyde olmaması ve anne- baba tutumları ve sınıftaki yaşlıtlarından kaynaklanmaktadır. Erkek öğrenciler genelde doğrudan zorbalık olaylarına karışırken, kız öğrenciler daha sıklıkla dolaylı yollardan zorbalık yapmaktadır (Garrett, 2003; Nansel vd., 2001; Pepler vd., 2004).

Oyun kurarken lider olmak istediklerinde ve rol ayrımı konusunda anlaşmazlık yaşanmasında zorbalıkla sonuçlanmaktadır. Çok fazla görülmesi de arkadaşlarını kıskanan çocuklarda oyunu bozarak akran zorbalığı yaptıkları dikkat çekmektedir. Bu durum ise, sosyal becerileri zayıf ve güçsüz çocukların akran zorbalığı hedef aldıkları görülmektedir. Zorbalıkta ise taraflar arası güç dengesizliği (fiziksel güç, sosyal statüden kaynaklanan güç) söz konusudur ve taraflar arkadaş değildir. Zorbalık zaman içinde tekrar etmekte ve zorba, kurban üzerinde güç ve kontrol sağlamayı amaçlamaktadır. Kurban ise kendini savunmasız ve dışlanmış hissettiğinden, zorbalığa daha da açık hale gelmektedir (Olweus, 1993).

Akran zorbalığı gösteren çocuklar fiziksel olarak güçlüdürler. Sosyal yönden de güçlüdürler. Zorbalar, çoğunlukla değişmeye direnirler kurbanları ise değişmeyi ister ama destek olmadan bunu başaramazlar. Bu durumda görgü tanıkları, her iki taraf için değişimi tetikleme yolunda çok önemli bir etkiye sahip olabilirler. Etrafta pasif izleyiciler olduğunda zorbanın heveslendiği, olmadığında ise zorbanın gücünün azaldığı gözlenmiştir. Bu gözlem zorbanın yaşlıtları için geçerlidir (Totan, 2007).

Son yıllarda çocuk gelişimi uzmanları, psikologlar; karşı alınan noktanın çocuğun kendisi değil, eylemi olduğunu vurgulamışlardır. Yanlış yapan çocuk sevilmediği ya da istenmediği hissine kapılırsa daha büyük problemlerin önü açılmış olur. Saldırganlık konusunda yetişkinlerin aktif olarak ya da geri planda kalarak yapabileceği pek çok şey bulunmaktadır. Saldırganlığı özendirmekten uzak olmak bunların başında yer almaktadır (Gözütok, 2008).

Çocuklarda sorun çözmede sözlerin etkisini artıran faktör, ne yapılmaması gerektiğini, ne yapılması gerektiğini vurgulanmalıdır. Çocuklar birlikte zaman geçirirken, bazen arkadaşlıkların oluşması ve devam etmesi, akranlarla birlikte eğlenceli oyun oynama ve akranlar tarafından kabul edilerek yakın ilişki kurma gibi olumlu etkileşimler içerisinde bulunabilirler (Hanish vd., 2005, s. 2).

Yapılan bir çalışmada okul öncesi dönemde zorbalığın nerede ve ne zaman gerçekleştiği ele alınmıştır. Bu çalışmaya katılan öğretmenler zorbalığın en fazla; sınıf içi serbest oyun zamanında, sınıftaki oyuncakları paylaşırken, bahçe, oyun odası gibi sınıf dışı serbest oyun zamanında yaşandığını belirtilmişlerdir. En sık gerçekleştirdiği zaman ise serbest zaman saatidir. Ayrıca, okullardaki koridorlar ve tuvaletlerde söylenebilir (Tanrıkulu, 2018).

Yapılan bir çalışmada okul öncesi çocukların oyun oynarken ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içeriklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Kurban yaşadığı zorbalığı kendi kişiliğine beceriksizliğine ve eylemlerine mal edebilir (Aslan ve Tuğrul 2014).

Bazen de çocuğa okula gelirken veya serviste zorbalık yapılabilir. Okuldaki ve evdeki çalışmanın verimliliği, çocuğun konsantrasyonunu ve özgüvenini ile ilişkilidir Özgüven düşüşü

konsantrasyon yeteneğinin azalmasına, verimsizleşmesine ve notlarının düşmesine yol açabilir (Metin ve Aslan, 2013, s.83).

Zorbalığa maruz kalmak çocukta bir güven sarsılmasına sebep olur. Beklenmedik kötü niyetin nereden geleceğini anlamak kolay olmadığından çocuk, önce çevresine karşı güveni sonra kendisini yeterince koruyamadığı duygusuyla özgüvenini yitirmeye başlar. Bununla birlikte saldırganlık, itaatkarlık, içine kapanıklık ve yalnızlık ile akran zorbalığına maruz kalma arasında pozitif ilişki olduğu, akran zorbalığına uğrayan çocukların depresif duygu durumu, kaygı, yatak ıslatma, iyi uyuyamama, mide ve baş ağrılarından yakındıkları bildirilmektedir (Schwartz vd., 1997: 665; Crick ve Bigbee, 1998: 337; Schwartz, 2000: 181).

Zorbalık, akran istismarı olarak görülmekte ve çocuk istismarı ve aile içi şiddet gibi diğer istismar tipleriyle ortak özellik gösterdiğini belirtmektedir. Yalnızca çocuklarla değil, kendi aralarında olan iletişimde de sorun yaşayan anne babaların özellikle erkek çocukları olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Alikışıfoğlu vd., 2007).

Zorba öğrencilere karşı sergilenen tavizsiz tutumu okullarda izlenen yanlış müdahale yöntemleri arasında saymaktadır. Bu tutumun anti sosyal davranışlara meyilli büyük bir öğrenci grubunu gözden çıkarmak anlamını taşıdığı belirtilmektedir (Kowalski vd., 2008).

Bunun yerine öğrencilerin örnek alabileceği doğru rol modellerin sunulmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Yetişkinlerin tutum ve davranışlarını değiştirmemesi durumunda gençlerin herhangi bir değişim yaşaması beklenmemektedir (Pepler ve Craig, 2000).

Yapılan çalışmalar zayıf sosyal beceriye sahip olan çocukların akranları tarafından daha fazla dışlandıklarını ve akranları arasında daha az popüler olduklarını tespit edilmiştir.

Bununla birlikte sosyal becerileri yetersiz çocuklarda hem dışa yönelen davranış problemleri (saldırganlık, karşı gelme vb), hem de içe yönelen davranış problemlerinin (korku, huzursuzluk, içe kapanıklık) gelişme riskinin fazla olduğunu göstermektedir (Merrell, 1995: 231; Squires, 2003: 3; Rocha-Derker, 2004: 3; Herrera ve Little, 2005: 78).

Zorbalıktan dolayı birçok çocuk içe kapanık bir şekilde hayat sürdürmektedirler. Akran zorbalığında yaş sınırları çepeçevresinde her yaşta görülebilen zorbalık genelde, 4-6 yaş arasında görülmüştür, Müdahale edilmediğinde okul dönemine bu durum göz önünde olup yetişkinlerde bile rastlanmaktadır. Oynadığı oyunlarla kazandığı beceri derecesine göre çocuk gerçek sınırlarını keşfedecektir (Sevinç, 2004: 27).

Zorbalığın Değerlendirilmesi

Okul öncesi eğitimde araştırma bulguları değerlendirildiğinde akran zorbalığına ilişkin çalışmaları son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir, Zorbalığın nedenlerinin belirlenmesi açısından, zorbalıkla ilgili yapılan tanımların net olması ve zorba davranış kalıplarının neler olduğunun bilinmesi önemlidir (Çankaya, 2011, s. 82).

Zorbalık, bir ilişkide güç dengesizliğine dayanarak tekrarlanarak ve kasıtlı olarak zarar vermeyi amaçlayan saldırgan bir davranış olarak tanımlanır (Vlachou, Botsoglou, ve Andreou, 2013;Lyznicki, McCaffree, ve Robinowitz, 2004).

Aile zorbalığında en çok, aile yapısı psikolojik sağlık ve öğretmen tutumları olduğu araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. Rehber öğretmenler, psikolojik danışmanlar bu süreçte veli ile işbirliği içinde olması önemlidir. Aileleri bu konuda bazı önerilerde bulunabilirler. Okullarda zorbalık vakalarının nasıl tanımlandığını,

belirlendiğini ve müdahale edildiğini inceleyebilir. Küçük yaşlardan itibaren zorbalığa neden olan faktörlerin belirlenmesi ve zorbalığı önleyici çalışmaların yapılması, ilerleyen yıllarda çocukların suça karışmasını engellemek adına önemlidir ve bu alanda daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü ilkokul yıllarındaki zorbalık davranışları ilerleyen yılların da güçlü yordayıcısıdır. (West ve Farrington, 1977, s. 157).

Okulların zorbalıkla mücadeledeki politikaları ve programlarına odaklanarak, etkili müdahale stratejileri hakkında bilgi sağlayabilir. Zorbalık ve çocukların bilişsel gelişimi arasındaki ilişki incelenebilir. Zorbalık mağdurlarının bilişsel süreçlerinde nasıl değişiklikler olduğu ve bu süreçlerin uzun vadeli etkileri üzerine odaklanılabilir. Aile içi dinamiklerin ve çocuğun zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirmedeki rolü incelenebilir. Aile içi iletişim tarzları, ebeveyn tutumları ve çocuğun zorbalıkla mücadelede destek alabilme süreçleri üzerine odaklanılabilir. Toplumun zorbalıkla mücadeledeki rolü ve önemi üzerine odaklanılabilir. Okulların, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve bireylerin zorbalıkla mücadelede nasıl birlikte çalışabileceği incelenebilir. Teknolojinin zorbalık üzerindeki etkileri ve çevrimiçi zorbalığın çocuklar üzerindeki etkileri incelenebilir. Okul öncesi çocuklara yönelik bu belirgin ilgi eksikliği, araştırmacılara yönelik metodolojik kısıtlamalarla ilişkili olarak görülmektedir (Vlachou, Botsoglou, ve Andreou, 2013).

SONUÇ

Akran zorbalığı, çocukların sağlığı ve mutluluğu üzerinde ciddi etkilere sahip bir sorundur. Aileler, okullar, toplum ve devlet kurumları, birlikte çalışarak zorbalığı önlemek ve müdahale etmek için çeşitli stratejiler geliştirebilirler. Ebeveynlerin, öğretmenlerin ve

toplum liderlerinin çocuklara destek olması ve onları koruması önemlidir.

Zorbalıkla mücadelede, erken müdahale, eğitim, destek hizmetleri ve toplum katılımı gibi çoklu yaklaşımların kullanılması gerekmektedir. Çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümesini sağlamak, toplumların geleceği için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, akran zorbalığının önlenmesi ve çocukların korunması için sürekli çaba gösterilmelidir. Akran zorbalığı, çocuklar üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakabilen ciddi bir sorundur. Bu nedenle, aileler, okullar ve toplumun diğer üyeleri, zorbalığın önlenmesi ve müdahale edilmesi konusunda iş birliği içinde olmalıdır. Erken müdahale ve etkili stratejilerle, zorbalığın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak mümkündür.

Çocuklarda akran zorbalığı, ciddi ve yaygın bir sorundur. Aileler, öğretmenler, okullar ve toplum genelinde işbirliği yaparak bu sorunla başa çıkmak mümkündür. Zorbalığın önlenmesi ve müdahale edilmesi için kapsamlı stratejiler geliştirilmelidir. Çocukların sağlıklı ve güvenli bir öğrenme ortamında büyümelerini sağlamak, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde büyük önem taşır. Bu amaçla, zorbalıkla mücadelede farkındalık yaratmak, eğitim programları düzenlemek ve destek hizmetleri sunmak kritik rol oynar. Uzun vadeli çözümler ve politikalar geliştirerek çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimlerini desteklemek, geleceğin sağlıklı toplumlarını oluşturmak için gereklidir.

Akran zorbalığı, çocukların gelişimini olumsuz etkileyen ciddi bir sorundur. Zorbalığın önlenmesi ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve topluma katkıda bulunabilen bireyler olmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Okul, aile ve toplumun birlikte çalışarak oluşturacağı bütüncül yaklaşımlar, zorbalığın azaltılmasında ve

Çocukların güvenli bir öğrenme ortamında gelişmelerinde önemli rol oynayacaktır. Zorbalıkla mücadelede eğitim, farkındalık ve işbirliğı kritik öneme sahiptir ve bu konular üzerinde durarak çocukların geleceğı daha parlak hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

Alıkaşıfoğlu M., Erginöz E., Ercan O. (2007). Çocukluk çağında kabadayılık/ zorbalık davranışları: Hekimler açısından anlamı. *Türk Pediatri Arşivi*, 42, 19-25.

Aslan, Ö. M. ve Tuğrul, B. (2013). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içerik analizi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* , 7 (1), 60-77.

Aslan, Ö. M. ve Tuğrul, B. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyunlarında ortaya çıkan zorbalık ve mağdur olma davranışlarının içerik analizi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* , 7 (1), 60-77.

Babahanoğlu, R. (2022b). Sosyal hizmet uygulamasında vaka sunumları teoriden pratiğe bir köprü (Ed. Erükçü Akbaş, G. ve Afyonoğlu, F.), *Madde bağımlılığı gence yönelik sosyal hizmet müdahalesi* içinde (146-160). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Belsey, B. (2005). *Cyberbullying*. 5 Mayıs 2024 tarihinde alıntılanmıştır. [URL]: <http://www.cyberbullying.ca/>

Besag, V. (2006). *Understanding Girls' Friendships, Fights and Feuds: A practical approach to girls' bullying*. Berkshire: Open University Press

Beyazkürk, D., Anlıak, Ş. ve Dinçer , Ç. (2007). Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. Peer relations and friendship in childhood. *Eurasian Journal of Educational Research*. (26), 13-26.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, O., Karadeniz, S. ve Demirel , F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi

Crick, N., Casas, J. ve Ku, H. (1999). Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Developmental Psychology*, 35(2), 376.

Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 81-92.

Garrett, A. (2003). *Bullying in American Schools: Causes, preventions, interventions*. North Carolina: McFarland Company, Inc, Publishers

Gözütok, F. D. (2008). *Eğitim ve şiddet*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Gülay, H. (2009). 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenler. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi* , 6(1), 104- 121.

Gülay, H. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: PegemA Yayıncılık. Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). "Mixed methods research: A research paradigm whose time has come". *Educational Researcher*, 33(7): 14-26.

Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. Balıkesir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.

Hanish, L., Ryan, P., Martin, C. ve Fabes, R. (2005). The social context of young children's peer victimization. *Social Development*, 14(1), 2-19.

Herrera, M., Little, E. (2005). Behaviour problems across home and kindergarten in an Australian sample. *Australian Journal of Educational & Development Psychology*, 55, 77-90.

Kadan, G. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Kochenderfer, B. J., ve Ladd, G. W. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school adjustment?. *Child Development*, 67, 1305–1317

Kowalski, R. M., Limber, S. P., Agatston, P. W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Oxford: Blackwell Publishing.

Kowalski, R. M., Limber, S. P., Agatston, P. W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. Oxford: Blackwell Publishing.

Ladd, G. W. (1990). Having Friends, Keeping Friends, Making Friends, and Being Liked by Peers in the Classroom: Predictors of children's early school adjustment?. *The Society for Research in Child Development*, 1081-110

Lyznicki, J., McCaffree, M. A. ve Robinowitz, C. (2004). Childhood bullying: Implications for physicians. *American family physician*, 70(9), 1723-1729

Merrell, K.W. (1995). Relationships among early childhood behavior rating scales: Convergent and discriminant construct validity of preschool and kindergarten behavior scales. *Early Education and Development*, 6 (3), 253-26

Metin Aslan, Ö. (2013). *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Nansel, T. R., Overpeck, M. D. , Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simmons-Morton, B., Scheidt, P. (2001). Bullying behavior among US Youth: Prevalence and association with psychological adjustment. *Journal of American Medical Association*, 285, 2094-2100.

Ogelman, H. G., Körükçü , Ö. ve Ersan, C. (2015). Anne ve öğretmen ile olan ilişkilerin okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 179-206.

Olweus, (1993; akt., Metin-Aslan, 2013, s.81) *Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What we know and what we can do*. Madlen, Massachusetss: Blackwell Publishers.

Özdemir , S. ve Tepeli, K. (2015). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 229-245.

Pepler, D., Craig, W. (2000). *Making a difference in bullying*. Report No: 60. LaMarsh Centre for Research on Violence and Conflict Resolution.

Pepler, D., Rigby, K., Smith, P. (2004). *Bullying in schools: how successful can interventions be?*. Cambridge: Cambridge University Press.

Perren, S. (2000). *Kindergarten children involved in bullying: Social behavior, peer relationships, and social status*. Doctoral dissertation, Selbstver

Rocha-Docker, M.S. (2004). *The development and validation of the proactive assesment of socail skill for preschool children*. Unpublished doctoral dissertation. Presented to the College of Education and the School of University of Oregon. Proquest Information and Learning Company.

Rodkin, P. C. ve Hodges, E. V. (2003). Bullies and victims in the peer ecology: four questions for psychologists and school professionals. *School Psychology Review*, 32(3), 384-400.

Schwartz, D., Dodge, K., Pettit, K.A., Bates J. E. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development*, 68, 665-675.

Seevers, R.L., Jones-Blank, M. (2008). Exploring the effects of social skills training on social skill development on student behavior. *National Forum of Special Education*, 19 (1), 1-8.

Sergin, C., Giverts, M. (2003). *Methods of social skills training and developments*. Handbook of Communication and Social Interaction Skills (Edt: John O. Grene and Brant Raney Burleson). Lawrence Erlbaum Associates: 137-138.

Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*. İstanbul: Morpa Yay

Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for school, the classroom and the home*. New York: Routledge

Shore, K. (2005). *The ABC's of Bullying Prevention: A Comprehensive Schoolwide Approach*. New York: Dude Publishing.

Şen, M. (2009). *3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Tanrikulu, İ. (2018). Teacher reports on early childhood bullying: how often, who, what, when and where. *Early Child Development and Care*, 1(13). doi:10.1080/03004430.2018.1479404

Totan, T., Yöndem, Z.D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2): 53-68.

Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Peer bullying during early childhood. *Kuramsal Eğitimbilim dergisi*, 5(4), 468-483.

Vlachou, M., Botsoglou, K. ve Andreou, E. (2013). Assessing Bully/Victim problems in preschool children: A multimethod approach. *Journal of Criminology*, 2013.doi:10.1155/2013/301658

West, D. ve Farrington, D. (1977). *The delinquent way of life: Third report of the Cambridge study in delinquent development*. Heinemann Educational Books .

Willard, N. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the challenge of online aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.

Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3).

